

КАРЛ МАЙ

В ЦАРСТВОТО НА

СРЕБЪРНИЯ ЛЪВ

Част 3 от „В царството на сребърния лъв“

Превод от немски: Любомир Спасов, 1997

chitanka.info

В СТРАНАТА НА ТРЕСКАТА

1. В БАСРА

Името Басра е известно на всеки читател на „Хиляда и една нощ“, тъй като действието на част от приказките на красивата и умна разказвачка Шехерезада се разиграва в този толкова прочут някога град. Басра, наричан по-рано също Басора или Балсора, е най-старият от разположените край Ефрат и Тигър халифски градове. Основан е през 636 година от Омар, за да съкрати връзката на персийците с морето, а по този начин и морския път за Индия.

По онова време при устието на реката — сега напълно пресъхнало — се е намирал древният град Тередон или Диридотис, който заради плодородието на своята околност столетия наред е бил считан за четвъртия рай на мюсюлманите. Той процъфтявал от Небукадиезар (Нувоходоносор II) до времето на македонските диадохи и за нас е специално известен още с факта, че през есента на 325 година (пр.н.е.) от делтата на Инд потегля насам с флота Неарх, приятелят от детинство на Александър Велики, и приставя тук в Тередон. Между този търговски център и Басра възниква конкуренция, от която тогава още младият халифски град излиза победител. Тередон запустява, навярно най-вече поради постепенното, но непрестанно затлачване на реката, докато Басра, в качеството на товарен пристан за предназначения за Багдад стоки добива такова значение, че Персийският залив бил наречен Морето на Басра.

Тъй като градът бил разположен в добре култивирана област и се намирал под особената протекция на халифите, достигнал не само голямо материално богатство, но и висока литературна слава. Тук се събирали най-известните поети и учени на мюсюлманския свят, най-вече след като прославеният Ибн Риса основал там едно от първите мюсюлмански висши научни учреждения. Значението на тази академия в интелектуален и духовнически аспект било толкова високо, че Басра получава благодарение на нея почетното име Кубет ел Ислям, Купола на Исляма. Но този блясък не траял дълго. Градът тръгнал към упадък от същата съдба, сразила неговия съперник Тередон — неумолимото пресъхване на реката, към което се добавили и крайно

неблагоприятните политически условия. Сега Купола на Исляма се състои само от разположени сред руини бедняшки колиби и макар да представлява изходният пункт на предназначения за Арабия кервани, е почти без значение. Селището изгубва дори името си; то бива наричано сега Цобеир, съмишленикът на вдовицата на Мохамед Айша. Впрочем Стара Басра е интересна още по отношение на обстоятелството, че Мохамед като момче придружава вуйчо си Абу Талеп в едно пътуване насам и се запознава тук с един християнски монах на име Джерджис (Георгиус), който доста време се занимавал с него и обърнал внимание на вуйчото върху духовните заложби на племенника. Вероятно тук трябва да се търси коренът на християнските възгледи, чиито цветове толкова често можем да открием в Корана.

Басра сега е разположена на приблизително две мили североизточно от стария град. Само че който пристига тук в поетично приповдигнато настроение, създадено от „Хиляда и една нощ“, се вижда обкръжен от една толкова непоетична мизерия, че още в първия час пожелава да напусне възможно по-скоро арената на сладките приказки. Преди всичко градът не се намира досами реката, а на половин час от нея край застояла и поради това зловонна вода. Посетителят вижда само белезите на разруха; селището е основано върху блатиста почва, създаваща опасни миазми. Това дългогодишно гнездо на разни видове треска си е извоювало такава лоша слава, че примерно преместването на даден чиновник от Багдад в Басра бива считано като осъждане на сигурна смърт. Никой местен лекар не познава ефикасно средство срещу тази треска и тъй като и нашите лекарства се оказват безпомощни, то европейецът идва само за да си тръгне бързо отново. Населението, смятано през двайсетте години на поне шейсет хиляди души, сега^[1] едва ли възлиза и на една десета от него и ако тук нямаше Кут-и-Френги^[2] за големите морски параходи, осъществяващи връзка между Месопотамия и Индия, то скоро Басра напразно щеше да бъде търсена на настоящото ѝ място.

Макар да знаех много добре всичко това, бях дошъл с моя хаджи Халеф насам, за да посетя Стара Басра, след което, без ни най-малко да се задържа, да прехвърлим Шат ел Араб и Карун и после да яздим по брега на Джарахи ил Аб'Ергун навътре в планините, през чиито

проходи щяхме пък да търсим път за Шираз. Моите читатели знаят, че аз веднъж вече съм бил с Халеф в Басра^[3].

Ние още тогава имахме намерение да отидем до Персия, но се отклонихме по поклонническия път за Мека, а после бяхме съвсем възпрепятствани да осъществим това намерение. Преживяното в Стара Басра беше толкова интересно, че не ни се искаше да минем край тези места, без да ги навестим. След като се върнахме днес от тази езда, седнахме в кахвето^[4], разположено недалеч от митническата сграда. Бяхме оставили конете в тесния мръсен двор и чакахме салджията, който трябваше да ни откара на левия бряг на Шат ел Араб. Добрият човечец ни беше отказал и залъгал с обещание за по-късен превоз, тъй като преди малко бил откарал някой си дотам и сега трябвало порядъчно да се отмори. Тази загуба на време по една толкова глупава причина си беше за ядосване, но трябваше да се приеме спокойно, тъй като твърдоглавецът беше отхвърлил предложението ние самите да гребем, а той през това време да си почива, с обяснението, че си имал гребци и други не му трябвали. Но както всяка лоша работа си има и добра страна, то и в този случай щеше да се докаже, че забавянето щеше да има за нас добри последици. Да, то ни донесе една изненада, по-голяма и хубава от която изобщо не бихме могли да желаем.

Трябва да отбележа, че стените на кафенето, както впрочем и на митницата, бяха сплетени от тръстика. Имаше две помещения — едно голямо и едно малко. Ние седяхме съвсем сами в последното и можехме ясно да виждаме и чуваме през многобройните пролуки на тънката разделителна стена всичко, което ставаше и се говореше там. Досега се бяха появили и си отишли няколко души. Съдържателят седеше лениво на възглавницата си с угаснала лула на коленете и гледаше сънливо пред себе си. Младият сомалиец, грижещ се за обслужването на гостите, се бе заел да сваля и тъпче висящите по стената чибуци. Те бяха предназначени за обичащите тютюна клиенти. В помещенията беше много тихо, също и вън. Само от време на време чувахме високо команда, прозвучала от палубата на английския параход, който по свечеряване щеше да вдигне котва, за да отплава към Карачи и Бомбай. Ето че прозвуча приветственият глас на мощна корабна сирена. Идваше нов параход — дали отгоре, или от морето, не знаехме, защото не можехме да го видим. Този кораб ни донесе изненадата, за която преди малко споменах. Бяха минали едва десет

минути от подаването на сигнала и вече чухме в кафенето да влиза нов гост.

— Селам! — поздрави той кратко.

— Селам алейкум! — отговори съдържателят с морен, равнодушен тон.

Ние изобщо нямахме причина да се интересуваме от посетителите на тази къща, но скуката от чакането ни караше да хвърляме по един поглед през пролуките на преградната стена на влизащите хора. Едва-що го бяхме сторили и Халеф понечи да скочи. Беше отворил уста за възклик на удивление, ала аз бързо му покрих устните с ръка, натиснах го към възглавницата и прошепнах:

— Тихо, кротувай, Халеф! Това е една изключителна среща. На мен също ми иде да се развикам от радост, но нека почакаме. Той е сам и много ми се ще да видя как ще се държи, след като не разбира ни арабски, ни турски.

Мъжът, за когото се отнасяха тези думи, беше персоне, която щеше да привлече вниманието във всяко селище дори на Западна Европа, а да не говорим в това кътче тук на Ориента. Неговата фигура беше неимоверно дълга и кокалеста. Висок сив цилиндър увенчаваше тясната издължена глава. Една безкрайно широка уста с тънки устни се разтягаше напреко на пътя на нос, който беше достатъчно остър и дълъг наистина, но въпреки това издаваше намерението да се удължи още по-надолу, до брадичката. Ако отбележа своевременно, че този нос носеше белезите на разкрасявал го някога алепов оток, то вероятно сега вече ще отгатнете кой беше гостът на кафенето. Голият тънък врат стърчеше от широката, гарнирана и безупречно изгладена яка на ризата. Нататък следваше сива карирана вратовръзка, сива карирана жилетка, сиви карирани панталони, сиви карирани гамаша и прашни сиви боти. Около кръста му бе притегнат сив кариран колан, в който бяха затъкнати няколко револвера и ножа. От едното рамо до другия хълбок се протягаше тесен сиво-кариран патрондаш. На гърба висеше в сив кариран калъф една необикновено голяма пушка, а в ръката си той носеше друга, по-малка, която също беше пъхната в чохъл на сиви карета.

Сивокракият мъж се отправи вдървено и с достойнство към една от лежащите до стената възглавници, за да седне на нея с подгънати по ориенталски маниер крака, но от липса на упражнение и от

непохватност изгуби равновесие и здравата се изтърси, разтворил широко крака, до нормален за европейца седеж.

— The deuce!^[5] — изруга той ядосано, но тутакси бе споходен от по-добър ум и извика заповедно на сомалиеца думата: — Чибук!

Източно-африканският юноша взе една от натъпканите лули, тикна мундщука в устата, сложи едно въгленче върху тютюна, смукна да го разпали и подаде чибук на чужденеца с грациозен поклон.

— Ханзър!^[6] — нахока го гостът и изби лулата от ръката му, от което тя отлетя пред нозете на съдържателя.

Този схвана причината за това странно тук поведение и обясни на никотиновия Ганимед:

— Чужденецът е ингилиз и не иска чибук от устата ти. Той сам ще си запали тютюна.

Наставен по този начин, сомалиецът отиде да донесе друга лула и нов въглен. Англичанинът посегна чевръсто и дръпна няколко пъти. Но ето, че носът му се възпротиви с енергично движение и в резултат втората лула отлетя при първата.

— Какво има? — попита съдържателят. — Защо хвърли и този чибук?

— Духан^[7] негоден! — отговори запитаният.

— Ти приказваш за тютюна, но не те разбирам. Какво означава другата дума?

— Духан баттал! — гласеше сега изцяло на арабски отговорът.

— Нямам по-добър. Ако не ти харесва при мен, можеш да си вървиш!

— Кахве! — нареди след това гостът, оставайки спокойно на мястото си.

Сомалиецът отиде до постоянно горящия мангал, приготви една чаша и му я занесе.

Ингилизът го помириша, отпи за проба една глътка, лисна после чашата и извика с жест на погнуса:

— Кахве баттал!^[8]

— Ако не ти харесва, можеш да си вървиш! — рече съдържателят с ориенталско равнодушие, но прибави предпазливо: — След като си си платил!

— Каддаиш тамано?^[9] — осведоми се англичанинът.

— Ишрин каруш (Двайсет пиастъра).

Това всъщност си бе чисто завличане и беше като наказание за оскърбителното поведение на госта. Този измъкна невъзмутимо една монета от джоба и я подхвърли. Сомалиецът я вдигна и отнесе на съдържателя. Когато последният понечи да върне, англичанинът махна с ръка, че не иска ресто. По удивените лица на другите двама можеше ясно да се разбере, че отказаният остатък беше значителен.

Аз никак не се учудих на тази щедрост, която се бе превърнала във втора природа на моя стар, храбър Дейвид Линдсей. Линдсей... е, сега вече издадох кой беше сивокарираният чужденец! Да, можете да си представите нашето учудване и радостта ни да видим така неочаквано тук лорд Линдсей! Знаех, че от години не се е прибирал в своята Стара Англия. Той постоянно пътешестваше и ми беше писал последното си писмо преди четиринайсет месеца от Кейптаун. Накъде възнамеряваше да се насочи оттам, не бе споменал. И ето, че днес се вмъкна ненадейно тук — със съвсем същите странни обноски, както го бях видял за пръв път навремето в Маскат, и то пак в едно кафене!^[10]

Но много повече от тази среща ме удивяваше неговият език. По онова време ние много дълго бяхме яздили из разни райони на Ориента и също за дълго бяхме спирали тук и там, така, че едно приспособяване към съответните езици и обичаи бе нещо, което действително се разбираше от само себе си. Но на „истинския английшман“ дори и на сън не бе минало през ума да усвои поне нещичко от привичките и говора на хората, с които общувахме. Понеже беше англичанин, мислеше, че във всяко отношение трябва на всяка цена да бъде англичанин, и не си даваше ни най-малко усилие да съхрани в паметта си някоя турска, арабска, кюрдска или персийска дума. Че разбираше и говореше немски, можеше да бъде наречено чудо, ако тези познания не му бяха втълпени още в детството от един немски сродник по майчина линия. Той хранеше непоклатимото убеждение, че дори и в най-затънтената и непозната точка на земното кълбо може лесно и безпроблемно да се движи с английско поведение и изключително с английския език, и беше на мнение, че и най-малкото отклонение от този навик ще означава оскърбление за неговата нация. Тази едностранчивост често ни бе създавала неудобства от изключителна степен. Когато се движиш с придружител, който не познава и не разбира езика и порядките на страната, сред полуцивилизовани племена и при това често имаш нещастieto да

изпадаш в опасни положения, то изцяло от само себе си се разбира, че присъствието на един такъв спътник, та бил той и най-добрият човек на земята, не само ще те спъва и ще ти пречи, но при определени обстоятелства може да стане дори фатално. Само че това Линдсей никога не би искал да съзнае, и вие можете да си представите моето удивление, когато тук, в Басра, изведнъж чух, че той от невиделица се е научил не само да разбира арабски, но и — много неправилно още, наистина — да го говори!

Той явно години наред, и то с голямо прилежание, се бе занимавал с този език. А това, което ме удивляваше, бе фактът, че го бе сторил и не бе сметнал, че хвърлените усилия са безполезно прахосани. И друго обстоятелство ме караше сърдечно да се радвам на езиковото му умение. Ако той тръгнеше да язди с нас до Персия, където арабският върви наред с официалния език на страната, за нас, и особено за мен, щеше да е голямо облекчение да нямаме при себе си човек, който поради липса на езикови познания не може да се представя за местен жител, и на когото следователно, както бе по-рано случаят с Линдсей, да се налага да превеждам всеки разговор и да обяснявам по-важните събития. Защото не подлежеше на никакво съмнение, че той щеше да язди с нас. Намеренията и плановете, които го бяха довели до тези места, можеха да бъдат каквито си щат, но веднага щом ни видеше, той щеше да зареже всичко друго, за да се присъедини към нас — бях убеден в това. Линдсей обичаше необикновеното, дори опасността, и беше привързан към мен с такава сърдечна, искрена симпатия, че съвсем определено щеше да се откаже от всяко досегашно вдъхновение за пътешествие, за да може да бъде с нас.

Ако искам да бъда откровен, трябва да кажа, че от неговото придружителство трябваше да се очакват някои затруднения, но, от друга страна, той притежаваше множество положителни качества, които предостатъчно щяха да компенсират тези, така да се каже, неизбежни неприятности. Лордът беше много храбър и изключително хладнокръвен мъж и притежаваше връзки, които можеха да ни бъдат само от полза. Аз не принадлежа и с една артерийка към онзи род хора, които охотно се възползват от състоятелността на други за извличане на собствена облага, но при всички случаи е по-приятно да имаш за спътник материално подсигурен човек, отколкото някой, дето три пъти

ще обърне извадения пфенинг, за да го пъкне после отново в джоба. В това отношение ние имахме в лицето на Линдсей един извънредно ценен другар, чиято щедрост за някой друг на мое място вероятно щеше да представлява един добър източник на доходи. И накрая, не бива да забравяме и това, неговата оригиналност беше навремето за нас един никога непресъхващ извор на трайно развеселяване и следваше да се очаква, че сега отново ще имаме възможност да черпим от него.

Видяхме, че той, макар съдържателят на два пъти вече да го бе приканил да си върви, невъзмутимо стоеше на мястото си. Размишляваше над нещо — вероятно над това какво да поръча и консумира, защото за него, въплътения джентълмен, бе фатално да седне в някой локал, без да направи порядъчна сметка. Най-сетне го осени някакво хрумване и той поиска:

— Франк кахве!

Под франк кахве или франк кахвези (франкско кафе) се разбира шоколад.

— Нямам — отговори съдържателят.

— Какао!

— Не знам какво е това.

— Шери!

— Не разбирам.

Линдсей отвори уста в широка прозявка. Беше му доскучало, че не получи каквото поиска, а носът му надникна дълбоко в зейналата под него, обрамчена от едри здрави зъби дупка дали пък няма да се появи някое изпълнимо желание. И ето че то не закъсня.

— Шербет! — прозвуча избавителната дума.

Сомалиецът побърза да поднесе поискания плодов сок с подсладена вода и му бе подхвърлен такъв щедър бакшиш, че лицето му просия от радост и той благодари с три дълбоки метана.

Линдсей поднесе напитката до устата и я опита. Види се, хареса му, защото направи после по-голяма глътка. Когато сне съда, погледът му падна вътре. Очите му из един път станаха двойно по-големи, лицето възприе израз на ужас, а носът се вирна от страх.

— The devil!^[11] — извика, отдалечавайки максимално шербета от себе си. — Та тук има един... един... един... как се казва снеил^[12] на арабски?

— Пак не знам какво искаш да речеш — отговори съдържателят.
— Нещо в шербета ли има? Покажи! Искам да видя какво е.

Станал услужлив от щедростта на Линдсей, той скочи, взе напитката от ръката му и видя сега същото, което бе видял и ингилизът. Само че не се стресна от него, а каза по-скоро със спокоен тон:

— Една баццака^[13], една нищо и никаква баццака, не кой знае колко по-дълга от средния ми пръст! Аллах я е създал също както е създал и нас, какво има тук за ужасяване! Би било жалко, много жалко за шекера. Ще накарам да ти бъде донесен друг шербет.

Той извади охлюва, хвърли го, изпи течността до последната капка и си седна пак на мястото. Когато сомалиецът донесе после друг съд, Линдсей му даде да разбере с много решителен жест, че изобщо не иска да види нещото в него, камо ли пък да го пие. Кафявият юноша сметна за световноисторическа необходимост сам да си подслади душицата с отказаната напитка, след което разпити с босия си крак охлюва и се оттегли триумфиращо при кафеджийския си огън. Линдсей пък направи физиономия, сякаш бе вместил в себе си цялата неутешима мирова скръб на страдащото човечество, а носът му, който със своите пориви се намираще, както е известно, в постоянно съответствие с чувствата на господаря, провисна съвсем побелелия връх. Тази двойна опечаленост направи на съдържателя толкова дълбоко впечатление, че той попита напълно изведения от вътрешното си равновесие джентълмен:

— Да не би да ти стана лошо? В такъв случай ще те посъветвам да удариш една араки (ракия).

— Араки? — трепна Линдсей. — Да, искам една араки, ама да не е малка!

— Тя ще е толкова голяма, че и аз ще мога да пия редом с теб.

— Благодаря! Ако искаш да пиеш и ти, накарай да ти донесат отделно!

— Също така голяма като твоята?

— Да.

И сега прозвуча гласът на „чашника“:

— За мен също една?

— Нейсе.

— Също толкова голяма?

— Да.

„Гарсонът“ донесе стомната с ракията, наля три доста големи глинени чаши и ги раздаде по общоприетото правило „на мен една, на теб една и на него една“. Линдсей беше този път достатъчно предпазлив първо да погледне до дъното на чашата. Като не откри нищо от рода на баццака, отпи глътка, после втора, че и трета. Страните му се загладиха, сърдечната мъка изчезна от неговите дълбоко опечалени преди това черти, а гласът му прозвуча съживено, когато изрази похвалата:

— Араки е добра, много добра!

Това бе знак за носа да се изправи отново и да зачерви върха в прелестна свежа окраска. Виждайки това, съдържателят изпи, изпълнен с разбиране, чашата си и заповяда на подчинения да я напълни пак. Оня мигновено откликна на заповедта и както се очакваше, след господаря се погрижи повторно и за себе си. Линдсей забеляза това с доволна усмивка, макар добре да знаеше, че той ще плаща. Той подкани двамата да пият колкото искат. Може би таеше отмъстителното намерение да ги насади заради охлюва в едно съвсем немюсюлманско опиянение.

Съдържателят, изучил явно обстойно въздействието на ракията, се почувства подтикнат от добротата на госта да направи следното доверително съобщение:

— Ти си ингилиз и не познаваш значи законите на исляма. Но може би знаеш, че насладата на виното за нас е забранена. Ама ракията не е вино. Ракията е Мах ес Сахха^[14] и ето защо хората имат обичай да я пият за доброто здраве на дарителя. Та позволи, значи да кажа: Сиррех махаббехтак! (За твое здраве!)

— Сиррех Махаббехтак! — побърза да каже също сомалиецът и изпразни като кафеджията чашата си.

После и двете бяха отново напълнени.

Тези двама мюсюлмани имаха гърла на ирландски моряци! Аз не мога да понасям ракията, а още по-малко този припрян начин на пиене, но както се установи по-късно, тази ракия беше изпита не само за здравето на Линдсей, но и за нашето. Същевременно англишманът, който само от време на време сръбваше, много добре си беседваше с двамата пиячи. Той и в арабския запазваше навика си да говори както на матерния си език късо и насечено, а пък те ставаха все по-

разговорливи и му разказаха куп неща, които изобщо не можеха да го интересуват. Той обаче с внимание ги слушаше — навярно за езиково обиграване. В хода на разговора бе спомената също издигащата се наблизко митническа сграда и работещите в нея служители. Това доведе приказката до данъците, митата и накрая до контрабандата. Контрабандата е една, може би за всекиго интересна тема и ето как Линдсей сега стана още по-внимателен. Съдържателят забеляза това и му разказа, подведен от ракията, разни тайни, от които излизаше, че знае за този забранен занаят повече, отколкото би трябвало да може да каже. На сомалиеца ракията бе подействала приспивателно, докато съдържателят ставаше все по-оживен. Той се хвалеше, че стига да искал, можел къде-къде повече да каже и разкрие и даже прибави, протягайки ръка:

— Виж този пръстен на пръста ми! Той е ням, ама ако имаше уста, щеше да може да ти съобщи тайни, за които ти хабер си нямаш!

От само себе си се разбира, че при споменаването на пръстена аз целият се обърнах на слух. Пръстенът на силлан ли беше той? Не бях насочвал вниманието си към ръцете на този мъж. Халеф също слушаше с голямо напрежение. За да не му се изплъзне нито дума, той се прибута толкова близо до плетената стена, че тя се раздвижи с шумно прашене. Линдсей го долови и попита съдържателя:

— Има ли някой там? Чувам шум.

— Аллах в' Аллах! — отговори кафеджията. — Там има двама непознати мъже, които пият кафе. Съвсем ги бях забравил. Конете им са в двора, такива ценни животни никога не съм виждал.

— Но не раджи пак^[15]! Искаш ли да ги видиш?

— С голямо удоволствие.

— Тогава ще ти ги покажа. Ела!

Те станаха и излязоха. Един ценител на коне като Дейвид Линдсей не можеше да пропусне гледката на чистокръвна арабска раса!

— Сихди, какво ще кажеш за това голямо чудо? — попита сега Халеф. — Нашият ингилиз е тук! Какви очи ще облеци, като ни съгледа!

Още преди да съм успял да отговоря, откъм вратата прозвуча възбуденият глас на Линдсей:

— Трябва да видя мъжете, непременно да ги видя! Едното седло познавам, познавам съвсем точно. В коня може да се бъркам, но той прилича на великолепия Рих^[16], един жребец, който аз...

Запъна посред изречението. По време на тези думи беше преминал с дълги бързи крачки и съдържателя подире си през предното помещение и бе застанал сега на вратата. Видя ни да седим един до друг. Невъзможно ми е да опиша физиономията му, напълно невъзможно! Той стоеше, вцепенен от изненада, като стълбовидна статуя. Устата му зееше, очите бяха широко разтворени, не трепваше клепач, мигла не помръдваше.

— Сър Дейвид — поздравих го аз и станах, — welcome^[17] отново в милата стара Джебзирех^[18]! Кой би го допуснал!

— Да, добре дошъл, мистър английшман! — обади се и Халеф, щастливо измъкнал от паметта си тези две думи. И изравяйки още няколко, прибави: — We are^[19] вцепенихме от радост, като те видяхме да идваш, почти също така, както ти сега стоиш пред нас. Направо от твоята native country^[20] ли идваш? Или Аллах те доведе при нас от някоя друга страна?

Личеше му на дребния хаджи, че е безкрайно горд от тези няколко случайно дочути по-рано английски думи. Сега Линдсей започна да се размърдва. Пристъпи крачка по крачка до мен, вдигна ръце, разпери ги и ги обви после около мен, но без думица да произнесе. Онемял от тази проява на чувства — истинската радост докосва дълбоко, много дълбоко, — аз притиснах скъпия човек здраво към сърцето си.

Тогава магията се разтури, той възвърна отново говора си и каза с най-мекия тон на своя глас:

— Мистър Кара, вие сте тук, вие? Казвам ви, тази среща ме удари във всички крайници. Направо съм склонен да заплача, толкова съм радостен, толкова радостен! Това е наистина ученически номер, дете ми го отиграва моето старо сърце!

— Оставете го на волята му! Моето също има желание за такива номера. Струва ми се, че като едното нищо ще се запремята презглава.

— Но пък на него ще му подхожда, защото е много по-младо от моето, което изобщо не съм считал способно на такава сантименталност. А тук е и Халеф, могъщият шейх и тиранин на хаддехидните! Но с него трябва да говоря на арабски!

Сега бе удоволствие да се наблюдава лицето на англичанина. Преди малко неговият нос се бе смръзнал от изненада над широко отворената уста; сега в него отново се вля живец. Както очите на господаря заблестяха, страните се оживиха и мимиките се редуваха в богата гама, така и носът получи отново цвят и прояви бодрост в движенията, което можеше да накара всеки, невиджал подобно нещо, да прихне от смях. Заговореше ли господарят с Халеф, то и носът се навеждаше към страната, където стоеше хаджията. Обърнеше ли се онзи към мен, той също „кръшваше“ насам. Засмееше ли се първият, вторият изпадаше във весели конвулсии, а придадеше ли Дейвид на радостта си дълбокомислен, сериозен израз, той (носът) оставаше заслушан в религиозно смирение. Съдържателят, който присъстваше на тази сцена, не ни удостояваше с поглед, а имаше очи само за тоя феноменален нос, който бе винаги съгласен с мислите и чувствата на своя притежател, а не като други носове да си позволява сегиз-тогиз фриволни настроения или катарални чудатости. Само веднъж си бе разрешил навремето против неговата воля една екстравагантност, като си лепна Алепов оток, ама и хубаво си го бе получил и за наказание му остана спомен за цял живот.

По време на първата възбуда от срещата особеностите на лорда някак си не бяха се проявили, но веднага щом той само донейде възстанови вътрешното си равновесие, откъслечният му начин за изразяване пръв встъпи в правата си. Още не бяхме седнали, когато ми каза:

— Всъщност е празник, голям празник днес. Искам да направя предложение.

— Какво? — попитах и аз сега.

— Да го отпразнуваме, непременно да го отпразнуваме.

— С какво?

— С питие за „добре дошъл“.

— Тук, където не можеш получи нищо?

— Нищо? Голяма заблуда. Имам идея, изключителна идея.

— Бих желал да я чуя!

— Или грог, или пунш. Араки има, вода, захар и огън също. Лимони съдържателят ще достави. Съгласен?

— Да, но само при условие, че ние сами ще го приготвим!

— Естествено! Ще се направя на готвач. Една баццака ми стига, друга не желая. Навярно си видял?

— Да.

— И се смя?

— Малко.

— Пфу! Беше отвратително! Ще го помня до края на живота. Но сега пуншът!

Той се обърна към съдържателя и научи, че може да има всички необходими за желаната напитка съставки и също сам да я свари. Идеята да греем грог тук, в Юга, всъщност беше щура, но я реализирахме. Докато Линдсей се проявяваше в пълното си великолепие като кухненски шеф, а сомалиецът му оказваше необходимата помощ, съдържателят зяпаше, седнал на възглавницата си, с професионално любопитство. Аз насочих внимание към ръцете му и наистина забелязах някакъв пръстен. Беше от сребро, а и плочката като че бе осмоъгълна, но от това разстояние не можех точно да я различа. Трябваше да изчакам удобен случай за приближаване до ръката.

Грогът беше готов, но нямаше стъклени чаши. Кахведжията стана да измъкне някакви други подходящи съдинки. Донесе от един сандък гледжосани чаши и аз бързо пристъпих да ги поема. Ето как успях незабелязано да огледам пръстена. Да, плочката имаше осем ъгъла и носеше познатите знаци — едно „са“, свързано с „лам“, над които стоеше знак за удвояване. Мъжът, следователно членуваше в тайната лига, беше силл.

Лордът отлично се справи с напитката. Със свойствената си щедрост той предостави също на съдържателя и сомалиеца техния дял и като видя как се въодушевиха от непознатата досега за тях наслада, им позволи да си сгреят за негова сметка нова доза. Как се прави, бяха видели. А ние се отправихме към малката стая, за да не бъдем смуцавани от евентуални клиенти. Веднага щом се настанихме там, Линдсей удари една голяма глътка и каза за мое най-голямо задоволство, но и със своеобразния си суховат маниер, който ще опитам да възпроизведа в превод:

— Трябва да ви задам най-напред една гатанка. Искате ли да я отгатнете?

— Аз не — отговори Халеф бързо.

— Защо?

— Защото Аллах не е дарил моя дух с достойнства и душата ми с извисеност, за да диря ненужно тепърва нещо, което друг вече знае и може значи веднага да ми каже.

— Хубаво! А ти?

Въпросът бе отправен към мен. Лордът се обърна към мен на „ти“, понеже говореше арабски.

Аз отвърнах:

— Налага ли се всъщност да отгатвам? И защо да си задаваме загадки, когато вероятно можем да разговаряме за по-добри и полезни неща?

— Загадката е също необходима, но навярно неразрешима. Твърде трудна.

— Ее, тогава нека я чуя!

— Добре! Тя гласи: Откъде идвам?

— Това не е загадка, а само въпрос.

— И така ме устройва. Но можеш ли да му отговориш?

— Не, защото не съм всезнаещ.

— Well! Тогава ще кажа и аз. Бях при теб.

— При... мен...? — попитах учудено.

— При теб, което означава в твоето жилище.

— Кога?

— Наскоро.

— Значи идваш от Германия?

— Yes.

— Това е интересно! Търсил си ме там?

— Yes.

— С определено намерение?

— Естествено! Исках да пътувам с теб. Последното ти писмо ми беше препратено от Кейптаун. В него пишеше, че възнамеряваш да отидеш при Халеф и до Персия. И на мен се прииска да видя отново Халеф, да тръгна за Техеран, Исфахан, Шираз. Когато пътуването ми свърши, отидох в Германия. Исках да те подбера, но ти беше вече заминал.

— Аха, сега отгатвам! Ти си тръгнал незабавно след мен?

— Не точно. Нали не знаех пътя ти. Глупав тип, хазяинът ти. Не можеше да ми каже, какъв търнокоп!

— Той не е мой довереник!

— Well! Трябваше да хвана свой път: Виена, Триест с железницата; Триест, Суец, Бомбай с кораб; Бомбай, Бушир^[21], Багдад отново с кораб; после да търся хаддехидите и да питам за теб.

— Та това е един изключително дързък план!

— Дързък? Pshaw!^[22] — каза той пренебрежително.

— Да, да, дързък! От Багдад до хаддехидите, чиито пасища тепърва трябва да се търсят, е опасен път.

— Не съм дете!

— Знам, но дали си мъж, или дете, опасността все пак си е налице. При всички случаи е щастие, че се срещнахме тук по един толкова необикновен начин!

— Well! Параходът акостира тук за пет часа. Напуснах борда, защото там е твърде скучно.

— Е, да, тук, в кахвето на араки и баццака е къде по-забавно!

— Стига, моля! За охлюва не желая да чуя нито дума. Вие сте на път?

— Да.

— За Персия?

— Да.

— Well! Тръгвам с вас!

— Мисля, че искаше да отидеш до Багдад и после до хаддехидите!

— Не разправяй тъпи вицове! Напротив... аа, разбирам... не попитах дали ме искате. Ще наваксам следователно. Мога ли да дойда с вас?

— Да. — отговорих в желаната от него лаконичност.

— Кой е първият персийски град?

— Шираз.

— Кога тръгвате оттук?

— Сега, след малко, веднага щом дойде салджията.

— Салджия? Хм! Чакайте! Ей сега се връщам.

Той скочи и тръгна толкова бързо, че изобщо не намерих време да го питам къде се кани да върви. Много вероятно до своя параход, за да прекъсне пътуването и вземе багажа си.

— Сихди, той реже изкъсо. — ухили се Халеф. — Първо, почти не пита дали ще пожелаем да го вземем с нас. Кой знае дали щеше да

стигне до хаддехидните, ако не ни беше срещнал! Не вярва в опасностите, които дебнат от двете страни на този път. Кажи ми искрено, ще ти е приятно ли да го вземем с нас?

— Ако искам да бъда честен, ще призная, че съм свикнал да имам при себе си само теб.

— Благодаря, сихди! Ще ми се да си беше останал в своята native country.

— Не исках да го кажа в този смисъл. Трябва да вземеш предвид, че той е много знатен господин и неговото приятелство е едно много почтено отличие. Също така достойнствата на неговия дух и неговото сърце са високо оценени и което е най-важното, аз го обичам. Признавам, че при неговото съпътствие ще възникнат някои неща, които и без него вероятно биха се случили по друг начин. Често ще трябва да се съобразяваме с него и неговите особености, но всичко това ще се компенсира от отличните качества, които са му извоювали нашето уважение и симпатия. Та като претеглям всички „за“ и „против“, ще кажа, че ще е все едно дали ще бъдем двама или трима.

— Като говориш така, съм склонен да се примиря с факта, че няма да бъда единственият ти спътник. Я чуй, сихди, какво благочестиво въздействие има вашата араки с гореща шекерна вода!

Съдържателят вѐн припяваше едно непрестанно „Аллаху, Аллаху, Аллаху!“ той подражаваше сякаш на виещите дервиши, а верният източно-африканец прибавяше с креслив фалцетен тон какви ли не глупости. Това бе раздиращо ушите и късащо нервите кресчендо, но тук при съединените води на Ефрат и Тигър „шат-ел-арабски“ красиво!

Когато съобщих сега на хаджията, че съдържателят носи на пръста си пръстена на силлан и следователно принадлежи към тайното братство на „Сенките“, той каза бързо:

— Позволи тогава да си надяна и аз моя пръстен и да оставя този мъж „случайно“ да го види! Много ми се ще да знам как ще реагира и какво ще каже.

— Хмм, с тези пръстени не бива да си играем, драги Халеф!

— Това го знам добре, ама нали чуваш, че е фиркан. Значи не съществува опасност, защото, когато изтрезнее, няма да помни нищо. Може би ще узнаем нещо.

— Това действително е възможно. Само че аз не бива да се представям за силл, защото преди малко той слуша разговора ни и следователно знае, че съм европейец.

— Та няма ли да е достатъчно, ако аз говоря с него? Мен не може да ме сметне за франк.

— Ако бъдеш предпазлив, да, става!

— Ще бъда, сихди. Позволяваш ли?

— Добре, аз също мисля, че работата е съвсем безопасна за нас, а и не искам да ти развалям удоволствието. Той е в пияно състояние, пък и бездруго не би могъл да ни навреди, защото нали още днес ще напуснем града, а после ще прехвърлим границата. Но ако кажеш, че си силл, то той не бива естествено да помисли, че аз или Линдсей като твои спътници знаем нещо за това. Разбрано?

— Да. Аз ще действам така, сякаш наистина съм член на този съюз. Кога да отида при него? Сега?

— Не, а едва когато се върне Линдсей. Сега би направило впечатление, че си ме оставил и бръщолевши зад гърба ни с него нещо, които не бива да зная.

— Надявам се, ингилизът скоро ще дойде, защото ако салджията се появи, трябва да сме готови за тръгване, иначе ще се наложи още веднъж да се отмори. Ти имаше ли си понятие, че Линдсей ще те потърси в родината ти?

— Не. Не ме е уведомявал за това. Аз му писах, че имам намерение да отида до Персия и да те взема със себе си. Така у него се е пробудило желание да се присъедини към нас. За него се е разбирало от само себе си, че ние ще бъдем съгласни с това. Такива господа винаги вярват, че всичко, което говорят, вършат или искат, ще бъде приемано от другите хора като закон. Той знае жилището ми, което държа дори когато съм с години на пътешествия из чужбина, и е отишъл, за да ми каже, чисто и просто, че ще ме придружи. Тъй като аз вече съм бил заминал, той е отпътувал по най-късия път, или по-точно по най-бързия начин, за насам да ме търси. Изобщо не му е минало през ума да се запита дали ще ми е приятно или не. Общественият живот на всички страни и народи си владее от един параграф, който гласи: „Никога не обезпокоявай знатни хора!“ ако не го знаеш, си го отбележи!

— Не го намирам за нужно, защото като върховен шейх на хаддехидните от голямото племе шаммар, аз нали също се числя към най-знатните личности от изгрев до залез слънце, така че никой английски лорд не бива да си въобразява, че стои по-високо от мен, свободния и неограничен повелител на свободни мъже. Аз следователно самият принадлежа към онези лица, които никога не бива да бъдат обезпокоявани. Комуто Аллах е дал високия и безценен дар да владее такова мнозинство от храбри бедуини, той може спокойно да застане до страната на кайзери, крале и разните там най-висши регенти и аз съм убеден...

Тук го прекъснах с някаква забележка, защото, когато се впуснеше в тази тема, човек трябваше бързо да му пререже словесната нишка, иначе щеше да я размотава до безконечност. Вярно, той ловко отмина подмятането и отново улови нишката, но за щастие Линдсей се върна и Халеф бе принуден за свое съжаление да се откаже от темата за своите неизброими достойнства. Тъй като лордът дойде точно както бе тръгнал, изключвайки праметнатата през ръката пелерина, аз го попитах за багажа му.

— Багаж? — отговори той. — Нямам такъв.

— Наистина ли?

— Yes. По-рано бях толкова глупав да мъкна с мен цял куп вещи и въпреки това да се считам за истински пътешественик. От теб обаче видях как трябва да го прави човек. Постъпих по същия начин. Костюм, пелерина, оръжия, пари, повече нищо.

— Ами как стоят нещата с коня?

— Нямам.

— В такъв случай трябва да купим оттук.

— No!^[23]

— Не? Защо? Басра експортира коне за Индия. Тук следователно имаш чудесна възможност да попълниш липсата.

— Не желая оттук; искам персийска раса; да пробвам веднъж и нея. Ще купя значи едва след границата.

— Не става. Та нали не можеш да крачиш редом с нас. А и дори да ти се доцеше да си позволиш тази чудатост, не би издържал. Пътят през планините е дълъг и много труден.

— Кои планини?

— Планините на Хузистан.

— Хузистан? Нямаме никаква работа с Хузистан!
— Как така?
— Изобщо няма да яздим.
— Кой го казва?
— Аз. Ще пътуваме.
— Ще пътуваме? С какво? Тук пощенски коли няма.
— Лоша шега! Ще пътуваме с кораб.
— Аа... тъй ли?!
— Yes. Вън лежи един параход. Отплава привечер за Бомбай. Ще ни свали в Бушир.
— Кой го казва? — попитах отново.
— Аз — отговори той. — Вече платих три места. Говорих с капитана. Всичко е уредено!
— Кой те натовари с тая работа?
— Натовари? — попита той, извиси глава, сбърчи чело и ме погледна удивено събрал вежди. — Не смятам, че се нуждая от специално пълномощно, а мисля, че постъпих съвсем правилно! Нима не искате да пътувате с кораб до Бушир?
— Не.
— Well, трябваше предварително да го зная!
— Можеше да го узнаеш, ако ни беше питал!
— Yes, правилно. Но сред спътници човек не държи точна сметка за тези работи. Понеже местата са платени, ще плаваме.
— Нещата наистина ли са така предрешени, както го мислиш?
— Yes.
— А ако не се съглася?
— Невъзможно. Ще бъде оскърбление за мен. Какво ще каже Халеф по въпроса?
— Аз правя онова, което прави моят сихди — отговори дребният хаджи.
— Well, значи плаваме. Нали не бива ненужно да плащам!
И тъй като ме погледна въпросително при тези думи, отговорих:
— Добре, значи тръгваме с парахода за Бушир. Пътят оттам до Шираз също е доста интересен. Ако искаш да говориш със съдържателя, Халеф, сега му е времето.
— Да, отивам — кимна той — и ще се държа така, че да получа одобрението ти, сихди. Знаеш, че не приказвам врели-некипели!

Да, знаех го действително. Да постъпи безразсъдно, за него не представляваше никаква трудност, но затова пък притежаваше толкова по-голям майсторлък в употребата на езика. След като се отдалечи, аз дълго време бях гледал мълчаливо пред себе си. Линдсей попита на английски:

— Защо не говорите? Сигурно имате лошо настроение? А?

— Моля, настроения нямам никога!

— Но откъде тогава това лице и тези очи? Бих се обзаложил, че имате нещо против мен.

— И действително бихте спечелили облога. Но това не е „настроение“. Аз изобщо не понасям капризни хора. Ако нещо ме вкисва, си го свалям открито и честно от сърцето и всичко се оправя.

— Well! Сваляйте го тогава! Какво е то?

— Този въпрос всъщност е излишен. Вие би трябвало и без дума да ви казвам да знаете какво имам против вас.

— Но все пак не мога да си представя. Дали защото взех места за кораба?

— Естествено!

— Но вие се съгласихте без разpravия!

— Имах си две причини. Първо, местата бяха платени, нямаше да ви върнат парите и следователно нещата не можеха да се променят. И, второ, не исках да ви излагам пред Халеф.

— Да излагате? Охо! Това е доста силна дума, мистър Кара!

— Но вярна. Считаю за необходимо помежду ни да се създаде яснота. Не обичам някой да се разпорежда за мен без мое знание. Не съм нито лакей, с когото господарят разполага според желанията си, защото му плаща, нито марионетка, на която кукловодът дърпа конците. Искам да бъда питан. Това трябва веднъж завинаги да си отбележите!

Той изтегли вежди нависоко, чието движение удивеният нос тутакси последва, и попита:

— Трябваше да дойда първо тук, за да помоля като някой хлапак за разрешение?

— Това са много неподходящи думи, сър Дейвид. Вие познавате моя маниер на пътуване. Аз не се движа по широко утъпкани и безопасни пътища, защото не искам да изпълвам книгите, които пиша, с известна, тривиална информация, а да разказвам само това, което

самият съм преживял, проучил и видял. Аз не съм от субвенционираният господар, които под закрилата на висши инстанции се движат по удобни шосета с предизвикваща сензации свита, а като се върнат после в родината, наизустяват някоя сказка, за да обикалят от град на град и просят пари. Аз пътувам, за да търся навсякъде — в девствената гора, в степта, в пустинята, в живота на презрените и угнетените, в сърцата на така наречените диваци — следите на Бога, отличителните белези и доказателства на извечната любов и справедливост, защото моите книги под формата на пътеписи трябва да бъдат проповед за любовта към Бога и ближния. Ето защо вървя по мои собствени пътища и се движа по собствена система; живея и пътувам от собствени средства; след Божията закрила разчитам на собствените си сили и не допускам да ме дирижира друга воля, освен моята собствена. Който се присъедини към мен, трябва да се съобразява с тази моя особеност, иначе не ми е необходим. Аз не желая да съм насочван от юздата кон, а да бъда ездач, и който вярва, както вие преди малко, че чрез *fait accompli*^[24] ще може да ме направи безволев и подчинен, нека не провежда повторно този експеримент — ще остане измамен! Свикнал съм да действам самостоятелно и никога няма да позволя дори на най-добрия си приятел да се разпорежда без мое разрешение за мен.

Линдсей беше направил много смутена физиономия. Бръчките по челото му отдавна вече не образуваха високи дъги. Беше свел глава, а толкова гордо извисеният преди това нос се бе смъкнал в дълбоко разкаяние.

— Беше направено с добро намерение! — извини се той.

— Зная го добре, затова си премълчах в присъствието на Халеф и ви казах мнението си сега на четири очи. Вие по-рано винаги се ръководехте по мен и трябва да признаете, че това е било във ваша полза. Но след това сте пътувал като самостоятелен мъж и сте свикнал да действате, без да питате. Това лесно обяснява причината за вашето своеволие и ето защо ви изказвам мнението си не с гневни, а със съвсем спокойни слова. Но сега вие вече не сте си собствен господар. Не аз съм ваш, а вие сте мой придружител. Ето върху какво можете да помислите.

— Означава ли това, че аз изобщо не мога да имам воля?

— Не, но когато трима души предприемат дълго, трудно, изпълнено вероятно и с опасности, пътуване, то изцяло от само себе си се разбира, че никой от тях не бива да дава важни разпореждания без знанието на другите. Всичко трябва да става с единодушие. Това е, което желая. Вие казахте преди малко, че между спътници не трябва да се държи точна сметка за нещата. Това е изцяло погрешно. Напротив, аз считам за много необходимо всеки спътник да зачита правата на другите и да се съобразява с тях. Вие твърдите, че по-нататък щяло да бъде оскърбление за вас, ако не се подчиним на разпореждането ви. Аз ще ви кажа обратното, че за нас беше оскърбление да давате това разпореждане без наше знание!

— Well, хм, може и така да е! Сега искам да кажа още, че няма да е необходимо да плащате!

— Зная, но тъкмо това е пунктът, на който поставих преди малко въпросителен знак, защото не желая там да възникне удивителна. Вие ме познавате от по-рано. Аз искам преди всичко и в това отношение да съм си собствен господар. Ето защо споделям съвсем искрено с вас мнението си, че финансовата несамостоятелност почти сигурно влече след себе си и други видове зависимост.

— Но мистър Кара, аз съм богат, хиляди пъти по-богат от вас! И тук ли не бива да си позволя удоволствието от време на време да направя или поне да облекча нещо, което иначе за вас ще бъде трудно или дори невъзможно за осъществяване? Та за мен това ще е дреболия — точно както някой кон разпилява от зоба си няколко зрънца, които врабчето изкълвава.

— Сърдечно благодаря за отличното сравнение! — засмях се аз.

— Не така, а другояче беше замислено! Разбирам, че аз също трябва да кажа няколко откровени думи. Изслушайте ме спокойно!

— С най-голямо удоволствие!

— Ако аз бръкна в пълния си джоб, за да похарча за вас няколко мизерни пиастъра, вие няма да го позволите. Но трябва спокойно да се примирявам, когато посягате към вашата глава, вашите познания и опит, за да пилеете за мен вашите духовни, интелектуални монети! Монетата си е монета. Дали ще бъде взета от съкровищницата на вашия интелект, или от английската банка, си остава все същото. Ако ще вземам от вашите, то ще трябва да мога и аз да харча от моите, ако

не искам да се чувствам като жалък просяк. Това трябва да разберете! Или не?

— Признавам, че казаното от вас не е безоснователно, и няма да имам против, както беше и по-рано, от време на време да бъркате в добре натъпкания си джоб. Но не го свързвайте с погрешното становище, че ще можете да го правите без наше знание, или че ви се дава правото да ни изненадвате както днес със свършен факт. С това няма да се съгласим. Този път получихте принудителното ни съгласие, но при един повторен случай ще си останете без нашата компания. Така, сега този щекотлив въпрос е уреден. Вие сте го замислили за добре, ала и моите укори не бяха за лошо, защото ги изказах само да предотвратя по-късни неприятности. Къде всъщност придобихте изненадващите си познания по арабски?

Помраченото му лице бързо просветна, носът направи радостен страничен скок и той отговори:

— Това ви изненада, нали?

— Извънредно много!

— Изобщо не сте го очаквали от мен?

— Откровено казано, не.

— Well! Страшно ме радва вашата изненада! Пътуването ми навремето с вас беше най-прекрасното и интересно то от всичко, което съм предприемал. Никога не излезе от спомените ми. Буквално жадувах да видя отново всичките места. Реших да измина същия път. Но езикът, който не разбирах, беше проблем. Обърнах се към Оксфордския университет и си наех учител. Трябваше да ме придружава, да ме обучава и по време на пътешествието. Беше кадърен тип и хвърляше много усилия. Но и аз работех като бик, ден и нощ! Учудва ме, че главата ми е още цяла, не получи дупки и цепнатини! Дяволски трудна работа е този арабски език. Много често бях пълна конфузия; хиляди пъти ми идваше да се откажа от борбата и да избягам. Изпадах в ярост, съвсем се отчайвах, не можех да се храня, да спя. Страшно главоболие, лошо храносмилане, мержелеене, бучене в ушите. Чувствах се мизерно, безкрайно жалко. Но се сетих за вас, за вашата издържливост, енергия. Представих си как седите до мен и кимате ободрително. Това помогна. С всеки ден ставах все „по-арабски“, докато веднъж дори сънувах, че съм бедуински шейх и казвам на моите овце и камили таблицата за умножение на арабски.

Тогава ми писахте, че възнамерявате да дойдете насам. Естествено веднага взех твърдото решение да участвам и започнах да уча с удвоена ярост — като ветрена мелница в буря, като бягаща пред котката мишка. Бях неимоверно горд с успеха. Хиляди пъти си представях лицето ви, когато чуете какво съм постигнал. За съжаление, не ви намерих вкъщи и тръгнах насам. Срегнах ви тук, но вместо да се наслажда на вашето удивление, чух укори. Цялата радост падна във водата и се удави! Но съзнавам, че аз самият съм виновен. Трябваше първо да питам по кой път смятате да поемете. Няма да се случи повторно, давам ви дума!

Попададох му ръка и казах:

— Аз, естествено, не съм искал да ви разваля радостта. Бях изключително изненадан и не можех да повярвам на ушите си, когато ви чух да говорите така добре арабски. Аз най-добре знам колко много труд сте хвърлили и не може и през ум да ми мине да ви лиша от напълно заслуженото признание. Та вие трябва да сте работили направо като кон!

— Като кон? Твърде слабо казано! — поправи ме той, като цялото му лице бе просияло от блаженство вследствие моята похвала, а носът бе заел едно доволно заслушано положение. — Работех с главата. Трябва следователно да се каже не кон, а вол! Значи мога да приема, че сте доволен от мен?

— Много доволен!

— Добро постижение от моя страна?

— Грандиозно дори!

— Well! С това всичко отново е добре, всичко е оправено! Щом Кара Бен Немзи нарича постижението ми грандиозно, то това е най-доброто възнаграждение, което мога да намеря. Но и не бих желал да извърша втори път този къртовски труд. Сигурно ще се побъркам! Много често оприличавах бедната си глава на някой стар тъпан. Какво ли не трябваше да напъхам в нея! Сухухн, хамца, тешдид, мадд, единствено число, двойствено число, външно множествено число, вътрешно множествено число, ана, инте, хува, ихна, инту, хума, вахид, марра, аувал, трикоренен глагол, четирикоренен глагол, масивен глагол, вдлъбнат глагол... който не си изгуби тук разсъдъка, или има твърде много дух, или няма никакъв! Но се чувствам като новороден,

че съм преодолял всичко това. А сега я ми кажете дари говоря добре, или погрешно!

— Вашият учител на какво мнение беше по този въпрос?

— Глупав тип! Осмиваше ме!

— Но преди малко вие го нарекохте много кадърен тип!

— Такъв беше, но в това отношение — не! Винаги казваше, че съм говорел английски със зле подбрани арабски думи. Твърдеше също, че съм вмъквал твърде много английски частици. Но какво да ги правя тези мои частици, след като веднъж вече ги имам? Беше много несправедливо от негова страна. Нали?

— Прав е онзи, който е казал, че никой майстор не е паднал от небето. Човек не бива да мисли, че е приключил, а трябва да се упражнява, непрекъснато да се упражнява.

— Това правя и аз! Днес също се упражнявах — със съдържателя там в другото помещение. Искях да чуя как звучи говорът на арабина, когато е пиян.

— Изключително похвално начинание!

— Възможно! Сърдите ли ми се?

— Не. Може би дори ще ми е от полза, дето го понапихме.

— Как така?

— По този въпрос ще говорим по-късно. С него е свързан интересен разказ. С други думи, ние вече преживяхме много неща, неща, на които вероятно още не е дошъл краят. Халеф ще ви осведоми за всичко и мисля, че после заедно ще продължим да развиваме нишката. Засега е необходимо да знам дали наистина имате намерение чак в Персия да си набавите кон.

— Да, по-рано не.

— Къде?

— Може би в Шираз.

— Но от Бушир до Шираз нали ще трябва да яздим!

— Ще взема кон под наем.

— Не е удобно, но щом така сте решили, ваша воля.

— Ако купя оттук, ще трябва да го транспортирам с кораба както вие вашите. Мога да го избегна.

— Това действително е вярно. Да се надяваме, че там ще се сдобияте с нещо ценно. Понеже ние яздим чистокръвни жребци, вие

също трябва да имате добро животно, иначе няма да можете да продължите с нас.

— Не се безпокойте! Не купувам лоши неща. Пари има! Кой е този?

Въпросът се отнасяше до салджията, който дойде най-после да ни уведоми, че вече бил готов. Бяхме му казали, че ще се намираме в кахвето. Сега не се нуждаехме от него. Можеше да се предвиди, че той по чисто ориенталски маниер ще поиска обезщетение. Ето защо, когато изказа поканата да тръгнем с него, отговорих:

— Ти всъщност отпочина ли си вече?

— Да — кимна той.

— Ние обаче още не. Бяхме по-уморени от теб и значи трябва по-дълго да поседим.

— Ама аз точно сега имам време!

— Ние още не!

— Ще можете и на сала да си седите на спокойствие като тук!

— Съвсем същото ти казахме и ние. Щяхме да гребем, а ти да се отдадеш на себе си, само че това не ти хареса. Сега ние сме тези, на които работата не харесва.

— По-късно няма да ви откарам!

— Ами недей!

— Трябва да ми дадете бакшиш за чакането!

— С най-голямо удоволствие! Колко искаш?

— Пет пиастъра. Мисля, че ще го намерите много евтино!

— Евтино е, аз щях да поискам повече. Давай значи петте пиастъра!

— Аз? — попита удивено.

— Да.

— На вас?

— Естествено!

— Ама ти говориш съвсем наопаки! Кой всъщност трябва да плаща и кой да получава?

— Ти трябва да плащаш. Кой иначе?

— Ами вие!

— Ако твърдиш това, ти си този, който говори наопаки. Ти си сам, едно лице, и си ни чакал. За това искаш от нас обезщетение от пет пиастъра?

— Да.

— Хубаво! Ние сме двама души, ние те чакахме, това прави десет пиастъра. Значи имаш да ни наброиш пет.

— Аллах в'Аллах! — извика оня смаяно. — Кой би го счел за възможно? Ти искаш да ме измамиш за моите напълно заслужени пари!

Не успях да отговоря на тези думи, Халеф го извърши вместо мен. Беше приключил разговора си със съдържателя. Беше дошъл след салджията, застанал зад гърба му и чул неговото искане и моя отговор. Сега го тикна бързо настрана и му заговори гневно:

— Да те измами? Човече, как посмя да наречеш измамник тоя могъщ, известен в цял свят емир? Той беше достатъчно милостив да се съгласи с твоите мизерни пет пиастъра. Ясно и с пълна убедителност ти доказа, че ти трябва да дадеш тези пари заради твоя мързел, а в замяна искаш да ни измамиш и проявяваш нахалството да говориш в лицето на този мъж за измама. Питам те: ще платиш ли веднага, или не?

Той посегна към втикнатия в пояса камшик.

— Аз нямам нищо за плащане, а за получаване — заяви мъжът, който не познаваше уменията на Халеф бързо да реагира и следователно изобщо не подозираше каква буря е надвиснала над него.

— За получаване? Хубав! Ще получиш каквото заслужаваш, и то веднага! Ето ти го на, ето... ето... още... и още!

Камшикът излетя и заплющя така силно по гърба на мъжа, че той удари с болезнен крясък на бяг. Халеф се спусна подире му, угощавайки го удар след удар, докато го прогони през предната врата. После се върна при нас, засиял от доволство.

— Това е единственият правилен език, с който трябва да се разговаря с такива хора! Да иска пет пиастъра за съня си и нашето чакане и на това отгоре да приказва за измама! Сихди, твоята сметка беше много умна, ама моето плащане беше още по-добро!

— А какво ще стане, ако се оплаче на властите? — намеси се Линдсей.

— На властите? Бих се зарадвал да дойдеха! Ще получат продължение на началото, което му дадох да вкуси. Сихди, съгласен ли си с мен?

— В този случай, да! Ударите бяха уместни.

— Хамдулиллах! Най-сетне и ти да се проявиш като истински приятел на моята хипопотамска кожа. Това ти издейства блясъка на моето уважение и обилието на моята почит. Твоето задоволство за мен е истинско блаженство!

— Надявам се, няма да се наложи да те лиша от него и по отношение разговора ти със съдържателя? — попитах с приглушен глас.

— Няма защо да шепнеш, а можеш да говориш колкото си искаш високо, сихди.

— Той къде е сега?

— Почива в обятията на горещата шекерена вода, а за възглавница си е турил сипаната в нея араки.

— А помощникът му, сомалиецът?

— При него е обратното. Той лежи в араки, а шекерената вода му служи като отморителна възглавница. Техните души се разхождат с наслада в страната на сънищата, а от гърлата им ехти музиката на всички мохамеданови небеса. Чуй!

Като се смълчахме, чухме яко, подобно на бичене хъркане.

— Това е сомалиецът — обясни Халеф. — Лежи с глава в пепелта от дървените въглища и нарязва с миншара^[25] на парчета родословното дърво на своето небце.

— А кахведжията?

— Почива на брега на реката. На никаква цена не можеше да бъде склонен да слезне долу във водата. После заспа.

— При реката? Напуснал е къщата?

— Не. Качи се заедно с мен по водещата към тавана стълба, за да ми дадял нещо там. На връщане обаче се свлече кротко до стълбата и каза, ако съм искал да се удавя, можел съм сам да скоча долу, той обаче предпазливо ще си остане на сухо. Ако искаш да го видиш, ще ти го покажа.

— Какво ти даде?

— Едно писмо.

— До кого?

— Не знам.

— Кой го е писал?

— И това не ми е известно.

— Не е ли адресирано?

— Отгоре са изписани знаците на пръстена. Ето го.

Той измъкна от джоба един правоъгълно сгънат, на няколко места запечатан лист и ми го даде. За печат беше използвана обикновена монета. На адресната страна видях едно написано с мастило „са“, свързано с „лам“, над които стоеше знакът за удвояване.

— Но той все пак трябва да ти е споменал за кого е предназначено писмото — казах аз.

— Наистина го стори.

— Е?

— Мъжът, който трябва да го получи, се казва Гхулам.

— Какъв е той?

— Това не знам.

— Къде живее?

— Това също не знам.

— Слуша, драги Халеф, в тая работа ти май си всичко друго, само не и всезнаещ!

— За това аз нямам вина, сихди, горещата шекерена вода е виновна. Кахведжията искаше да ми каже толкова много неща, ама не се сещаше за ни едно, защото цялата му памет се беше удавила в тая сладка течност и всичките ми опити да я съживя не се увенчаха с успех.

— В такъв случай съвсем напразно си се старал. Това писмо, което може би е от голяма важност за нас, не може да ни допринесе никаква полза. Или може би ти е липсвал правилен подход в разпитването на кахведжията?

— Не, определено не, съвсем определено не, сихди. В това отношение си ме познаваш добре и знаеш, че устата ми винаги си седи на мястото, когато се касае да измъкна от някого някаква тайна. Ама тайните на тоя мъж бяха поради неговото пияно състояние толкова секретни, че и той самият вече не ги знаеше. Така всичките ми усилия отидоха напусто. Поне не вярвам, че на мое място ти щеше да узнаеш нещо повече.

— Възможно! Разкажи ми ред по ред какво говори със съдържателя! В Багдад се споразумяхме, че ти винаги ще имаш у теб един пръстен на силлан. Така че не беше необходимо днес тепърва да ти го давам. Когато тръгна оттук, кахведжията седеше на възглавницата си в предното помещение. Сомалиецът беше при него,

но вече хъркаше. Ние тук преднамерено водехме по-шумен и оживен разговор, сякаш изобщо не ни остава време да забележим дългото ти отсъствие. Сега нататък!

— Нататък, сихди? Та аз изобщо не съм почвал! Надянах си значи пръстена на пръста и се повлякох бавно към кахведжията. За него бях направо добре дошъл и той тутакси подхвана разговор, защото беше любопитен да разбере кои сте.

— Ти, естествено, си си отворил широко устата!

— Че защо не? Когато си отварям устата, то винаги е за нещо значително, та и аз да имам наслада от него. Теб те представих като пръв министър на султана на Сичилия^[26], а мистър Линдсей за главен звездоброец на кайзера на Антакийе^[27]. За мен самия казах, че съм монтефик-бедуин и съм нает от вас, за да ви съпровождам до Бушир и Шираз. Веднага щом това бе дошло до устните ми, си помислих, че съм извършил грешка, тъй като кахведжията изобщо не бе нужно да знае накъде се каним да вървим. Ама други имена и местности не ми бяха дошли веднага в главата и на устата. Сетне се оказа, че тъкмо тези два града ми бяха отворили сърцето му. Той ме покани да седна до него и когато го сторих, заговорихме най-напред за безкрайните достойнства на горещата шекерена вода, която получава истинското и праведно осветление на своето съществуване едвам с доливането на араки. Същевременно аз държах и движех ръката си по такъв начин, че той да види пръстена. Това продължи доста дълго, наистина, защото араки беше умножила броя на очите му до такава степен, че ме виждаше, както призна, петдесеторен, а пък ръцете ми му се стрували над двеста. Той значи е виждал две хиляди пръста пред себе си, което така го ангажираше, че на първо време не даряваше пръстена и с частица внимание. Но затова пък въздействието, което той му оказва, когато го откри, беше толкова по-голямо. Помоли ме да му позволя да го разгледа. Аз, естествено му разреших. Той ми подаде ръка и ме поздрави със силл, като „Сянка“, като съюзник, като таен другар. Държа ми една голяма реч, която обаче имаше толкова малко смисъл, че не можеше и като безсмислица да се окачестви. От сто изговорени думи можех да разбирам едва десет, защото устата му приличаше на някоя танджара^[28], пълна с рири^[29], в която езикът се движи като бъркалка. Той отново и отново се осведомяваше дали наистина ще ходя до Бушир и Шираз и когато достатъчно пъти бях отговорил

утвърдително, попита дали не съм аз силът, който трябва да занесе писмото на Гхулам. Изцяло от само себе си се разбира, аз потвърдих, че съм този мъж, и добавих, че съм довел в кафенето двамата чуждоземци — везира и звездоброеца, с единствената причина да си осигуря възможност за получаване на писмото.

— Правилно си постъпил, драги Халеф. Но няма не съумя да изкопчиш кой и какъв е този Гхулам?

— Не, казвам ти, призовах цялата острота на ума си, ама, първо, кахведжията беше толкова пиян, че беше забравил всичко и нищо не можеше да се сети, и, второ, той трябваше все пак да приеме, че познавам тоя Гхулам поне толкова добре като него. Един непредпазлив въпрос щеше да ме издаде, щеше да бъде равносилен на признание, че не съм силът, за когото искам да мина. Съзнаваш, че трябваше много да внимавам и да не правя подпитвания, които биха му направили впечатление. Вярно, аз поставях думите така, че те всъщност трябваше да го принудят да се разкрие относно Гхулам, ала раки му беше оставила само една стотна от неговия и бездруго мизерен разсъдък, и той говореше за какво ли не, само не и за онова, което исках да измъкна на бял свят.

— Това е фатално!

— Може би ще го узнаем по път!

— Надали. Неприятното се крие в обстоятелството, че Гхулам е име, наистина, но означава и обществено положение. Гхулам може да се казва всеки; в персийския тази дума се среща толкова често, както името Халеф в арабския. Но гхулам има значение също на слуга; така биват наричани най-вече конните слуги, а под гхулам вече се разбира паж, млад камериер на знатен господар. Виждаш, значи, че се намираме в неизвестност, която може да ни доведе до затруднено положение.

— Може би съдържанието на писмото ще ни даде някакво разяснение?

— Възможно!

— Ами отвори го тогава!

— Аз не принадлежа към хората, за които тайната на кореспонденцията не е свещена.

— Тайната на кореспонденцията? Прощавай, сихди, ама всяко писмо бива писано, за да бъде прочетено. Това е адресирано до

Гхулам, който трябва да го прочете. Но понеже ние не знаем кой, какъв и къде е тоя Гхулам, то той няма да го получи, освен ако ние не отворим писаницата, за да научим къде и на кого трябва да я предадем. Отварянето на писмото следователно няма да е забранен акт, а необходимост, и ако ние ѝ се подчиним, Гхулам може само да ни е благодарен.

— Как красиво умееш да говориш, драги Халеф! Ти винаги си бил умникът!

— Да, такъв съм си! Когато дълготата на твоя разсъдък не достига, трябва да ти дойда на помощ с широтата на моя. Ама ти това си го знаеш отдавна.

— Но за жалост цялата тази широта с всичките ѝ хитрини тук не струва нищо. Щом не ни е известен адресантът, трябва да се осведомим от онзи, който ти е предал писмото, сиреч от кахведжията. Така стои работата.

— Но това не бива да правим!

— Тогава трябва да върнем писмото.

— Дори не съм си го помислял! Сихди, аз ще го отворя, без да се питам дали за тая работа няма да ми бъде отредено място в Джехенната. Твоята съвест не е така силна като моята, а крайно чувствителна, което при обстоятелства като сегашните е за дълбоко окайване. Върни си ми писмото! Аз ще го отворя, а после ти ще можеш да го прочетеш, без да е нужно да си отправяш някакви упреци.

— Все още не го считам за необходимо, та нали имахме време за размисъл. Разказвай нататък!

— Кахведжията беше готов да ми повери писмото и тъй като никой не трябвало да види, поиска да го стори тайно, тъй като и сомалиецът не бивало да знае нищо за тая работа. Ето защо ме помоли да се кача с него на тавана, където го бил скрил.

— Дали там по принцип не се намира някакво скривалище за неща, отнасящи се до тайното братство на силлан?

— Възможно е, сихди.

— Ти нищо ли не забеляза?

— Не.

— Кахведжията, изглежда, работи като пощенски чиновник за този съюз. При това положение може да се предположи, че, освен

писма, при него биват оставяни и други неща. Къде беше скрил писмото?

— Ще ти кажа веднага щом стигна до въпросното място. Ние отидохме на двора, където се намираще стълбата. Трябваше да го водя, защото той непрекъснато се кандилкаше между Ориента (Изтока) и Окцидента (Запада) и огъваше крака на всяка крачка, като че ли носеше на гърба си десет камилски товара. Как изкачих с него толкоз много стъпала, не мога да кажа. Когато стигнахме най-сетне горе, той веднага си седна и поиска да заспи. Беше напълно забравил всичко, също и писмото, и аз трябваше много дълго да му говоря, додето се сети с какво намерение се бяхме изкатерили толкова мъчително горе.

— Как беше устроено помещението?

— Беше дълго и широко, каквито са на много места откритите тръстикови покриви, но толкова ниско, че човек не може да стои прав. Навред наоколо се търкаляха стари, безстойностни вехтории, за които не бих предложил и един пиастър. Писмото беше загънато в парцал и пъхнато в една пукнатина в стената.

— Голяма ли беше тази пукнатина?

— Не.

— Самото то ли беше пъхнато в нея?

— Да.

— Тогава тя не представлява сборно скривалище, а е била предназначена само за неговото укриване. За мен това е доказателство, че горе изобщо няма тайно място, което да служи за хранилище на силлан. Явно на кахведжията само от време на време бива поверявано някое писмо за предаване на пратеника. Ако имаше тайно и редовно използвано скривалище, то съдържателят щеше да сложи писмото в него, а не в пукнатината на стената. Какво каза, когато ти го даде?

— Пак разни неразбираеми неща. Когато го бях прибрал и отидохме до стълбата, той отказа да слезе. Из един път си въобрази, че е при реката. Виждаше вълните как се носят и чуваше тяхното шумене. Седна и не можеше да бъде склонен да постави крак на стълбата. Не искал да се удави, каза. После се катурна и веднага заспа. Повече нищо не видях и нищо не можах да узная.

— Тогава ми се ще да отскоча до него.

— Опитай дали ще успееш да научиш нещо повече от мен. Не вярвам обаче да ти се удаде. Да ти покажа ли къде се намира?

— Сам ще го открия, така че не е необходимо да ми го показваш, но все пак можеш да дойдеш с мен.

На минаване през средното помещение видях сомалиеца. Нещата стояха така, както ги беше казал Халеф. Той беше съборил мангала и лежеше с глава в пепелта от дървените въглища. Гръмкото му хъркане звучеше като биченето на някоя дъскорезница.

Дворът изглеждаше ужасно. Добре, че вече бяхме пили. На никой европеец, хвърлил макар и бегъл поглед на тая мръсотия, определено би било невъзможно да влезе и изпие дори една-единствена глътка! Стълбата беше облеgnата. Аз се качих, последван от Халеф, и трябваше да се провра през една тясна дупка, край която лежеше съдържателят. Устата му беше широко отворена. Дишането беше недоловима. Състоянието му наподобяваше повече несвяст, отколкото сън. Пуншът и грогът са само за студените страни, не за горещия Ориент.

Един изпитателен поглед по ниското, тънещо в нечистотии помещение ми каза, че тук няма място за някое важно скривалище. Надянах на пръста си златния пръстен на силлан и разтърсих мъжа. Той поиска да отвори очи, но не успя от пръв опит. Раздрусих го по-силно.

— Оставете ме на мира! — изръмжа и се отърколи на другата страна, така че щеше да падне през дупката, ако не бях го издърпал.

Улових го за раменете, изправих го до седнало положение и го разтърсвах, докато отвори очи. Той се вторачи в мен, но не каза нищо.

— Буден ли си? Можеш ли да говориш? — попитах го.

— Гово... риш — повтори оня механично последната дума.

— Познаваш ли ме?

— Ли... ме...?

— Знаеш ли кой съм?

— Кой... си...?

Тогава му поднесох пръстена пред очите и го подканих с най-строг тон:

— Виж този пръстен! Той ще ти каже кой и какъв съм!

Той отпрати равнодушно очи към ръката ми, но веднага щом съгледа пръстена, стана по-внимателен. Улови ръката и я притегли поблизо до себе си, за да разгледа формата и надписа на пръстена. Страх премина по лицето му. Опита да се изправи, но не успя.

— Хазрет^[30]... хазрет... хазрет...! — изпелтечи. Повече не обели нито дума.

— Я се събуди, човече! Събери сили и се вземи в ръце! Ти си пиян!

— Пи... ян...?!

Види се, не можа да се сети веднага за значението на тази дума. Замисли се.

— Да, пиян си, къор-кютюк пиян! — повторих аз.

Тогава в очите му се появи някакъв проблясък на разбиране. Тръсна глава и отговори:

— Не е... пиян... не! Аз мога... мога... да кажа „Неверниците“, мога... да я кажа. Да я... кажа ли?

— Да, кажи я, но без грешка! — подканих го.

„Неверниците“ е заглавието на сто и деветата сура на Корана. Тя гласи: „Кажи: Вие, неверници! Аз не се моля на този, на който се молите вие! И вие не се молите на този, на когото аз се моля. И аз никога няма да се моля на този, комуто вие се молите. И вие никога няма да се молите на този, на когото се моля аз. Вашата вяра е за вас и моята вяра е за мене.“^[31]

В превод този текст не предлага, наистина, особено големи затруднения, но толкова повече трябва да внимава онзи, който иска да рецитира арабския оригинал. Един пиян изобщо не може да се справи с тази работа, поради което тази глава от Корана бива охарактеризирана като Сура ел Имтихан^[32] и също така много често употребявана. Когато някой пиян отрича да е пил, го карат да каже тази сура наизуст. Справи ли се без грешка, то е доказал, че е трезвен. Сбърка ли обаче, то неговото състояние е без съмнение резултат от препиване. Всеки мохамеданин знае свойството и приложението на сто и деветата сура. На кахведжията те също бяха известни. Едва бях изговорил думата пиян и той предложи да докаже чрез тази сура, че не е. След като му бях дал съгласието си, опита да се съсредоточи и започна:

— Кажи: Вие... вие не... неверници, аз не се моля, моля... на вас, а вие, на когото аз, който на вас, който на мен. Вие се молите на мен и аз на вас. И вашата... вашата вяра... е за мен... мен... моята за вас... и аз... аз не се моля... моля на мен!

— За което наистина нямаш никакво основание! — ухилих се аз, защото в арабския сервираната от него ужасна бъркотия беше още къде-къде по-смехотворна от представления тук превод. — Ти не можеш да кажеш правилно сурата и следователно си пиан!

— Пи... пи... пи... — запелтечи оня. — О, Хазрет... ракията... и го... горещата подсладена... подсладена вода... вода!

— И понеже си пиан, не знаеш какъв съм! — натяхнах му аз.

— Какъв... какъв... ох, аз знам... знам много добре! Хазрет, ти си... си силл... силл... знатен силл... много, много знатен силл!

— Цяло щастие за теб, че поне това още виждаш. Сещаш ли се обаче, че си дал на този силл тук — при тези думи посочих Халеф — писмото, което трябва да получи Гхулам?

— Писмо...? Не... не... не съм го дал... имам го още!

— Знаеш ли от кого е това писмо?

— От... от Езара ел... ел А'вар^[33], той го написа и... и ми го... даде.

— Къде е сега Езара?

— Тръгна за Кор... Корна, където... където живее.

— И наистина ли знаеш съвсем точно за кого е предназначено писмото?

— За... за Гхулам ел... ел Мултасим^[34]

— А къде се намира сега Гхулам?

— На... на... улица... ах... ах!

Силите му се изчерпаха. Той падна, затвори очи и отново потъна в пиянския си унес.

— Край, сихди — каза Халеф. — Сега нищо повече няма да узнаеш от него, защото той...

— Тихо! — прекъснах го. — Да слизаме!

Спуснахме се по стълбата и се върнахме при Линдсей, който се осведоми дали сме научили нещо. Халеф отвърна:

— Не смятах за възможно да се измъкне от пияния още нещо, ала на ефендите му провървя. Вярно, аз нямаше да се осмеля да задам такива въпроси.

— Защо? — поисках да знам.

— Защото ги считам за непредпазливи. Та нали кахведжията би трябвало да разбере, че нищо не знаеш, и да заключи от това, че ти се представяш за силл наистина, ама не си.

— Трябваше да разбере? Действително ли?

— Да.

— Само че той не разбра. И още по-малко си извади някакво заключение. Неговото състояние беше такова, че той изобщо не можеше да мисли логически. Дори не разпозна в мое лице клиента си!

— Сега го знаеш, но преди туй не го знаеше!

— Бъди милостив към мен, драги Халеф! От сърце ти пожелавам да можеш и ти веднъж да ме укориш за някоя грешка или непредпазливост, но този път се заблуждаваш. Още преди да съм накарал пияния да проговори, аз видях по състоянието му доколко далеч мога да отида. След това му заговорих с тон на началник, който иска да разбере доколко е осведомен подчиненият и дали е в съзнание. Моите въпроси със сигурност нямаше да наведат кахведжията на мисълта — дори да беше по-малко пиян, — че не принадлежа към силлан. Той впрочем беше напълно забравил, че ти е дал писмото. Също така малко ще помни, когато се пробуди от пиянския сън, че съм бил при него и сме говорили. А сега, доволен от резултата, ще си прибера пръстена отново в джоба.

— Наистина ли си доволен?

— Да.

— А аз с най-голямо удоволствие щях да чуя къде се намира Гхулам. Жалко, че точно тогава се върна в безсъвестната липса на съзнание, от която ти го разбуди преди малко за калпавата декламация на сурата за неверниците!

— Не искам повече, отколкото може да даде. Ние узнахме името и местожителството на подателя и знаем също, че той е едноок, което при дадени обстоятелства може да ни бъде от полза. И сега знаем, че Гхулам е само име, а не характеристика на обществено положение. Мъжът се казва Гхулам ел Мултасим. Мултасим означава в най-общ смисъл арендатор и в частност арендатор на държавен имот. Тъй като в Персия митниците се дават под аренда, то този Гхулам вероятно е митнически арендатор.

— Да, сихди, щом вадиш от неговите объркани приказки определени заключения, то можем, в случай че са правилни, да бъдем доволни.

— Убеден съм, че предположенията не ме подвеждат. Може би това, което узнахме тук, изобщо няма да има последица или значение

за нас, но тъй като веднъж вече сме навлезли дълбоко в тайните на силлан, исках да се възползвам от тази възможност да науча нещо, независимо колко малко ще е то. Човек никога не знае кое може да му дойде от полза.

Тук думата взе Линдсей:

— Я кажете сега и на мен някоя сричка! Седя си тук като някое сираче, за което никой не го е грижа, и нищичко не разбирам от всичките приказки.

— Веднага щом се настаним на кораба, Халеф ще ти разкаже всичко.

— Well! Страшно съм любопитен. Впрочем време е да отидем на борда. Тръгваме ли?

— Да. Но трябва да платим, съдържателят трудно ще може да бъде събудени да ни каже колко му дължим.

— Много лесно ще се уреди. Пишем на една бележка какво сме получили, оценяваме го по наше усмотрение, увиваме парите в бележката и му ги пъхаме в джоба. Става ли?

— Считам, че това е най-доброто и най-краткото.

— Well, така ще направим. Аз плащам, вие не.

Той откъсна един лист от бележника си, надраска изпитото и загъна в него онова, което даваше, и което сигурно никак не бе малко. После ние отидохме на двора при конете, а той се качи на подвижната стълба да сложи сумата в джоба на съдържателя.

Докато вършеше това, ние изведохме конете пред къщата, за да се отправим после към кораба. Той беше английски с изцяло английски екипаж. В този миг двама мъже минаха през пътната порта и тръгнаха към нас. От пръв поглед си личеше, че са истински синове на Англия. Единия веднага сметнах за моряк. Другият беше облечен в бляскав със свежата си белота тоалет, на главата си носеше тропически шлем с воал от синя коприна, на ръцете — светлокафяви ръкавици от гласе и на носа пенсне с фрапиращо масивна златна верижка. Доволството на този мъж се виждаше от пръв поглед.

Те спряха пред конете ни.

— Великолепни животни! — рече морякът.

— Арабски — каза другият. — Некултивирана порода! Само англичанинът знае какво да прави от благородна кръв.

— Тези не са ли расови?

— Действително, но не от добре обмислен разплод. Нали се вижда и си личи! Всичко е природа и само природа. Никакво влияние на мислещ познавач.

Те говореха естествено английски. Халеф не разбра какво казаха, но схвана, че думите на белия джентълмен не съдържаха похвала. Лицето му помрачня.

В този миг самодоволният се обърна късо и заповедно към нас на арабски:

— Кой сте вие?

Не получи отговор.

— Кой сте, питах! — повтори, събирайки вежди.

И понеже и сега останахме безмълвни, се обърна директно към дребния хаджи:

— Неми ли сте? И двамата? Как е името ти?

Това стана с толкова високомерен, пренебрежителен тон, че запитаният и сега не отговори, но ми каза:

— Я истикса! (Какво любопитство!) Кой е този човек, който има на устните си само гордост, а не поздрав?

Англичанинът, изглежда, по-добре разбираше арабски, отколкото го говореше. Той пристъпи по-близо до Халеф, вдигна ръка и извика:

— Човек ли ме нарече? Келеш, аз съм генерал! Да ти изпиша ли поздрава си зад ушите?

— Преди да дръзваш да заплашваш, се научи да говориш правилно! — отвърна хаджията.

— Малка нагла крастава жаба!

Тогава Халеф рязко измъкна камшика от пояса и навярно щеше да се стигне до неприятна сцена, ако вниманието ни точно в този момент не беше отклонено.

— Бил! Ти, ти Бил, тук, в Басра?! — прозвуча зад нас.

Обърнахме се. Там стоеше Линдсей, вторачил се в генерала с удивление, по-голямо от което стойката и лицето му едва ли можеха да изразят.

— Мислех, че си в Калкута! — прибави той.

— Дейви! Стари Дейви! — извика офицерът. — Възможно ли е? Смятах, че си у дома!

Начинът, по който разговаряха, даваше да се разбере, че са стари приятели, може би дори роднини. Но ако някой си мисли, че сега е

последвало сърдечно приветствие, то се намира в извънредно голяма заблуда. Те тръгнаха един към друг, подадоха си ръце и с това поне едно от добре школуваните сърца бе напълно задоволено.

— Ти, ти значи си джентълменът! — рече след това генералът.

— Какъв джентълмен? — попита Линдсей.

— Който ангажирал при капитана на стиймъра^[35] три места.

— Аз съм действително.

— Трябва да ми отстъпиш две!

— Невъзможно, Бил!

— Pshaw! Всъщност исках да имам и трите, но след като ти си този джентълмен, ще си запазиш едното. Другите две обаче непременно трябва да ги имам!

— Не става!

— Трябва да тръгвам! Спуснах се твърде късно от Кут. Бях задържан от консула. По важна тайна мисия съм тук. Бях избран заради опита ми и понеже мога да говоря арабски. Знаеш, Маскат... руско и френско влияние... сухопътна връзка между Константинопол и Багдад до Шат ел Араб... владичество на Персийския залив... имам трудни инструкции... всяко друго съображение трябва да отстъпи... слязох по Тигър... бях в Багдад... трябва да отида в Бушир... оттам до Шираз и към вътрешността на Персия...

— Та това е и нашият маршрут! — прекъсна го Линдсей. — Можем значи да се присъединим!

— Ти? Също към Персия? Well! Вземам те с безкрайно удоволствие. В Кут чух за английския стиймър, който тръгвал за Бушир. Спуснах се веднага. Чух, че един знатен джентълмен взел три кабинни. Бил тук в кафенето. Ангажирах ги, естествено, за мен. Всеки трябва да отстъпи! Тръгнах обаче насам, понеже беше квалифициран като благородник, от учтивост лично да му го кажа. За моя радост намирам, че това си ти, олд (стари) Дейви. Ще можеш да задържиш едно от трите места. Ще се стесня... само заради теб!

— Но това е невъзможно, драги братовчеде! — заяви Линдсей с тон на смущение.

— Защо?

— Защото трите места са за мен и тези двама мои приятели.

При тези думи той посочи Халеф и мен. Генералът изобщо не счете за нужно да обърне отново очи към нас, а каза, правейки назад

жест на безкрайно пренебрежение:

— Приятели? Yes! Познавам те. Пак някои от твоите стари, добре известни прояви на хуманност! Ти съвсем забравяш каква дистанция съществува между елита и тълпата! В родината ще станеш още по-невъзможен! Кой са всъщност тези хора? Специално дребният, пигмеят, комуто тъкмо се канех да зашлевя една плесница!

— Плесница? — вметна тук Линдсей бързо и уплашено. — Изобщо не си го помисляй! Това би означавало твоята смърт!

— Смърт? С ума ли си?!

— Напълно! Този арабин мигновено ще отговори на едно такова оскърбление с куршум или нож!

— Pshaw!

— Определено! В никой случай не опитвай такова нещо! Той е Хаджи Халеф, шейхът на хаддехидните, надалеч известен воин, който не допуска да си правят шега с него!

— Шега? Не би ми дошло на ум! Когато лепвам плесници, правя го на сериозно. И шейх? Не може да ми импонира. Орангутанът си остава орангутан дори когато е водач на други орангутани! А вторият тип, за когото като че изобщо не съществувам? Дръзка физиономия!

— Това е Хаджи Кара Бен Немзи.

— Арабин?

— Не, немец.

— Не е много по-различно! Тези чешити щъкат навсякъде. Пречкат се на пътя на истинския джентълмен!

— Моля! Той говори и разбира английски!

— Безразлично ми е!

— Но на мен не, драги Бил! Повтарям ти, тези двама мъже са мои приятели, с които възнамерявам да отида до Персия. Двете места са техни и съм убеден, че и през ум няма да им мине да ти ги отстъпят.

— Изобщо няма да ги питам! Работата е уредена! Могат да се настанят при багажа. Там им е мястото, не при нас!

— Не ме поставяй в неудобно положение! Крайно неудобно положение! Нека първо отидем на борда. Трябва веднага да видим дали не може да се уреди нещо друго!

— Ела тогава!

Той улови Линдсей за ръката и го повлече. Този повървя с него известно разстояние, после се освободи, върна се при нас и каза:

— Всичко ли чухте? Фатално положение за мен! Близък роднина ми е. Мъж с голямо влияние! Отличен офицер и дипломат! Служи в Индия. Сигурно има значителни пълномощия. Какво ще кажете по въпроса?

Стана ми безкрайно жал за добрия стар Дейвид. Истинският човек в него влезе в конфликт с човека от Стара Англия. Но аз не можех да постъпя другояче, освен да му кажа истината:

— Дори този стиймър да беше два пъти по-голям, за него и за нас няма едновременно място на борда. Сблъсъкът би бил неизбежен. Орангутанът няма да се сдържа все така, както стана преди малко!

— Правилно! Мизерен израз от негова страна! Благодарен съм ви, безкрайно благодарен, че не реагирахте! Предпочитам да тръгна с вас, отколкото с него, но трябва да вървя. Ще му кажа и представя всичко точно. Значи няма да отстъпите местата?

— Не!

— Well! Ще му обясня това. Чакайте тук, докато се върна. Ще съкратя максимално процедурата!

Той побърза след двамата джентълмени.

— Всичко ли разбра, сихди? — попита сега Халеф.

— Да.

— Какво говориха?

Дадох му кратък отговор. Оскърбленията естествено премълчах. Тогава той рече:

— Тоя ингилиз вдигна ръка срещу мен. И хабер си нямаше какво рискува. Ти ми каза, че бил сродник на нашия приятел. Затова няма да говоря повече за него, а ще мълча. Хайде да се махаме оттук, да излезем пред портата, та да видим Линдсей още отдалеч, когато се връща!

Отдалечихме се от кафенето толкова, че видяхме стиймъра. Седнахме на камъните и започнахме да чакаме. За парахода още не беше време да отплава, но само след броени минути чухме три пъти сирената и видяхме, че се раздвижи.

— Тръгва ли? — попита Халеф.

— Така изглежда.

— С Линдсей? Той нали още не го е напуснал!

— Странно наистина! Ела, нека видим!

Качихме се на конете и бързо прояздихме късото разстояние надолу, като се намерихме срещу стиймъра. Той беше стигнал дълбокият фарватер. До релинга стоеше Линдсей и се оглеждаше за нас. Като ни видя, извика:

— Нямам вина! Бях надхитрен! Да скоча ли във водата и да доплувам до брега при вас?

— Не — отговорих аз.

— Well! Сбогом засега! Ще ви чакам в Шираз. Позволявате ли?

— Както намерите за добре.

— Ще го сторя. Довиждане!

В този миг генералът пристъпи към него и го повлече със себе си.

— Корабът отплава ли? — попита Халеф.

— Да. Хората не са казали нищо на Линдсей. Сега той е принуден да пътува с тях.

Халеф изпляска радостно с ръце като някое дете и извика:

— Елхамудиллах!^[36] не ми се искаше да го призная, сихди, ама сърцето ми беше дълбоко натъжено, дете не можеше вече само да те има! Тоя ингилиз ми е приятен, но фактът, че трябваше да те делия с него, ограбваше спокойствието ми. Как се радвам, че ти остана сега само за мен! Аллах изпраща мигове на лишения, та да можем да видим и съзнаем колко висока стойност има това, което ни е отредил... А сега какво ще правим? Ще останем още една нощ в Басра?

— Не. Би трябвало да поемем покрай канала обратно до Стария град, за да навестим тягостното си жилище.

— То беше една стара воняща дупка и все пак най-доброто, което имаше. Дострашава ме, като си помисля за миризмата на гнилост и за вмирисаната вода, която получавахме за пиене. Най ми се иска да се махнем далеч от реката!

— Съгласен съм. Да се прехвърлим още сега.

— Със салджията?

— Предполагам, че още не е забравил камшика ти.

— Я гледай как из един път прояви разбирателство с него!

— Разбирателство не е правилната дума, драги Халеф. В това отношение още ще трябва да ме опознаваш. Хайде!

— Да, хайде, сихди! Нека пожелаем на ингилиза добро пътуване, но и на нас също! Ние бяхме тук много кратко време, наистина, ала

чувствам в себе си нещо, което е излишно. Не знам как да го нарека, ама съвсем ясно усещам, че го има. Да се надявам, ще се отърва от това чувство, когато стигнем откритите, слънчеви ридове на планините!

Поехме към сала. Мъжът седеше там и спеше. Двамата му помощници лежаха също до него и... също спяха. Когато разбудихме поспаланковците, повелителят на плавателното средство поиска да стане груб — още не беше отворил изцяло очи. Но веднага, щом прогледна и ни позна, скочи и беше готов за работа. Цената беше спазарена, при което той прояви голяма сговорчивост. Като му платихме на другия бряг и получи в допълнение малък дар, запрелива от възхвала за нашата доброта. Халеф тайно се ухили на тази последица от неговия камшик.

Яздихме по отвъдната равнина, докато беше светло. Когато се смрачи, спряхме за нощувка край един шубрак от диви финикови палми, където имаше в изобилие добра трева за конете. Вярно, все още се намирахме във влажния речен басейн, но въздухът тук беше различен от този в душния, осмърден град. Потънахме в здрав сън и се събудихме едва когато слънцето отдавна вече беше изгряло.

---

[1] около 1898г. (Б.нем.изд.) ↑

[2] Кут-и-Френги — пристан (Б.а.) ↑

[3] Вж. Карл Май, Събрани съчинения, том 23, „По непознати пътеки“, разказа „Кръвно отмъщение“. (Б.нем.изд.) ↑

[4] кахве — в случая „кафене“ (Б.нем.изд.) ↑

[5] The deuce! (англ.) — По дяволите! (Б.пр.) ↑

[6] Ханзър! (араб.) — Свиня! (Б.а.) ↑

[7] духан (араб.) — тютюн (Б.а.) ↑

[8] Кахве Батгал! — Кафе негодно! (Б.а.) ↑

[9] Каддаиш тамано? — Колко струва? (Б.а.) ↑

[10] вж. Карл Май, Събр.съч. т.1, „През пустинята“ (Б.нем.изд.) ↑

[11] The devil! (англ.) — По дяволите! (Б.пр.) ↑

[12] снеил (англ.) — охлюв (Б.пр.) ↑

[13] баццака — охлюв (Б.а.) ↑

[14] Мах ес Сахха — Вода на здравето (Б.а.) ↑

[15] раджи пак — най-чиста кръв (Б.а.) ↑

[16] Рих — Вятър (Б.нем.изд.) ↑

- [17] Welcome! (англ.) Добре дошъл! (Б.пр.) ↑
- [18] Джебзирех — Острова, земя между Ефрат и Тигър (Б.нем.изд.) ↑
- [18] We are (англ.) — ние се (Б.пр.) ↑
- [18] native country (англ.) — родна страна (Б.пр.) ↑
- [21] Бушир — днешен Бушехър (Б.пр.) ↑
- [22] Pshaw! (англ.) — израз на презрение, пренебрежение (Б.пр.)
- ↑
- [23] No! (англ.) — Не! (Б.пр.) ↑
- [24] fait accompli (фр.) — свършен факт (Б.пр.) ↑
- [25] миншар — трион (Б.а.) ↑
- [26] Сицилия — Сицилия (Б.а.) ↑
- [27] Антакийе — Антиохия (Б.а.) ↑
- [28] танджара — съд за готвене (Б.а.) ↑
- [29] рири — туткал (Б.а.) ↑
- [30] хазрет — твое височество (Б.а.) ↑
- [31] Използвано е изданието на Корана в български превод от 1993г. (Б.пр.) ↑
- [32] Сура ел Имтихан — Сура на изпитанието (Б.а.) ↑
- [33] Езара ел А'вар — Езара едноокия (Б.а.) ↑
- [34] Гхулам ел Мултасим — Гхулам Арендатора (Б.а.) ↑
- [35] стиймър (англ. Steamer) — кораб (Б.пр.) ↑
- [36] Елхамудиллах! — Слава на Аллах! (Б.а.) ↑

2. ФАЛШИВИ ПРИЯТЕЛИ

— Сихди, какво мислиш за умиралката?

Бяхме яздили часове наред мълчаливо един до друг и сега този въпрос прозвуча толкова ненадейно, така неочаквано, толкова немотивирано, че погледнах удивено приятеля си и не отговорих.

— Сихди, какво мислиш за умиралката? — повтори Халеф, помислил си вероятно, че не съм го разбрал.

— Та нали ти е известно моето гледище за смъртта — отвърнах сега. — За мен тя не съществува.

— За мен също. Това знаеш добре. Но аз питах не за смъртта, а за самото умирање. Него си го има, никой не може да го отрече!

— Я кажи по-напред как стигна до този въпрос! Моят мил, весел, винаги жизнерадостен Халеф говори за умиралка! Някаква особена причина ли имаш за този твой въпрос?

— Не. Той не беше изречен от моята душа, моя дух, моя разсъдък, а ми се възкачи от крайниците в устата.

Изявлението беше странна, но аз си познавах хаджията. Той имаше навика с подобни, на пръв поглед фрапиращи, изрази винаги да улучва същината на нещата. Ето защо повторих думите му:

— От крайниците? Може би не се чувстваш добре?

— Нищо ми няма, сихди. Аз съм си здрав и силен както винаги. Ама у мен е пропъзляло нещо, дете не му е там мястото. То е нещо чуждо, нещо излишно, което не мога да търпя в себе си. Навряло ми се е в ръцете, в краката, във всяка област на тялото. Не го знам как се казва и какво иска. И това непознато, досадно нещо беше, което те попита за умиралката.

— То сигурно ще изчезне, ако изобщо не му обръщаме внимание, ако не го удостоим с никакъв отговор.

— Мислиш ли? Добре, да опитаме!

След тези думи той се върна в предишното си мълчание.

Милият, дребен, толкова весел хаджи от вчера или може би още от завчера беше необикновено сериозен и вгълбен в себе си — едно рядко за него състояние. Бях предположил, че вътрешно го занимава

някаква мисъл, но сега знаех, че случаят не беше такъв. Налице беше физическо неразположение, за което приех, че скоро ще отmine.

От Басра бяхме стигнали през Мухаммере и Дорак до доста пълноводната по това време Джарахи и се оставихме да ни води в планините на Южен Луристан. Реката отдавна вече беше изчезнала и сега се намирахме бедна на води територия, където дъждът се появяваше извънредно рядко, и то само като кратка, но опустошителна гръмотевична буря. Възвишенията се извисяваха рязко и стръмно. Скатовете им бяха голи. Не се виждаше никакво дърво, а само тук и там някой прежаднял за влага храст. През деня слънцето прежуряше; нощите, напротив, бяха чувствително студени. На места дълбоките клисури бяха обрасли с трева, която дължеше своето съществуване единствено на росата през студените, удивително звездни нощи.

Мислехме на другия ден да достигнем главния приток на Карун. Искахме да си отпочинем в местност с гора и вода и да позволим няколко дни на конете да се възстановят от сегашното напрежение.

Беше следобед. Устремихме се към един планински гребен, чието изкачване беше така изморително за конете, че когато се добрахме най-сетне до него, спряхме за известно време, за да ги оставим да отдъхнат. Дълбоко под нас виждахме сухото, диво насечено корито на едно пороище, което трябваше да следваме, ако искахме да стигнем до отсрещната планинска верига.

Аз изразих надеждата, че там ще можем да намерим подходящо място за нощувка. Халеф не прояви интерес, както очаквах, към тази мисъл, а каза:

— Сихди, опитвах, ама напразно. Въпросът отново и отново идва. Какво мислиш за умирането? Отговори ми, моля те!

— Драги Халеф, не мислиш ли, че ще е по-добре да говорим за нещо друго?

— По-добре или не, сега не мога да мисля за нищо друго. Както вече казах, не смъртта имам предвид. По-рано я смятах за нещо истинско, но сега вече знам, че тя не е нищо друго, освен една илюзия. Когато говорим за нея, ние имаме предвид именно умирането, но то не е смърт. Размишлявал ли си вече по този въпрос?

— Естествено! Всеки сериозен човек го е правил. Защо всъщност не запиташ самия себе си? Та нали и ти като мен си виждал да умират хора?

— Не, още никого!

— Но аз все пак съм стоял заедно с теб пред умиращи!

— Действително. Но въпреки това не съм виждал да умира нито един. Човек ляга, затваря очи, изхърхря, престава да диша и е умрял. Ама какво се случва при това? Нещо престанало ли е? Нещо започнало ли е? Нещо продължило ли е, само че по различен от досега начин? Можеш ли да ми кажеш това?

— Не, не мога. Изобщо никой жив не може да ти го каже. А и мъртвите да можеха да се върнат и да говорят с нас, кой знае дали биха били в състояние да отговорят на твоите въпроси. Те вероятно няма да могат да кажат нещо повече от това, че при умирането душата се отделя от тялото.

— Отделя от тялото! Откъде е дошла? Дадена ли му е била? В него ли е възникнала? Какво е правила в него? Охотно ли се отделя? Или раздялата ѝ причинява страдание?

— Скъпи Халеф, моля те да се откажеш от тази тема! Онова, което единствено Бог знае, не може да бъде достойние на човека!

— Откъде знаеш, че трябва само Аллах да го знае? Умирането е раздяла. Аз нали имам право да знам къде ще ме отведе тази раздяла, а именно в небето на Аллах. Защо да ми е забранено да узная по какъв начин ще стане това сбогуване? Чуй, сихди, докато ти миналата нощ спеше, аз размишлявах по този въпрос. Да ти кажа ли какво ми дойде на ума?

— Да. Говори!

— Аз съм шейх на хаддехните, един много богат в Джебзирех мъж. В какво се състои богатството ми? В моите стада. Ето че султанът ми изпраща вестител, чрез когото ми отрежда след три или пет години да се преселя в околностите на Едирне, за да отглеждам рози, които да ми дават уханието на своето масло. Какво ще направя? Мога ли да взема с мен стадата си? Не. Полека-лека ще ги намалявам, за да се снабдявам на тяхно място с неща, които ще са ми от полза в Едирне. И когато съм направил това, ще мога, ако е дошло времето, да се разделя с досегашната си страна, без да се налага да вземам със себе си работи, които само ще са ми в пречка в новата страна. Така е също при умирането. Аз живея в този живот, но Аллах ми изпраща пратеници, които ми казват, че съм предопределен за друг. Сега се питам от какво ще имам нужда в онзи, другия живот. По-рано вярвах,

че няма да ми е необходимо нищо повече, освен Корана и неговата правдивост. Но се запознах с теб и научих, че тази правдивост при Аллах и една пара не струва. Сега знам какво трябва да предам тук и какво трябва да получа в замяна там. Аз искам любов на мястото на омразата, доброта на мястото на нетърпимостта, човеколюбие на мястото на надменността, помирение на мястото на жаждата за отмъщение и много други неща бих могъл да ти назова. Знаеш ли какво означава това? Аз трябва да престана да бъда това, което съм бил, и да започна да ставам съвсем друг. Трябва да умирам — всеки ден и всеки час, и във всеки от тези дни, във всеки от тези часове у мен ще се ражда в замяна нещо ново и по-добро. И когато и последния остатък на старото е изчезнал от мен, аз ще съм станал напълно нов, ще мога да тръгна за Едирне, към небето на Аллах. И това, което ние наричаме умирање, ще бъде точно обратното, а именно преставане на продължителното досегашно умирање!

След като бе казал това, той ме погледна, изпълнен с очакване. Бях не само удивен, бях просто слисан. Нима беше възможно моят Халеф да храни подобни мисли и да изрича подобни думи?

— Халеф, кажи ми искрено, болен ли си?

— Болен? — ухили се той. — Имаш предвид в главата? Толкова безразсъдно ли беше това, което казах?

— Не. Неясно, наистина, но добро, много добро! Имах предвид физически болен.

— Вече ти казах, че съм здрав. Малко съм отпаднал от вчера, а днес нещо ми стяга челото. Слънцето печеше тези два дни доста жарко. Това е причината. Но то е без значение.

— И вместо да спиш, си се отдал на мисли. Днес ще спрем за отдиш по-рано от обичайното. На теб ти е необходима почивка. Хайде да продължим ездата!

Спуснахме се бавно в долината, а после следвахме дерето, чиито извивки ни поведоха пак нагоре. При едно тясно място яздех напред и чух зад мен да прозвучава високо и разтреперано:

— Хух у ух!

— Какво беше това? — попитах и се обърнах.

— Из един път ми стана мразовито — отговори Халеф. Не казах нищо, но започнах да се угрижвам за него. Храбрият хаджи притежаваше почти също така желязно здраве като мен, но много

лесно беше възможно по време на престоя ни в Басра да е пипнал някой бацил, който сега бе почнал да действа.

Когато стигнахме по-високо, се изви остър вятър. Нощта обещаваше да бъде много студена, а лицето на Халеф беше преbledняло, което не ми хареса. Пожелах час по-скоро да стигнем някое закътано срещу силния вятър място, където да останем за пренощуване. И това желание скоро се изпълни, макар и по различен начин от очаквания.

Стигнахме края или по-точно началото на пороището. Два планински склона се събираха и образуваха нещо като басейн, чието непроникливо скално дъно бе задържало вода. Следствие влагата тук имаше разнообразен храсталак, с помощта на който човек можеше да си позволи стоплящ лагерен огън. За нас двамата това, естествено, беше много добре дошло. По-малко радостен обаче беше фактът, че заварихме мястото вече заето. Тук лежаха една дузина мъже, чиито разседлани коне пасяха край водата. Хората наскочаха, като ни видяха да идваме. Техните изтеглени назад чела и високият тил ме караха да мисля, че са лури. Бяха въоръжени нито по-добре, нито по-зле от всички тези планински жители. Облеклото им беше обичайното за бедните номади, а и сред конете им нямаше някой с особена стойност. Дали имахме пред себе си честни или нечестни хора, естествено, не знаехме, но бяхме свикнали да бъдем предпазливи. Не можеше да не направи впечатление, че ни оглеждаха с любопитни, а конете ни с възхитени погледи. И също така малко съмнение възбуди обстоятелството, че не дочакаха нашия поздрав, а първи ни казаха „добре дошли“ на онази смесица от арабски, персийски и кюрдски, която толкова често може да се чуе в тази погранична територия.

Недалеч от водата имаше останки от стар зид, осигуряващи закрила срещу вятъра — във всеки случай най-доброто място за бивакуване тук. Те веднага и с готовност ни го предложиха и ние се възползвахме с най-голямо удоволствие от тази любезност. Не ни попитаха за имената, положението и произхода, нито за религията, което тук, където сунити и шиити постоянно заставаха вражески едни срещу други, рядко се случваше. Нямаше също и някои от обичайните натрапчивости, на които човек винаги е подложен при среща с такива хора.

Накратко казано, не намирахме никаква причина да се тревожим от присъствието на тези мъже.

Дори когато разседлахме конете, не обезпокоиха животните и не си дадоха преценката по онзи шумен начин, който е така досаден. Също нашите, особено моите оръжия не привлякоха вниманието — ясно го видяхме, но не си позволиха да разпитват за тях или чак пък да ги докосват и проучват. В техните очи ние бяхме знатни странници, към които трябваше да се отнасят с внимание и почит.

Само един-единствен път излязоха от своята вежлива сдържаност. Когато Халеф започна да събира дърва, за да накладе огън, те доброволно му оказаха помощ. След това обаче отново се държахме на разстояние както преди. Въпреки всичко реших да бдя, докато хаджията спеше. Почивката му беше необходима.

Взех си малко фурми и хапнах. Халеф увери, че не изпитвал глад, нямал апетит. Не ми беше приятно да го чуя. А после отново видях да потръпва.

— Пак ли зъзнеш? — попитах го.

— Да — отговори. — Но това е като зъзнене без студенина. На драго сърце бих пийнал нещо горещо. Мислиш ли, че мога да помоля тези хора за малко кафе?

Номадите бяха сложили на огъня един голям тенекиен съд, в който варяха кафе. Уханието на напитката бе оказало въздействието си и върху мен. И тъй, упътих се към тях и им изложих нашата молба. Съвсем ясно видях как сърдечно се зарадваха, че могат да ни окажат тази услуга. Мъжът, който явно беше техен предводител, каза:

— Господарю, вие отседнахте в голямата си доброта при нас. Ние сме бедни хора и това кафе е приготвено както подобава за нас. Вие обаче ще имате друго, много по-добро, достойно за вас. Имайте само няколко минути търпение и ще бъде готово.

Ние щяхме да го приемем и такава, каквото беше, но ако на мястото на недоброто можеш да получиш добро, то ще си глупак, ако откажеш. Впрочем в онези райони обикновено смесват кафето с подправки, на които не им е мястото в него. Това, което тези хора пиеха, ухаеше доста силно на кардамон — нито по моя, нито по вкуса на Халеф. Позволих си да им го кажа. Мъжът отговори толкова бързо и услужливо, че при други обстоятелства щеше да ми направи впечатление:

— Вашето няма да подправяме, господарю. Само че нашите зърна имат малко горчив привкус, който без подправките повече ще усетите. Сигурно са стояли при търговеца до някакви горчиви неща. За нас това не вреди, но на вас ще се стори необичайно.

Порядките в дюкяните на Ориента са толкова незадоволителни, че никак не е за чудене някой продукт да приеме миризма или вкус на друг. Затова не можеше да събуди подозрение, че кафето бе станало малко по-горчиво. Но усърдието, с което това ми бе казано, трябваше да привлече моето внимание. Тези хора, както узнахме по-късно, отдавна ни били забелязали как се спускаме по отсрещния чукар и със съвсем определени причини си дали вид при приближаването ни, сякаш и понятие си нямат от нас. Към план, който осъществяваха, бе отредена специална роля на кафето. Те щяха да ни го предложат дори ако не бях отправил нашата молба.

Чувството на Халеф за студ нарасна. Тресеше го и ето защо беше напълно разбираемо, че когато получихме горещата напитка, изпразни на един път една голяма чаша и веднага след това си напълни втора. Аз се наслаждавах на моя дял по-бавно. Кафето беше силно, много силно. Приех, наистина, че причината за тази прекаленост се криеше във факта, че бивахме считани за знатни люде. Действително беше и горчиво, но в далечната усамотеност на граничните планини между Хузистан и Луристан човек не може да се проявява като гастроном. И така, малко по малко, аз изпих колкото хаджията — три големи пълни чаши. Извърших го специално с намерението да ме поддържа бодър при стражата. Ние обикновено пазехме на смени, ала днес тайно бях решил да не събуждам Халеф.

Конете ни пасяха съвсем наблизо. Бяха свикнали да не се отдалечават от нас. Към особеностите им спадаше също, че само принудително се присъединяваха към други коне. Те си имаха и своите „тайни“. Какво означава това, вече съм казвал неколkokратно на други места. Във връзка с това още ще спомена, че бяха дресирани от Халеф при два пъти извиканата дума „Литахт!“^[1] с едно пронизително изсвирване в промеждутъка да хвърлят всеки чужд ездач. Бедуинът обича такива неща, а пък има достатъчно време да ги втълпява на своите коне. При дадени обстоятелства те могат да бъдат от голяма полза.

Моят Асил Бен Рих беше свикнал вечер, преди да си легна, бавно и ясно да му казвам в ухото сурата „Абу Лахлеб“. Той нямаше да се подчини на никой човек, който не го знаеше и следователно не можеше да го извърши. Аз го сторих и днес и после се изпънах, увит в одеялото, до Халеф, макар да няхах намерение да заспивам.

Най-напред направих констатацията, че силното кафе не само ме бе стимулирало, но и възбудило. Мисловната ми способност беше пришпорена. Тя препускаше от една обърквана представа към друга; не можех една идея да задържа. Същевременно това вътрешно неспокойствие в никой случай не беше съпроводено от външно. Аз не се движех. Изобщо не ми хрумваше и крайник да помръдна. Имах чувството, че вече изобщо не мога да се движа, но до твърдо, ясно съзнание не стигнах.

Изпървом отчетливо виждах прелитащите в гонитба мисли въпреки тяхната бързина. После те лека-полека изгубиха своята определеност, започнаха да се сливат, след това вече изобщо не можех да ги различавам една от друга и накрая престанах да знам нещо за тях. Но и аз самият бях изчезнал, напълно изчезнал.

По-късно ми се стори, че на няколко пъти съм в полубудно състояние, но веднага заспивам. Това се повтаряше, докато у мен нещо зашепна, че лежа в неестествено дълбок сън, който трябва да победи. И сега се започна борба със съпротивляващите се клепачи и оловната тежест на крайниците, която искаше здраво и неподвижно да ме прикове към земята. Същевременно ми се счуваше сякаш тътенът на гръмотевици. Шуменето на вятъра и плисъкът на дъжда достигаше до ухото ми като от голяма далечина, а после ми се стори, че лежа в студена мокрота, която прониква в цялото ми тяло, но от друга страна го направи най-сетне, най-сетне отново подвижно. Напрегнах цялата си воля и ето че ми се удаде да се надигна и да отворя очи. Но какво видях!

Небето беше изчезнало. Вилнееше ужасна буря. Светкавици процепваха една след друга въздуха. Гръмотевиците сякаш не знаеха пауза. Следваше трясък след трясък, гръм след гръм. Дъждът падаше като компактна маса. Беше напълнил почти догоре скалния басейн, чието дъно преди това бе едва покрито. Пред мен седеше Халеф, облегат с гръб на зидарията. Очите му бяха затворени. Не помръдваше. Облеклото му се състоеше само от шалвари, елек, риза и

ботуши. Дъждът се стичаше по изцяло прогизналите дрехи. Тази гледка насочи погледа ми към самия мен. Аз също имах само шалвари, елек, риза и ботуши — също като Халеф, нищо повече, всичко останало липсваше. Никакъв човек нямаше наоколо, освен нас двамата! Номадите бяха изчезнали, а заедно с тях — конете, оръжията ни и всичко, което бяхме притежавали. Едно посягане към джобовете ме осведоми, че бяха свършено празни. Негодяите ни бяха ограбили и трябваше само да сме радостни, че не бяха ни съблекли напълно.

Не мога да кажа, че се уплаших от това откритие. Дори да бях по-плашлив човек, то упоеното състояние, от което още не бях се изтръгнал изцяло, изобщо не би допуснало такова енергично вълнение като страха. Разтрих си челото и успях да „изтъркам“ две мисли. Първата беше, че с кафето сме пили опиум или нещо подобно. Та нали опиятите в Персия, страна-производителка, за всекиго са много лесно достъпни. А втората ми каза, че нищо друго не е така належащо, както едно спокойно размишление.

— Халеф! — повиках на спътника си между два гръмотевични тътена.

Не отговори. Повторих името му и го разтърсих за ръката. Въздействието беше извънредно странно:

— Литахт! — извика той почти гръмогласно.

После пъхна, без да отваря очи, свития показалец в устата, изсвири пронизително и изкряска за втори път думата.

Това беше сигналът за конете да не се подчиняват на чужди хора, а да ги хвърлят. Защо даваше сега този сигнал? Раздрусих го по-здраво и толкова дълго, докато отвори очи. Той се вторачи в мен като отсъстващ.

— Халеф, знаеш ли кой съм аз? — попитах.

В погледа му се появи съзнание.

— Моят сихди си ти. Че кой иначе?

— Как се чувстваш? Как си сега?

— Горещо ми е, много горещо — ухили се той.

Как? Горещо? Мен, здравия, ме пронизваше ледена студенина, а на него, състоянието на когото ми създаваше грижи, му било горещо, даже много горещо! Ако правилно предполагах и в него се развиваше болест, сегашното прогизване можеше да стане крайно опасно. А ето

че му беше горещо! Дали пък това не беше треската, която в случая се явяваше негова благодетелка и му спасяваше живота?

— Знаеш ли къде сме и какво се случи? — продължих да го питам.

Той затвори очи като за размисъл и не отговори веднага. Когато ги отвори отново, скочи рязко и извика:

— Сихди, ти винаги си бил против употребата на камшика, ама тук кой ще има първата дума! Те бяха дванайсет мъже. Веднага щом ги спипаме, всеки ще получи сто удара. Това прави общо дванайсет стотици удари. Какво блаженство за мен!

Той стоеше гордо изправен, все едно не му липсваше нищо, нищичко. Обран до риза, без всякакви средства, говореше така, сякаш беше господар на ситуацията. Ето защо му казах:

— Говори с разсъдък, скъпи Халеф! Погледни се, виж и мен! Ние сме просяци, съвсем немощни хора!

— Просяци? Немощни? Какво ти скимна! Ако не беше моят сихди, щях да ти кажа да се засрамиш, дето нямаш упование в себе си! Нима вече не се познаваш, не познаваш и мен? Забравил ли си какво сме преживели, добили със силите си? Просяци и немощни! Ти си най-умният мъж на западните страни, а аз съм най-хитрият Халеф на всички източни страни! Тъкмо това, че сме напълно ограбени и привидно без средства и безпомощни, трябва да ни е добре дошло! Защото така ще имаме възможност да покажем на какво сме способни! Само ме остави да действам! Ще размисля. Аз не спах през цялото време, а се пробуждах, но за съжаление не можех да се движа. Виждах и чувах. Какво? Върху това трябва да помисля.

Той седна отново, макар мястото му да бе мокро като всяко друго. Подпрял глава с ръце, заби поглед в земята. После заговори, оставяйки между отделните думи или изречения по-дълги или по-къси паузи:

— Преобръцах се насам-натам, но не се събуждах... Почувствах чужди ръце в джобовете си, ала не можех да попреча... Келешите ни видели да стоим горе на отсрещното бърдо, където бяхме оставили конете да поотдъхнат... Решили не да ни нападнат и убият, а да ни направят безпомощни с ефюхн...^[2] После бе станало ден. Чух копитата на конете и се сетих за нашите жребци. Това ми даде сила да отворя очи. Видях, че крадците се канят да офейкат. Двамина тъкмо се

мятаха на нашите арапи. Гневът тутакси ме озари, за съжаление само за миг. Извиках два пъти думата и изсвирих. Жребците мигом се подчиниха. Те подскочиха нависоко и двете диванета полетяха в широка дъга към земята. Единият се изправи. Другият обаче не можа да го стори, трябваше да го дигнат. Аллах да даде да си е строшил крака, а още по-добре и двата!... После отново заспах, но не за дълго, защото ги видях да се отдалечават с конете. Хей там горе. Изчезнаха в отвъдната страна. Грееше ярко утринно слънце. И сега съм изпаднал в най-дълбокият сън, от който ме пробуди едвам гръмотевицата. Изправих се до седнало положение и се облегнах тук. Повече да направя нямах сили... сънувах разни неща, докато бях разтърсен от теб... Това е, сихди, което мога да ти кажа, повече нищо!

Как ли бе станало, че не беше спал така дълбоко като мен? Действащите в тялото му бацили ли бяха отслабили въздействието на опиума? Напълно възможно! В този миг една мълния просветна с такава яркост, сякаш всичко около нас лумна в пламък. Последва оглушителен гръм и дъждът от един път спря. Бурята беше отминала. Облаците бързо се разнесоха и слънцето отпрати топли и сушещи лъчи към нас. Неговото положение ми каза, че е около три часът следобед. Часовници вече нямахме.

Със слънцето сякаш се възвърнаха всичките ни сили. Халеф твърдеше, че бил съвсем здрав и не чувстваше ни най-малко неразположение. Както се оказа по-късно, той се беше измамил. Аз имах болки в главата и установих липса както на физическа, така и на духовна пъргавина. Но това не можеше да ми попречи да правя каквото беше нужно. Не можехме да сторим нищо друго, освен да последваме крадците. Дъждът беше заличил, наистина, всичките им следи, но все пак знаехме в каква посока са се отдалечили. Всъщност беше смехотворно, дето искахме без каквито и да било оръжия и пеша да преследваме добре въоръжени конници, за да им отнемем плячката, ала те не можеха да яздят седмици наред без почивка. Трябваше да имат някое установено местожителство и то не можеше да се намира отвъд границата на тези планини. Налагаше се да разчитаме на нашата проникателност и да имаме доверие в доброто си старо щастие. Най-голямата неприятност в нашето положение се състоеше в това, че бяхме без провизии. Но нямаше да гладуваме, защото само на ден път оттук при Горни Карун страната беше заселена и навярно щяхме да

получим необходимото. Впрочем на гърдите си носех портфейла с парите, които щяха да ме обезпечат срещу всякакви по-нататъшни лишения. Най-малко от всичко ми хрумваше още от самото начало да се съмнявам в нашия успех. Ако Халеф останеше бодър, нещата можеха да вземат много по-добър изход. Той твърдеше, че бил готов за път, и ето как в наглед безпомощно състояние пристъпихме към задачата, за чието решаване се искаше повече, много повече от онова, с което разполагахме.

Изсъхването на оскъдното си облекло предоставихме чисто и просто на слънцето. Напуснахме водния басейн и се заизкачвахме по нанагорницето в посоката, в която се бяха отдалечили номадите. Бяха изчезнали от другата страна на нещо като седловина. Някакви проправени пътища тук естествено нямаше. Всеки можеше да поеме в каквато си иска посока, но изцяло от само себе си се разбираше, че ще търси най-добрия път за слизане и изкачване. Ако теренът предлагаше няколко удобни направления и нямаше следи, то щеше да ни е трудно, наистина, да определим накъде се бяха насочили търсените нехранимайковци. Такъв беше случаят тук горе. Отсреща се виждаха голи баири, зад които на изток се извисяваха планини, обрасли с гори, или поне с храсталак. Това навяваше предположение, че преследваните са яздили нататък. Точно пред нас се спускаше полегат скалист склон, при чието подножие се отваряха три различни, водещи на изток долини. Коя от трите беше избрана? Не знаехме. Много жалко, че дъждът беше заличил всяка следа.

Спуснахме се и започнахме да претърсваме терена, макар да нямахме никаква надежда за успех. Но щастие то беше благосклонно към нас. Средната от тези долини беше най-широката и, както изглежда, най-удобната. Ето защо навлязохме донякъде най-напред в нея. И ето че видяхме на земята един клон с дебелина около два пръста. Единият му край беше сцепен и между треските се бяха закачили два дълги черни конски косъма. Лежеше съвсем близо до един висок и гладък скален къс, чиято предна страна беше почти изцяло суха, понеже вятърът бе носил тук дъжда от юг. На ниво около човешки ръст на камъка имаше едно влажно червено място, а долу на земята се виждаше голямо петно съсирена кръв, което бе на сушина и дъждът не беше го размил.

— Дали това не е доказателство, че нашите мошеници са били тук? — попита Халеф.

— Да. И то много сигурно доказателство — отговорих. — За кой от нашите коне се касае не знаем, но някой е довел тук единия, за да го възседне насила. Той се е възпротивил и е бил наказан с бой. Били са благородното животно с този клон, при което той се е разцепил и от опашката са били отскубнати тези косми. Но жребецът веднага се е разплатил със злосторника, като го е ритнал така, вероятно в гърдите, че онзи е получил кръвоизлив в дробовете. Негодяите следователно са яздили по тази долина и сега ние знаем каква посока трябва да поемем, ако искаме да ги следваме.

— Как? Какво? — запита гневно Халеф. — Били са Баркх или Асил Бен Рих? С тази суровица? Това деяние трябва да бъде стократно отмъстено! Първата ни повеля е да обичаме Аллах, втората — да обичаме хората, а третата — да обичаме животните и въобще всички създания, които ни служат, защото Аллах ни ги е поверил. Който престъпи някоя от тези три повели, той не е достоен да са му били давани! Ама аз не искам да кажа, че боят изобщо е забранен, иначе защо човекът ще е изобретил камшика и за какво ще го има поспециално и моят курбач^[3], който в действителност в този миг не е налице? Аз обаче се надявам скоро да си го получа, за да мога да върна ударите, осквернили благородната кожа на нашия кон, с лихвите и лихвите на тези лихви! Онзи, който бие кон, в чийто жили тече чиста кръв и благородна воля, е жалък никаквец, заслужаващ най-голямо презрение. А ако преди туй е задигнал коня и обработил с тояга място, което въобще не е негова законна собственост, то... то... то направо ми липсват думи да ти обясня колко безкрайно дълбока е бездната на низостта, с която той е извършил това напълно непонятно за мен деяние!

Изявлението си беше точно в стила и убежденията на моя дребен хаджи.

Той стоеше със свити юмруци пред мен. Очите му святкаха, а лицето излъчваше израз на върховен гняв.

Да наказваш един чистокръвен кон с тояга, това и за мен излизаше извън всички човешки понятия.

Той изтръгна клоната от ръката ми и продължи:

— Дай ми го! Още отдалеч виждам гърба, по който този инструмент на злодеянието ще бъде напълно разцепен!

— Успокой се, Халеф — обадох се аз. — Погледни тук кръвта! Та нали деянието е вече отмъстено, и то много по-строго, отколкото ти би могъл да отмъстиш.

— Така ли мислиш? Хмм! Да! Главният злодей си е получил възнаграждението. Но другите единайсет са присъствали, допуснали са мъчението. Да не би да очакваш от мен да ги помилвам?

Въпросът беше изречен толкова сериозно, че бях принуден да се усмихна.

— Защо се хилиш? — попита. — Да не искаш да увеличиш гнева ми? Сега и на теб ли още трябва да се гневя?

— Не, това не желая, скъпи Халеф. Но я се погледни, дари и мен с един поглед! Как стоим тук! Как изглеждаме! В какво се състои нашата собственост, нашата сила? И ти говориш при това положение за помилване?

— Защо не? — попита той с тон на удивление. — Да не би да си останем тук така, както изглеждаме сега? Не открихме ли току-що дирите на тези, които търсим? Нима няма да им отнемем всичко, което са ни откраднали? И няма ли да се намират тогава изцяло в ръцете ни? О, сихди, аз от теб се научих да вярвам на себе си и на теб, а сега точно ти си този, който няма вяра! Какво да мисля за теб! Дори ако от всякакви други причини бе невъзможно да упражня разплата над тези мошеници, то злодеянието да бият наш кон е толкова нечувано, че късметът ще се види принуден да ни предаде диванетата! Не се съмнявай значи! Аз знам какво ще стане! Внимавай какво ще сторя сега.

Той запокити клона надалеч и прибави после:

— Както захвърлих този инструмент на престъплението, така ще отхвърля цялата си доброта и милост, когато капасъзите ме молят за пощада! Бъди тогава така добър да не идваш при мен с твоето добре известно „човеколюбие“, с което вече си ми зачерквал толкова неизплатени сметки! Аз искам и ще си отмъстя, и то така, както никога не съм си отмъщавал. Хайде сега! Да се махаме отук! Не бива да губим време, за да можем да проведем съд над всички, които ни ограбиха, излъгаха, измамиха и оскърбиха!

Тръгнахме, следвайки долината, в която се намирахме. Лицето ме трябва да имаше израз, който очевидно не се хареса на Халеф, защото ме погледна изпитателно, докато крачехме един до друг, и каза:

— Ти отново се усмихваш и все пак това не е усмивка. Ти се усмихваш много ясно, наистина, но вътрешно. Прав ли съм?

— Да — кимнах.

— Каж ми тогава какво ти се струва толкова забавно?

— Твоята немилост.

— Тя хич, ама хич не е за смях. Мисля, че ме познаваш, сихди!

— Да, познавам те!

— Е? По-нататък? Какво искаш да кажеш?

— Често твоят гняв иска да погълне целия свят. Ала после доброто ти сърце се промъква тайно и тихо, за да прегърне опрощаващо целия този свят!

— Тъй! Значи толкова силен и толкова слаб съм в твоите очи?

— Да, но не така, както го имаш предвид, а обратното — слаб в гнева и силен в добротата.

— Чуй, сихди, не искам да споря с теб. Аз изобщо не споря с теб, защото иначе би трябвало да ти показвам, че все отново и отново си неправ. Аз искам да ти спестя това огорчение, понеже съм твой верен приятели те обичам. Ама този път трябва да ти кажа, че се мамиш в мен. На моето сърце няма да му хрумне да се промъква дебнешката, за да превърне зад гърба ми гнева в любов. Ти никога не мислиш така проникателно и никога не чувстваш нещата така дълбоко като мен! Преди малко аз със съвсем специално намерение казах: ограбили, измамили и оскърбили. Това оскърбление ти не можеш да го почувстваш, наистина, до самата глъбина на гнева както аз, защото си западняк от Алмания^[4], където хората смятат за учтивост пожертването светилището на главата. Вие поздравявате, като снемате това, което е най-важното за всяка глава, а именно нейното покривало. Но аз съм шейх на източна страна от Джебзирех, където се смята за позор да оголиш достопочтеността на своето теме. Който ме принуждава да се явявам с непокрита глава, той постъпва с мен лошо, отколкото ако ми плесне сто шамара или ако въздаде хиляда удара с пръчка. Той е извършил спрямо мен престъпление, което е абсолютно невъзможно да му простя. Сега ме погледни! Какво виждаш? Или по-точно какво не виждаш?

— Най-важното, което главата ти може да има — отговорих.

— Стига! Да не си се захилил пак! Тези мискини ми откраднаха не само феса, ами и чалмата, красяща най-главната и извисена част на човека от източните страни. Аз съм връхната точка на прочутия народ хаддедихни от голямото племе шаммар. И тази точка е непокрита, изложена на въздуха, слънцето, дъжда и всяко око! Разбираш ли това? Можеш ли да се поставиш в положението ми, като си давам труда да го почувстваш възможно най-ясно? Възможно ли ти е да измериш големината на нанесения ми позор? Или се налага да подкрепя способността ти за образуване на понятия с обяснителен пример?

— Нека го чуя тоя твой пример! — подканих го аз, защото както го познавах, сега следваше да се очаква някое от неговите преувеличения, сиреч нещо забавно.

— Тогава слушай какво ще ти кажа! Вие заголявате от учтивост главата си, а пък когато ние искаме да проявим учтивост, си изуваме чехлите. Колко хора има в западните страни?

— Много, много милиони.

— Има ли дори и само един-едничък шейх на хаддедихни сред тях?

— Не, няма.

— При това положение ти съзнаваш каква рядка и важна личност съм аз! Та чуй значи сега сравнението. Открадването на феса и чалмата ми е едно много по-голямо злодеяние, отколкото ако на всичките ти милиони жители на Запада им бъдат откраднати чехлите. Това сега сигурно добре го схващаш?

— Хмм!

— Не искам да го чувам това „Хмм!“, защото то ме кара да се усъмнявам в твоето прозрение! Надявам се, вече ти е ясно, че ми е невъзможно да поверя отмъщението за едно такова оскърбление в ръцете на моето добро сърце... чуй, сихди, какво има да се хилиш пак?

— Дивя се на „ръцете“ на твоето сърце, драги Халеф!

— Тъй! Аа... хм... ръце! Искаш да обремениш с грешки красивата, плавно лееща се реч на моята уста, та да спре? О, сихди, не удвоявай гнева ми, защото той и бездруго е вече толкова голям, че ако се стовари върху теб, напълно ще те унищожи. Аз обаче искам да те пощадя и затова ще си мълча!

Той се отдръпна на няколко крачки от мен, за да ми покаже, че се сърди. Правеше го винаги когато сметнех за необходимо да надигна лек протест срещу неговите особености. Но неговото негодувание никога не траеше дълго. Не можеше да понесе между него и мен да има поставено разделително тире.

Не бяхме напреднали още кой знае колко, когато отново имахме повод да спрем. Долината тук се изкачваше в почти права като опънат конец посока и следователно ни се откриваше доста голяма видимост. И ето че видяхме дружина яздещи срещу нас мъже, които спряха, като ни видяха, за да ни наблюдават.

— Гледай, сихди, там идва спасение! — извика Халеф, бързо забравяйки сръднията. — Виждаш ли го?

— Спасение? — попитах — Да почакаме!

— Тук няма нещо за чакане! Не могат да ни вземат нищо, тъй като ние и без туй вече нямаме нищо. А който не може да ни стори зло, може да ни стори добро. Те са осем души, но имат дванайсет коня. Как да направим, че да се сдобием с две от свободните животни? Аз знам!

— Ее, как?

— На вересия. Като чуят кой съм, те ще проявят готовност да ни заемат два коня.

— Нека опитаме. Хайде!

Продължихме пътя си. Виждайки това, ездачите също се раздвижиха. След две минути спряха пред нас. Бяха чернооки, мургани мъже с черти, подсещащи за Кюрдистан. При подобни срещи първият поглед бива отправян към ездачите, вторият към конете. Видяхме, че непознатите не ни оглеждат враждебно. „Конският материал“ беше посредствен. На него отговаряха облеклото и оръжията им. Два от свободните коне бяха оседлани за яздене. Върху самара на третия видяхме здраво притегнат вързоп, загънат в лошо старо одеяло. Предводителят, здраво сложен, с цялостна брада мъж, не изчака да го поздравим, а вдигна десница до областта на сърцето и каза с учтив тон:

— Ни, вро'л кер!

Това беше обичайният кюрдски поздрав „добър ден“. Не се съдържаше прекомерна вежливост и звучеше както искрено, така и обикновено. Това ни се понрави. Като взехме предвид в какво положение стояхме пред тези хора, то определено трябваше да оценим, че техният предводител пръв ни бе поздравил. Отвърнахме му със

същата вежливост, след което той ни назова сам, без да сме попитали, името си:

— Аз съм Нафар Бен Шури, шейхът на динарун. Тръгнали сме на лов. Бивакът ни се намира на изток, на един час път оттук.

Видяхме, че сега очаква нашият отговор. Предоставих на Халеф да го даде. Той, естествено, го стори по обичайния си начин, от който точно при настоящите, толкова неблагоприятни за нас обстоятелства би трябвало да се откаже. Онова, което липсваше на външния ни вид, трябваше непременно да бъде допълнено със слова.

— Аз съм Хаджи Халеф Омар Бен Хаджи Абдул Аббас Ибн Хаджи Давуд ал Госарах, шейхът на хаддедихните от племето шаммар. Надявам се, че това име не ти е непознато!

И действително, когато предводителят чу името, лицето му някак просветна. Той отговори:

— Чувал съм за теб. Неколцина от хората ми се върнаха преди няколко дни от Басра. Там са те видели и ми разказаха за теб.

Това беше вода за воденицата на Халеф. Той изпъна дребната си фигура колкото може по-нависоко и поде с горд, самоуверен тон:

— Също за моите дела? В Сахара? В Египет? В Арабия? В Кюрдистан?

— Всичко не, но много — усмихна се Нафар Бен Шури. — Ако Аллах поиска, ще науча повече от самия теб.

— Той ще поиска, надявам се! А сега виж този мъж тук, който е мой приятел и придружител! Неговото име всъщност е много, много по-дълго от моето, но той не обича да го изтъква отначало докрай. Ето защо аз сега-засега ще го нарека само Кара Бен Немзи от Алмания. Каквото съм преживял, то кажи-речи всичкото го е преживял и той с мен. Искам да ти изброя само най-важните от нашите дела, защото ако ти ги назова всичките, то...

Спря по средата, понеже вдигнах ръка да го спра. Та нали тъкмо така наречените „велики дела“ той имаше навика да украсява с най-пъстри цветя. На ориенталските слушатели неговият помпозен начин на изразяване не можеше да направи впечатление, наистина, защото те самите в повечето случаи бяха привикнали към него, но аз не го харесвах и по тази причина почти винаги опитвах да го дирижирам в правдиви граници. Така и сега. Вярно, той веднага се подчини, ала не пропусна да ми отпрати забележка на съжаление:

— Сихди, не ми давай знак, когато говоря! Та нали знаеш, че това ме смущава! Ако ми махаш, когато мълча, аз ще имам много повече време да уважа твоя знак. Не може да не го съзнаеш! — И обръщайки се отново към предводителя, продължи: — Последното и най-велико от нашите дела се извършва тъкмо сега, когато се срещнахме. Ние възнамеряваме да преследваме, заловим, съдим и накажем дванайсетима мошеници, които ни ограбиха!

Лицето на Нафар излъчи един недефиниран, наистина, но лесно обясним израз, когато попита:

— Ограбили са ви?

— Да. Та нали виждаш!

— Нямате и коне?

— Не. Или виждаш такива?

— Разбойниците на коне ли са?

— Да.

— И въпреки това искате да ги преследвате?

— Естествено! Дори не сме си помисляли, че може да ги оставим да се измъкнат.

— И вярвате, че ще можете да ги настигнете?

— Съвсем определено!

— Да не би с вашите крака? На тези ваши нозе?

— И през ум не ни минава! — Как тогава?

— Напълно понятно на нозете на вашите коне!

— Машаллах!^[5] смятате, че ще ви помогнем?

— Ще ни бъде много приятно да го сторите, но не е безусловно необходимо. Ние се нуждаем от два коня, две пушки, два ножа, два феса, два хаика^[6], барут и олово. Ще ги купим от вас.

— Ти говориш много кратко и ясно. Нима можете да платите?

— Веднага, наистина, не, но аз съм Хаджи Халеф Омар, шейхът на хаддехните, и ако дам дума, че ще платя даже на двойна цена, то питам: кой ще се осмели да твърди, че няма да я сдържа?

— Никой. Аз ти вярвам. Само че никога не съм ви виждал, а не притежавам доказателство, че наистина сте прочутите мъже, чиито имена ти назова. Значи ще се впусна в доста необикновен пазарлък с теб. Позволи, о, шейх на хаддехните, да слезем от конете, за да ни разкажеш от кого и по какъв начин е бил извършен грабежът.

От думите лъхаше разумност и готовност за помощ. Не можехме да му се сърдим, че искаше да ни изпита в разговор. Динаруните слязоха от конете и насядаха в полукръг. Ние се настанихме пред тях и Халеф започна да разказва. Той направи всичко възможно да оправдае нашата непредпазливост и да постави в най-ярка светлина извършеното спрямо нас злодеяние. Когато свърши, предводителят го попита:

— Значи не знаете кои точно са били тези хора?

— Не — отговори Халеф.

— Също и къде живеят?

— Също.

Широка, весела усмивка премина по тъмното, брадато лице на Нафар и той каза:

— Колко добре за вас, че ни срещнахте! Онова, което не знаете, можете да го узнаете от нас.

— От вас? — попита Халеф бързо. — Нима знаете нещо за тези мошеници?

— Да — кимна предводителят. — Та нали ги срещнахме!

— Вие? Тях? Срещнахте? — извика Халеф и скочи. — Хамдулиллах! Че това е така добре, все едно вече сме ги пипнали! Къде и кога се случи тая работа?

— По пладне, на североизток оттук. Знам мястото съвсем точно. И тъй като вие сте Хаджи Халеф и Кара Бен Немзи, то на драго сърце съм готов да ви предложа помощта на целия ни бивак. Да, нещата съвпадат. Те бяха дванайсет души, но двама от тях изглеждаха болни или ранени...

— Единият хвърлен от кон, другият ритнат от кон! — прекъсна го Халеф.

— Вашите два арапа бяха водени за юздите. Никой не седеше на тях и едва сега ми идва наум, че изглеждаха много възбудени.

— Говори ли с хората?

— Не. Те, види се, не го желаеха и минаха край нас само с къс поздрав. По-късно видяхме на земята един вързоп. Възможно беше да са го изгубили те, но в никой случай не е сигурно, защото не бяхме оглеждали следите им и следователно не знаехме дали лежеше на тях. Но след като ви срещнахме тук и научихме какво ви се е случило, предполагам, че намиращите се в него неща са ваши. Ние, естествено,

отворихме пакета и знаем какво съдържа. Вътре май се намира всичко, което липсва от вашето облекло.

Той даде знак на един от хората си, който освободи вързопа от самара, за да го донесе, отвори и разпростре съдържанието пред нас. За наша не неприятна изненада беше така, както Нафар бе казал. Тук лежаха нашите одеяла, хаиците, фесовете, чалмите, сетретата ни и също по-дребните, неважни предмети, спадащи към нашето облекло. Не липсваше нищо. Хората сякаш специално се бяха постарали да отделят тези части от облеклото ни останалите откраднати вещи, та някое щастливо обстоятелство напълно да ни ги върне. По-късно съзнахме действително, че това е трябвало да ни направи впечатление. Но на първо време тази добре дошла находка не събуди ни най-малко съмнение у нас, толкова повече че джобовете бяха празни и нямаше причина да заподозрем преднамереност. Пакетът е бил лошо вързан. Безделниците са го изгубили по време на ездата и не са забелязали веднага. Вярно, близо до ума беше да се запитаме защо не бяха се върнали да го потърсят, когато са видели, че липсва. Но това беше трудно да се обясни. Който е извършил грабеж, се стреми преди всичко да се отдалечи колкото се може повече от мястото. За евентуално връщане трябва да са налице важни причини, а стойността на тези дрехи не беше толкова висока, че крадците да загубят време от може би няколко часа. Към това се добавяше и срещата им с динаруните. Когато са забелязали загубата, първите би трябвало да си кажат, че тези са намерили пакета и ако си го поискат, със сигурност ще бъдат запитани за правата им над него. Това лесно можеше да доведе до неприятни проучвания и усложнения... с две думи казано, нито за мен, нито за Халеф беше непонятно, че видяхме вещите ни така хубавичко да лежат една до друга пред нас. Вярно, за убеждението, че случайност изобщо няма, в този миг не се сети нито един от двамата.

Халеф, винаги по-прибързаният, се провикна радостно, като видя нещата:

— Машаллах! Какво съглеждат очите ми! Та тук пред нас лежи простряна цялата част от нашите глави и цялата украса на нашите крайници! Не виждам и едно нещо да липсва, всичко си е налице! Сихди, подканям те дружно с моята уста да обявиш, че късметът е почестен и справедлив от онези мошеници! Добрата съдба още веднъж

ни показва, че ние се числим към най-предната редица от нейните любимци. И знаеш ли защо ни връща първо откраднатите одеяния?

— Е, защо? — попитах.

— Защото те са ни по-нужни от всичко останало и за да разберем, че ще си получим обратно и всичко онова, което още ни липсва. Какво седиш и не се помръдваш! Последвай примера ми, та нещата са наши!

Той беше скочил и сега се зае така усърдно да навлича дрехите, сякаш цялото му благоденствие се състоеше в комплектната обвивка на неговото дребно, сухо, но извънредно жилесто и със силни нерви тяло. Последвах примера му, макар и по по-бавен и отмерен начин.

— Така! — каза, когато привърши. — Сега отново съм си Хаджи Халеф Омар, наистина, но повече нищо. Прославеният воин и шейх на хаддехите ще бъде едва когато си имам пак коня и оръжията. Ама сетне горко на всички онези, които бяха способни да извършат спрямо нас едно такова предателство и нарушение на закона на гостоприемството! Аз ще проведа над тях съд както архангел Михджаил^[7], в чиито ръце е даден ятаганът на отмъщението. Няма да проявя ни милост, ни доброта! Ще бъде твърд като кремък от брега на Тигър и неотстъпчив като гнева, бушуващ в търбуха на гладен лъв. Ще ги сграбча, както черната пантера вкопчва лапи в тила на женската камила, и ще ги държа здраво, както крокодилът никога не изпуска плячката от зъбите си! Техните мъки ще бъдат по-големи от мъченията във всички преизподни, а когато застенат от страх, както овенът блее под ръката на колача, аз ще си седя с усмивка на уста и ще се радвам, че не са се изплъзнали от добре заслуженото наказание!

Доста ужасно звучеше. Който не го познаваше, действително можеше да повярва, че говори с пълно убеждение. Динаруните си мятаха тайни погледи. И не беше за чудене, ако човек свържеше положението ни с думите на хаджията. Нафар остана сериозен, но гласът му съдържаеше необикновено приятелски, съчувствен тон, когато заговори:

— Виждам, че тези неща действително са ваша собственост. Ние ги намерихме, но ви ги даваме. Радвам се, че сега стоите пред мен като мъже, на които личи, че са свикнали да заповядват, а не да се подчиняват. Ние сме готови да ви окажем помощ. Можете засега да вземете тези два коня, а по-късно ще получите и още по-добри, ако се

съгласите да бъдете наши гости и да ни придружите до бивака. Ще ви дадем също пушки, ножове и барут. Готов съм дори, ако го сметнете за полезно, да ви придружа с известен брой от хората ми, за да настигнем крадците и им отнемем онова, което са ви задигнали.

Можехме ли да чуем по-желани думи? Определено не! Поисках да му кажа, че с благодарност приемам предложението му, ала Халеф ме изпревари. Той възкликна въодушевено:

— Колко е щастливо племето, към което принадлежиш, о, Нафар Бен Шури! От твоята уста говори мъдростта, а от устните ти се леят звуците на разсъдъка! Предците на твоите деди и прадеди са били най-умните хора на своя народ, а правнуците на твоите потомци ще бъдат възславяни по всички страни и краища на земното кълбо. Ние ще увеличим щастието на твоето сърце, като приемем направеното от теб предложение. Ще сключим с теб искрено приятелство и вечен съюз. Готови сме веднага да те придружим до твоя бивак и ти обещавам...

— Стой! — прекъснах го аз, защото в радостта си бе способен да направи отстъпки, които по-късно да ни е невъзможно да изпълним.

— Какво? — попита той. — Да не би да не си съгласен с това, което казвам, сихди?

— С това, че приемаме предлаганата помощ, съм съгласен с теб, Халеф. Но към бивака не можем да тръгнем веднага с тях.

— Защо?

— До залязването на слънцето остава малко време. После крадците ще спрат. Аз бих желал, ако е възможно, да узная къде ще прекарат нощта. Удаде ли ни се това, то още до заранта можем да си върнем конете. Така че сега можем да сторим само едно, а именно веднага да последваме техните дири.

— Това е вярно! — призна той.

— Да, така е правилно! — пригласи и Нафар. — И за да видите, че наистина имам приятелски намерения, заявявам, че ще ви придружим. Но сигурно съзнавате, че трябва да изпратя един вестител до бивака!

— Естествено! Той трябва да предаде известието, че днес няма да се върнете — казах аз.

— И още нещо!

— Какво?

— Ние не сме толкова прочути воители, които да преследват като вас без оръжия и с малък брой един враг, показал, че е способен на всичко. Аз съм задължен да проявявам заради хората си предпазливост и ето защо...

— Предпазливост? — вметна бързо Халеф. — Малък брой? Ние бяхме само двама и как изглеждахме, но въпреки това се впуснахме по петите на крадците! Вие сте осем, с нас — десет, точно колкото наброяват враговете, двама от които са болни!

— Ама вие нямате оръжия!

— Имаме!

— Къде са?

— Там... при разбойниците! Та нали пушките ни са при тях и ние ще си ги вземем!

Особена усмивка премина по лицето на предводителя. Той приглади с ръка тъмната си брада и заговори с отмерен тон:

— Да, всичко, което чух за Хаджи Халеф Омар, шейха на хаддехните, е вярно. Твоите мисли имат бързината на светкавицата, след която се стоварва веднага гръмотевицата на твоите думи, а сетне бързото дело идва като пороен дъжд. Ние знаем, наистина, как стоят нещата, но какво ще стане после, не знаем. Когато десет мъже трябва да застанат срещу други десет мъже, а човек лесно може да има по-голяма дружина, то не бива да се отказва това предимство. Имам ли право, ефенди?

Въпросът беше отправен към мен и аз отговорих:

— Съгласен съм с теб, стига този прираст от воители да не е свързан със загуби в друго отношение.

— Какви загуби биха могли да бъдат това?

— Имам предвид най-вече времето, което бихме изгубили.

— Ние няма да пожертваме нито миг, ефенди, защото веднага ще последваме дирите на крадците и само един човек ще се отдели, за да отида до бивака и доведе повече хора.

— Как ще ни следват те? По нашата диря?

— Не. Защото ако го сторят, ще трябва да дойдат първо насам, а после наистина ще пристигнат твърде късно. Междувременно ще се е стъмнило и те няма да могат да виждат следите ни.

Той помисли няколко мига и продължи:

— Ездачите държаха посока към Джебел Ма, Планината на водата. Наречена е така, понеже там има един извор. Убеден съм, че ще бивакуват през нощта там. Аз ще наредя трийсет или четирийсет воители да отидат на определено място пред планината, където ние ще ги чакаме. Мислиш ли, че така ще е правилно?

Беше щастие за нас, че срещнахме този шейх на динаруните и хората му. Аз щях да дам, наистина, други разпореждания, но му дължах благодарност и не исках да го засягам.

Ето защо обясних:

— Благодаря ти, ефенди! Ти ще разбереш, че който ми се довери, никога не се чувства измамен. И тъй, ние ще поемем обратно заедно с вас.

Той даде необходимите заповеди на един от хората си, а когато този се отдалечи в галоп, водейки товарния кон със себе си, ние също възседнахме и потеглихме в посоката, от която бяха дошли динаруните.

— Брррр! — потърси се Халеф, когато бяхме изминали едва километър.

— Пак ли ти е студено? — попитах го.

— Но сега има и нещо друго.

— Какво?

— Сегашният ми кон! О, сихди, какво райско блаженство е да седя на оня Баркх! Да, дори две, три, четири или пет такива блаженства! Сихди, яздил ли си някога пръч?

— Не.

— Аз също, но сега страдам от същите мъки, каквито човек всъщност може да изпита само на гърба на някоя коза. Не знам дали конят е виновен, или има и друга причина, ама на мен ми се вие свят и сърцето ми лупа учестено.

— Халеф, ти си болен, сериозно болен! — извиках разтревожено.

— Болен? О, не! Как бих могъл да бъда болен, когато има мошеници за преследване и залавяне! Би трябвало да познаваш твоя стар, верен хаджи!

— Не се заблуждавай! Я си припомни онази злощастна езда от Багдад по пътя на персийския Керван на смъртта!

— За него ще си спомням, докато съм в състояние да мисля. Ние яздехме срещу чумата, която сграбчи първо теб, а после и мен.

— Припомни си тогава точно! Сравни сегашното си състояние с тогавашното!

— Аллах! Да не би да имаш причина сега да мислиш пак за чумата?

— Не, а само за болестта в общ смисъл. Фактът, че имаш световъртеж, ме тревожи.

— Той сега отново премина, ама пред очите ми има шарени нишки, които ми пречат да виждам ясно и бистро.

— Хмм! Халеф, иска ми се да си имахме конете и въобще цялата си собственост и да се намирахме на някое тихо, сигурно местенце, където да можем да останем!

— Сихди, скъпи сихди, не ми вдъхвай страх с твоите тревоги! Та аз съм си съвсем здрав! Гледай, преди малко ми беше студено, ама това напълно премина. Сега даже ми стана горещо. Така че нямай страх. Аз съм толкова жизнен, както винаги съм си бил и какъвто ще си остана, докато умра!

Щеше да е голяма грешка да оборя това добро мнение. Ето защо не казах нищо и тъй като той не продължи приказките си, сега яздехме мълком един до друг. Нафар Бен Шури яздеше начело, следвахме го ние двамата, а зад нас идваха неговите хора. Беше странно, че предводителят не се придържаше край нас, но в никой случай не необяснимо. Виждахме, че посвещава голямо внимание на следваната диря, което нямаше да може да върши добре, ако бе принуден да разговаря с нас. Близко до ума беше също, че шейхът, запознат при това точно с местността, трябваше да бъде начело на малкото шествие. А може би и по принцип да си беше мълчалив човек, който говори само когато сметне за необходими. Или при него бе проява на уважение и вежливост да не се присъедини към нас и ни обременява с любопитни въпроси и излишни приказки? Вероятно също не се смяташе достатъчно способен или опитен, за да се впусне в разговор с хора, на които не се чувства духовно равнопоставен. Накратко казано, имаше не една и две причини за обяснение на неговото дистанциране. Само за едно не мислехме, а именно че нечистата съвест или предпазливостта го въздържа да язди до нас и да бъде питан за неща, за които не му се иска да дава информация. Та нали в такъв случай би трябвало да го

сметнем за нечестен, него, нашия спасител, а на това, още повече при нашето положение, не бяхме способни. Впрочем от време на време се случваше да ни подхвърли някоя забележка относно следвания път, местността или дирите и това ни беше напълно достатъчно, за да искаме нещо повече от него.

---

[1] Литахт! — Долу! (Б.а.) ↑

[2] ефюхн — опиум (Б.а.) ↑

[3] курбач — камшик от хипопотамска кожа (Б.нем.изд.) ↑

[4] Алмания — Германия (Б.нем.изд.) ↑

[5] Машаллах! — Чудо на Аллах! (Б.нем.изд.) ↑

[6] хаик — наметало (Б.нем.изд.) ↑

[7] Миджаил — Михаил (Б.а.) ↑

3. ОТЛЪЧЕНИТЕ

Мисълта за Халеф ме занимаваше изключително много. Неговите страни сега ми изглеждаха по-хлътнали отпреди. Виждах ги ту да се обезцветяват, ту да стават по-тъмни. Или само си въобразявах? Очите му в един момент бяха матови и неподвижни, а малко по-късно сякаш излъчваха необичаен блясък. Това също можеше да ме заблуждава, но не и фактът, че от време на време той си поемаше дълбоко дъх и въздъхваше, което никога не бях забелязвал при него. Дали въпросът за умирането не почиваше на предчувствието, че някаква тежка болест е протегнала към него алчните си костеливи ръце? Изплаших се, защото тъкмо ме бе споходила тази мисъл, той обърна лице към мен и каза:

— Сихди, аз пак се връщам на моя въпрос. Какво мислиш за умирането?

— Та нали вече го обсъдихме — отвърнах.

— Не, още не! Ти не ми отговори. Ти прояви благоразумие както винаги, когато мислиш, че питам нещо, което още не мога да разбера. Тогави ми отвърщаш, че сам съм можел да си отговоря. Само че аз не исках да чуя какво мисля аз, а какво мислиш ти.

— Скъпи Халеф, не питай сега за такива неща, не им е времето.

— Защо?

— Трябва ли тепърва да ти обяснявам? Какво знае човек за умирането? А ако иска да разсъждава или говори за тези неща, трябва да го върши в тих, спокоен час, когато животът не го възпира да се занимава с мисли за умирането. Бъди така добър, драги Халеф, да изоставиш този въпрос!

— Бъди така добър, драги Халеф! О, сихди, когато ми говориш по този начин, бих могъл не само да приказвам за умирането, ами самият действително да умра... за теб, от обич, да, от обич! Де да си пожелаеха всички хора само с такъв тон да си говорят!

— Всички?

— Да, сихди!

— И добрите със злите?

— Да, и те. Защото може би тогава едните ще бъдат спасени чрез другите!

— Сериозно ли говориш?

— Да.

— Хм!

— Пак това „Хм!“. Зад това сумтене винаги се крие нещо, което аз съм извършил. Вероятно и сега. Моля те да не ми сумтиш, а да се изразяваш ясно!

— Спомни си за архангел Миджаил, в чиято ръка е даден ятаганът на отмъщението! Кой се канеше да провежда строг съд като него?

— Хм!

— Аха, кой сумти сега? Аз или ти? Кой не искаше да проявява нито милост, нито доброта?

— Хм!

— Кой искаше да бъде като кремък или като гладен лъв?

— Хм!

— Черна пантера, крокодил? Кой искаше да раздава с щедра ръка всички мъки на преизподнята и да им се радва после с усмихната уста? Дали не го познаваш този мъж, а?

— Хм!

При всяко „Хм!“ той беше свеждал все по-ниско глава. Аз продължих:

— А сега точно същият този мъж желае всички, всички хора да си говорят само с тона на любовта, също добрите със злите, защото те чрез това можело да бъдат спасени!

Тогава той надигна глава с рязко движение, обърна отново към мен милото си, обично лице и извика, докато по него прелетя ведро, добродушна усмивка.

— Просто, сихди! Този мъж, този човек, този бунак, този серсемин е най-голямото магаре, което изобщо може да има! Вярваш ли го?

— Не!

— Тогава ще споря с теб! Защото ти не познаваш този Халеф!

— О, напротив!

— Не, далеч още не! Аз също не го познавах, докато... докато... докато съвсем опознах другия.

— Другия?

— Да. Считааш ли за възможно един човек да се състои от две личности?

Погледнах учудено към него. Какъв въпрос!

— Да, да, зяпай ме! — продължи той. — Прощавай, че досега премълчавах пред теб голямото важно откритие, което съм направил за себе си! Аз се състоя от две много приличащи си и същевременно безкрайно различни същества. Едното е добро, другото — лошо. Двете заедно се казват Хаджи Халеф. Но когато встъпят в сражение едно с друго, лошото е Хаджи, а доброто — Халеф. Разбираш ли ме?

— Да.

Сега той ме погледна на свой ред изучаващо.

— Разбираш ме? Странно! Да не би и у теб да се водят битки както у мен?

— Да, у всеки човек. Но милиони не обръщат внимание на тази вътрешна борба и ето защо умират, без да са я довели до победа.

— Аз обаче искам! Искам да победя, затова се боря! Никой не забелязва това и дори ти не си го забелязал. Единият от живеещите у мен сякаш произхожда от небето на Аллах — толкова е радушен, добър, благороден, жертвоготовен, търпелив. Това е твоят Халеф, когото обичаш. А другият, живеещ у мен, не произхожда от небето, защото е горд, инатлив, непредпазлив, преувеличаващ всичко, самохвален, гневен, непримирим, жадуващ за отмъщение. Това е Хаджията, който не ти харесва и когото имаш предвид, когато чуя твоето „Хм!“. Може би ще попиташ защо характеризирам добрия като Халеф, а лошия — като Хаджи. Но като ти кажа, че Халеф е човек, а Хаджи — титла, ще ме разбереш.

За всички, които още не го знаят, ще послужи забележката, че следовникът на исляма става хаджия, когато е посетил като поклонник един от свещените мохамедански градове и е изпълнил там всички задължителни религиозни обреди. Хаджия в пълния смисъл е всеки, посетил Мека или дори Омар джами в Йерусалим. За западно-африканеца обаче е достатъчно да посети Кайруан, считан там за свещен.

След последните думи Халеф бе направил дълга пауза. Сега продължи:

— Когато навремето ти се запозна с мен в Сахара, аз бях млад, неопитен и все пак много самомнителен човек. Наричах се хаджи, макар да нямах право да нося тази титла. Ти ме прозря, наистина, и се усмихваше на този фалшив хаджи, който никога не беше ходил по светите места. Аз даже наричах хаджи моя баща и също дядо си, въпреки че те не бяха видели дори Кайруан в страната Тунис. Това беше не само лъжа, а изсилване в лъжата чак до моите предци. Аз бях суетен и жаден за слава, исках да съм повече от онова, което бях, и от тези наистина произтичаха всички други недостатъци, които имаха навика да се ядосват на твоето „Хм!“. Ей затова нарекох хайманата, който се таи у мен и ми създава толкова главоболия, Хаджи. Сега разбираш ли ме, сихди?

— Много добре, скъпи ми Халеф.

— И тоя Хаджи ти е познат?

— Вероятно по-добре, отколкото си мислиш.

— В такъв случай се надявам да ти е познат и другият у мен, добрият, когото окачествявам с моето име, сиреч с Халеф. Защото той отново и отново ми връща онова, което другият ми е отнел от твоята любов и твоето уважение. Тези две толкова различни същества живеят у мен и непрестанно се карат не само за притежанието на моята личност, но дори за всяка от моите думи и за всяко от делата ми. Кой от тях се е пръкнал пръв и кой е дошъл после, Хаджията или Халеф, не мога да кажа, защото тогава не съм следил за тези неща. От известно време обаче ги наблюдавам много внимателно и установих, че те всъщност никак не си съпринадлежат и все пак е неимоверно трудно да бъдат различени един от друг. Но аз въпреки всичко забелязах, че Халеф обича истината и за другия нищо не иска да знае, докато Хаджията, напротив, често си дава най-голям труд да ме излъже и измами, като се представя, сякаш е Халеф. Затова аз на тоя Хаджи поне сто пъти съм отказал гостоприемство у мен, ама той няма покорство и чувство за чест. Остава си, където си е, и ако го изхвърля през вратата на моята шатра, то в следващия миг той отново е пропъзлял отзад под платнището и се е намърдал в мен. Сихди, само да можех да пипна мискина! Той няма страх ни от мен, ни от други хора и се бои само от един.

— И кой е той?

— Това си ти. Да, ти! От теб той, види се, има страшно голям респект, не толкова от снагата ти, колкото от твоите очи. Едва когато забелязах това, узнах, че има очи, които служат за предупреждение, и други — за изкушение. Аз много често съм гледал в очи, при чийто поглед тоя Хаджи веднага започва да се фука и да преувеличава. Но когато ме погледнеш ти, така сериозно и същевременно така усмихнато, тогава той няма как, веднага се вмирява. Той се срамува от теб, да, направо побягва от теб. Как става така? Можеш ли да ми го обясниш?

— Вероятно. Той побягва не от мен, а от добрия Халеф у теб. Та нали аз го обичам. И когато отправя очи към теб, любовта го събужда и подкрепя да победи другия. Това е една загадка на човешката душа, която ти не можеш да разрешиш. Така че не опитвай да я проучваш!

— Предупреждението изобщо не е нужно, защото знаеш, че не съм любител на загадките. Но по отношение на двете, живеещи у мен, същества, много ми се ще да ида на чисто. Колкото пъти размишлявам за тях, все се сецам за двамата адамлар^[1], за които си ми разправял. За тях е писано в твоята Ахд идж джедид^[2]. Спомняш ли си?

— Да.

— Святата книга на християните говори за един стар Адам, когото трябва да махнат, за да застъпи на негово място един нов, поправен и по-добър. Дали не се е имало предвид хаджията и Халеф, които живеят у мен?

— Да, тях естествено.

— Ама, сихди, тогава съм почти склонен да кажа, че Свещената книга на християните е най-умната от всички книги! Тя прониква във вътрешния мир на човека и говори за тайни, които той самият не познава! Щом една религия знае за мен повече отколкото аз самият, то трябва да ѝ имам респект, независимо дали искам, или не. Колко жалко, че трябва да прекъснем този разговор! Шейхът на динаруните, изглежда, е видял нещо важно.

Напоследък бяхме яздили през нещо като планинска теснина. Тя излизаше на едно малко плато, от което отново водеше към долина. Шейхът беше смушкал коня си, за да избърза пред нас. Сега спря при края на равнината и ни даде със знак да разберем, че нещо му е направило впечатление. Когато го наближихме, той ни викна:

— Виждам разбойниците. Бивакуват там долу при водата. Елате, но не се приближавайте до края, за да не ни видят! Планината там отсреща е Джебел Ма.

По тази планина природата най-сетне се бе облякла, макар и донякъде, в зелено. Склоновете ѝ бяха обрасли доста нависоко с трева, а покрай подножието се протегляше разнообразен храсталак. Имаше дори едно малко, тясно поточе, на чийто бряг видяхме да бивакуват търсените безделници.

— Трябва да слезем от конете, ако искаме да ги наблюдаваме незабелязано — рече шейхът, като скочи от седлото, и ние естествено последвахме примера му. — Мисля, че са те. Или вие може би смятате, че се лъжа?

Въпросът беше отправен към нас. Халеф отговори:

— Аз не виждам никого. Току-що ми падна пак пред очите оная червена мъгла, през която погледът ми не може да проникне. Сихди, кажи какво съзираш!

Видях дванайсет човека и четиринайсет коня. Два от тях стояха отделно от другите. Бяха нашите врани жребци. Не се заблуждавах, защото ги различавах съвсем ясно. Когато казах това на Халеф, той извика:

— Нека побързаме тогава, бързо да се спуснем! Тези негодници не бива нито миг повече да тънат в доволство, че са притежатели на нашата собственост!

И поиска веднага да се качи пак на седлото.

— Без прибръзаност, Халеф — предупредих аз. — Ние не можем да стигнем при тях по друг начин, освен да се спуснем по склона, а тогава те ще ни видят.

— Мислиш, че ще побягнат и ще ни се изплъзнат?

— Не, по-скоро съм на мнение, че ще останат, за да окажат съпротива. Ние няма да имаме укритие, а те ще могат да се прикриват зад храстите. Имаш ли желание да те застрелят, без да можеш да се отбраняваш?

— Какъв въпрос! Аз в никой случай не искам да бъда застрелян, без значение дали мога да се отбранявам, или не. Но не можем ли пък да стигнем до тях от някоя друга, по-добра страна?

— Ще се наложи да поемем по обиколен път, за което ни липсва време. След четвърт час ще се стъмни. Помисли за това!

— Какво да правя, сихди? Да мисля? Не мога! Току-що през главата ми премина нещо като лъх от пустиня. Мозъкът ми е горещ и всичките ми мисли са изсушени. Каква е тая работа из един път? Трябва да седна.

Той се смъкна на земята и обхвана глава с ръце. Поисках да се наведа към него, но той отклони:

— Не се кахъри за мен! Не е нещо лошо, а само последното въздействие на отровното кафе, което вчера пихме. Бързо ще премине. Повярвай ми, аз съм толкова здрав, както само можеш да желаеш!

Той ме избута и аз дадох вид, че съм се успокоил. И бездруго не можех да сторя нищо по-добро, толкова повече че сега Нафар Бен Шури ме ангажира.

— Това, което каза на шейха на хаддехните, бяха думи на разум. Ако пристъпим към нападението така, както желаше той, никой от нас няма да стигне жив до враговете. Трябва да чакаме тук, докато стане тъмно.

— Но после трудно ще намерим пътя — отбелязах аз.

— Не. Ние често сме яздили по него и го познаваме добра.

— Шумът от копитата може да ни издаде.

— В такъв случай ще оставим конете тук. Също така няма да пропуснем враговете в тъмното, защото те вероятно ще запалят огън. Надявам се хората ми да дойдат, преди да се е смрачило.

— Къде е мястото, на което трябва да се натъкнат на нас?

— Тук. Ще дойдат през прохода, през който преди малко яздохме. Казвам ти, хората там долу изобщо няма да могат да ни се изплъзнат. Позволи да седнем! Сега не можем да правим нищо друго, освен да чакаме.

Имаше право.

Що се отнася до възвръщането на нашата собственост, условията бяха такива, че се чувствах спокоен. Затова пък бях разтревожен за Халеф. Седнах до него и опитах да завържа разговор. Той ми даваше съвсем кратки отговори, тонът му беше отпаднал, долавяше се нежелание, така че сметнах за по-добре да си замълча.

Динаруните също не говореха. Около нас владееше тишина, нарушавана от време на време единствено от изпръхтяването на кон или риешо копито. Денят бързо преваляше. Вечерта започна да се спуска, но очакваното подкрепление не се явяваше. Понеже шейхът не

правеше никаква забележка по този въпрос, аз също приемах мълчаливо това обстоятелство. За какво ли да хабим думи, когато нищо не можеше да се промени! Долу при водата засега не гореше огън, а да се промъкваме до враговете без такъв ориентир, щеше да е непредпазливо.

В един момент почувствах опипващата ръка на Халеф, която докосна моята и се плъзна надолу по нея. Той улови десницата ми, взе я в две ръце и облегна глава на страната ми. Така стоя дълго време безмълвно и неподвижно. Ръцете му бяха необичайно горещи.

— Сихди! — прозвуча тихо.

— Халеф! — отговорих по същия начин.

— Виждаш ли звездите там горе?

— Да.

— Хората мислят, че това е небето. Дали вашето или нашето небе?

— Смяташ ли, че има различни небеса, добри ми Халеф?

— Не. А и така да е! Ако Аллах имаше десет небеса и на мен дадеше най-горното, а Богът на християните да имаше също десет небеса и дадеше на теб най-долното, знаеш ли какво щях да сторя?

— Е?

— Щях да се откажа от моето и да тръгна с теб към твоето. То щеше да е за мен най-високото, защото, където живее обичта, там е най-прекрасното райско блаженство. Щях ли да бъда добре дошъл за теб, сихди?

— Можеш ли да се съмняваш в това, Халеф?

— Не. Аз съм само като някое дете, на което е приятно да чува, че баща му го обича!

— В такъв случай ти го казвам от все сърце!

— Благодаря ти! Преди малко си мислех за... теб и мен. Смяташ ли, че сме приятели?

— Разбира се! По-добри не би могло да има!

— Аз обаче мисля другояче.

— Как?

— Такива приятели, каквито сме ние, изобщо не може да има. Ние сме повече, много повече от приятели. Няма дума за това понятие. Ако ние се обичаме като хора, които имат у себе си по едно добро и едно недобро същество, то ние сме приятели. Но когато имаме предвид

само любовта на двете добри същества у нас, то това е повече от приятелство, това трябва да е небето! Ето какво си мислех и исках да ти го кажа. Сега не мога да различа лицето ти, ама кажи, усмихваш ли се?

— Не. Много съм сериозен, но щастливо сериозен.

— А аз съм толкова слаб. Откъде може да идва тази слабост? Кажи, ако трябваше да те напусна тук, да умра, дали щях да мога още да те виждам?

— Халеф! Как стигна до този въпрос?

— Не зная. Дойде ми на езика и поиска да бъде изречен. Аз го сторих. Нещо говори у мен за смъртта. Дали това е Халеф или Хаджията, не знам, но ще... Слушай!

В този миг действително се зачу нещо, а именно един внезапен крясък от много гласове, какъвто се надава при нападение или битка. Динаруните наскачаха, а шейхът извика:

— Аллах! Това са моите воини!

— Там долу? — попитах аз, като на свой ред бързо се надигнах.
— Но ти каза, че щели да дойдат тук!

— Те са яздили направо към разбойниците и са се нахвърлили върху тях.

— Но нали не са знаели къде се намират!

— Сигурно случайността или някакъв знак ги е отвел на мястото.

— Не се ли заблуждаваш? Със сигурност ли знаеш, че това са твоите воини?

— Те са. Това е нашият боен вик.

— В такъв случай трябва да слезем долу!

— Не. Засега още не. Нека минат няколко минути, тогава ще разберем как стоят нещата!

Не бях спокоен, но си наложих търпение. Халеф също беше скочил. Сякаш всяка слабост се бе отдръпнала от него. Гласът му звучеше много енергично, когато попита шейха:

— Нима са могли воините ти да поемат по друг път, освен по заповядания?

— Да — отговори Нафар Бен Шури.

— Защо? Нали трябваше да се подчиняват?

— Човек тъкмо от послушание може да направи нещо различно от заповяданото.

— Не! Това изобщо не е възможно, защото заповедта се дава, за да бъде изпълнена точно както гласи, а не иначе.

— Но ако този, който трябва да я изпълни, междувременно е разбрал, че може по друг начин да го стори много по-добре и пълноценно, то тогава дългът на подчинението е именно да не съблюдава първоначалния ѝ вид!

— С това ти следователно признаваш на всеки от хората си правото да тълкува повелите ти и да се отклонява от тях или не, както сметне за полезно. Моите хаддехни действат точно съобразно думите ми, без да махат или прибавят нещо. Я погледнете долу! Хората запалиха огън и викат. Кого ли имат предвид?

Долу просветна и чухме да прозвучават думите:

— Гахлаб, гахлаб! Та'алр та'ал, иа шейх! (Победа, победа! Ела, ела, о, шейх!)

— Тези думи се отнасят за мен — отговори Нафар Бен Шури. — Моите хора знаят, че съм тук горе, и понеже са надвили врага, ме приканват да сляза при тях.

— Да се надяваме, че със своеволните си действия няма да ни допринесат вреда! Колко често човек прави нещо, което излиза по-важно, отколкото си е мислил!

Виквете се повториха и ние възседнахме конете, за да яздим надолу. Това стана в дълга върволица по един. Халеф и аз бяхме последни и разчихме на нашите жребци, които въпреки тъмнилката и трудностите на пътя много рядко правеха погрешна стъпка. Така се спуснахме благополучно в долината и я прекосихме напреки, при което огънят ни служеше като пътеуказател. Същевременно биваха разменяни викове и ответни викове, създаващи олелия, която ставаше все по-голяма с приближаването. Когато пристигнахме, се намерихме посред петдесет-шестдесет динаруни и всички те ни закрепяха най-оживено. Всеки искаше да ни разкаже с какви велики геройски дела специално той е допринесъл за победата и мина доста време, докато научим колко неимоверно просто е станала работата.

Вестителят, изпратен от шейха до бивака, беше се нагърбил с ролята на предводител. За него било понятно, че крадците ще бивакуват през нощта при водата на Джебел Ма. По пътя взел решение

да се накичи с цялата слава за победата, сиреч да предприеме нападението без шейха и нас. Ето защо не яздил към мястото на срещата, а следвал друга посока, която го водела по долината надолу към подножието на планината. С пристигането си там оставили конете под надзора на няколко души. После се запромъквали тихо покрай потока, открили въпреки тъмнината враговете и ги нападнали така неочаквано и с такова надмощие, че за съпротива изобщо не можело да се мисли. Странно, на това своеволно поведение не бе направено ни най-малко порицание от страна на шейха.

Разбойниците лежаха на земята вързани с въжета и ремъци. Но още преди да сме съумели да се занимаем с тях, се случи нещо, което предизвика удивлението дори на такива добри познавачи на коне като динаруните. Едва светлината на огъня беше паднала върху мен и Халеф, едва бяхме казали няколко по-високи думи, отстрани прозвуча пронизителното, радостно цвилене на два коня и нашите жребци си пробиха път през тълпата бедуини, разблъсквайки ги могъщо, за да дойдат и ни поздравят. Баркх правеше от радост забавни скокове като козел, които прекъсваше само за да потърка глава по гърдите на Халеф и да изпръхти в лицето му, сякаш имаше да говори с него за много важни неща. Моят Асил Бен Рих се държеше също така шумно като Баркх, но изключително затрогващо. Той притискаше муцуна към бузите ми — конете, както е известно, принадлежат към малкото животни, които целуват, — близваше ме по ръката и лягаше после при нозете ми, сякаш искаше да каже: "Знаеш какво имам предвид. Бъди така добър и го направи заради мен, та не само да видя, но и да чуя, че си отново при мен!". Искаше да му кажа в ухото обичайната сура. За съжаление не можех да го направя, защото така щях да издам една от тайните на това великолепно животно. Но коленичих при него, подпъхнах ръка под шията му и повдигнах главата, за да го помилвам и дъхът ми да докосне ноздрите му.

Тогава той задиша така шумно и радостно, че щеше да е направо безчувствено да се твърди, че това е нещо друго само не и радост.

— Той те обича, много те обича — каза тогава шейхът. — Негова тайна ли е това, че го хващаш така и му предаваш дъха си?

— Не — отговорих сухо, понеже при бедуините се смята за нетактичност да питаш за тайната на някой благороден кон.

— Но той си има такава или може би няколко? — продължи да се осведомява той.

— Действително, защото е от най-благородна, чиста кръв.

— Тези тайни в думи ли се състоят или в знаци?

— Тези тайни се състоят именно в тайни, за които не се говори!

Казах го с отблъскващ тон, ала въпреки това оня продължи:

— Позволи, моля те да направя опит! Искам да обгърна шията му както ти и да му дишам после в ноздрите.

Това беше безпримерна натрапчивост, която лесно можеше да ме накара да променя досегашното си добро мнение за този мъж. Поклатих отрицателно глава. Въпреки всичко той коленичи до мен и каза:

— Никога не съм виждал животно с такава чистота на кръвта. Трябва да го помилвам. Не ми отказвай!

Сега аз действително станах бързо, за да му направя място, и отговорих:

— Ти сам си си господар и естествено можеш да правиш каквото ти е угодно. В качеството си на твой гост ми е забранено да ти преча.

Той мушна сега ръка пода шията на коня, който изтърпя докосването, наистина, но отговори с неохотно пръхтене. Когато вдъхна обаче после на Асил, този го запокити настрана с едно могъщо движение на главата, скочи и хвърли къч към него. За щастие, без да го улучи, защото Халеф бързо бе скочил и дръпнал шейха от опасното място. Засрамен от дадения му урок, той извика гневно:

— Аллах да прокълне добичето, което е родено под знака на Шейтана! Човек направо рискува живота си, ако го докосне!

— Така е действително — отговорих аз. — Защо не ме послуша? Човек никога не бива да опитва силом да прониква в тайните на други хора!

— Другият жребец също ли е толкова опасен?

— Единият е като другия. Те признават само нас за господари. Който не зачита това наше право, ще има да се разкайва. Погледни онези двама мъже! Те посегнаха на конете ни и поискаха да ги подчинят. Наказанието за това деяние последва веднага.

При тези думи показах двамата крадци, чиито превързани крайници навяваха предположението, че те са непредпазливците, посегнали на нашите коне. Вързани като другарите си, те не казаха

нито дума и дори не погледнаха към нас. Белег на срам, съзнание за вина ли беше това? Или имаше и друга причина? Не можехме да видим ясно чертите им, защото трепкащият огън не даваше спокойна светлина.

Изцяло от само себе си се разбира, първата ни работа сега беше да потърсим ограбените предмети. По странен начин това се оказа много по-лесно, отколкото можеше да се предположи. С други думи, видяхме недалеч от огъня проснато едно наметало и на него бе наслагано всичко, което ни липсваше — от пушките до малката кутийка, съдържаща фосфор за изготвяне на кибритени клечки. Фактът, че не липсваше нищо, ама съвсем нищо, може би трябваше да ни направи впечатление, но сега нямахме необходимото спокойствие да му отделяме специално внимание. Крадците вероятно са искали да разделят грабежа едва по-късно. Това бе напълно достатъчно да обясни защо всичките неща сега лежаха така мило подредени едно до друго.

Нафар Бен Шури също изрази радост, заедно ни се е удало с негова помощ да си добием без ни най-малка загуба отново имуществото. Той клекна до нас и вземаше един предмет след друг, за да го разгледа и направи своите забележки. Особено се интересуваше от нашите пушки, чиято конструкция му беше напълно непозната. Той ги разглеждаше повече от внимателно, искаше да знае целта на всяко отделно винтче и така ни досади с безбройните си въпроси, че накрая Халеф му даде да се разбере с тон на зле прикрито недоволство:

— Виждаш, че тези пушки си имат също като конете ни своите тайни и всеки, на когото не бъдат доброволно открити, трябва да ги зачита!

— Прощавай! Но при този вид оръжия човек не може да не прояви любопитство — извини се шейхът. — Хората разправят удивителни неща за тях и умението ви да си служите с тях. Тези пушки превъзхождат оръжията на всички източни страни. Толкова ли е непонятно при това положение, че ми се иска да узная тайните им?

— Да, непонятно е, защото любопитството е качество, присъщо само на старите жени. А при един шейх и предводител на храбри воители то трябва да се проявява къде-къде по-малко, отколкото при някой мъж.

Беше ясно казано, но малко безцеремонно, защото все пак му дължахме толкова много. Ала фактът, че отново се показва натрапчив

както преди малко при конете, сложи сурдинка на нашата благодарност, която дори нас засегна неприятно. За жалост, той не го почувства, тъй като към досегашните грешки прибави една нова. С тон на упрек каза:

— Вие, види се, не знаете какво ни дължите! Къде щяхте да сте сега и какво щяхте да имате, ако не бяхме изявили готовност да ви вземем под закрилата си!

Халеф беше зает да си прибира всичко, което му принадлежеше, аз — също. Оставаше само да вземем пушките си. Направихме го и като се почувствахме сега сигурни и независими, хаджията отговори:

— Ти изискваш благодарност? Не знаеш ли, че истинската благодарност не се взема, а само се дава? Ти си чувал за нас, наистина, но не ни познаваш. Затова твоята доброта ти се струва по-голяма, отколкото е в действителност. Къде щели сме да бъдем и какво сме щели да имаме сега? Ние и без вас щяхме да намерим дирите на тези крадци. Щяхме да ги следваме и още през тази нощ да се промъкнем насам дебнешката, за да ги накажем за извършеното спрямо нас престъпление. На вас не дължим нищо, ама нищо повече от това, че пристигнахме тук три-четири часа по-рано. И за тези няколко часа трябва да ти издадем тайните на нашите коне и оръжия? Разсъди какво искаш! Ние се считаме за твои гости, но щом ни прогонваш с въпросите си, ще яхнем сега конете си и ще яздим до някое място, където хората знаят, че истинското приятелство не се изявява в излишество от думи!... Баркх, та'ал!

Като чу това, конят пристигна и застана пред Халеф така, че той трябваше само да вдигне крак на стремето, за да се метне на седлото. Вътрешно давах право на приятеля си, но на негово място щях да се изразя по-учтиво. Трябваше да проявяваме тактичност. Как стана, че иначе толкова благородния дребосък тук употреби такива сурови изрази? И той наистина вече вдигаше крак да се качи, когато шейхът пристъпи бързо към него и задържайки го за ръката, каза:

— Хаджи Халеф Омар, не действай прибързано! Не ми беше намерението да ви пропъдя! Помисли какво ще кажат хората, ако узнаят, че сте били наши гости, но сте ни напуснали!

— За нас това сигурно няма да е позор! — отговори Халеф строго.

— Да, но за нас! Ето защо ви моля да останете и на утринта да яздите до нашия бивак. А и навярно няма да можете да напуснете това място, преди да сте провели съд над крадците!

Това беше мотив, който веднага даде резултат.

— Да произведем съд? Вярно! — отговори дребосъкът. — Кой ще го стори? Искаш ли да участваш с Джемма^[3] от твои воини?

— Не.

— Защо?

— Защото тяхната присъда може би няма да съответства на вашата.

— Как така?

— Всеки Джемма съди според закона на пустинята, който наказва конекрадството със смърт. Вашата присъда обаче вероятно няма да послужи с тази строгост.

— Няма? — попита Халеф с тон на удивление. — Защо мислиш така?

Шейхът помисли как най-добре да се изрази. За съжаление цялостната му брада ми пречеше да проуча чертите на неговото лице. Стори ми се, че изразяват смущение и същевременно притворство. Той искаше да изглежда безпристрастен, но бих могъл да твърдя, че точно сега беше пристрастен. След малко отговори:

— Чували сме, че мислите различно от другите хора. Вие се ръководите от вашата справедливост, която предпочита да прости, но да не може да си отпрати упрека, че е постъпил сурово. А нали ще е сурово, ако тези дванайсет човека трябва да умрат заради два коня!

— Заради два коня? Казвам ти, тези два жребеца са по-ценни от сто, от хиляда други коня! Броят тук следователно е без всякакво значение.

— Но те пак са си ваша собственост!

— Това е вярно. Така че ние няма да говорим за смърт. Но единият от тези благородни коне е бил бит. Това е нещо, което не може да се прости!

— Дръж сметка за строшените кости на двамата непредпазливци, улучени от копитата!

— Да дръжа сметка? Какво си позволяваш? Да не би намерението ти да е да станеш факих^[4] на тези злодеи и да ги защитаваш? Който не иска да съди заедно с мен, няма защо да се

опитва също да представя нещата в по-добра светлина. Аз ще се посъветвам с моя сихди и каквото отредим, това ще бъде изпълнено. А сега... сега... о, сихди, дръж ме! Световъртежът пак се появи. Не виждам нищо и трябва да седна!

Той посегна към стоящия пред него кон, за да се задържи. Аз го обгърнах с ръка и го поведох към огъня. Там накарах да проснат одеялото му и го положих на него. Ако в началото бях само угрижен, сега вече ме беше страх за него.

— Какво му е на шейха на хаддехидите? — поиска да знае Нафар Бен Шури. — Да не би да има сухуна^[5]?

— Не — отговорих.

— Или берда^[6]?

— Не.

— Или мталлати^[7]?

— Също не. Вчера той пи отровно кафе. От него още му е лошо. Повече нищо.

Знаех, че лъжа, но благоразумието ми забраняваше да кажа истината. Сега бях почти убеден, че си имам работа с тежко тифусно заболяване, ала трябваше да го прикрия, за да мога да си подсигурия при дадените обстоятелства поне що-годе добри условия за гледане на болния. Че се касаеше за заразна болест, засега не беше необходимо някой да знае. По-късно, разбира се, щях да имам задължението на всяка цена да предпазя динаруните от заразата.

За щастие, имахме си отново вещите, сред които и малката ни пътна аптечка. Побързах да дам хинин на Халеф. После той остана да лежи тихо и със затворени очи, сякаш спеше.

Пристигналите от бивака динаруни бяха снабдени с провизии. Нахранихме се. Не предложих на Халеф полагаемата му се порция, а я скътах. За нашите коне се погрижих лично. После седнах до Халеф, за да върша онова, което предната нощ бях наумил, но за съжаление не бях извършил — да будувам.

За Нафар Бен Шури беше нагласена постеля от другата страна на огъня. Той седна там, запуши чибука си и потъна в размисъл. С кого се занимаваше негласно, ми казаха погледите, които от време на време хвърляше към мен. Неговите хора се установиха кой както му дойде. Някакъв определен порядък не бе спазен. Веднъж станах, за да погледна пленниците. Вървите им не бяха прекалено строго стегнати,

но не беше необходимо да се безпокоя, че ще се освободят, понеже бяха заобиколени от динаруни, а и аз имах намерение да не спя. Те лежаха толкова близо до мен, че нищо не можеше да ми убегне от вниманието.

Поисках да прегледам ранените, та в случай че е възможно, да им облекча болките, ала те не позволиха. После зададох няколко въпроса на онзи, когото бяхме смятали за техен предводител. С тях исках да го насърча в изказване на молбата да не постъпваме строго с него и хората му, но той предпочете да се забули в инатливо мълчание. Отказах се от добронамерения опит и се върнах на мястото си. Тогава шейхът ми отправи думите:

— Ефенди, не го приемай като закоравялост! Страхът от тебе е отнел словата на този мъж!

— Пак ли го защитаваш? — отговорих.

— Не. Само опитвам да си обясня неговото мълчание. Каква присъда ще произнесете за него и хората му?

— Не знам. Трябва да говоря по този въпрос с Хаджи Халеф.

— И къде ще бъде изпълнена?

— Там, където бъде произнесена.

— Значи в моя бивак!

— Защо там?

— Защото ви каня да ни придружите дотам. Кажете, ще изпълните ли това наше желание?

— Готов съм, за да видите, че не сме толкова неблагодарни, както, изглежда, си мислите.

— Прости ми! Ние, живеещите в планините, не съблюдаваме изкуствените правила, по които градските жители нагаждат своята вежливост. Като желани гости вие ще намерите при нас всичко, което ви е потребно. И каквото решите относно тези крадци, ще бъде изпълнено от нас точно както поискате.

— Значи си готов да се заемеш с изпълнението на присъдата?

— Да. Само бих желал да знам в какво ще се състои наказанието. Да не би да е смърт?

— Не, в никой случай.

— В какво тогава?

— В удари!

Тази дума прозвуча не от моята уста, а от тази на Халеф. Той следователно бе чул какво си говорехме.

— Удари! — повтори, без да променя положението на тялото си.

— Колко? — попита шейхът.

— На всеки по десет хиляди!

— Аллах! Това е твърде много!

— Не, твърде малко!

— Та то ще е по-лошо и от смърт. Никой не може да издържи десет хиляди удара!

— Не е и необходимо! А всеки от двамата, посегнали на нашите коне, ще получи по двайсет хиляди удара!

— Право ли чувам?

— Да. Но ако ти се вижда прекалено малко, тогава ще кажа — трийсет хиляди!

Той се понадигна, замахна с ръка, все едно удря, и се отпусна отново назад.

— Аллах да го закриля! Той е болен, има сухуна. Жаравата на горещата треска тече по жилите му!

Хванах ръката на Халеф да проверя пулса. Да, той беше трескав!

Шейхът продължи:

— Да се надяваме, че ще заговори другояче, когато треската отmine. Крадците трябва да получат полагащите им се удари, но да бъдат измъчвани бавно до смърт с бастонада... това все пак не можете да искате!

Не биваше да казвам нито „да“, нито „не“, за да не възбудям Халеф, но се възползвах от случая за вземането на една необходима според мен мярка.

— Присъдата ще бъде произнесена, когато пристигнем в бивака. Имате ли там тахтирван^[8]?

— Няколко. Защо питаш?

— Заради двамата ранени. Ще бъде нечовешко да ги караме да яздят.

Шейхът вметна много по-бързо, отколкото бях очаквал:

— Те трябва да бъдат отнесени с тахтирван до бивака?

— Да.

— Имаш предвид да проводя пратеник?

— Да.

— Веднага?

— Колкото по-скоро, толкова по-добре. Ако е възможно, нареди да докарат две носилки!

Предвиждах едната за Халеф, за когото щеше да е невъзможно да се държи на седлото, ако състоянието му останеше непроменено. Шейхът не го знаеше и ето защо не се учудих на похвалата, с която ме дари:

— Добротата на твоето сърце не забравя да предостави дори на враговете по-голямо облекчение, отколкото в действителност е необходимо. Един тахтирван би бил напълно достатъчен и за двамата, но щом е такава волята ти, ще изпратя за два, и то веднага.

Той даде на един от хората си съответната заповед, след което мъжът отиде при коня си и потегли.

— Споменах твоята доброта, не моята — продължи шейхът прекъснатия разговор. — А бих могъл да говоря и за нея. Знаеш ли към кое племе принадлежат хората, които ви окрадоха?

— Не.

— Те са джамикуни. Аллах да ги провали в най-дълбокия пъкъл!

— Джамикуните врагове ли са на твоето племе?

— Не само врагове, а смъртни врагове! Откак се знаят имената на тези две племена, кръв непрестанно се е проливала помежду ни. Съвсем наскоро спрямо нас отново бе извършено едно престъпление, което крещи за разплата до най-високото небе на Аллах. Сега няма да ти го разправам. Ще го чуеш, когато се приберем в бивака. И щом се съгласявам да транспортирам такива хора с тахтирван, за да им спестя болките, то това е доброта, съизмерима навярно с твоята! Мога ли да разчитам за тази работа на твоя съвет или дори на помощта ти?

— Ако по някакъв начин можем да ти бъдем от полза, естествено с най-голямо удоволствие ще направим каквото е по силите ни. Но защо искаш да ми разправиш нещата едва утре в бивака?

— Защото ти сега вероятно ще искаш да спиш. Не бива да забавяш онова, което можеш да узнаеш веднага.

— Това е енергията, подобаваща за всеки воин. В това отношение аз имам съвсем същите разбирания. Ето защо ще чуеш още сега онова, което възнамерявах да ти кажа едва утре. Ще ми повярваш ли, ако още веднъж и най-категорично те уверя, че джамикуните са го ударили на разбойничество и кражба?

— Няма как да не ти повярвам, защото лично ни го доказаха.

— Не само на вас, но също и на нас. Съвсем наскоро те ни нападнаха посред най-дълбок мир и отмъкнаха голяма част от стадата ни. Аз отсъствах с повечето си воители. Бяхме поканени от едно приятелско племе за честването на един празник. Джамикуните са разбрали, възползвали са се от случая и успели с грабежа. Същевременно убили петима от пазачите ни. Знаеш ли какъв е сега нашият дълг?

— Според вашите закони той гласи: Кръв за кръв!

— Да, око за око, зъб за зъб, живот за живот, кръв за кръв! Искаме също да си върнем стадата. Следователно намираш за понятно, че сме решили да предприемем срещу тях един поход на разплатата?

— Според вашите закони го считам за напълно понятно. Кога ще бъде предприет?

— Искане да потеглим още утре в зори.

— Аха! И сега това не е възможно?

— Не. Гостоприемството стои дори над дълга за отмъщението. Ние ви поканихме да дойдете при нас и значи трябва да ви покажем, че се гордеем с вашето присъствие. Динаруните никога не са нарушавали закона за гостоприемството, а винаги са държали на него повече отколкото другите живеещи в тази област племена. Надявам се, че ще ни окажете честта във всяко отношение да се считате наши гости. Какъв отговор ще ми дадеш?

Който не познава обичаите на онези народи, очаква естествено, че съм се съгласил веднага и на драго сърце. Отправянето на тази покана би трябвало да се разглежда направо като любвеобвилна воля на съдбата. В случая особено натежаваше обстоятелството, че Халеф бе застрашен от една може би тежка и продължителна болест, която изискваше прекъсване на нашето пътешествие, за да му бъде предоставена необходимата почивка и положени съответните грижи. Но работата имаше и друга страна, която аз като предпазлив човек не биваше да пропусна.

Според обичаите на бедуините „гостът“ не е, както при нас, само един така наречен посетител, на когото трябва да посветиш и окажеш необходимото внимание. Той има не само права, но и задължения, защото по време на пребиваването си при въпросното племе той е негов пълноправен член. Да, дори повече. Думата „гост“ го издига над

членовете на племето и както те имат да изпълняват изключителни задължения спрямо него, така и от него се изисква една по-голяма от обичайната отдайност за доброто и интересите на племето. Гостът стои по време на целия си престой в определено отношение дори по-високо от шейха и трябва не по-малко от него да участва във всички радости, но също така и във всички скърби на своите домакини. Той би бил сметнат и третиран като безчестен човек, ако се отдръпне пред някоя опасност, застрашаваща тези, които са го приели.

Въпросът на Нафар следователно имаше двойно звучене, двояко значение за нас. Той гласеше: „Искате ли да дойдете при нас и да намерите всяка подкрепа, от която се нуждаете?“. Ако аз отговорех с „Да“, после щеше да ми е невъзможно да кажа „Не“ на завършека: „Искате ли да дойдете при нас, за да вземете участие в похода на отмъщението срещу джамикун?“

Това, макар и много кратко премисляне, бе причината да не дам веднага очаквания отговор. Ето защо шейхът подхвърли леко засегнат думите:

— Ти се колебаеш да приемеш? Считаш ни за хора, чиито досег ще омърси вашата чест?

Този въпрос при други обстоятелства вероятно щеше да предизвика и друг ефект, но трябваше да се съобразявам с Халеф, а и нали вече бяхме напомнили на шейха, че сме негови гости. Беше невъзможно да си вземем думите назад и затова казах с успокоителен тон:

— Човек трябва бързо да мисли, наистина, но не прибързано да говори, о, шейх! Досега вие се отнасяхте към нас като с приятели и аз съм убеден, че ще го вършите и занапред. Защо да ви нямам доверие? Защо да се съмнявам във вашата честност? Не отговорих веднага, защото си имах друга причина.

— Каква?

— Питам се дали е редно да ви безпокоим, ако се съгласим да ви бъдем гости за по-дълго време.

— Безпокоите? — повтори той думата ми.

— Да.

— Знам, че сте християнин. Вероятно не познаваш повелите на нашия Коран?

— Познавам не само него, но и всички негови тълковници.

— В такъв случай трябва да знаеш също, че един гост никога не може да безпокои! Да се подчиняваш на Аллах, е главният от небесните закони, а да почиташ госта е главното от земните предписания. Ние сме покорни на Аллах и тачим своите гости. Надявам се, че моето уверение ви е достатъчно!

Трябва да призная, че в характера, в начина на изразяване и в цялото държание на този мъж бе залегнало нещо, което намаляваше първоначално изпитваната към него симпатия. Не можех да дефинирам това „нещо“, наистина, но то си беше налице и ме предупреждаваше за резервираност. Обстоятелствата, разбира се, ми забраняваха да го изразя с думи, поради което отговорих:

— Това уверение изобщо не е необходимо. Но да бъдем почитани като гости и на това отгоре да предявяваме претенции за специални жертви, ето кое ми се струва прекалено да изисквам от вас.

— Да го направиш за един гост не се счита за жертва. Какви са безпокойствията, които имаш предвид?

— Погледни моя Хаджи Халеф, шейха на хаддедихните! Предполагам, че към него приближава болест, която е в състояние да ви създаде необичайни грижи и работа. Моята добросъвестност ми задава въпроса редно ли е да ви стоварим това бреме.

— За нас няма да е бреме. Ние ще се грижим за него като за брат. И дори да дойде болестта, за която говориш, то ти нали си здрав и... и...

Поколеба се да продължи. Вероятно си имаше някаква мисъл, която не биваше да отгатна, поне засега. Предполагах, че изречението, ако беше го изговорил, щеше да прозвучи по следния начин: „Ние разчитаме на помощта на двама ви, наистина, но в случай че Халеф се разболее, ти нали ще си на линия, а тогава съвсем определено ще разчитаме на теб!“. Не намерих време да продължа тези разсъждения или да накарам шейха да се изрази по-пълно и ясно, защото неподвижно лежащият досега хаджи внезапно се размърда, и то по крайно енергичен начин. Той се отви от одеялото, скочи, застана пред мен и попита с тон, изключващ всяко предположение за болест:

— Какви ги говориш, сихди? Аз всичко чух! Наистина и сериозно ли мислиш за възможността да се разболея?

— Да — отговорих откровено.

— И каква ще е тая болест? Какво име ѝ даваш?

— Засега я виждам само отдалеч. Едва когато се яви, ще мога да я различа и да ти кажа името ѝ.

— Значи отдалеч! О, сихди, как ме разочароваш! Аз те смятах за умен, ама сега виждам, че не си!

— Благодаря, драги Халеф!

— Моля! Що не я хванеш тая твоя мисъл, да я сложиш пред себе си и да надникнеш в измамния ѝ лик! Ти сега виждаш болестта ми само отдалече. Тя значи изобщо не е тук. Нима трябва да ѝ позволя напълно да се приближи и да се намести в тялото ми като в някоя празнично украсена шатра?

— Ако поиска, така ще стане!

— Поиска, поиска, поиска! Аз също си имам воля и каквото поискам, туй става. Всяка болест е слабост. Също и тази, която виждаш да се задава от далечина, не може да прилича на нищо друго, освен на някоя стара, немощна, окаяна жена, дето не ѝ е останал вече и един зъб в устата. И аз, прочутият, храбър шейх на хаддехидите, който дори на лъва никога не показва гърба си, трябва да се страхувам от едно такова създание на слабостта? Аз я осмивам! Ти самият си ме учил какво може една твърда воля, а колко твърда и непоклатима е моята, това аз, естествено трябва най-добре да знам!

— Халеф, моля те да ми дадеш ръката си!

— Защо?

— Дай я, де!

— За какво? Да не би заради твоето дас иннабд^[9]?

— Да.

— Това мога и аз самият!

Той сложи палеца на дясната си ръка върху артерията, поднесе ги до ухото, заслуша се за известно време и после продължи:

— Не чувам нищо, нищичко! Значи всичко си е съвсем наред! Защото ако имаше нещо чуждо в жилата, щеше да се обади!

— Не трябва да слушаш, а да усещаш!

— Все едно, защото също така нищо не усетих. А това усещане би трябвало да го имам по-ясно от всеки друг, който посяга не към своя, ами към моя пулс.

Поисках да направя обяснителна забележка, но той не ме остави да проговоря, а прибави бързо:

— Знам, сихди, че обичта те угрижва толкова за мен. Но аз искам да ти докажа, че твоите мисли се разхождат по съвсем погрешен път. Питам те, никриш^[10] болест ли е?

— Да.

— Ако тоя никриш беше отседнал в големия пръст на крака ми, ти ще чувстваш ли нещо в твоя?

— Не.

— Много право! Ти си бит! Ти си избличен! Ти трябва да съзнаеш, че не си прав! Никриш причинява болки само на този, който го има, на никой друг. Само който изпитва болките, знае, че той е техен законен собственик и притежател! И точно така е при всички останали болести. Аз се чувствам здрав, здрав като камък! Ами за теб изпитвам страх, сихди!

— Защо?

— Защото ти си този, който чувства и вижда моята болест. Тя значи не е моята, а твоята! Затова се опасявам, че ни е нужно гостоприемството на тези добри динаруни, за да можеш да оздравееш!

Който си мисли, че тези думи бяха изречени в треска или от неразбиране, се лъже. Аз много добре познавах милия дребосък. Той обръщаше сериозността на шега, за да ме успокои, но естествено не успя да ме заблуди.

— Значи приемате да бъдете наши гости? — намеси се ту бързо шейхът.

— Да — отговори Халеф. — Защото може би ще ни е необходимо време да дадем на старата, беззъба жена, дето моят сихди я вижда да идва в далечината, да разбере, че нито я бива, нито ѝ подобава да дружи с хора като нас двамата. И през това време ние естествено ще се постараем да ви бъдем полезни, както влиза в задълженията на госта.

Това искаше да чуе шейхът. Той не се поколеба да се улови за думата на Халеф:

— Също срещу джамикуните?

— Да. Тъкмо това имам предвид!

Ето че излязоха на бял свят думите, които се бях бавил да произнеса! Вярно, можех да се намеся в приказките на Халеф, но щеше да е много фрапиращо. Не ни оставаше избор. Прибързаността на хаджията в случая не бе грешка, а едно подранило събитие, което

аз, по-разсъдливият, по-късно нямаше да мога да избегна. Обещанието трябва да бе много ценно за шейха, защото той се поклонил пред нас, вдигна ръце до гърдите и заговори:

— Значи съюзът между вас и нас е сключен. Вашите врагове са също и наши врагове, а нашите приятели са също ваши приятели. Нека го потвърдим със залък хляб!

Той извади от джоба на хаика си парче тънка пита, разчупи го на три части, мушна своята в устата и ни подаде другите две. Нищо не можехме да направим. Трябваше да ги вземем и изядем, след което щяхме да бъдем считани за динаруни във всяко едно отношение.

Халеф беше не само съгласен с това, но даже и се зарадва. Той отиде до другата страна на огъня при шейха, подаде му ръка и каза:

— Преди малко аз не спях, а чух всичко, което разказа. Вие днес ни помогнахте да си вземем от тези джамикун всичко, което не бяха ограбили. Сега е наш ред да ви подкрепим да си върнете стадата и отмъстите за смъртта на вашите пазачи. Вярно, ние сме само двамина, ама...

Тук Нафар го прекъсна:

— Ама се борите за мнозина. Това знаем добре! На пушки като вашите не може да устои никой враг и също толкова малко може да ви се изплъзне беглец, ако сте яхнали конете си. Може би болестта, за която говорите, е заблуда. В този случай бихме могли да потеглим още утре или пък вдругиден, за да въздадем на джамикун заслуженото наказание!

— Аз съм готов още за утре — заяви Халеф, а съвсем сигурно и моят сихди! Няма да се разкайвате, дето сте ни срещнали и придружили до тук. Но преди да потеглим утре, съдът трябва да произнесе думата си над тези крадци. Учудва ме, че сърцето ти гледа толкова благо на тях, особено след като ни каза, че принадлежат към същото племе, на което имате да отмъщавате.

Халеф изговори тази забележка съвсем непреднамерено, но ми се стори, че тя някак си не бе удобна на шейха. Сметнах, че няма да бъде неразумно, ако подсиля ефекта с директно отправения въпрос:

— Когато срещнахте днес тези дванайсет мъже, не говорихте ли с тях?

— Не — отвърна той. — Нали вече ви казах.

— Защо всъщност не ги спряхте?

— Защо трябваше да го сторим? Ние още не ви познавахме, значи още не бяхме сключили съюз и също толкова малко знаехме, че сте били ограбени от тях.

— Нима не ги разпознахте като джамикуни?

— Не! — отговори той учудващо бързо.

— Странно! Това племе е нападнало сегашния ви бивак?

— Да!

— И дванайсет от неговите хора се осмеляват после да се появят толкова близо до него? Тези джамикуни, изглежда, са не само дръзки, ами направо безразсъдно дръзки воители.

— Такива са действително!

— И ти желаеш едно толкова меко наказание за тях! Най-малкото би трябвало да ни ги поискаш за заложници!

— Тепърва щях да го направя. Та нали все още не сте решили съдбата им!

Погледна ме изпитателно. Трябва да бе почувствал, че изпитвам някакво недоверие. После продължи:

— Аз тъкмо затова желяех да ги видя по-леко наказани от вас, за да ми останат за едно по-тежко възмездие. В никой случай няма да бъдат освободени!

— При това положение можем да бъдем доволни, сихди — рече Халеф, докато се връщаше на мястото си да легне. — Ние отново имаме каквото ни липсваше. С наказанието няма защо да бързаме. То може да изчака, докато се върнем от похода срещу джамикун. И тъй като ще пристъпим към него, както мисля, още утре, то сега се нуждаем от почивка. Та нека спим. Лека нощ.

— Лека нощ! — каза също Нафар Бен Шури, докато си лягаше. Прекъсването на разговора вероятно му беше много приятно.

Аз също се изпънах под моето одеяло, но само за да дам вид, че искам да спя. Дори да не ми беше в намерението да остана буден през цялата нощ, пак нямаше да мога да заспя. Тези двамата — Халеф и шейхът на динаруните, ми даваха предостатъчно материал за размисъл. Внезапното скачане и живото участие на Халеф в разговора приписах на треската. Вместо да ме успокои, той само беше увеличил тревогите ми по него. И тези тревоги не ставаха по-малки, когато помислех за Нафар Бен Шури.

Аз открай време съм си бил благороден човек. Може би един от най-големите ми недостатъци е да уголемявам до такава степен оказаната ми доброта, че се чувствам вечен длъжник към съответния човек. Така и сега изброявах в себе си всичко, което дължахме на днешната среща с динаруните. Не омаловажавах нищо, а всячески се стараех да го умножа, но така и не ми се удаваше да стигна с твърдо убеждение до ясно, чисто чувство на благодарност. Защо ли? Много ми се искаше да мисля с любов и доброта за тези хора, които може би бяха съвсем невинни, но като ги съпоставях, добиваха нежелано значение. Е, да, в снощния бивак бяхме ограбени и си бяхме възвърнали загубите. Сега можех да бъда спокоен. Но не бях. У мен беше залегнало някакво предчувствие, някакво чувство, някакво усещане, че претърпените загуби все още не са възстановени, че са ни нанесени нови вреди, които чак след време и много по-трудно ще бъдат компенсирани. Подобни вътрешни гласове за момента говорят сякаш неясно и неопределено, но когато предупреждението им се превърне в реалност, човек е принуден да съзнае, че при малко по-голямо доверие е щял много добре да ги разбере.

Не беше дадена заповед да се поддържа огъня. Ето защо той полека-лека угасна. Не попречих, понеже небето беше осеяно със звезди, а светлината, която пръскаха, бе достатъчно ярка да наблюдавам пленниците. Много рядко се раздвижваше някой от тях, и то колкото да се обърне от едната страна на другата. Явно никой не мислеше да се освободи от вървите и да избяга.

Халеф спеше. Да, той наистина спеше, здраво и спокойно. Дишането му беше равномерно. Това ми даде надежда. Може би бях гледал твърде черно на нещата. Вярно, понякога преминаваше тръпка по тялото му, а после се раздвижваше, сякаш се кани да се събуди, но това можеше да е от нощната хладина, защото, както вече бе споменато, в Персия температурните разлики между деня и нощта са доста значителни и много по-големи отколкото при нас.

Събуди се едва на зазоряване и тогава действително му беше така студено, че се разтърси. Беше просветляло и той видя, че съм буден.

— И ти ли вече си отворил очи, сихди? — попита. — Динаруните още спят, макар че е време за утринната молитва. Ще отида да се измия.

Искаше ми се да го помоля днес да не го прави, но знаех, че ще е напразно. Той стана и тръгна покрай потока, додето изчезна зад няколко храста, за да отправи там утринната си молитва. Походката му беше твърда, стойката — сигурна. Това така ме успокои, че затворих очи за кратък четвъртчасов сън. Както помислих, така и стана. Аз действително заспах веднага и се събудих едва при шумотевицата около потеглянето.

Никой не знаеше, че бях будувал през нощта. Ето защо не се разсърдих на шейха, когато ме нарече шеговито поспаланко. Изпратеният вестител вече беше пристигнал с тахтирваните. Хората бяха взели скромната си закуска. Пийнах няколко глътки вода от потока и изядох пет-шест фурми. Същевременно наблюдавах Халеф, който седеше безмълвно на одеялото си, гледаше втренчено пред себе си и като че нямаше очи за никого, включително и за мен. Толкова бързо ли му беше прилошало?

— Халеф! — викнах.

Не отговори.

— Халеф! Чуваш ли ме?

Той само кимна, но не каза нищо и не се обърна към мен.

— Не ти ли е добре? — попитах.

— Остави ме! — помоли сега с умърлушен глас. — Не ми говори!

— Защо?

— Не мога да отговарям. Толкова съм уморен, отпаднал, безкрайно отпаднал!

Отидох и се наведох към него. Той сложи ръка около врата ми и каза:

— Скъпи, скъпи ми, добри сихди, какво мислиш за умирането?

— Мисля, че ние двамата още много, много дълго ще го чакаме — отвърнах.

— Така ли мислиш? На мен обаче ми се струва, че то веднага ще започне. Сигурно при умиране човек се чувства така, както аз сега.

— Не мисли за тези неща! Това не е нищо друго, освен умора.

— Но такава голяма като тази никога не съм изпитвал! Ако не бива да си легна, ще трябва да те помоля да ме държиш здраво, за да не падна.

Вързаните пленници тъкмо бяха качени на конете им. Динаруните се канеха да отнесат двамата ранени в тахтирваните. Тогава аз дадох на шейха разпореждането:

— Двамата пленници да бъдат настанени в едната носилка!

— За кого ще е другата? — попита той.

— За Хаджи Халеф.

— За шейха на хаддехните? — запита удивен. — Как може за някого, притежаващ такъв кон, да хрумне идеята да се качи в носилка като някоя жена!

— Той е болен. Не може да язди.

Тогава Халеф сне ръка от врата ми, скочи с бързо, напористо отгласване, погледна ме в лицето с мятаци искри очи и извика гневно:

— Сихди, полудя ли? Да не си си изгубил изведнъж разсъдъка?

Един-единствен миг бе достатъчен да го преобрази в самата енергия.

— Не — отговорих. — Напълно съм си с ума.

— Не е възможно, след като изискваш да не яздя, а да бъда носен!

— Така трябва, скъпи Халеф. Примири се!

— Не ми и хрумва! Трябва ли да ставам за присмех на всички хора, които е имало, има и тепърва ще има?

— Не. Болестта все пак не е нещо, на което човек може да се присмива!

— Впрочем аз изобщо не съм болен!

— Току-що се чувстваше съвсем слаб!

— Сега вече не. Това отмина!

— Но пак ще се върне!

— Не! Все ще съумея да държа далеч от тялото си твоята стара жена, дето няма вече зъби!

Пробуждането на гордостта му бе дало сила да скочи. Сега посегна с две ръце към главата си. Беше му се завило свят.

— Бъди добър, Халеф! — помолих.

— Та аз съм си добър! Прямо теб изобщо не мога да бъда друг!

— Сега не си. Знаеш, че никога не те моля за нещо, което не е нужно.

— Значи понастоящем правиш изключение. Това, което искаш да сториш, е напълно излишно!

— Хайде да не спорим! Спомняш ли си, че един ден искаше да ми подариш нещо, но нямаше какво?

— Да. Беше за рождения ти ден.

— Беше натъжен, че нищо не можеш да ми дадеш. Какво ми каза тогава? Помъчи се да си спомниш!

— Помолих те да ми кажеш, когато имаш един ден някое голямо, много голямо желание. Обещах да го изпълня.

— Да, и то безусловно! Е, преди малко аз го изразих това желание и ще го повтора. Качи се в тахтирвана!

— Изискваш го като подарък за рождения си ден със сетнешна дата?

— Не го изисквам, а си го изпросвам. Бъди послушен, прояви добра воля, скъпи Халеф!

— Ох, добри ми, добри сихди, когато заговориш с този тон, не мога да ти се противопоставя! Но нали чу какво каза шейхът?

— Не мисли за това!

— Той каза: „Да се качи в носилката като някоя жена!“ Ако го сторя, ще пожертвам цялото си достойнство.

— Не!

— Напротив! Достойнството на мъж, достойнството на воин и достойнството на шейх!

— Тези три достойнства ще ти останат, но не го ли сториш, ще загубиш достойнството си на мой приятел.

— Тогава ще го сторя. Но пушката и всичко, което принадлежи на един мъж, ще трябва да мога да взема със себе си!

— Напълно естествено! Благодаря ти!

— И ти ще ме повдигнеш да вляза. Никой друг не трябва да ме похваща, освен този, заради когото го правя!

— С удоволствие. Хайде тогава!

Помогнах му да се качи и му подадох после оръжията. Когато това бе станало, шейхът дойде при мен. Беше наблюдавал с напрегнати очи и попита сега:

— Ефенди, кой ще язди коня на Халеф?

— Никой — отговорих, неприятно засегнат от неговия въпрос.

— Няма ли да ми позволиш да го пояздя през това кратко време?

— Не.

— Ефенди, помисли, ние сме братя! Ти си мой гост!

— Знам това. И тъкмо защото го знам, не бива да ти изпълня желанието.

— Не бива? Или не искаш?

— Не бива. Конят ще те хвърли.

— Та нали е необходимо само да му дадеш знака и той няма да го стори!

— Само че този знак е тайна, а тайните на един чистокръвен кон човек не издава дори на най-добрия си приятел, на брата, на госта. Би трябвало да го знаеш. Точно защото съм ти гост, твой свещен дълг е да не изискваш от мен нещо, което не мога да ти позволя. Тълковникът на Корана казва: „Който кара лика на госта си да се черви чрез неизпълнима молба, не е достоен да има гости.“ Това ти, види се, не го знаеш!

След като му бях дал този урок, и то с най-сериозен тон, аз се извърнах към него. Беше ми неприятно, нещо повече, обхващаха ме подозрения. Отново и отново забелязвах, че се стреми да узнае тайните на нашите коне. Възседнах моя Асил и взех юздите на Баркх, за да го вода до себе си. Шейхът трябваше да изтърпи факта, че отгук нататък престанах да му обръщам внимание. Не рискувах нищо, защото притежавахме жребците и пушките си, и ако проявявахме достатъчно предпазливост, цялата тази бедуинска дружина не можеше да ни вдъхне страх. А шейхът го знаеше, можеше със сигурност да се заключи от неговото поведение.

---

[1] адамлар — множествено число от адам = човек (Б.а.) ↑

[2] Ахд идж джедид — Новия завет (Б.а.) ↑

[3] Джемма — Събрание на старейшините (Б.нем.изд.) ↑

[4] факих — адвокат (Б.а.) ↑

[5] сухуна — гореща треска (Б.а.) ↑

[6] берда — студена треска (Б.а.) ↑

[7] мталлати — маларична треска (Б.а.) ↑

[8] тахтирван — камилска носилка (Б.а.) ↑

[9] дасс иннабд — опипване на пулс (Б.а.) ↑

[10] никриш — подагра (Б.а.) ↑

4. СЪМНЕНИЯ И ТРЕВОГИ

Беше прекрасна, освежаваща езда в хладното ранно утро. По-късно, когато слънцето се появи над източните хълмове, бързо стана топло. Не бяхме поели обратно по вчерашната посока, а яздехме по пътя, по който пратеникът бе довел помощ. Но аз насочвах вниманието си не толкова към местността, колкото към Халеф, когото на първо време не виждах, понеже лежеше на дъното на носилката. По-късно той се изправи до седнало положение и подаде лице, за да погледне към мен. Като видя, че яздя отстрани, ми кимна ухилено и каза:

— Сихди, старата жена пак се махна. Толкова съм бодър, че направо ми иде да сляза и да продължа яздешком.

— Аз обаче ще те помоля да останеш да си седиш там — отговорих му.

— Мислиш, че тя отново ще дойде?

— Да.

— Не ми се вярва. Слабостта излезе!

— Не, тя още се таи в теб. Може би е станала още по-голяма.

— Лъжеш се, сихди. Та нали виждам, че е излязла.

— Виждаш? Как така?

— Сега тя е отвън върху гърдите ми.

Тези думи ме изплашиха, макар да бях очаквал нещо подобно. Веднага разбрах, знаех какво искаше да каже. Ако се касаеше за петекия^[1], то правилно се бях опасявал — Халеф беше болен от тиф.

— Петна ли имаш по гърдите? — попитах.

— Да, сихди.

— Как изглеждат?

— Бил съм при деца, страдащи от хасба^[2]. Това е болест, която има навика да шари кожата. Точно такъв цвят имат петната, които забелязвам сега по себе си.

С тези думи той беше посочил признаците на петекиалния тиф. Някои от наблюденията, които бях направил от вчера насам при него, не съвпадаха, наистина, точно със симптомите на тази болест, но това не можеше да ме заблуди. Всяко заболяване си има покрай основните и

индивидуални прояви. Сега знаех, че може би се касаеше за живота на Халеф, че бяха наложителни най-големи грижи и щадене и че дори при най-благоприятния случай не биваше да мисля за оздравяване преди изтичането на един месец. Какво означава това, когато се намираш в непознати райони и сред полудиви хора, не е трудно човек да си представи!

— Ти си толкова вгълбен! За какво мислиш? — попита той, след като известно време бях мълчал.

— Питам се за бивака на тези динарун. Такива хубави, просторни и удобни шатри като нашите хаддехни те навярно не притежават.

— Не, такива не, сихди! Тях ги има само при нас! Ама аз изобщо не съм се и надявал. За какво пък и шатри? Та ние ще останем там най-много няколко часа, тъй като още днес ще потеглим срещу джамикуните.

— Аз не го считам толкова сигурно.

— Сигурно е. Нали знаеш, че обещах на шейха, а каквото обещаю, удържам!

— Но аз? Аз обещах ли съм му?

— Не. Но моята дума важи естествено и за теб и се надявам, че няма да ме подведе!

След това повече не го видях. Отново си беше легнал. Значи слабостта все пак се беше върнала!

Оттук нататък не се случи нищо, заслужаващо да се спомене, освен че един от динаруните избърза с коня напред, за да доложи за нашето пристигане. Шейхът се намираше както вчера начело на колоната и тъй като избягваше да дойде при мен, аз още по-малко имах повод да го потърся там отпред. Не можех да се отърва от мисълта, че може би щеше да е по-добре, ако изобщо не бяхме срещали него и хората му. Вероятно и без тяхна помощ щеше да ни се удаде, макар не така бързо и леко, да осъществим намеренията си.

След няколко часа отново се появиха храсти. Значи вече не се намирахме в безводна местност както след потеглянето и аз предположих, че не сме далеч от целта. Предположението се оказва вярно. Видях да се появява отряд ездачи и сега шейхът сметна най-сетне за наложително да задържи коня си, докато го настигнем. После посочи с ръка напред и каза:

— Ефенди, там приближават воини от моето племе, за да ви кажат добре дошли. Ще разрешиш ли да ви посрещнат с обичайната Лаб ел Баруд^[3]? А веднага, щом се намерим пред лицето на бивака, ще проведем и една фантазия, каквато ви дължим като на приятни гости.

Лаб ел Баруд се състои обикновено в щура стрелба, при която се прахосва много барут. При фантазията се демонстрира какво ли не ездаческо изкуство. И двете имат за цел да почетат госта и да му покажат, че го посрещат добри ездачи и стрелци, достойни за неговото уважение.

Аз на драго сърце бих спестил данданията на болния хаджи, но с това вероятно щях да оскърбя динаруните. И тъй като с провеждането на тези обичаи се скрепява приятелската връзка между госта и племето, то от съображение за нашата сигурност сметнах за уместно да дам съгласието си.

Когато го сторих, той даде знак на приближаващите с вдигната ръка и те долетяха в галоп. Обиколиха ни няколко пъти и посред диви крясъци гърмяха залпово и в единични изстрели с кремъклийките си. После се събраха зад нас, присъединявайки се към кавалкадата.

— Доволен ли си от това посрещане? — попита ме шейхът в по-нататъшния ход на ездата.

— Да — отговорих. — Благодарим ви!

— Помислих, че не си видял изпълнени очакванията ти.

— Защо?

— Защото с нито един изстрел не отвърна на посрещането.

Упрекът не ми хареса. В основата му явно бе залегнало някакво скрито намерение. Подсказа ми го онова недоверие, което така и не искаше да се уталожил у мен и което сега отново надигна своя предупреждаващ глас. Ето защо отговорих:

— Ти знаеш, о, шейх, че ние не сме нито момчета, нито новаци, а опитни мъже. Знаем съвсем точно какво означава Лаб ел Баруд. От вашите пушки говори гласът на гостоприемството. Тези изстрели бяха вашето уверение, вашата клетва, че ще се постараете да изпълните всичките си задължения спрямо нас.

— Повече нищо? — попита той.

— Не.

— Лъжеш се! С тези изстрели ние ви отправихме също въпроса как стои работата със задълженията, които сте поели спрямо нас.

Аз спрях коня, улових юздите на неговия, принуждавайки го също да спре, изправих се на седлото, погледнах го изпитателно право в лицето и казах:

— Това би означавало оскърбление за нас!

— Не — заяви той.

— Напротив!

— В такъв случай те моля да ми го обясниш!

— Не е необходимо да се дава изрично обяснение! Приятелството между вас и нас е сключено. Вие ни дадохте думата си и в замяна получихте нашата. Така ли е?

— Да — призна.

— Считате ли ни за лъжци?

Понеже придадох застрашителен израз на погледа си, той сведе своя и отговори:

— Не. Давам ти уверение, че в никой случай не съм имал това предвид!

— Това исках да знам! Когато даваме дума, ние я сдържаме на всяка цена. Не са необходими по-нататъшни уверения, било чрез дело или празна игра, при която бихме били принудени да хабим мунициите си, а те са много по-ценни от вашите.

Направих пауза, за да придам по-голямо значение на следващите думи, и продължих:

— Или за теб може би е от изключителна важност да видиш как се манипулира с нашите пушки при стрелба? Ние никога не стреляме при игра, а единствено когато сме сериозно принудени, когато сме заставени да се отбраняваме. Но тогава всеки изстрел попада в целта, можеш да ми вярваш! Ако вие сте сметнали за наложително да придадете с изстрели по-голяма достоверност на своите думи, то ти казвам, че ние няма защо да го правим, тъй като нашите думи са дела, които не е необходимо тепърва да бъдат специално потвърждавани! И сега те питам, в пълния смисъл на думата ли сме ваши гости, или не?

— Такива сте — увери той и ми протегна ръка.

Личеше, че се чувства засрамен. Може би вътрешно имаше и нещо друго, освен срама. Поех ръката, освободих коня му и казах, когато продължихме ездата:

— Сега знаеш съвсем точно какво мислим за светостта и ненарушимостта на дадената дума. Така че не искайте нещо да

добавяме, защото едно такова желание ще бъде оскърбление!

— И все пак ти пожела подобно от нас, но на мене не ми хрумна да ти се разсърдя!

— Какво?

— Лаб ел Баруд и фантазията.

— Трябва ли да се чувствам принуден да те уличавам, теб, нашия домакин, в лъжа? Ти ни предложи двете изпълнения, аз нищо не съм поискал. Това е разликата. И със своето предложение ти всъщност каза, че думата ти се нуждае от по-нататъшно потвърждение, преди да може човек да я дари с доверие.

— Не съм искал такова нещо! В името на Аллах! Ако си ме разбрал по този начин, то ме заставяш сега да изрека една молба.

— Каква?

— Да се откажеш от фантазията!

— Ще го сторя с най-голямо удоволствие!

— Тя значи ще отпадне, за да не приемаш по-нататък, че е необходима като потвърждение на дадената ви дума. Ние знаем също така добре като вас какво означава думата!

Да, той съвсем определено го знаеше. Но нещо друго, изглежда не знаеше и не чувстваше, че дадената дума губи своята святост, ако се даде повод за един такъв мъчителен пазарлък относно нейното значение.

Сега яздехме нагоре по едно полегато изкачващо се възвишение, гъсто обрасло с ниски храсти и тревисти растения. Хиляди бели пеперудоцветни разнасяха великолепни ухания. А храсталаците бяха от вида, наричан от евреите ретом. Той е идентичен със смриката от Стария завет, който разказва за пророк Илия: „А той отиде в пустинята (Вирсавее) един ден и отиде, та седна под едно смериче; и пожела в себе си да умре, и рече: Стига; сега, Господи, вземи душата ми, защото не съм по-добър от отците си. И легна, та заспа под едно смериче; и, ето, ангел се допре до него и рече му: Стани, яж!“^[4]

Тук и там виждахме някоя коза, която сладко-сладко опоскваше нежните върхове на клонките, и деца, които пазеха тези животни. Това бе признак, че приближаваме бивака. Забелязваха се и овце с тлъсти опашки и удивително дълги, провиснали уши. Няколко дръгливи говеда преживяха встрани твърдата, остра, подобна на тръстика трева. После минахме край пасящи магарета и мулета и най-сетне видяхме

дуара — не горе на възвишението, а под него. Протегляше се странично по планинския склон. Очакващите ни там динаруни бяха уведомени, че фантазията няма да се състои. Въпреки това всички бяха възседнали конете, защото щеше да е позор за тях да ни посрещнат пеша. Бяха радушни, както очаквахме, но се изразяваха повече с жестове и пантомими, отколкото с думи. Не се проявиха като речовити, какъвто е бедуинът почти винаги пред гостите си. Но това не ме обезпокои. По-скоро направих няколко други наблюдения, които ме накараха да се почувствам разочарован. Но за това по-късно.

Трябва да се бяха събрали към двеста мъже. Прелетях цялата морава с един бърз поглед. Шатри имаше малко, и то мизерни. Най-добрата от тях шейхът определи за наше жилище. Наличните коне бяха къде посредствени, къде лошокачествен материал и да имаше най-много десет или петнайсет, за които можеше да се предложи малко повече от обикновената средна цена.

Освен шатрите имаше ниски колиби, стъкмени от клони на жълтуга. Жени, деца, мулета и магарета — моля за извинение, че ги споменавам заедно — имаше само толкова, колкото бяха необходими за транспорта на дребното движимо имущество и мършавия добитък.

Още преди да стигнем този така наречен „бивак“, Халеф се изправи отново в своя тахтирван и ми викна:

— Сихди, сърцето ми е изпълнено с тиха меланхолия, а душата ми е пълна с печал, защото не мога да седя на седлото. Какво ще си помислят за мен гордите воители на динаруните, като ме видят да пристигам в някаква вехта носилка! Те ще ме сметнат не за хаджи Халеф, шейха на хаддехните, а за пралелята на всички прабаби. Аз съм твърде слаб, наистина, за да слеза от този сандък, ама по-късно ще им покажа, че това е само едно преходно и незаслужено състояние на моите отделни съставни части, които пак ще доведе до послушание!

И той като мен знаеше, че динаруните наброяваха няколко хиляди семейства, всяко от които се състоеше от най-малко пет души, и че притежаваха доста големи стада. Ето защо си беше представял съвсем различно бивака и посрещането ни. Но това разочарование в никой случай не му оказа потискащо, а точно обратното — подсилващо въздействие. Защото, когато бе хвърлил един поглед на ширещата се наоколо мизерия, цялото му мило личице грейна в усмивка и той каза:

— Колко красиво, колко красиво наистина го намирам! Не ти ли харесва и на теб, сихди!

— Не! — отговорих.

Можех да го кажа, защото в този миг бяхме сами.

— Не? Ама и ти си един чешит! На мен пък ми допада изключително много. Знаеш ли защо?

— Е?

— Защото виждам, че тези хора са бедни, толкова бедни, че ми дожالياва! Ние ще им бъдем необходими, сихди, ще им бъдем необходими! Това ме радва! Знаеш, че хиляди пъти повече предпочитам да давам, отколкото да вземам. Да взема, може също и ленивият и болният. Но който дава и желае да бъде полезен на другия, той трябва да е дееспособен и със събрани мисли. Когато преди малко смятах динаруните за богати, бях слаб. Сега виждам, че трябва да им помогнем. Гледай какво ще направя!

Поиска да слезе от носилката без подкрепа. Аз още седях на коня и го подкарах към него с предупреждението:

— Не бъди непредпазлив, Халеф! Ти си...

— Какво съм? — вмести се той в приказките ми. — Вече не слаб, а силен. Ето, внимавай! Да не би да се каниш да попречиш?

Обърна се със светкавична бързина към другата страна, прехвърли се през ръба на носилката, хвана се здраво за рога на седлото, плъзна се от камилата и дойде отсам при мен.

— Е? Какво ще кажеш сега? — попита. — Все още ли съм болен?

— Дори много! — отговорих, като скочих от коня. — Това, което извърши, може да бъде направено само в треска!

— Треска? И през ум не ми е минавало! Ето ти жилата ми. Пипай я колкото искаш!

Направих каквото поиска. Пулсът му беше слаб, но равномерен — истинско чудо! Очите му блестяха, а лицето сияеше, но не от огъня на треската, а от радост.

— Е? — попита.

— Халеф, бъди предпазлив! — предупредих — за момента си добре, но...

— Какво? — прекъсна ме той. — Мислиш, че оная стар, беззъба жена ще се върне? Нека. И пак ще трябва да си върви! А сега хайде да

ядем и да преговаряме с шейха на динаруните. Виждаш, че вече се е подготвил!

Да, хората се бяха приготвили за нашето идване. Ветрецът носеше откъм огъня уханието на печено овнешко. Няколко жени разстилаха черги за сядане на участниците в „пира“ и слагаха до тях съсъди с вода, налята от бликация от хълма извор. Нафар Бен Шури дойде да ни покани на трапезата. Халеф веднага изяви готовност и го последва. Беше ме страх до небето за дребния приятел. Тиф и... печен овен! Ужасната му тлъста опашка, която винаги се предлага на госта, понеже се смята за най-вкусният къс от печеното! Това можеше да означава неговата смърт! Не ми остана време да разседлая конете, а ги отведох близо до мястото, където щеше да се яде, вързах ги за забити в земята колчета и седнах при шейха и Халеф, който не пропусна да склучи ръце и с едно високо „Б’исмиллах!“^[5] да се захване с яденето.

Шейхът наистина сложи пред него най-тлъстото, капещо от мазнина, парче от опашката и Халеф го прие. Поисках да попреча, но той ме гледа в продължение на няколко секунди няма в лицето. Не каза нито дума, ала този поглед говореше повече от всякакви думи. Забраняваше да бъде третиран като болен, несамостоятелен мъж и по тоя начин да се... изложи. Доколкото го познавах, сега трябваше да изчакам. В момента той беше шейх на хаддехидните и гост на динаруните. Така искаше да бъде и аз трябваше да се подчиня!

Направих го с призоваване на цялото си самообладание. Това ми отне способността за говорене, но затова пък толкова по-разговорлив се показа Халеф. Откак беше видял колко са бедни тези хора, решението да им помогне бе по-твърдо отпреди. Целият, воден от от него разговор имаше за цел да го информира. Нахвърляше куп въпроси, от които нито един не беше излишен, и се проявяваше толкова разсъдлив, какъвто много рядко го бях виждал. Не знаех какво да мисля и бях кажи-речи объркан. Той ядеше с най-голям апетит двойно повече от мен и не пиеше нито глътка вода. Треска ли бе това? Поставяните от него въпроси издаваха, наистина, едно натрапчиво любопитство, но Нафар Бен Шури ги приемаше като нещо саморазбираемо. Ни най-малко не му се сърдеше и отговаряше с такава готовност, сякаш само бе чакал да бъдат изречени.

Междувременно всички присъстващи динаруни се бяха настанили край яденето. При различните групи беше много оживено и

разните, достигащи до нас, високи забележки издаваха всеобщото убеждение, че още днес трябва да се потегли на поход срещу джамикуните. Когато и Халеф чу едно от тези междуметия, нададе доволен смях и каза на Нафар Бен Шури:

— Твоите воители се радват на начинанието, о, шейх на динаруните, и това е добър знак. Защото само онова, което радва сърцето, може да бъде отлично изпълнено с ръка и разсъдък. Ние сме готови да те подкрепим. Единствено с тази цел ти зададох толкова много въпроси. Нека накратко обобщим казаното, та не само аз, но и моят сихди да знае какво да мисли.

Това бе отново един от неговите малки дипломатически трикове. Той обикновено обичаше да маскира собственото си желание с чужди желания. Сега продължи:

— Значи вие не сте цялото племе, а само един малък клон на динаруните?

— Така ти казах и действително е така — отговори Нафар.

— Вие сте пасли наблизодобитъка си и сте били нападнати и ограбени от джамикун по такъв начин, че от вашите стада и шатри почти нищичко не е останало?

— Да.

— Искате да ги преследвате и да си върнете заграбеното. Това трябва да стане бързо и по тази причина не можете да разчитате на помощта на племето, понеже всичките ви другари се намират толкова далеч, че ще мине много време, преди да съумеят да се съберат тук?

— Това ти казах. Джамикуните са наброявали може би двеста души, когато са нападнали бивака. Вече ви казах, че не бяхме тук, а на един празник, иначе грабежът сигурно нямаше да им се удаде. Ние можем да им отнемем откраднатото само ако веднага препуснем след тях, за да ги застигнем, преди да са успели да стигнат до тяхното голямо племе. Отидем ли твърде късно, всичко ще е загубено. Ето защо искахме да потеглим още тази заран. И това със сигурност щеше да стане, ако не бяхме ви срещнали. Така изгубихме половин ден. Но сега ще се нахраним и ще потеглим. Надявам се, осъзнавате, че не можем по-дълго да чакаме.

— Съзнаваме го естествено, но преди да напуснем това място, имаме и друга работа за вършене освен яденето.

— Каква?

— Забрави ли пленниците?

— Машаллах! Вярно! С нас, разбира се, е невъзможно да ги помъкнем!

— Да. Те само ще са ни в пречка и като нищо могат да ни се изплъзнат и да ни издадат. Значи първо ядем, после провеждаме съд над тях и след това веднага потегляме!

Всичко звучеше така гладко и саморазбираемо, че сметнах, време е най-сетне да взема думата.

— Драги Халеф, ще позволиш ли и аз да се включа в разговора?
— попитах.

— Какво ти хрумна, сихди? — възкликна учудено той. — Откога молиш за разрешение да говориш?

— Откак чух, че ти си пашата на цялата тая област и всички онези, които се намират в нея!

— Аз? Паша? През ум не ми минава! Аз отреждах бърже и без да му мисля единствено защото устата ти беше заета с овнешката опашка, но не с изразяване на мислите на твоя разсъдък. Който иска да говори, трябва да остави дъвченето. На мен поначало ми е по-приятно, когато ти приказваш, защото щом мълчиш, значи зад тая работа нещо се крие! Сигурно схващаш, че трябва да решаваме без миг повече да се бавим?

— Най-напред схващам, че не е необходимо чак толкова да се разбързаме, тъй като думите на Нафар Бен Шури гласяха: „В този случай бихме могли да потеглим още утре или вдругиден.“ Случило ли се е нещо, което така напълно да изключва това „вдругиден“, че не може дори от днешната езда да си отдъхнем?

— Не. Нищо не се е случило. Но нима си толкова уморен? Аз в никой случай не съм, а пък ти нямаш навика да проявяваш подобни слабости.

— Да бъдеш предпазлив и разсъдлив, никога не е слабост, драги Халеф. В крайна сметка ние не знаем за джамикун нещо повече от това, което знаехме, преди да срещнем тези наши приятели. Или за теб е достатъчно само да знаеш, че сега сме техни врагове и се каним да потеглим срещу тях?

Той ме погледна, кимна в знак на разбиране и каза:

— Да, за това наистина не помислих! А пък на тази твоя привичка дължим всичко, което някога сме постигнали. Ти имаш навика да обмисляш всичко най-зряло и да поглеждаш с духа, преди да

действаш. Ти никога не нападаш даден противник, без точно да знаеш кой е той, къде се намира и колко е многоброен.

— Ее, знаем ли това за джамикун?

— Не.

— И въпреки това си готов веднага да потеглиш! Можем ли да постъпваме като хлапета, които се нахвърлят едно на друго, без да знаят какъв изход ще вземе кавгата?

Той понечи да отговори, но му бе попречено от появата на един мъж, който бавно изкачваше хълма и като ни видя, се насочи към нас и седна, без да изрече дума или поздрав. По външност в никой случай не беше личност, за която можеше да се каже, че мястото ѝ е при нас. Тялото му беше едва покрито с навлечените дрипи. Надничашите през тях голи мяса имаха също като лицето, ръцете и босите нозе дебел слой мръсотия. Около главата си беше замотал нещо, което в Германия биха нарекли пачавра. Изпод него бяха провиснали дълги коси, вероятно сиви от възрастта, но натрупаната мазнина и нечистотии ги бяха вкоравили до такава степен, че бе невъзможно да се определи истинският им цвят. Въпреки това походката и стойката му бяха изпълнени с достойнство и съзнание за собствена цена, сякаш се извисяваше високо над всички нас. Чертите на лицето бяха изключително правилни, челото и страните въпреки възрастта почти нямаха бръчки. Казах си, че той щеше да бъде красив старец, ако се измиеше и сложеше друго облекло. Неговите големи, удивителни очи бяха направо рядко красиви. Имах чувството, сякаш в техните тъмни дълбини обитаваше някаква недокосната невинност, като на газела. И все пак тези дълбини можеха да изпускат светкавици, сякаш там долу внезапно зейваше скрит кратер. Тогава черната зеница получаваше ярка, бих казал жълта свръхсветлина, а клепките се разтваряха широко, сякаш искаха да отприщят всички реки и потоци на един непознат душевен мир. Тези неща аз не ги видях веднага, още в първия миг, а ги констатирах постепенно, защото този мъж предизвикваше у мен такъв необикновен интерес, че го наблюдавах, без да съм си го поставил определено като цел. Има хора, към които човек бива вътрешно привличан, макар външните условия като че изобщо не го допускат. Откровено ще призная, мръсотията на този пришълец въздействаше отблъскващо и въпреки всичко той бе единствен от присъстващите, на когото без всяка условност бих подал ръка. Защо, не знаех, но така

чувствах нещата. Шейхът очевидно сметна сядането на този мъж при нас за съвсем естествено. Той му кимна радушно и дори с израз на благоговение, след което каза:

— Това е Саллаб, факирът. Където отиде, носи благословията на Аллах.

Саллаб скръсти ръце на гърдите си и заговори, но не с обичайната и противна сладникава патетичност на тези смятани за благочестиви и често дори за святи хора, а със съвсем спокоен тон:

— Аллах е само благословия, единствено благословия, друго той изобщо не може да бъде!

След това шейхът му назова нашите имена. Когато това стана, забелязах за пръв път споменатия внезапен взор и също така бързото спускане на клепачите му. Това бе само за миг, но в този бърз поглед се криеше значение, което едва по-късно ми стана ясно. После вече се държеше така, сякаш сега за пръв път е чул тези имена.

Думата факир обясняваше достатъчно самоволното му сядане при нас. Дори най-знатният мъж би избегнал поне открито да покаже, че се смята за нещо повече от това, което един такъв „поборник за вярата“ представлява за средния мохамеданин. За да сме наясно с него и по отношение темата на нашия разговор, шейхът направи забележката:

— Можем да продължим. Саллаб не се интересува от земните работи. Той вече живее живота, който за други започва след смъртта.

— Тогава позволи да се осведомим за джамикун! — каза Халеф.
— Знаеш ли колко воители имат?

— Приблизително двеста, както впрочем вече споменах — отговори Нафар бен Шури.

— Знаеш ли също къде са?

— Изпратих съгледвачи след тях. Виждате, че умея да бъда предпазлив. Те карат отмъкнатите от нас стада и следователно напредват доста бавно. Но ако им предоставим прекалено много време, ще добият такава преднина, че ще стигнат при племето си, преди да сме ги застигнали, и тогава няма да ни остане нищо друго, освен да се върнем с неизпълнена задача. Ето защо смятам за по-добре да започнем ездата още днес.

— Познаваш ли местността, през която ще ги следваме?

— Много точно. Аз имах намерение да ги настигна в Дер-и-Джиб^[6]. Това е една дълга, тясна долина с високи, стръмни скални стени, която малко преди края си е прорязана напреко от тесен, но много дълъг процеп. Над него води прастар, сега полусрутен мост. Тази долина ще бъде един капан, в който ще заловим джамикун и ще ги принудим да предадат грабежа, без да е необходимо да се стига до битка.

— Те ще се пазят да влязат в тоя капан!

— Убеден съм, че ще минат през долината, защото иначе ще трябва да направят заобикалка, която ще им отнеме почти два дни. Ако стигнем там преди тях, ще можем да заемем моста. После ги пускаме да влязат, заемаме след тях също другия край на Дер-и-Джиб и ще ги имаме така стегнато в „чувала“, че няма да им е възможно да се движат, а камо ли да се отбраняват.

Халеф ме погледна, ухилен до уши, и попита:

— Какво ще кажеш, сихди? Та това е съвсем същия мурафет, който сме отигравали вече неведнъж и дважд на нашите врагове! И същевременно ще се избегне онова, което човек не бива да прави без нужда, а именно проливане на кръвта на други хора. Не е ли достоен за похвала планът на шейха на динаруните?

— Изглежда добър — отговорих. — А какво ще стане, ако джамикун са също така умни и те заловят нас вместо ние тях?

Тук Нафар Бен Шури се изсмя с глас и отвърна:

— Те нас? Подобна мисъл на тези тъпоглавци няма да хрумне! А дори и да им дойде наум, няма да могат да я осъществят, защото стадата ще им пречат.

— Тогава помисли за положението, ако действително влязат в капана! Те ще са „заврени“ в тясната долина, а ние ще се намираме при входа и изхода. Това от предимство ли ще е за нас?

— Да, защото те ще са помежду ни и ще можем с куршумите си да ги заставим да се предадат.

— Съмнявам се. Извън долината ние няма да имаме никакво прикритие и следователно техните пушки ще бъдат по-опасни за нас, отколкото нашите за тях.

— Но долината е толкова тясна, че само малцина ще могат да стрелят по нас!

— Но и ние само по малцина от тях! — отвърнах.

— Те обаче ще са затворени и няма да могат да излязат! Ние няма да имаме никаква друга работа, освен да чакаме, докато започнат да молят за милост!

— Те ще могат да издържат по-дълго от нас, защото отвлечените животни ще им доставят месо по-дълго време, отколкото ние ще имаме.

— Но им липсва вода! Минаващото през долината речно корито е напълно пресъхнало.

— Значи и ние ще трябва да жадуваме!

Тогава той се провикна нетърпеливо:

— Сихди, мислех те за храбър мъж, а виж какви възражения правиш! Нима изобщо не помисляш за вашите пушки?

— А-ха...! Нашите пушки...! На тях ли разчиташ?

— Естествено! Знаем, че можете да стреляте много пъти, без да зареждате, и че куршумите ви летят поне два пъти по-надалеч от нашите. Значи можем да останем толкова далеч от джамикун, че оловото им изобщо да не ни достига, докато вие ще ги прострелвате един подир друг.

По време на тези думи лицето му бе приело израз на лукавост, който не ми хареса. Отговорът вече беше в устата ми, но Халеф ме изпревари:

— Сихди, позволи да не те разбирам! Неблагодарен ли си станал от един път? Нашият приятел Нафар Бен Шури ни оказа голяма услуга. Ние сме негови гости, негови братя. Той разчита на превъзходството на нашите пушки. Знаеш ли какво ни повелява дългът на благодарността и гостоприемството?

— Халеф! — срязах го аз. — Да ме оскърбиш ли искаш?

— Не! Но ти мен оскърбяваш! Ти си най-добрият и най-храбрият мъж в целия свят, ама твоята родна страна е и винаги ще си остане Алмания. Аз обаче съм роден в пустинята. Аз съм истински Ибн ел Араб^[7] и не мога да слушам как се колебаеш да следваш законите на пустинята!

— Хамдулиллах, хамдулиллах! — провикна се шейхът, като скочи и плесна одобрително ръце. — Това е дума, казана от мъж! Виждам, че ти си Хаджи Халеф Омар, прочутият, непобедим шейх на хаддехидните от храброто племе шаммар!

Изявлението подеждва направо наелектризиращо на моя дребен, честолобив хаджи. Той също скочи и заяви с най-категоричен тон:

— Да, аз съм действително и ти веднага ще чуеш какво съм решил. Ние ще потеглим сега, на часа! Ще следваме джамикун до Долината на чувала и ще ги принудим там да се предадат. Това ти го казвам аз и моят сихди ще ти каже същото. Давам ти думата си, честната си дума!

— Халеф! — викнах му аз и на свой ред скочих. — Какво ти хрумна! Дай си пулса! Треската говори в теб!

Той отстъпи крачка назад и отговори:

— Треска или не, казах и ще го сдържа. Пулсът ми е спокоен както винаги, но ако се колебаеш да сториш каквото ти повелява дългът и честта, наистина ще се учести! Пътувал съм с теб толкова далеч, толкова далеч! И сега съм готов да ида с теб до края на земята. А ти не искаш дори да ми сториш услугата, която трябва да окажа на нашите приятели динаруните! Ей затова дадох толкова бързо честната си дума, за да те застава. Сега прави каквото ти е угодно! Аз тръгвам веднага! Ще можеш ли да изоставиш твоя Халеф?

Факирът беше единственият от нас, който още седеше. Сега той стана, улови ръката на Халеф и после моята, сложи ги една в друга и каза, обръщайки се към мен:

— Не възпирай своя приятел и брат! Смъртта стои до него и протяга ръце, но ти не я виждаш. Язди бързо и със спокойно сърце заедно с него към Дере-и-Джиб! Там той ще намери спасение, но тук ще умре. Повярвай ми! Това е така вярно, все едно ти го е казал самият Аллах!

След тези думи той се извърна и си тръгна.

— Така е наистина — обясни шейхът. — Той вижда неща, които друг не може да види, също и смъртта!

— Добре ли познаваш този факир? — попитах.

— Да.

— Откога?

— Отдавна съм чувал за него. А го видях едва вчера заран, когато дойде в нашия бивак. Той е ту тук, ту там.

— Колко дълго ще остане при вас?

Факирът се беше отдалечил толкова, че бе невъзможно да чуе думите ми. И въпреки това той спря точно в този миг, обърна се и ни

викна:

— Саллаб идва и си отива. Той няма да вкуси тук нито хляб, нито месо, нито сол, нито вода. Той не е гост на никого, освен на Аллах. Но каквото изрече, беше за ваше добро!

След това продължи, додето изчезна в едно хлътване на терена.

Халеф още държеше здраво ръката ми. Сега я притегли по-близо към себе си и попита:

— Нали ще яздиш с мен, сихди?

— Да — отговорих.

— Веднага?

— Да.

Какво ли друго можех да кажа в присъствието на шейха!

— Благодаря ти, сихди.

При тези думи хаджията освободи ръката ми.

— Не, благодари не на мен, а на себе си. Защото ти си причината за това мое решение. Аз смятах да реша въпроса едва утре. Ти го направи сега и нека си пожелаем да не се разкайваме за тази прибързаност!

— То е за наше добро. Факирът го каза, сихди! И след като веднъж вече е решено, нека не се бавим повече. За мен няма защо да береш какъри. Беззъбата жена завинаги се махна. Аз съм толкова здрав и силен, че ме е срам, дето трябва да седя в носилката като някоя безсилна прародителка на бабите на всички болни тъстове и тъщи. Ти няма за какво да се грижиш. Аз ще се погрижа за всичко, включително и за фураж на конете.

Докато говореше, изглеждаше удивително напълно свеж и бодър. Шейхът го прикани да отиде с него в шатрата. Искаше да му покаже запасите от Бла-ед-Дуд^[8].

Той го последва и понеже сега останах сам, тръгнах да се поразходя из бивака и да се изкача после до върха на хълма. Когато стигнах горе, видях факира да крачи по отвъдния склон. Докато го следях с очи, той спря, вдигна десница, помахна, сякаш искаше да предупреди някого, и продължи пътя си. За кого се отнасяше предупреждението? За мен? Мистериозен мъж! Защо не беше нито ял, нито пил при динаруните? И защо ни беше обърнал специално внимание? Имаше ли причина да откаже така напълно

гостоприемството на тези хора? Факирите са от поначало странни хора. Защо тъкмо този трябва да постъпва по-малко чудато?

Когато се върнах в бивака, приготовленията за потеглянето бяха в пълен ход. Халеф беше напоил конете и напълнил торбите с Бла-ед-Дуд. Той ми събщи, че ще яздим в две отделения. По-голямото щеше да бърза час по-скоро да стигне съгледвачите, тайно следващи джамикун. Останалите бяха определени да се движат отзад по-бавно с жените, децата и обоза.

Добрият хаджи беше целият огън и пламък, а аз добре се пазех да понижа въодушевляването му.

Грижата ми сега по-скоро бе по възможност да съхраним този негов ентузиазъм. „Смъртта стои до него и протяга ръце, но ти не я виждаш.“ Думите на факира не искаха да излязат от ушите ми. Не можех да не си кажа, че сегашната бодрост на Халеф няма да е дълготрайна. Духът можеше да бъде господар на болното тяло само докато има възбуждащи грижи и занимания, но после реакцията щеше да последва със сигурност. Едва ли някога съм седял с толкова угрижено сърце на седлото. Той обаче яздеше весело и непринудено до мен и съумяваше дори да се шегува с моята предпазливост, която го навела на бързото решение да пресече с честната си дума всичките ми колебания.

Ако нещо не се заблуждавах и предполагаемата болест наистина се развиваше, то нямаше как да не се удивлявам на психическата сила, която толкова енергично и толкова дълго отстояваше господството си над заболяването. Мина целият следобед. При Халеф не се появи никаква умора. Яздихме дори и част от вечерта, за да изминем възможно по-голямо разстояние, а когато спряхме после за нощна почивка, той скочи толкова бодро от коня, сякаш съвсем скоро го бе яхнал. Приписах тази изключителна съпротивителна сила, освен на волята и ентузиазма, още и на южняшкия му темперамент. В него имаше огън. Но колкото и дълго да действаше той, когато угаснеше, следваше да се очаква по-тежък рецидив. Ето защо си легнах след вечеря до него не без тревога. За щастие, опасенията ми не се оправдаха — поне не в очакваната степен...

Поради снощното бдене днес заспах много бързо и вероятно нямаше да се пробудя през цялата нощ, ако Халеф не беше ме разтърсил.

— Прощавай, сихди, че те събуждам! — каза той. — Мисля, че старата жена пак се кани да ме навести.

— Усещаш нейното приближаване?

— Не само приближаването ѝ, а я забелязвам вече току пред мен.

— Халеф, ти говориш с усилие! Зъбите ти тракат!

— Не, но тя държи устата ми полуотворена — като на зъзнец човек. Дай ми от твоя цяр!

Изпълних искането му. След като преднамерено си взе по-голяма доза, той се осведоми:

— Знаеш ли какво е треперене, сихди?

— Да, всеки го знае добре.

— Но ти самият треперил ли си някога?

— Мисля, че не.

— Аз също — нито от страх, нито по някаква друга причина. И представи си, сега треперя! По-точно не аз, а старата, беззъба и трескава жена, която успя да пропълзи все пак у мен, трепери. Мисля — от страх. Защото бързо-бързо ще трябва пак да излезе. И освен това имам усещането, че някой е опасал каиш около главата ми и здраво го е пристегнал. Краката ми са като откачени. Аз много добре знам, наистина, че все още ги притежавам, но те са изгубили чувството си за самосъзнание. Не могат да си спомнят за самите себе си и ето защо хич не е за чудене, че и мен съвсем са забравили, макар това да им е забранено. Ще опитам още веднъж да ги върна от тяхната забрава към дълга.

Той се надигна бавно и несигурно, но остана прав само за кратко време, смъкна се пак на земята и каза:

— Усещането е много странно и навярно няма да мога да ти го предам достатъчно ясно. Струва ми се, че там надолу вече нямам кости, жили и плът, а само кожа, и тя е толкова тънка, че отвътре мога да видя плата на шалварите си!

С каква наивна и същевременно достойна за учудване яснота описа немощното състояние на своите крайници! В това отношение той си беше ненадминат! Умееше дори за необяснимото да намери думи, които въпреки своята чудатост почти винаги улучваха вярното.

Сега бях твърдо убеден, че няма да може вече нито за миг да заспи. Всеки лекар щеше да го потвърди с най-голяма категоричност.

Но веднага трябваше да се убедя в противното, защото той се уви в одеялото си и каза:

— Мразът се махна, из един път се махна. Сигурно защото станах. Сега съм уморен, много уморен. Пак ще спя. Лека нощ, сихди!

— Лека нощ, скъпи ми Халеф!

— Скъпи Халеф! Така ли ми казваш? Значи си ми простил?

— От все сърце!

— Благодаря ти! Нека никога не забравяме колко много се обичаме! Ти ми прости, но аз самият не съм си простил. Преди да те разбудя, обмислих днешните неща. Не бях добър с теб, скромен и вежлив. Това не беше, наистина, твоят добър Халеф, а онзи зъл Хаджи, който винаги, винаги прави грешки. И понеже не бива да търпя тези негови непрекъснати серсемлъци, то трябва наред с него да обвинявам и самия себе си. Той те оскърби и докачи. Това беше лошо не само от негова, ами и от моя страна.

И утихна милият, чудесен дребосък. Заслушах се. Вече не помръдваше. А когато се наведох след известно време към него, забелязах, че беше заспал. За моя радост не се събуди преди ставането на динаруните и възникналия от това шум. Тогава стана, яде и пи. Беше бодър като напълно здрав човек. И когато видя, че го наблюдавам, каза:

— Отдавна се махна онази, която снощи ме навести. Такива хленчеци и скимтящи стари жени не издържат дълго при един жизнен човек. Шейхът тъкмо се качи на коня си. Хайде, сихди, да сторим и ние същото!

Той се метна леко и волно на седлото, както бях свикнал да го виждам. Бях напълно заблуден по отношение картината на болестта и се питах дали пък да не се касаеше само за морбилна инфекция. На тогава непременно щеше да е налице катар на дихателните пътища и конюнктивата, а такива симптоми нямаше. Каквото и да се окажеше обаче, трябваше спокойно да изчакам развитието. Във всеки случай Халеф се бореше срещу това зло с по-голямо напрежение, отколкото искаше да признае пред мен, и аз реших да не утежнявам неразумно битката, като му показвам големината на моята угриженост.

Тиловият отряд ни беше настигнал около полунощ. Сега остана още да си отпочине и по-късно да ни последва. А ние продължихме ездата.

Нямам за цел да описвам местностите, през които минахме. Топографическите подробности биха могли да заинтересуват специалиста, но за другите ще са скучни. Напълно достатъчно е да споменавам само това, което имаше връзка с целта на нашата езда.

Беше още в предобеда, когато минахме през една падина, на която излизаха две широки долини и няколко тесни клисури. Теренът създаваше впечатление, че някога тук е имало дълбоко езеро с многобройни притоци. Дъното се състоеше от светъл, фин почти като брашно пясък, в който всяка следа можеше да се види с ярка яснота. Човек можеше да различи дори пътя на мишка или малка подскачаща птица. Мястото бе оградено околоръст от хълмове, спиращи вятъра. Тук следователно нямаше въздушни течения, които да заличат и отвеят следите.

По тази причина дирята, излизаща от една вдясно разположена от нас клисура и изчезваща наляво в една друга, бе съвсем ясна. Тя водеше следователно напреко на нашия път яздещият както обикновено начело на шествието Нафар Бен Шури я видя пръв. Спря да я разгледа. Хората му веднага се групираха по такъв начин около него, че дирята изчезна под копитата на конете. Когато стигнахме и ние, чухме шейха да казва:

— В тази усамотена местност не би трябвало да се предполага някаква диря. Знам със сигурност, че нито надясно, нито наляво има хора. Кой ли може да е минал оттук?

— Питаш, ама май не знаеш какво искаш — отговори Халеф.

— Как така? — попита Нафар учудено.

— Ако ти напиша едно писмо на черна плоча?

— Ще го прочета.

— Не. Та нали виждам, че няма да го сториш! Ти ще го изтриеш и ще питаш после учудено какво ли е било написано на плочата.

— Наистина ли ме смяташ способен на такава голяма глупост?

— Как можеш да ми задаваш въпрос, с отговора на който бих те оскърбил! Погледни пясъка! Човекът, минал оттук, е записал текст, който може да се прочете, а именно своята диря. Но вместо да я прочетете, вие така тромаво я изпотъпкахте с конете си, че почти не може да се види. Сега бъди така добър сам да си отговориш на въпроса!

Халеф беше напълно прав. Двамата насочихме конете настрани, където дирята не беше стъпкана, слязохме и я проследихме, докато сметнах, че достатъчно съм разгледал отпечатъците. Шейхът ни бе следвал бавно. Когато се обърнах сега, попита:

— Ее, какво видяхте? Шейхът на хаддехните сигурно ще ни покаже колко добре умее да чете!

Звучеше кажи-речи иронично. Халеф веднага откликна с правилния отговор:

— Ние не намерихме нищо, нищичко, о, шейх на динаруните. Затова те молим да слезеш от коня си и да опиташ дали няма да можеш по-добре от нас да прочетеш този писмен ред!

— Какво ни интересува да знаем кой е бил тук? — отговори Нафар, с намерение да отклони отговора.

— Много ни интересува! Ние се намираме на боен поход. Не бива да ни бъде безразлично кой е бил в тази местност. От всяка страна може да ни заплашва измяна и опасност. Надявам се, че го разбираш!

Беше придал на гласа си по-строг оттенък. Динари^[9] слезе от коня и огледа следата. След това поклати глава и каза:

— Виждам, че оттук са минали двама ездачи, повече нищо.

— Наистина ли нищо повече?

— Да.

Халеф вероятно забеляза усмивката, заиграла около устните ми. Той беше видял повече от Нафар и вероятно предполагаше, че „четмото“ за мен ще е още по-разбираемо. Затова продължи:

— Ти говориш за двама ездачи и нищо повече. Какви животни са яздили?

— Конете естествено!

— И какви са били тези коне?

— Кой може да знае? Никой!

— Тъй! Този „никой“ съм аз. Единият кон е бил млад жребец, а другият — кобила, която е раждала вече поне пет-шест пъти.

Динари ококори очи и попита:

— Откъде го виждаш?

— Това е също една от нашите тайни, които не бива да издаваме. А и ти няма да имаш никаква полза, ако ти я кажа, защото се изисква много опит, натрупан с дълги упражнения, за да определиш по следата

броя на ражданията на една кобила, сиреч приблизителната ѝ възраст. Ако пясъкът не беше толкова фин, аз самият щях напразно да проучвам. Сега мислиш ли, че шейхът на хаддедихните може да прочете една диря? А тук стои Кара Бен Немзи, който е мой учител в това изкуство. Виждам, че следата му е казала повече отколкото на мен. Говори, сихди, какво си видял!

— Кобилата е с най-чиста кръв — отвърнах.

— Да, аз също го знам.

— Следствие погрешна стъпка тя дълго време е била с болен крак и не е била използвана.

— Машаллах! — възкликна шейхът на динарун. — Знаеш ли кой крак?

— Предният ляв. Разтегнала си е сухожилие, което се лекува много бавно и с продължителна почивка.

— Всезнаещ ли си?

— Не. Обучил съм очите си. Това е, повече нищо. Ти изглеждаш учуден. Познаваш ли такъв кон?

— Да. Това е една кафява кобила. Кожата ѝ е получила от слънцето тъмнокафяв блясък. Тя има трите прочути накъдрения на косъма, свойствени за конете на Пророка. Лочи водата като куче. Ушите ѝ са по-остри от очите на лешояда и когато те погледне, имаш чувството, че те е погалил мекият поглед на някоя хурия^[10].

Бедуинът винаги се настройва поетично, когато говори за благороден кон. Така стана и сега.

— На кого принадлежи този кон? — осведомих се аз.

— Тази удивително бърза кобила се казва Сахм и принадлежи... на... Устад^[11].

Той някак си странно се поколеба да изговори последната дума. Сигурно си имаше някаква особена причина, известна не само на него, защото, когато произнесе името, спрелите при нас динарун се сбутаха още по-близо.

— Кой е този Устад? — попитах.

— Един джамики — отвърна той сухо, от което приех, че не желае да даде информация за мъжа.

— Да не би шейхът на някое подразделение на джамикун?

— Не.

— Значи обикновен, макар и богат мъж?

— Също не!

— Нито шейх, нито обикновен номад? И какъв е тогава?

— Защо искаш непременно да знаеш? — отговори той нетърпеливо. — Този мъж не ме интересува, вас — също!

— Теб може би не, но мен да! Аз нямам причина да се боя от някой си там човек или още по-малко от името му. Ние преследваме джамикун. Двама от тях са били на това място. Единият от конете е кобилата на Устад. Аз следователно трябва на всяка цена да знам кой е този Устад и как стоят с него нещата.

— Не ми говори за него! — заяви онзи с тон, сякаш това е последната му дума.

Прозвуча почти като заповед да си кротувам. Недоверието ми отново се пробуди. Поведението му беше загадка, която непременно трябва да реша.

— Ела, Халеф!

Като отпратих тази покана към моя хаджи, аз се извърнах от шейха и се качих отново на седлото. Халеф стори същото. Погледът, който ми хвърли, каза, че ме е разбрал и ми дава право.

— Накъде? — попита.

— Натам!

Посочих клисурата вляво, в която водеше следата, и подкарах коня не ходом, а в бърз тръст. Тогава шейхът на динаруните викна след нас:

— Какво ви хрумна? Защо яздите натам? Да ни напуснете ли искате?

Не отговорихме, нито погледнахме назад. Достигнахме бързо клисурата и изчезнахме зад скалите при входа. И тук същият лек пясък настилеше нейното дъно. Дирята беше все така ясна. Халеф се придържаше до мен. Сърце не му даваше да мълчи!

— Сихди, какво си наумил? — попита. — Искаш да напуснеш нашите приятели?

— Не.

— Но защо се отдалечаваш от тях?

— Първо, за да ги заставам да ми дадат информация за този Устад, и, второ, да им дам да разберат, че сме мъже, на които трябва да отговарят, когато ги запитаем!

— Такива сме действително! Но мисля, че са ни приятели...

— Приятели? — прекъснах го аз. — Бъди предпазлив с тази дума! На мен ми е трудно да имам истинско доверие на това приятелство.

— Аз обаче им вярвам, сихди!

— Зная го много добре, но по-добра щеше да е да имаш повече доверие на мен, отколкото на тях. Между тях и нас лежи нещо друго. Знаем го, ала не мога да определя какво е. Но ние ще го научим и се надявам, че не се числим към хората, които проумяват едва след като пострадат!... Погледни! Какво е това тук?

— Ездачите са слезли да си починат — отговори той.

Така беше действително. Бяха спрели от дясната страна на клисурата и седнали в мекия пясък. В съседство растеше нисък акациев трънак, чийто върхове и листа бяха охрупани от конете. Там, където бяха седели, отпечатъците в пясъка бяха толкова контрастни, че се виждаше дори какво положение са заемали крайниците им. Едва хвърлил поглед нататък, от мен се изтръгна възклик на изненада:

— Какво откритие! Или се мамя?

— Какво има, сихди? — попита Халеф.

— По-късно! Динаруните идват!

Не бяха всички, а само шейхът с неколцина от тях. Аз отново бях слязъл, за да прегледам отпечатъците в пясъка. Той спря на известно разстояние, та да не заличи отново следите, и викна къде с яд, къде с молба:

— Шейтана ли се всели ненадейно във вас? Защо ни изоставихте? Да не би да се каните да яздите в тази посока?

— Да — отговорих.

— Защо?

— Когато поемем по опасен път като сегашния, никога не оставям неизяснен въпрос. Непременно трябва да знам кого или какво имам пред себе си.

— Имаш предвид Устад? — Той следователно добре знаеше защо се бяхме отдалечили. — Нима е толкова важен за теб този мъж?

— Да.

— Защо?

— Ти го направи важен с мълчанието си. Ако не ми беше отказал сведенията, той едва ли щеше да бъде за нас нещо повече от кой да е друг човек.

— И от каква полза ще ви е тази диря?

— Ще ме отведе до познанието, което ти не искаш да ми дадеш. Ние яздим с вас като ваши приятели. Работата може би касае кръв и живот. Ето защо е наложителна най-голяма предпазливост. Виждам, че близо до нас са се намирали, а може и още да се намират, други хора. Искам да знам кои са. Откривам какъв кон е язден. Поисквам сведения за притежателя. Ти можеш да ми ги дадеш, но не ми ги даваш. Това е в разрез с откровеността, която очаквам от теб! Ти имаш тайни за тези, които отиват на битка заедно с теб. Това ни разделя с вас. Ние ще яздим по тази следа, докато разбере кои са мъжете, с които се кръстосват пътищата ни!

— Ти си корава глава! — подметна той.

— Не, това е само твърда воля!

— Знаеш ли какво ще стане, ако се отделите от нас?

— Какво?

— Ще бъдете безпомощни в непознатата местност! Ще ви гложди глад и жажда ще ви разяжда!

Никой не би могъл сега да ми окаже по-голяма услуга, отколкото този човек с думите си. Халеф вярваше на динаруните, но аз не. Това доведе най-напред само до вътрешна пукнатина с него, която обаче можеше и външно да стане опасна. Та нали Халеф вече ми беше оказал съпротива там горе в бивака! Искаше ми се доверието му към тези хора да не го подведе отново към такава грешка. Но не аз, а те трябва да разколебаят доверието му. И тук точно навреме ми дойде на „помощ“ Нафар Бен Шури с думата „безпомощни“. Тя подейства на дребния хаджи като изстрел от вражи пистолет. Той сбута коня си досами шейха и му се сопна гневно:

— Кой ще бъде безпомощен? Кой ще гладува? И кой ще жадува? Защо настоявахте да яздим с вас, след като ни смятате за млади чакали, които отхапват собствената си опашка, когато майката не им утоли глада? Чувал ли си някога Хаджи Халеф Омар да не е съумял да си помогне? За хлапета ли ни считаш, на чиито въпроси можеш да отговориш с оскърбително мълчание? Мислиш, че ще мъкнем пушките си към Долината на чувала единствено за да получаваме от теб по глътка вода и някоя фурма, та да не се превърнем от жажда и глад в каша от гнили краставици? Смяташ, че ще ти четем трудния език на дирите с едничката цел да узнаем, че е безполезно? Дали

страната ни е позната или не, за нас е напълно безразлично. Всеки изстрел от нашите пушки ще ни достави прехрана, а всеки храст или шубрак ще ни каже къде можем да намерим вода! Ти ни нарече „безпомощни“. Знаеш ли като какъв те виждам сега да седиш присвит на седлото? Като един смазан шейх на динаруните, който в момента се бои единствено да не изтърве нашата помощ! Аз казах!

Той обърна коня си и дойде отново при мен. Шейхът не отговори веднага. Че беше разгневен, си личеше добре, но благоразумието му го караше да се овладее. Неговите хора тихо и настойчиво го убеждаваха нещо.

— Чувал ли си някога подобна дивотия, сихди? — попита ме Халеф с приглушен глас. — Ние да сме безпомощни! С такива приятели човек действително трябва да се отнася само с необходимата предпазливост! Да ме оскърби приятел, е по-лошо, отколкото ако го стори враг! За в бъдеще ще се ръководя не по моето сърце, а по твоя разсъдък!

В този миг Нафар приближи и се обърна към мен:

— Ефенди, не можеш да предположиш, че мълчанието ми ще ви оскърби. Аз съм мюсюлманин и следователно не обичам да говоря за враговете на Пророка. Не помислих, че ти си християнин. Ще имаш ли добрината да ми простиш?

Аз само кимнах и той продължи:

— Все още ли имаш желанието да чуеш нещо за мъжа, когото наричат Устад?

— Естествено!

— Той е джамики, но не е роден при джамикун. Те бяха клетки сиромаси, ала верни следовници на Пророка, когато той отиде при тях от някакъв далечен край. Започна да ги обучава на мъдростта и уменията на отцепниците. Благодарение на него станаха имотни, мнозина дори богати, но от свободни номади се превърнаха в роби на работата. Те отглеждат добитък, обработват ниви и отглеждат градини, в които садят дървета. Пфу!

— И въпреки това са разбойници, които са ви откраднали стадата и убили пазачите? — вметнах аз.

— Да, така постъпиха действително! Отдръпването от Пророка винаги тласка към грабеж и убийства!

— Така ли мислиш?

— Да. Това не бива да те оскърбява, защото ти никога не си бил мюсюлманин и следователно не си отстъпник.

— Джамикун християни ли са?

— Не знам. Знам само, че са се отрекли от Мохамед.

— Как се наричат?

— Само джамикун. Тяхната религия не им е дала име. Устад е стар, много стар мъж, но с удивително черни коси. Казват, че бил на неколкостотин години. Да, някои дори мислят, че никога не е бил раждан и никога няма да умре. Това сигурно е само суеверие. Но едно, което се говори за него, е вярно. Човек трябва да се пази да приказва лошо за него. Който го стори, отмъщението го преследва като зъл дух, който не знае ни мира, ни почивка, додето не го унищожи. Сега примири ли се?

— Да, но те предупреждавам да се предпазваш от подобни оскърбления. Знаеш ли дали факирът Саллаб се познава с джамикун?

— Той ходи навсякъде, вероятно и при тях.

— С тях по-голям приятел ли е, отколкото с вас?

— Кой може да го каже!

— Той е бил тук.

— Тук? На това място? — попита Нафар удивено.

— Да.

— Невъзможно!

— Той е седял на кафявата кобила на Устад.

— Това е също невъзможно!

— Погледни насам! На това място двамата ездаци са слезли от конете. Мъжът, яздил жребеца, е оставил следите от кожени подметки. Другият, който е скочил от кобилата, е бил босоног. Ела сега натам, където са седели! Тук босият, а тук другият. Виждал ли си някого да седи по необикновения начин, като подвива само единия крак и слага другия върху коляното така, че петата докосва от другата страна земята?

— Машаллах! Така седи само един! Ти също го видя!

— Кой е той?

— Факирът!

— Правилно! Този негов маниер да седи или по-скоро да клечи, веднага привлече вниманието ми, когато седна в бивака при нас. Босоногият мъж тук е седял точно по същия начин.

— Не може ли да има и друг със същата привичка?

— Добре, да приемем тази възможност! Ти разгледа ли внимателно как беше облечен факирът?

— С дрипи!

— Как беше притегнал в кръста дрипите?

— С една връв. Краищата на възела висяха отзад.

— Забеляза ли нещо по тях?

— По две кипарисови шишарки във всеки край.

— Сега погледни тук! Докато е седял, тези шишарки са докосвали пясъка зад него. Когато се е движил, те са се движели заедно с него. Виждаш ли тези черти? А кръглите отпечатъци тук, където са стояли неподвижно във финия пясък?

Той отправи очи към знаците, а после ги отвори широко към мен.

— Ефенди — каза, — това действително е четене на дири! То доказва, че тук наистина е седял факирът. Ама за коня на Устад още не вярвам!

— Аз само казах какъв е бил. Повече не мога да знам. Ти самият спомена Устад. Всъщност той достатъчно богат ли е да притежава такъв кон?

— Да, говори се, че имал власт над цялото богатство на земята.

— Хората си говорят само колкото да кажат нещо. За мен днес има значение единствено това, което виждам тук. Кога според теб ще стигнем в Дер-и-Джиб?

— Ще бъдем близо до него още довечера, макар че трябва да поемем по околен път, за да не засечем евентуално изостанали джамикун.

— Но в такъв случай може би няма да засечем следите им!

— О, напротив! Днес ще пресечем пътя на враговете, а после ще се постареем да ги изпреварим. В тази пресечна точка трябва да ни чакат моите съгледвачи.

— Значи им е известно мястото, където ще стане това пресичане?

— Да. Надявам се, че сега доверието ви към нас напълно се е върнало!

И ме погледна очаквателно какъв отговор ще дам. Тогава Халиф ми подхвърли открито, че онзи го чу, следния въпрос:

— Какво ще му кажеш, сихди? Доверието не е някоя фурма, която човек за една минута може десет пъти да даде и си вземе обратно. То си отива по-бързо отколкото се връща.

— Ще го питам за една „празнота“, съществуваща помежду ни, драги Халеф — отговорих.

— Каква празнота? Не знам за такава.

— И все пак тя си е налице. Ние я взехме със себе си още когато напуснахме бивака на динарун. Когато конният ариергард пристигна в полунощ при нас, тя стана по-голяма и сега съм любопитен дали той ще съумее да я запълни. Аз си мълчах по този въпрос, защото ти вярваше на динаруните.

— Не те разбирам.

— Веднага ще ти стане ясно! — И обръщайки се към шейха, продължих: — Сега вашият бивак напълно запуснат ли е?

— Да — кимна той.

— Там вече няма никой?

— Никой!

— Значи всичко живо е на път? С нас и с тиловия отряд?

— Да!

— Също и нашите пленници? Джамикуните? Над които искахме да проведем съд?

Сега той отговори по-бързо, отколкото бях очаквал:

— Аз ги пратих към големия бивак на нашето племе. Там ще бъдат надзиравани до връщането ни.

— Защо не ни го каза?

— Вие питахте ли ме?

— Трябваше да ни го съобщиш без специален въпрос. Пленниците принадлежаха първо на нас и после на теб. Ще ти кажа съвсем откровено следното. Фактът, че тези малцина на брой джамикун са се появили толкова близо до вас, макар че сте били ограбени от техни съплеменници ми се стори непонятен. Фактът, че сте ги срещнали, без да разпознаете в тяхно лице джамикун сметнах за извънредно странен. Фактът, че са изчезнали, без да си счел за необходимо и една дума да ни кажеш, за мен се явява дори подозрителен. Ето защо засега още няма да ти отговора на въпроса за нашето доверие. Ти сам ще разбереш дали се е върнало, или си остава изгубено. Сега нека продължим прекъснатия път.

Той не каза нищо, обърна коя и напусна с придружителите си клисурата. Едва след време погледна веднъж назад да види дали го следваме. Ние естествено го следвахме. Присъединихме се към отряда, който ни бе чакал, и продължихме ездата, при което ние двамата бяхме последни в колоната.

— Странна е тая работа с пленниците! — обади се Халеф след известно време, през което се бе вгълбил в себе си. — Ще повярваш ли, сихди, че от потеглянето ни изобщо не ми е дошло на ум за тези хора?

— Забелязах.

— А на теб?

— Аз едва заранта видях, че липсват.

— И премълча пред мен?

— Ти беше толкова весел, както рядко се бе случвало през тези дни. Не исках без нужда да всаждам у теб подозрения.

— Защото искаш да ме щадиш заради болестта, знам го! Все още ли вярваш в нея?

— Да.

— Дай ми тогава пак от цера!

— Халеф! — извиках. — Отново ли се чувстваш недобре?

— Не. Но старата пак е тук. Тайно се е прокраднала. Сега седи зад мен на коня и ме глади с леденостудена ръка нагоре-надолу по гърба. Тя трябва да се махне. Дай ми лекарството!

През последните часове не бях му обръщал внимание по отношение на треската. Сега видях очите му да блестят. Те имаха блуждаещ обезпокоителен поглед. Извадих хинина от кобура на седлото и му го дадох. Той се взе, а после за дълго настъпи мълчание помежду ни.

Причината за него на първо време се криеше в тревогата, която отново изпитвах към Халеф. След това ме бе спходила една мисъл, напълно пригодна за нови безпокойства.

---

[1] петекия (ит. petechia) — точкови капилярни кръвоизливи по кожата (Б.а.) ↑

[2] хасба — дребна шарка, морбили (Б.а.) ↑

[3] Лаб ел Баруд — барутна игра (Б.а.) ↑

[4] Библия, Трета книга на царете — 19;4, 5 (Б.нем.изд.) ↑

- [5] Б'исмиллах! — В името на Аллах! (Б.а.) ↑
- [6] Дер-и-Джиб — Долината на чувала, подобно на нашите „глухи“ улички (Б.а.) ↑
- [7] Ибн ел Араб — син на Арабия, арабин (Б.нем.изд.) ↑
- [8] Бла-ед-Дуд — червени фурми, служещи за фураж на конете (Б.а.) ↑
- [9] динари — ед.ч. от динарун (Б.а.) ↑
- [10] хурия (перс.) — прекрасна девойка от мохамеданския рай (Б.пр.) ↑
- [11] Сахм — стрела, Устад — Учителя (Б.а.) ↑

В ПРЕГРЪДКИТЕ НА СМЪРТТА

1. ПЕДЕХР

В последно време бяхме извършили значителни грешки, грешки, които за нас всъщност би трябвало да са невъзможни. Към тях се добавяха, като размислех, куп дребни постъпки, напълно несвойствени за нас. Преди всичко се питах как стана така, че потеглихме от бивака на динарун, без да сме се произнесли за пленниците. След това ми хрумна, че трябваше да поискаме да ни покажат гробовете на убитите при нападението пастири. И това не бяхме сторили. Как бе възможно опитни хора като нас да се провинят в такива недопустими прегрешения? При Халеф беше виновна болестта. Но при мен? Изведнъж ли бях започнал да забравям? Остротата на мисловната си способност ли бях изгубил? Откъде идваше при мен странната умора, на която изобщо не бях обръщал внимание, макар да бе спомената вече на няколко пъти от Халеф? Имах добро здраве и кажи-речи изключвах мисълта, че бих могъл да се разболея. Ако все пак се случеше някога да не съм добре, не го вярвах. Състоянието, което дава на други повод за оплакване и угриженост, за мен е просто лека неразположеност, за която не си струва да хабя думи. Но сега, когато споменатата мисъл ме бе споходила, направих онова, което до момента бях пропускал. Прехвърлих вниманието си от Халеф върху самия себе си, за да изследвам здравословното си състояние, и ето че — не се смейте! — се случи неочакваното: „старата, беззъба жена“ ми прошепна в ухото, че е и моя гостенка.

Мисълта за тази възможност ме доведе до прозрението на истината. Онова, на което не бях обръщал внимание, което едва бях усещал, сега в миг се появи. Главата ми беше замаяна, настроението — невесело, духът — уморен, тялото нямаше вече обичайната подвижност. Едва направил това откритие и... и... получих усещането, че челната ми кост из един път е станала два пъти по-дебела и притиска мозъка. Глупости! Аз и телесни болки! Направо смехотворно! Чисто внушение! Но пък ги чувствах! В автосугестика ли започнах да вярвам? Взех се в ръце и съвсем преднамерено смушках коня, който направи един дълъг скок.

— Какво има? — попита хаджията и ме погледна в лицето. — Що за цвят имат страните ти? Защо внезапно хлътнаха? Болен ли си?

— Нещо подобно! — ухилих се аз, ама в действителност съвсем не ми беше весело.

— Ей, не крий! Моята стара жена те е поздравила! Тъкмо тя ни липсваше още! На мен ми е толкова горещо и вътрешно така страшно. Искан ми се да съм някъде на голяма хладина. Пред очите ми се въртят огнени колела. Сихди, трябва да питаме шейха дали няма тук някъде наблизко вода.

Той подтикна коня си и препусна напред. Последвах го. Още преди да сме настигнали шейха, се провикна:

— Нафар Бен Шури, кажи дали някъде из тази местност има вода!

— За пиене?

— Да и за пиене! Но много, много! Толкова много, че да можеш да цамбурнеш и да се изкъпеш.

Тогава аз протегнах десница напред и казах:

— Там се извисява една планина с наситен синьо-зелен цвят. Трябва да има гора и вероятно широколистна, не иглолистна. Позната ли ти е?

— Да — отговори шейхът. — Билото ѝ носи иглолистни дървета, но надолу следват мюрваран и дишбудакан^[1]. Ще минем покрай подножието ѝ.

— Където растат мюрваран, непременно има и течаща вода!

— Там действително има такава. Тя се изтича в нещо като езеро. Добре го знам. Ловили сме риба. След малко повече от два часа ще стигнем.

— Толкова късно? — попита Халеф.

— Да. По въздуха не е и наполовина толкова далеч, но ние на два пъти трябва да се спускаме в дълбоки долини и пак да се изкачваме. Езерцето се намира от западната страна на планината.

— Два часа не чакам. Вие си стигайте толкова! Ние ще препуснем напред. Нали идваш, сихди?

Без да дочака отговора ми, той смущка с пети слабините на коня. Благородното животно се изстреля като запратено с тетивата на лък. Асил Бен Рих го последва мигновено без никакъв подтик от моя страна. Знаеше, че мястото му е при Баркх.

Първоначално теренът беше равен и полетяхме с истинско блаженство по него. Копитата сякаш изобщо не докосваха земята. Халеф възликува. Оставих го напред. Това трябваше да подтикне неговото самолюбие и да съживи енергията му. Може би така щеше да издържи! А иначе да измине с понижен дух път от над два часа, вероятно щеше да означава да се преумори и претърпи поражение.

Ето защо му викнах:

— Брой, хаджи, след колко минути ще те стигна!

Той изхвърли ръка във въздуха и извика ухилено:

— Никога, никога! Няма да броя. Та това би траяло цяла вечност!

Прилегна напред. Въздушното течение разгърди бурноса и го изду като балон. Той освободи краищата, оставяйки го да полети. Кон и ездач сякаш добиха крила. Замята буквално изчезваше под нас. Погледнах назад. Динаруните бяха спрели конете си и зяпаха удивено подире ни. Такава езда навярно още не бяха виждали.

Само след кратко време равнината свърши. Понесохме се в галоп по мек спуск, пресякохме напреки долината и после отново нагоре. Беше истинска наслада да гледам как леко и волно лети Халеф, освободен от всяка тежест. При такава чисто бедуинска езда ездач и кон имат една воля, една чест!

Отвъдният скат на възвишението беше по-стръмен. Осеян беше със скални отломъци, а помежду им растяха отделни иглолистни дървета. Халеф трябваше да обуздае врания. Аз направих същото. Моят Асил беше по-добър в спускането и катеренето от Баркх. Благородното животно не искаше да бъде отзад, а непременно да настигне другото. Ала колкото пъти приближавахме, Халеф отново дръпваше напред. Със стигането долу конете от само себе си поеха по стария начин. Асил издаде онзи дълбок, гърлен тон, който при него беше признак на нетърпение. Ядосваше се, дето го задържах. Сега отпуснах юздите, изправих се на стремената, за да го облекча и извиках думичката „яллах“, която означава нещо като „напред“. Великолепното създание изхвърли нагоре глава с радостно процвилване, спусна я отново и сега можеше де се види на какво е способен един чистокръвен кон по собствена воля и единствено от чувство за чест, без да е подтикван от ездача. Вероятно на някои горните думи ще се сторят твърде високопарни. Нека потърсят други. Истинският познавач знае какво искам да кажа!

В резултат на този внезапен щурм задминах Халеф. Неговата реакция се прояви в онова звуково образуване, съставено от „а“ и „х“, с което ездачът подтиква животното към бързина и което само едно арабско гърло може правилно да произнесе. Баркх усърдно се залови да настигне Асил. Аз изобщо не бях имал намерение да остана начело, исках Халеф преди мен да достигне езерцето. Но в това моят кон не беше съгласен. Когато му стегнах юздите, започна гневно да пръхти. С едно погрешно поведение можех да изгубя неговото доверие, предаността му. Ето защо сметнах, че ще е по-добре да го предоставя на волята му.

Когато се озовахме върху второто възвишение, хаджията ме беше застигнал. Лицето му сияеше. Тяло, дух и душа се намираха при него в еднаква напрегнатост. Та нали тъкмо това бях целил!

— Сихди, признай, че те победих! — викна ми той.

— Не! — отговорих.

— Тогава внимавай!

— Да не би да се каниш да употребиш тайната?

— Не. Нали го правим само в краен случай. Но внимавай, аз все пак ще те победя!

Той се приведе максимално напред и заговори окуражаващо на коня:

— По-бързо, по-бързо, приятелю! Покажи бързината си, благородни! Докажи ми обичта си с по-бърз бяг, най-мили от моите любимци! Аз се гордея с теб! Твоята цена е несравнима, съкровище мое! Нима ще допуснеш да се посрамя пред нашия сихди? Знаеш, че моята слава е и твоя слава и твоят позор също мой позор. Вслушай се в молбата ми! Моята любов ще те възнагради за усърдието. Тичай, о, тичай! Лети, о, лети, радост моя, блаженство мое, наслада моя! Ще ти дам цяла шепа фурми; най-хубавите, най-сладките ще ти избира! Помисли само, помисли: фурми, фурми, фурми!

Конят естествено не разбра смисъла на думите, но схвана значението. Думата „тамр“ (фурми) му беше много добре позната. Той снижи още повече глава и ускори галопа.

Ездата ни беше толкова бърза, че планината — наша цел, сякаш устремно се извисяваше. Същевременно растеше всеки миг и на ширина. Скоро от нея ни делеше едно затревено земно хлътване подобно на лъжчина. Понесохме се ventre-a-terre^[2] по тревата. Там,

вдясно, се спускаше вода от височините. Свез храсталак очертаваше руслото ѝ нагоре до стволовете на високите елхи и ясени. Насреща ни заблестя езерното огледало.

— Вода, вода, вода! Най-сетне, най-сетне! — провикна се Халеф.

Той пришпори скришом, не откъм моята страна, врания си жребец. Аз много добре го забелязах по движението на коня, но не казах нищо. Не му се разсърдих за дребния, малко нечестен трик. Баркх отведнъж се изстреля и преди Асил да е съумял да навакса тази неочаквано бързо възникнала преднина, бяхме стигнали при целта. Халеф естествено беше пръв.

Той обърна коня си към мен и попита:

— Е, сихди, кой е победителят?

— Ти! — отговорих.

— Ама ти се хилиш!

— Толкова ли е голям позорът да бъда победен от теб, че да взема да ревна?

— Сихди, не се крий! Разбирам усмивката ти. Аз подтиквах Баркх, но ти задържаше Асил. Признай си! Бъди искрен! Правеше ли го?

— Да — отвърнах.

Можех да си го кажа честно, защото бях постигнал целта си да държа Халеф под напрежение.

— Значи щях да претърпя поражение, ако беше поискал?

— Да. Казвам ти го така открито, защото това е чест, голяма похвала за теб.

— Как тъй?

— Баркх не води произхода си от вашите коне. Асил е с предимство, защото е роден при вас и е възпитан от теб. Той е несравним, защото неговият баща Рих беше несравним.

— Това е вярно. Твоите думи ме карат да се гордея, сихди. Аз не бях честен спрямо теб. Ти не приказваше на твоя жребец, а аз накрая дори пришпорих моя. Прости ми!

Бяхме слезли, когато разменихме тези реплики. А как стояха конете ни! Кротко, сякаш от часове се намираха тук. Дишането им беше равномерно. По муцуните им нямаше и един-едничък фъндък пяна, а по кожата и едно-едничко петно пот. Помилвахме ги. Баркх улови със зъби ръкава на Халеф и не го пусна.

— Знаеш ли какво иска? — засмя се хаджията.

— Да. Човек трябва да сдържа думата си дори и пред животните.

Той отвори торбата с фуража и направи онова, което беше обещал — подбра пълна шепа от най-хубавите фурми и му ги даде. След това разседлахме конете и те без никакъв подтик от наша страна моментално навлязоха във водата — голяма рядкост при родените в пустинята коне!

Възбудата, напрежението бяха отминали с ездата. Дееспособността на Халеф видимо спаднаше. Когато се запъти към устието на потока, за да пие от бистрата, течаща вода, видях, че крачките му бяха несигурни. Мен самия ме овладя особено чувство. Имах усещането, че някакви невидими, но осезаеми ръце ме издигат полека нагоре и полагат в тревата. Трябваше да седна. Елхите около мен започнаха да танцуват. Главата ми сякаш бе кухо кълбо, което ставаше все по-голямо и по-празно. Затворих очи. Странно! Чух съвсем ясно тупкането на сърцето си. Някой улови ръката ми.

— Сихди, сихди, какво става с теб? Кожата на лицето ти има цвета на пръст! Защо държиш очите си затворени?

Костваше ми усилие да ги отворя. Халеф се беше навел над мен. В погледа му говореше същия страх, който бе прозвучал в гласа му. Това помогна. Скочих и отговорих:

— Около мен дърветата подеха танц и го оставих да отmine.

— Точно както толкова често се случва сега при мен! Местността, през която минаваме, се върти в кръг, главата ме цепи, всичките ми карантии се бунтуват. С цената на цялата си сила криех това от теб и се държах изправен. Аллах да погуби старата жена! Не може ли да се задоволи само с мен? Не съм ли ѝ достатъчен аз, прославеният шейх на хаддехидните, комуто се подчиняват хиляди храбри бойци? И към теб ли трябваше да простре неотрязаните си нокти? Тя единствено е виновна, дете всичко около нас танцува! Де само да можех да я видя и докопам! Щеше да ѝ отmine меракът да си позволява подобен майтап с мъже като нас. Ела и пий вода! Тя охлажда кръвта и ядосва жената!

Той задържа нежно ръката ми в своята и ме поведе натам, където се беше напил самият. Той, болният, ме водеше! Какво ли щеше да излезе от тая работа? Трябваше да се овладее! Пиех, пиех ли пиех — на дълги глътки. Буквално чувствах хладната вълна, преминаваща

бавно и укрепващо през тялото и крайниците. Когато се изправих, очите ми отново бяха бистри.

— А сега ела, трябва да се изкъпем — подкани ме Халеф. — Ама нека не се отдалечаваме един от друг. Трябва да останем заедно, та да може да си помагаме, в случай че и водата около нас затанцува.

Скоро намерихме едно подходящо място. Аз навлязох пръв в изключително благотворните за нас води. По края беше плитко, но скоро стана много дълбоко. Заплувах навътре. След едва отминалия пристъп на световъртеж това беше може би непредпазливост, ала сметнах, че движението щеше да бъде полезно за мен. Но не след дълго поех обратно. Лек ветрец накъдри повърхността на водата и многобройните отблясъци и искри сякаш преминаха през очите ми в мозъка. Почувствах се несигурен.

Като се добрах отново до дъното, първата ми работа беше да потърся Халеф. Нима още не беше влязъл във водата? Ето че вниманието ми беше привлечено от едно движение. Приблжих до въпросното място. Той лежеше там, изпънал се надълго, с извита назад глава, така че само устата и носът се подаваха от водата. Ситуацията беше забавна, ала напушилият ме смях скоро премина, когато приблжих напълно и видях тялото му. Цялото беше покрито с тъмни морави петна.

Тиф! Действително тиф!

Нима беше в човешките способности някой да се държи на крака при този напреднал стадий на болестта, че и да участва в една такава форсирана езда?! Една рожба на така наречената „цивилизация“ не би съумяла да го постигне! Само здравето като камък, калено тяло на въздържания номад, непознаващ пороците и съсипващите нервите наслади на „по-високо стоящата“ интелигенция, може да прояви такава съпротивителна способност. Заедно с физическите, душевните качества на дребния хаджи също бяха допринесли за да не рухне още отдавна. Може би бяха съдействали някои чисто географски фактори. Но каквото и да беше, фактът бе налице. Той лежеше пред очите ми във водата, покрит с петекиални петна, чиито резки очертания бяха започнали вече да преминават едно в друго. При тази гледка главата изведнъж ме заболя и мразовити тръпки преминаха по крайниците ми. Халеф бързо надигна глава.

— Ти зъзнеш, сихди!? Виждам го! — каза — Иди на брега! Аз ще остана да полежа.

— Вече ми мина — отговорих. — Но, приятелю, как само изглеждаш!

— Петнист като леопард! Ама, ама... какво виждам!

Той се надигна, посочи гърдите ми и продължи:

— Ето, и при теб тук! Точно тука започна при мен!

Погледнах се. Забелязах нещо, което не бях видял досега — аз също имах петна, макар и все още малки. Намираха се под ключиците.

— Изплаши ли се? — попита хаджията. — Защо мълчиш? Защо не казваш нищо? Това болест ли е? Тежка или лека? Познаваш ли я?

— Познавам я, Халеф — отговорих. — И за да не направиш някоя грешка, ще бъда откровен с теб. Тя е почти също толкова опасна и продължителна като чумата, която навремето ни отведе близо до смъртта. От десет болни умират двама...

— Но защо трябва да сме точно ние двамата? — прекъсна ме той. — Нали тепърва трябва да дойдат още други осем! Дори не ми и хрумва да се отписвам преди тях!

— Аз също се надявам да отървем най-лошото. По отношение на здравето не сме от средна ръка хора, така че споменатите цифри не могат да се отнасят за нас. За щастие аз имам най-доброто лекарство — камфор и хинин. Трябва да правим студени бани. Като помисля за това, най-добре би било да останем тук. За нас животът трябва да е също така скъп както дългът на гостоприемството. Но откъде ще се вземат тук грижите, от които ще се нуждаем?

— Оттам, откъдето дойдоха навремето — от небето на Аллах, който никога не ни е забравял и никога няма да ни забрави. Скъпи ми, добри сихди, спомни си, че и тогава нямаше кой да се заеме с нас. Ние лежахме в най-голяма самота — под нас чумавата земя, но над нас големият светъл шатър, от който ни гледаха всичките ангели. Те ми се явяваха в съня, но аз и наяве мислех за тях. Не оздравяхме ли без всякаква друга, а само с тяхна помощ?

— Да, храбри, верни приятелю! Те се грижеха за нас — първо за мен чрез твоята и после за теб чрез моята ръка, макар тези ръце да бяха толкова слаби, толкова мършави, толкова окаяни.

— Значи и сега ще се заловят за работа! Или не вярваш?

— Вярвам. Но навремето ти беше пипнат от чумата едва когато аз бях вече на оздравяване. А сега вероятно по едно и също време ще бъдем...

— По едно и също време? — прекъсна ме той. — И през ум не ми минава! Ако старата жена си мисли, че всичко ще върви по хатъра ѝ, то много се лъже! Ние също имаме воля! И ще я прокараме! Няма да допуснем да заболеем заедно! Ако не можем да се разболяваме един подир друг, то по-добре изобщо да не се разболяваме! Докато единият е болен и се нуждае от грижи, другият трябва да остане здрав! Та нали и без друго се започна съвсем правилно! Петната се появиха по-напред при мен. Върховният момент на болестта значи няма да настъпи по едно и също време. Но преди този върхов момент аз няма да се огъна! Преди да ме е сграбчил с хиляди ръце, трябва да сдържа думата си пред динарун.

— Халеф...!

— Сихди...! Знам какво искаш да кажеш. Утре ще бъдем в Долината на чувала, а не сме до такава степен болни, че да се налага да останем да лежим тук. Вдругиден битката ще е отминала и аз безпрекословно ще сторя каквото кажеш. Ако останем тук, динаруните ще продължат не като наши приятели, а като наши врагове, и ще се върнат точно когато сме най-безпомощни, за да си отмъстят. Безпомощни! Та нали това бе думата на шейха! Нека не я превръщаме в истина, сихди!

Биваше си я аргументацията му! Как се зарадвах, че мисловната му способност все още проявяваше такава острота! На влиянието на студената баня ли можеше да се припише? Легнах до него, защото и аз чувствах, че водата ми действа благотворно. Конете пасяха сочната трева — една дълго липсвала им наслада. Сенките на високите ясени ни покриваха така, че горещите слънчеви лъчи не ни безпокояха. Не се питахме дали един прекалено дълъг престой във водата няма да ни навреди и я напуснахме едва когато сметнахме, че динаруните скоро ще пристигнат.

Когато се появиха, вече бяхме готови да продължим ездата си.

Естествено и те си позволиха почивка, но само половин час. После продължихме, при което ние пак застанахме в края на кавалкадата.

По време на престоя на динаруните при езерото между нас и шейха не бе разменена нито дума. Към неговите хора държането ни беше приятелско, но също така без разговори. Изключително фаталната дума „недоверие“ сключваше и неговата, и нашите уста.

С удоволствие забелязахме, че сега се намирахме в богата на води, а оттам и на гори и пасища планинска област. Това обстоятелство ни вливаше успокоение. Впрочем банята сякаш ни бе действала различно. Аз се чувствах укрепнал, докато Халеф сподели с мен, че бил много уморен.

Не беше свикнал на студени бани, а днешната бе твърде продължителна за него.

По-късно видях, че потрепери. Слънцето все още печеше жарко, поради което приех, че движението е чисто случайно. Но когато се повтори, той призна на моя въпрос, че го разтърсва вътрешен студ, и помоли отново за хинин. Счетох за уместно да не му давам от лекарството, а да му предложи едно повторно надбягване. Той тутакси се изправи бодро на седлото и каза:

— С радост давам съгласието си, сихди, но при едно условие.

— Какво?

— Да си разменим конете!

Какъв хитрец! Аз, разбира се, проявих готовност. Най-добре щеше да е да яздим по пътя, който така или иначе трябваше да изменим, но щяхме да бъдем принудени да попитаме шейха, който ни беше сърдит. Ето защо решихме да хванем друга посока — около един хълм, който се издигаше вляво от нас. Като го заобиколихме, трябваше да се натъкнем на следите на динаруните или дори на самите тях. Викнахме на Нафар Бен Шури какво възнамеряваме и вече се канехме да подкараме нататък конете, когато той отговори:

— По-добре останете с нас! Оттатък хълма се намира мястото, където ще ни чакат моите воини.

— Това не е причина да се мъкнем едва-едва с вас. Сега ви е известна бързината на нашите коне. Вероятно ще бъдем там преди вас.

— Сигурно ли е, че ще дойдете?

— Да.

— Закълни се!

— Какво ти скимна! Ние не даваме клетва дори за много по-важни неща. Ти имаш думата ми и тя ти е достатъчна!

Сега се отклонихме, но първо яздихме бавно, тъй като Халеф имаше да направи едно сърдечно излияние.

— Той е недоверчив, сихди.

— И оскърбителен — прибавих аз.

— Да, беше оскърбление от негова страна да изисква клетва. Ние трябва да сме много важни за него.

— Така изглежда действително!

— Имаш ли представа защо?

— Да.

— И каква е работата?

— Засега е само догадка. Той знае, че може да разчита на нашия опит и уменията ни в стрелбата повече отколкото на себе си и на всичките си хора. Та нали и самият го каза покрай другото. Но това разсъждение не е достатъчно да си изясня някои неща, които привлякоха вниманието ми.

— Какви?

— Той много явно се стремеше да узнае тайните на оръжията и конете ни. Защо? Тези тайни все пак са важни само за притежателя. Дали пък няма намерение да си присвои нашата собственост?

— Сихди! — извика Халеф изненадан.

— Дали не е наш враг, домогващ се до конете и оръжията ни, които без предварителни обяснения ще са му безполезни? И се представя за наш приятел единствено за да узнае тайните? А след като ги научи, да покаже истинското си лице... лицето на разбойник и убиец?

— Сихди! Нима е възможно някой да притежава такава нечувана проклетия?

— Ти ли питаш, който си опознал толкова много хора?

— Колко безразсъден ще се окажа, ако излезеш прав!

— Успокой се! За мен също не може да се каже, че постъпих умно. Ние трябва да проявяваме най-голяма предпазливост. И нещата стоят още по-зле за нас, понеже всеки миг можем да бъдем повалени от болестта.

— Сихди, при мен болестта е второстепенен въпрос! След като изрече опасенията си, аз не мога да си позволя да се разболея, преди да знаем къде сме с тоя Нафар Бен Шури. Има ли сега още нещо за обсъждане?

— Не.

— Тогава да започваме. Веднага. Внимавай! Едно... две... три!

При „три“ се започна гонитбата на честта, която, както исках, трябваше да се падне на шейха на хаддедихните. За съжаление, не му било съдено да я получи, но и на мен — също. От цялата работа щеше да произлезе една съвсем друга гонитба.

Бяхме се разделили с динаруните на едно плато. От него се спуснахме до подножието на хълма, който предстоеше да заобиколим. Теренът там така се стесни, че ни принуди да забавим ход. Трябваше да лъкатушим предпазливо през почти непроходим скален лабиринт. Наличните следи обаче подсказваха, че тук от време на време минават хора. Теснината после изведнъж се разшири и премина в долина, която можехме да следваме около хълма. Точно когато се канехме да навлезем в нея, само на двайсет крачки пред нас изникнаха двама ездачи. И кой беше единият?

Саллаб, факирът! Яздеше кафява кобила от най-чиста раса, много вероятно Сахм на Устад. Придружителят му — млад мъж, очевидно също факир, и невъоръжен като Саллаб — седеше на тъмен, полублагороден жребец. Двамата се стреснаха, като ни съгледаха.

— Динаруните! — извика Саллаб.

— Не, само ние! — отговорих аз.

— Само вие двамата?

— Да.

— Шейтанът ще ви повярва! Хайде! Обратно, назад!

Той обърна коня и препусна. Другият го последва.

— Сихди, какво... — извика Халеф.

— Тихо! Без ненужни приказки! — прекъснах го. — Тези двама фукара^[3] са ключът към загадката, която имаме да разрешим. Непременно трябва да ги пипнем!

— Дори със сила?

— Да, ако се отбраняват! Аз ще се заема със Саллаб, а ти вземи другия. Но кобилата е бърза като стрела. Дай ми Асил! Всеки ще язди коня, който познава. Бързо, бързо!

Скочихме и разменихме животните. После се понесохме напред след бегълците.

— Внимавай! — извиках на Халеф. — Възможно е все пак да имат оръжия!

— Не се кахъри, сихди! Най-сетне, най-сетне пак преследване, истинско, същинско преследване!

Размяната на конете не бе отнела и минута, но въпреки това фукара вече доста се бяха отдалечили. Саллаб яздеше отпред. Както стоеше работата, не биваше да се впускам в дълга гонитба. Понеже въпросната пресечна точка се намираше от другата страна на хълма, не бе изключено джамикун да са наблизил. Трябваше възможно най-скоро да заловим бегълците.

— Асил... Асил! Рамхххххх, рамхххххх!

Това бе подтик за кариер. Погалих го по шията. Той полетя. Едва докоснали предните копита земята и задните вече се изхвърляха. Беше истинска наслада. Имах чувството, че седя на свободно носещо се седло, без животно под него! Бързо приближавах двамата фукара. Саллаб погледна назад. Чух, че нададе крясък. Подтикна животното си и то ускори досегашната бързина. Другият напредваше добре, но изоставаше. След късо време го настигнах. Прелетях толкова близо край него, че можех да го досегна. Седеше приведен напред. Стоварих му един юмрук в ребрата. Силата на удара бе увеличена от невероятната бързина на Асил. Факирът излетя от седлото, а зад мен се разнесе гласът на Халеф:

— Аз ще го заловя! Ще го държа! Ще го доведе! Ти гледай само другия, сихди!

Изобщо не погледнах назад към хаджията, защото знаех, че ще направи каквото очаквах. Но Саллаб отново се огледа и виждайки ме в такава близост, разбра, че до минута ще бъде застигнат. Държах го зорко под око и не ми убягна от вниманието, че три пъти потупа с ръце от двете страни на шията на коня и извика някаква дума, която не можах да разбера.

Тайната на кобилата ли бе това? Нима факирът бе такъв приятел и довереник на Устад, че онзи я бе споделил с него? На въпроса ми бе отговорено веднага. Кобилата вече не тичаше, а летеше с бясна бързина! Това е било тайната. Едва я бе приложил и разстоянието помежду ни се удвои. Следователно аз също трябваше да употребя моята. Приведох се силно напред, сложих ръка между ушите на Асил и три пъти произнесох името му. Избирането на този сигнал беше продиктувано от трудното му изпълнение. Само ездач, достоен за един арабски бегач, може да достигне при кариер ушите на коня си с ръка.

Ефектът бе грандиозен. В първия миг Асил сякаш искаше да спре. По цялото му тяло премина трепет. После издаде дълбоко пръхтене, стенание на благодарност и радост. И сега... сега вече ми се струваше, че нозете не се виждат — толкова невероятно бързо се движеха. Храстите и дърветата буквално прелитаха край мен. Дъното на долината изтичаше и изчезваше зад мен като от въртящ се валяк. Неподвижният тук въздух се превърна във фучащ вятър. Моето движение вече не приличаше на езда, а на хоризонтално „падане“. Не можах да се стърпя — изликувах, на което Асил отговори с радостно пръхтене.

Това бе едно съвсем различно от възнамеряваното с Халеф надбягване! Прочутата, бърза като стрела кобила на Устад и най-добрата кръв на хаддехните в единоборство! Не на шега, а сериозно! Тайните бяха приложени и животните се напрягаха да дадат всичко от себе си! Кой щеше да победи?

Този въпрос остана за мен като въпрос в продължение най-много на четвърт минута. Той се превърна в отговор, когато видях, че тайната беше възбудила кобилата. Ритъмът на крайниците бе удивително лек, но неравномерен. Показваше се ту десният, ту левият хълбок. Виждах главата ѝ ту от едната, ту от другата страна. Само след кратко време ми се стори, че се носи не гладко, а на пулсации. Вероятно отдавна не е била тренирана да бяга „в тайната“ и дишането ѝ сега бе късо и затруднено. Към това се добавяше също, че ездачът не беше мъж за кон от тази класа. Дали въобще бе обичайно да се види яздец факир, бе отделен въпрос. Със Саллаб работата в това отношение явно стоеше по-особено. Но сега, по време на тайната, той седеше на седлото не по-различно отколкото в най-обикновен галоп. Предполагах, че не умее да регулира и собствените си дробове, а камо ли да предложи някакво облекчение на коня. Вътрешна хармония между него и животното нямаше, защото виждах, че си помага с юздите при избягването на камъните и другите препятствия. А това никога не се прави, ако енергията на ездача не се предава на коня по сигурна вътрешна връзка!

Колко удивително гладко и спокойно употребяваше в замяна Асил своите сили! За него това бе игра, не напрежение. Той сякаш вече нямаше тяло, а само воля. Минаваше през дупки и камъни или ги отбягваше, без да издига или снижава гръбначната линия. Тропотът на копитата му конкурираше по ритмичност тиктакането на часовник.

Средата на челото не се отклоняваше нито миг и на цол ширина от общото направление на тялото. От дишането му не се долавяше и плъх. Скоростта, за която преди малко говорих, вече не беше налице — на нейно място бе настъпило нещо непонятно.

Така все повече и повече приближавах факира. Той все по-често се обръщаше и започна да удря коня. Бях на не повече от десет дължини от него, когато непредпазливо се захвана да го обработва и с крака.

— Престани! — викнах му. — При тайната никога не бива да биеш и да блъскаш коня!

Едва бях изрекъл предупреждението то доказа своята достоверност. Кобилата намали вихрената бързина, премина в галоп, извърши страничен скок, втори обратно и... факирът излетя от седлото! Аз мигом се стрелнах високо над него, но бързо дадох знак и отмених с вика „Андак!“^[4] тайната. Почти още в летеж Асил описа дъга, премина през галоп и тръс в ходом и спря при факира, който стана от земята и се заопипва дали не е пострадал.

— Защо побягна от нас? — попитах го докато слизах.

— Ефенди, твоят жребец не е кон, а джинни^[5]! — отговори той.

— Не те питах за твоя кон! Ранен ли си?

— Не. Слава на Аллах!

— Тогава иди и доведи Сахм!

— Сахм? — попита удивен. — Ти знаеш името на кобилата?

— Знам и повече, много повече, отколкото си мислиш. Но едно нещо не зная и не мога да проумея. Защо се уплаши от нас и удари на бяг?

— Защото... защото...

Не продължи, а ме погледна изпитателно в лицето и сведе глава.

Тогава аз пристъпих по-близо до него и казах:

— Ти по-рано си слушал за шейха на хаддедихните и за мен, нали?

— Да.

— Добри или лоши неща?

— Само добри.

— Но все пак ни смяташ за лоши хора?

— Не.

— Напротив! Защото от добри хора никой не бяга.

— Докато са добри, да!

— Да не би ние вече да не сме такива?

— Добър ли е все още онзи, който се поставя в услуга на зли?

— Имаш предвид динаруните?

— Да.

— Ние не сме се поставили в тяхна услуга!

— Но сте сключили с тях приятелство. А приятелството с такива хора петни доброто име!

— Думите ти звучат неразбираемо, но имат голяма прилика с предупреждението, което ми отправят моите догадки. Преди всичко трябва да ти кажа, че никога не сме възнамерявали да ставаме приятели със зли хора...

Бях прекъснат от идването на Халеф. Той яздеше до другия факир. Двамата разговаряха, сякаш се намираха най-сърдечно разбирателство. Като ме съгледа, той се провикна:

— Асил победи ли?

— Да — отговорих.

— Знаех си! Почакай само какво имам да ти кажа, сихди! От много голяма важност е.

Смушка Баркх, скочи, когато стигна до нас, и продължи припряно:

— Ще седнем тук да се посъветваме. Знаеш ли, сихди, кои и какви са нашите динарун?

— Е?

— Ние се проявихме като будали, ама големи будали! Те изобщо не са динарун, а отлъчени, отлъчени от разните племена в тази област. Всеки, който извърши престъпление, злодеяние и се покрие с позор, отива и се присъединява към тях. Те живеят само от кражба, разбойничество и разни подобни мискинлъци. О, сихди, ние дарихме тези хора с доверие, дето хич не го заслужават. Вярно, ти прояви малко по-голяма разумност от мен, ама и това не допринесе кой знае колко. Иде ми да ти лепна един шамар, а на мен самия десет, двайсет, че и петдесет. Ала понеже твърде много те тача и обичам, за да мога да ти го шляпна, то естествено трябва да се откажа и от моите петдесет!

Ядът му беше неподправен, защото без тази неподправеност изобщо нямаше да му хрумне — той много държеше на своята чест — в присъствието на двамата фукара да говори толкова непочтително за

себе си. Що се отнася до мен, беше ми добре дошло най-сетне да добия яснота. Но не ми се искаше една извършена непредпазливост да „поправям“ евентуално с втора, може би още по-голяма.

Ето защо попитах:

— Знаеш ли със сигурност, че нашите така наречени приятели не са динарун?

— Да.

— Кой ти го каза?

— Този фукар.

— И ти му вярваш?

— Естествено! При фукара лъжа не може да има!

— Първо, това съвсем не е вярно и, второ, трябва да те попитам: можеш ли да се закълнеш, че тези двама мъже действително са фукара?

— Машаллах! Какъв въпрос! Отправи го не към мен, а към самите тях!

Тогава се обърнах към Саллаб:

— Бъди искрен! Моят въпрос ще бъде пробен камък за твоята честност. Ти факир ли си?

Той отговори:

— Ти си Кара Бен Немзи, мъж от Елман^[6], а ние знаем, че при нас никога не е идвал от Елман зъл човек. Затова ще бъда честен. Аз не съм факир и моят придружител също не е такъв.

— В такъв случай не се казваш и Саллаб?

— Не.

— А как?

— Прикачих си името на известния факир от добри причини. Но кой съм всъщност, не бива да ти казвам, докато се считаш задължен да оказваш подкрепа на тези разбойници.

— Ако са ни излъгали, то обещаното от нас все едно не е казано!

— Е, те ви излъгаха!

— Можеш ли да го докажеш?

— Да го докажа? Какви точно доказателства искаш?

Трябва да призная, че с този въпрос ме постави в затруднено положение. Отговорих:

— Те се представиха за динарун, а ти твърдиш, че не са такива. Но пък ти самият призна, че представянето ти като факира Саллаб е

лъжа. При теб неистината бе удостоверена, ала при тях — не.

И четиримата бяхме седнали. Старият сведе глава, загледа се замислено в земята, после я вдигна отново и попита:

— Вие потеглихте с тези, които се наричат динарун, срещу джамикун. Ние сме джамикун. Вие ни пленихте. Какво ще правите с нас?

— Ще ви освободим. Ще можете да яздите, накъдето си искате.

— Сега, веднага?

— Да.

— Да яздим?

— Естествено!

— Значи и конете ни няма да задържите като плячка?

— Не.

— Но помисли какъв кон е кобилата!

— Във вашата страна никога няма да дойде мъж от Елман, за да вземе плячка!

— Аллах да те благослови, да благослови и всички в твоята родина, които имат такива човеколюбиви мисли! Ти току-що доказа, че си мъж, който действително е това, за което се представя, а именно християнин. Любовта към ближния и безкористността, които Иса Бен Мариям^[7] изисква от всички, наричащи се по негово име, при теб не са само едно празно ехо, а ръководят твоя живот, приказките и делата ти. За съжаление в този миг не мога да приведа доказателство, че казаното от мен съответства на истината. Едва фактите на утрешния ден ще ти покажат, че си можел днес да ме дариш с доверие. Ако Нафар Бен Шури беше в настоящия миг при нас, щеше да бъде принуден да признае, че съм казал истината за него. От мен ще научиш каква е истината.

Той направи малка пауза и продължи:

— В качеството си на главатар на отлъчените Нафар има в Багдад и Басра съгледвачи, от които научава всички важни за него неща, които там стават. От тях е дошла вестта за вашите великолепни коне, за несравнимите пушки, които ви придават силата на цяло племе. Те са го известили за идването ви и той е взел решение да ви отнеме тези съкровища. Наредил е да ви наблюдават по път, без да забележите. Така знаел как се придвижвате. Да ви нападне открито, не смеел, понеже се страхувал от оръжията ви. Ето защо решил да прибегне към

хитрост. Трябвало да станете негови гости и да получите шербет-инаум^[8].

— В бивака му? От него? — прекъсна го Халеф. — Но това не стана така!

— Чуй по-нататък! — отговори старият. — Те ви чакали при водата, защото можело да се приеме, че ще останете там. Видели ви да идвате. Направили се на скромни, пазели се да събудят недоверието ви натрапничество. Ето защо били в затруднение как да ви дадат шербет-инаум. Но тогава вие сами сте помолили за кафе. Сложили в него приготвения вече афиун^[9] и ви дали напитката, която вие сте изпили въпреки горчивината до последната капка. След това сте заспали. Те искали само да ви ограбят, не да ви убият. Но се страхували дори от ограбени мъже като вас — заради вашия опит, вашата разсъдливост, вашата дързост. По тази причина трябвало да бъдете заблудени относно тези, които ви дали питието на сънливостта. Затова Нафар Бен Шури не се показал пред вас и не ви издебнал с всичките си хора, а изпратил само няколко мъже до водата, които след извършване на деянието лесно можели да изчезнат... Деянието успяло, а последвалият дъжд дори заличил следите им. Но едва се зарадвали на успелия грабеж, разбойниците съзнали неговата безполезност. Оръжията ви вървели от ръка на ръка, ала никой не можел да открие по какъв начин стрелят. Тази неосведоменост ги правела безполезни за тях. А конете ви не позволявали никой да ги възседне. Поискали да ги принудят, но резултатът бил двама ранени мъже. Налагало се следователно да узнаят тайните на конете и оръжията, а това можело да стане единствено чрез вас.

— Аллах! — провикна се Халеф гневно. — Ние по такъв начин ще им разкрием тайните, че ще им стане направо зловещо! Говори нататък!

— Нафар Бен Шури скроил умния план да се яви като ваш спасител. Бил убеден, че от благодарност няма да съблюдавате тайните пред него. Вярно, трябвало да ви върнат всичко, но само за кратко време. И тъй, изпратил извършителите до едно уговорено място, където трябвало спокойно да се оставят да бъдат нападнати, и потеглил насреща ви. Правилно предположил, че няма да се върнете, а ще продължите след злосторниците. По какъв начин е осъществил плана си, вие знаете по-добре от мен. Та дори сте му помогнали!

— Да, така беше действително! — призна Халеф. — Ние повярвахме на този мъж и му се доверихме. Предоставихме му пленниците и даже не го попитахме за трупите и гробовете на тези, които сте убили!

— Ние? А, да, много добре зная каква приказка ви е разправил. Но където няма труповете, не може да има и гробове. От неговите хора не е убит или ранен и един-единствен мъж.

— Какво? Как? И това ли е лъжа?

— Да. Ние не убиваме! Нашата вяра ни забранява посегателство върху живота на други хора. Те са наши братя дори когато вършат глупостта да се смятат за наши врагове.

— Аллах! Каква вяра! Каква миролюбивост! Значи вие сте християни?

— Може би да, може би не! Едва когато съм опознал християнството, ще мога да кажа дали сме такива. Не ние проляхме кръв, а Нафар Бен Шури. Неговото деяние ме рани тежко и дълбоко в сърцето. И това сърце иска да крещи високо за мъст, защото аз съм човек и имам човешки чувства. Но там горе, където небето в тихи часове е открито за мен, стои изписана с ярки и големи букви една дума, чийто блясък затъмнява земния закон на отмъщението. „Ед дем б’ед дем!“^[10] крещи човешкото сърце към небето, когато се издига димът на пролятата кръв, ала отгоре хиляди ангели извикват своето „Ес самах“^[11], и при тази свята повеля всяка рана трябва да замлъкне!

Беше станал и известно време повървя, вътрешно възбуден, напред-назад. Сега не виждах мръсотията, която обезобразяваше неговото лице и дрипите, които го загрозяваха. Но виждах дълбоката болка, изпълнила очите му, и си казах, че можем да се доверим на този мъж. Когато се поуспокои, той седна отново и продължи:

— Приемайки, че ще скъсате съюза с Нафар Бен Шури, не смятам, че ще извърша грешка, като ви разкажа това, което всъщност би трябвало да научите едва по-късно. Тирът^[12], към който принадлежи, се отдели от племето на другите джамикун, защото ние считаме наистина, Мохамед за пророк, но не и учението му за душеспасително. Ние вече не сме номади, а живеем в къщи, които само през лятото заменяме с шатри. Имаме градини и нивя, които обработваме, и стада, чиито продукти караме на пазара в Исфахан. Прибираме богата реколта от шикалки, фъстъчено масло, сусам и

тютюн. С последния снабдяваме почти цял Хузистан. По отношение репутацията, с която се ползваме, ще прибавя, че в личната охрана на шах-ин-шаха постоянно има наши млади хора, макар владетелят много добре да знае, че те никога няма да употребят оръжията си за проливане на невинна кръв. Аз съм шейхът, но ме наричат не по име, а Педехр^[13]. Високо над мен и всички останали обаче стои Устад, пред чиято достопочтеност се прекланяме с любов и смирение. Ще го видите, надявам се.

— Той от вашето племе ли е родом? — осведомих се аз, сещайки се за твърдението на Нафар.

— Не. Ако искаш подобни сведения, обърни се към самия него. За нас той е един пратеник на небето, на когото не задаваме такива въпроси. Ние живеем в постоянен сговор помежду си и поддържаме мир с всички други хора. Когато се разделихме с останалите джамикун заради вярата си, известно време бяхме силно обезпокоявани и твърдо притискани от тях. Сетне обаче те съзнаха, че тази вяра и за тях може да е само от добро и полза. И отново се сприятелиха с нас. Трябваше да се пазим само още от отлъчените, дето са ви казали, че са динарун. Те живеят единствено от грабеж и не се спират дори пред убийство. Но ние ги наричаме масабан, защото нашият Ходех^[14] не желае да прикачваме лоши думи на хора, които съжаляваме. Тези масабан, чиито предводител е Нафар Бен Шури, се скитат навред на отделни дружини, за да жънат там, където не са сели. Но когато се касае за някой по-голям удар, бързо се събират. Такъв сполетя и нас. Почти всички мъже бяха на един празник при ленг-и-карун...

— Мислех, че Нафар Бен Шури е бил на такъв празник? — вметна Халеф.

— Това не е вярно. Той ни нападна през нощта, ограби всичко, до което успял в бързината да се докопа, и откарал част от стадата. От малцината останали вкъщи мъже шестима били убити. Сред убитите бил и моят единствен наследник, моят внук, радостта на моите очи, вечерната заря на последните ми дни. Когато на другия ден се върнахме, го видях да лежи пред мен покрит с кръв, с широко отворени очи и стиснати в предсмъртна болка юмруци. В душата ми прозвучаха два гласа. Единият викаше „Ед дем б'ед дем!“, ала другият се обаждаше „Самах, самах!“. Беше кратка, но тежка битка. „Самах“ на нашия милостив Ходех победи. Аз свиках всичките си мъже, за да се

посъветваме. Устад слезе от своя висок дом и присъства на събранието. Водиха се дълги спорове. Тогава той предложи своя план и придаде с това крепкост на волята ни. Беше решено с един-единствен мощен удар да се сложи край на нападта, която представляваха масабаните за страната. Искахме да ги заловим без всяко кръвопролитие; никой не биваше да се изплъзне. След това щяхме да ги изпратим на сипахсалара^[15], който тъкмо сега набира войници за Фарзистан, но без успех, понеже никой не иска да бъде изпратен към нездравословната граница с Индия. И тъй, ние проводихме един пратеник до Исфахан да занесе тая вест и се заловихме с преследването на масабаните. Когато ги застигнахме, те забелязаха големия ни числен превес и изгубиха кураж за отбрана. Зарязаха плячката и удариха на бяг. След това се преобразихме с моя спътник на фукара и аз препуснах подире им с кобилата на Устад, защото при дадените обстоятелства за моята цел бе необходим най-бързият от конете ни. Когато се разположиха на бивак, оставих придружителя на едно скришно място с животните и отидох при тях. Представих се за Саллаб, чието име им беше известно. Един факир не бива да бъде изпъден. Хората ме търпяха. Факирът също така е мъж, който се интересува само от религиозни дела. Така че в мое присъствие не бяха толкова предпазливи, както щяха да бъдат пред другото. Подочух едно-друго — все откъслеци, наистина, но като ги съединих, получих почти цялостна картина. Това ме накара вечерта привидно да се отдалеча, ала в действителност се върнах и подслушах Нафар Бен Шури, когато седеше с неколцина от хората си. Чух какво крояха срещу вас и на драго сърце щях да ви предупредя, само че не познавах терена, а и вие вече трябваше да сте пристигнали на мястото, където щеше да ви бъде дадена упоителната напитка. Когато по-късно отидох да седна при тях, чух, че искаха да употребят оръжията ви срещу вас. Щяха да ви преследват, понеже искаха да си върнат загубената плячка. Това беше моят миг, от който веднага се възползвах. Дадох вид, че изобщо не съм внимавал, значи нищо не съм разбрал, и започнах да говоря за Долината на чувала. Там именно искахме да ги примамим, защото това беше единственото подходящо място, където можехме да ги затворим, без да имат каквато и да била възможност да се бранят. Нафар Бен Шури тутакси се улови за думите ми. Ни най-малко не заподозря моето намерение. Мозъкът му започна да крои капана, чийто проект му бях подхвърлил, за да заловя самия него. И за

да му вдъхна увереност, се направих на съвсем непознат, като разказах, че по пътя си съм видял дружина джамикун, които много бързо яздели на север.

„Имаха ли стада?“ — попита той.

„Не.“

„Колко бяха?“

„Няколко стотици.“

Той повярва и сега мислеше, че сме се разделили и при стадата, които искаше да следва, са останали малко хора. Намерението му се стори много по-лесно изпълнимо и когато после си легнах, имах съзнанието, че кроежът ми е намерил добра почва. На утрото научих, че действително е решено джамикун да бъдат преследвани и затворени в Долината на чувала. Вече можех да си вървя, понеже бях постигнал намерението си, ала все още ме приковаваше мисълта за вас. Вашите имена ми бяха известни. Искях да знам дали насоченият срещу вас заговор ще успее. Желаех да ви бъда полезен. Тогава пристигнаха масабаните, които ви бяха ограбили. Носеха цялото ви имущество. Мъжете ликуваха. Установи се обаче, че конете ви са вироглави, а пушките — неупотребими. Бързо беше свикан съвет и бе решено привидно да ви окажат подкрепа, докато узнаят тайните на конете и оръжията. Как са го осъществили, знаете. Аз пък получих по този начин време да уведомя моите джамикун. Яздих до тях, за да им дам указанията си, а когато се върнах на другия ден, седнах при вас. Научих, че действително смятате масабаните за динарун и се каните да им помогнете срещу нас. Сега знаех достатъчно и си тръгнах. От следващото възвишение видях Кара Бен Немзи да стои на хълма и му махнах предупредително. За опитни мъже като вас това бе достатъчно да ги призове към предпазливост. Искях да ви помогна. Не мислех да гледам на вас като на наши врагове. Вие щяхте, наистина, да бъдете пленени заедно с другите, но веднага освободени. Бях видял, че шейхът на хаддехните е болен. Тази болест ми е добре известна. Тя много често идва от Ефрат и Тигър горе при нас и ние познаваме един лек, който действа съвсем безпогрешно. Ето защо обърнах внимание на хаджията къде ще намери живот срещу смъртта, но не знаех дали сте ме разбрали. Известно ми беше всичко — също, че след нас са пратени съгледвачи. Когато стигнах отново при моите джамикун, побързахме да заложим капана така, че масабаните със сигурност да

повярват, че ние сме тези, зад които ще щракне. Ние също имаме съгледвачи. Те зорко ви наблюдаваха. Когато научих мястото на последния ви бивак, аз и придружителят ми тук възседнахме конете, за да ви наблюдаваме със собствените си очи. Не взехме предвид възможността, че на някого от вас ще хрумне да се отклони от пътя. Ето как се срещнахме с вас.

— И веднага обърнахте конете, за да ударите на бяг! Защо го сторихте? — обади се тук Халеф.

— Можехме ли да ви вярваме? — попита старият шейх усмихнато.

— Не. Имаш право. Ами сега как стоят нещата? Какво мислите за нас?

Педехр стана отново от мястото си, зае тържествена поза и отговори:

— Вие ни пленихте, ала пак ни освободихте. Това бе акт на доверие и честност. Аз не искам да се проявя като по-малко честен от вас. Да, дори вече го сторих! Казах ви, че сме заложили на масабаните капан, в който непременно ще влязат. Ако им го съобщите, в случай че повярвате повече на тях, отколкото на нас, целият ни труд ще иде на вятъра. Аз няма да изрека молба. Нека моето мълчание ви каже какво мисля за вас.

Сега скочи и Халеф. Виждаше се, че се кани да следва прибързания си темперамент. Но се усети, обърна се към мен и попита:

— Чу ли, сихди? Шейхът на джамикун се предава безпомощно в ръцете на нашата порядъчност! Искях да му кажа какво ще сторим, но му го кажи по-добре ти!

Аз се отзовах на поканата, като станах и подадох ръка на стария.

— Ние ти вярваме! Твоят капан със сигурност ще оправдае очакванията ви, защото ако масабаните се поколебаят да влязат, ние ще ги отведем вътре. Сега бих предпочел да яздя с теб към твоите хора, но от този миг ние се смятаме за твои приятели и съюзници и не искаме да ви даваме незаслужена почивка, а ще допринесем своето за успеха на вашето намерение и обезвреждането на това обществено бедствие.

— Наистина ли, наистина ли ще го направите? — попита Педехр с тон на радост.

— Да. Затова те молим да ни съобщиш необходимото за разположението на Дер-иДжиб, за да не допуснем някоя грешка. Но

го стори бързо и кратко, защото трябва да се върнем при масабаните, преди дългото ни отсъствие да събуди у тях подозрение.

Тук мога да пропусна инструкциите му, тъй като тяхното съдържание ще се разбере от по-нататъшното изложение. Педехр описа терена така точно, че добих достатъчно ясна представа. Също и на капана, в който трябваше да бъдат отведени масабаните, даде такова описание, че за нас нямаше съмнение как трябва да се държим. След това се разделихме с него и придружителя му — по съвсем различен начин от срещата преди малко.

Докато заобикаляхме северното подножие на хълма, Халеф каза:

— Сега най-сетне знаем точно къде сме с тези лъжци и измамници. Колко трудно ще ми бъде сега и аз да бъда измамник!

— Измамник? Как тъй?

— Защото нали не бива да допуснем да се забележи, че знаем всичко. Трябва да се преструваме, трябва да се държим като приятели, а това направо ме ужасява, сихди! Ако не мога да кажа какво мисля, то по-добре да не казвам нищо!

— Съвсем правилно! Аз те моля да действаш точно според тези думи, но не само по отношение на приказването. Също и всичко, което вършиш, трябва да става мълчешката. Не бива с движение или физиономия да издадеш, че знаеш повече от позволеното.

— Точно това ми е трудно!

— То е по-лесно, отколкото си мислиш. Трябва само да се пазиш от прояви на приказливост или още по-малко на бърливост. Необходимо е само да се държим така, както го правехме, откак попаднахме на следите. Така изобщо няма да се иска голямо изкуство в преструвките. Аз също не обичам да се представям за нещо по-различно от това, което съм, но в този случай една разумност срещу коварството и мълчаливост срещу притворството не може да бъде сметнато за прегрешение... да не би да те е уморила бързата езда, Халеф?

Попитах така, защото видях, че вече не седи стегнато на седлото. Той веднага се съвзе, изправи се и отговори:

— Уморила? Мен? Как може да ме умори една езда, която е най-голямото блаженство, което мога да си представя? Бъди така добър сега да не мислиш за болестта! Не може да не съзнаваш, че главната част на преживелицата ни с масабаните едва сега започва. Смяташ ли,

че при това положение ще позволя на старата жена да ме изключи от предстоящите събития? Ние много-много няма да се бавим. Вероятно още утре ще сме приключили с тези хора. Та казвам ти, докато не ги натикаме в капана, и смъртта няма да има власт над мене. А дори и да ме повали, аз пак ще стана, за да им докажа, че много погрешно са си направили спрямо нас сметката. Хайде по-живо, та по-бързо да стигнем при тях!

Не след дълго бяхме избиколили планината и се натъкнахме на дирята на масабаните. Следвахме я, докато настигнахме кавалкадата при една равна столова земя, която се протегляше на изток между нашето и следващото възвишение. Поехме по равнината, без някой да ни запита нещо за ездата „излет“. Мъжете се държаха мълчаливо спрямо нас, което можеше само да ни е приятно.

След известно време видяхме да се появяват на равнината няколко ездачи. Като ни съгледаха, те бързо се насочиха към нас. Нафар Бен Шури препусна насреща им и дълго разговаря с тях. После даде знак за продължаване на ездата. Новопристигналите масабани поеха функцията на водачи.

— Дали това бяха очакваните съгледвачи? — попита Халеф.

— Много вероятно — отговорих.

— Защо оня не ни извести какво са го известили?!

— Остави го! Това е настроение от нечиста съвест. Той играе роля на оскърбен, без да знае, разбира се, че това сърдене ни е добре дошло.

— Ама пък трябва ли да го допуснем? Ние не сме негови подчинени, а стоим над него. След като е на мнение, че ще му помогнем, трябва непременно да ни докладва каква вест са му донесли!

— Ако се считахме още за негови помагачи, нямаше да позволя подобно пренебрежение. Но сега, когато знаем, че работата изглежда съвсем иначе, неговото мълчание ми идва много удобно. Успокой самолюбието си, драги Халеф. Та нали знаеш, че наказанието няма да се забави.

— Това действително смъква скастрияето, което се канех да му тръсна, в дълбините на моя гняв. Нека остане да си лежи там до часа на разплатата!

Не се наложи накърненото честолюбие на дребния хаджи да чака по-дълго от четвърт час, за да може да се добере до думата. Натъкнахме се на една широка диря, простираща се от юг насам, която бе причинена от джамикун с техните стада. Още първия поглед ни осведоми, че тези следи от коне и преживен добитък са стари повече от един ден — едно изключително важно обстоятелство, на което нито Нафар Бен Шури, нито съгледвачите обърнаха внимание. Сега той сметна, че е дошло време да ни отпрати няколко думи.

— Това е пресечната точка на пътищата ни с джамикун. Виждате, че благополучно ги настигнахме.

Настигнахме! Колко се заблуждаваше! Та те бяха минали оттук още вчера и следователно бяха имали предостатъчно време да поставят своя капан. Неговите съгледвачи не струваха нищо. Естествено ние се пазехме да му обърнем внимание, че мнението му е изцяло погрешно. Той продължи:

— Тези разбойници и убийци правят тук, извивайки далеч на изток, обиколния път, който ще ги доведе в ръцете ни. Ако не ги следваме, а яздим право на север, ще спечелим повече от достатъчно време за заемането на Дере-и-Джиб.

— Колко е далеч оттук дотам? — осведомих се аз.

— Ние сме се движили по-бързо, отколкото предполагахте. Ако ускорим ход, можем да стигнем още преди настъпването на мрака.

— Смяташ, че джамикун ще дойдат утре?

— По-рано в никой случай.

— А нашият ариергард? Къде ще остане той?

Този въпрос, изглежда, му дойде съвсем неочаквано. Направи смутена физиономия. Бях го задал, защото за мен беше важно всички масабани вкупом да попаднат в мрежата. Значи и онези, които се намираха отзад, трябваше да бъдат при нас.

— За ариергарда изобщо не съм мислил, тъй като не е нужно — обясни той.

— Не е нужно? Да не би да искаш да издаде намерението ти и по този начин да попречи на неговото осъществяване?

— Как тъй да попречи?

— Странен въпрос! Кога ще пристигне ариергардът в Долината на чувала?

— Утре.

— И джамикун също ще дойдат утре? Те ще го видят и веднага ще се нахвърлят върху него!

— Машаллах! Това е вярно! Това трябва да бъде избегнато! Ефенди, дай ни съвет! Какво трябва според теб да сторим? Възможно е само едно. Твоите динарун да ни следват и още през нощта да се явят при нас в долината.

— В долината?

— Да.

— Не извън нея?

— Не. Ако си способен да извършиш една такава непростима грешка, то веднага ще обърна назад с шейха на хаддедихните и в никой случай няма да ви придружавам, защото съм убеден, че при това положение твоят така хубаво замислен план ще стане пагубен за нас. Тази нощ естествено трябва да я прекараме в долината, по никой начин вън от нея.

— Защо?

Придадох си израз на нетърпение и отговорих:

— Нима изобщо не разсъждавате? Ако бивакувахме цяла нощ в близост до долината, от това ще възникнат следи, които ще се виждат още седмици напред. Джамикун ще трябва да са направо слепи, за да не забележат това непростимо самопредателство! А след едно такова ясно предупреждение само на безумци ще хрумне да влязат в капана. Докато каменистото дъно на долината не приема следи, които биха довели до преждевременно разкриване. Освен това високите скални стени предлагат закрила срещу неприятни промени на времето през нощта. И, трето, когато решителният миг наближи, ние още от ранни зори ще се намираме на самото място и можем така хубавичко да останем скрити, че до последния момент никой джамики да не подозира колко близо се таи неговата гибел.

Видя се, че го бях убедил. По лицата на неговите хора, които бяха чули думите ми, също не можеше да се прочете нищо друго, освен одобрение. Тогава той каза:

— Чувам, че добре си обмислил работата. Аз също имах подобни мисли. Ние сме готови да осъществим предложението ти. Съгледвачите могат да останат тук, за да поведат ариергарда още с идването му надолу към Дер-е-и-Джиб. А ние сега трябва да побързаем, защото в долината се стъмва по-бързо отколкото навън.

Съгледвачите слязоха от конете и насядаха по земята. Колоната продължи, аз и Халеф яздехме най-отзад. Когато никой не можеше да ни чуе, той заговори:

— Сихди, хитро го направи! Избегна всяка лъжа и същевременно постигна нашата цел! За жалост, тези хора и понятие си нямат от урока, който сега им даде.

— Какъв урок, Халеф?

— Ти ли ме питаш? Ти самият, който го даде?

— Ти все пак го кажи, да го чуя!

— И Злото, и Доброто могат да бъдат умни, но когато се стигне до развръзка, непременно се оказва, че в действителност само Доброто е било умно.

— Какво следва от това?

— Нищо, освен казаното. Ама то е предостатъчно!

— Я завърти нещата!

— О, сихди, какво изискваш от мен! Нали знаеш, че не обичам да решавам гатанки! А когато човек завърти нещо, то става наопаки, а пък аз добре ще се пазя да кажа нещо опако! По-добре си го извърти сам, та да чуя как ще звучи от твоята уста!

— Във всеки случай не наопаки. От твоите думи излиза, че истинската мъдрост има само добри постъпки, но никога лоши. Нафар бен Шури е горд със своя план, като го смята за неимоверно умен и хитър. Но от кого го е получил? От Педехр?

— Много право! Ти забеляза ли очите на този мъж?

— Да.

— Аз също ги наблюдавах. Там горе в бивака на масата, когато още минаваше за факир, не ги дарих с внимание. Сега обаче се питам дали някога съм виждал нещо толкова красиво като тези очи. По този повод ми идва една мисъл, която не мога да не ти кажа.

— Говори!

— Няма ли да ми се изсмееш?

— Не!

— В сърцето на човек живее или небето, или пъкълът, а окоето е прозорецът, през който отправя взор навън или Аллах, или Шейтана. Тоя Педехр носи в себе си небето. Колчем насочеше поглед към мен, сякаш ме поглеждаше Аллах. Никога не бих могъл да сторя нещо на този мъж, което да го натъжи... дай ми цера!

Последната подкана беше толкова неочаквана, че го погледнах слисано.

— Уплаших ли те? — попита. — Няма ми нищо, наистина нищо! Не е нужно да се кахъриш. Само дето из един път престанах да чувствам врата си. Имам усещането, сякаш главата ми свободно витае из въздуха. Но, от друга страна пък, внезапно стана толкова тежка, че ми се струва — аха-аха ще падне.

Това беше лош признак. След досегашната възбуда започваше да настъпва реакцията. Аз също чувствах някакво опасно вцепенение на тялото, но дадох от лекарството само на Халеф, макар че, може би, и аз трябваше да взема.

-
- [1] мюрваран — елхи, дишбудакан (перс.) — ясени (Б.а.) ↑
  - [2] ventre-a-terre (фр.) — с шеметна бързина (Б.пр.) ↑
  - [3] фукара — мн.ч. от факир (Б.а.) ↑
  - [4] Андак! — Стой! (Б.а.) ↑
  - [5] джинни — дух, неземно същество (Б.нем.изд.) ↑
  - [6] Елман (перс.) — германия (Б.а.) ↑
  - [7] Иса Бен Мариям — Исус, синът на Мария (Б.нем.изд.) ↑
  - [8] шербет-и-наум — питие на съня (Б.а.) ↑
  - [9] афиун — опиум (Б.а.) ↑
  - [10] Ед дем б'ед дем! — Кръв за кръв! (Б.а.) ↑
  - [11] Ес самах! — Прощка, милост! (Б.а.) ↑
  - [12] тир — подразделение (Б.а.) ↑
  - [13] Педехр — Татко (Б.а.) ↑
  - [14] масабан — нещастните, Ходех — Бог (Б.а.) ↑
  - [15] сипахсалар — министър на войната (Б.а.) ↑

2. СКОК ПРЕЗ МИНАЛОТО

Досегашното ни добро настроение внезапно изчезна. Слънцето вече се бе скрило над планините и здрачът се разпростираше наоколо с присъщата за онези райони бързина. Това външно събитие сякаш възнамеряваше да се пренесе и във вътрешния ни мир. Никой човек, колкото и изразен, силен характер да притежава, не е способен изцяло да избегне влиянието на природата. Той участва в нейните радости и скърби и додето е жив, не може да се отрече от тях.

Халеф седеше схлупено на седлото с обронена глава. Що се отнася до мен, аз се чувствах не само уморен, а направо отпаднал. Тази отпадналост не се дължеше на моята натура, тя ми беше чужда, беше... болест. Как стана така, че точно сега трябваше да се сетя за овнешкото, което бяхме яли в бивака? Чувствах, че в настоящия миг една-единствена хапка не бих могъл да вкуся от него. Дори самата мисъл вече ме потърсваше! Знак отвърте ли бе това? Кой е в състояние да се добере до обитаващите там тайни?

Пътят ни водеше непрестанно надолу. Яздещият начело Нафар Бен Шури видимо бързаше. Поддържахме ускорено темпо къде по планински склонове, къде по открити падини, докато ни прие една къса, тясна долина. Изходът ѝ ни отведе до периферията на един „варр“, който ми напомни за определени местности от вътрешността на Сахара.

Под варр се разбира място, чиято земя е покрита с хаотично лежащи скални отломъци. Един такъв варр в истинския смисъл на думата видяхме сега пред себе си. Преди хиляди години тук сякаш е имало огромен огнедишащ кратер — точно така се възкачваха стръмно на възбог околните черни скали. Къде живееха гигантите, които са отчупвали върховете на извисяващите се наоколо скали и са ги запокитвали в бездната, раздробявайки ги на хиляди късове? Равнината изглеждаше така, като че някакви гибелни стихии са разгърнали някога тук страховитата си мощ. Междинните пространства бяха така гъсто изпълнени с папрати, трънаци и шубраци, че сигурно щеше да е невъзможно да се премине, ако не

беше налице едно сухо понастоящем речно корито, което с многобройни, но проходими извивки водеше към другата страна.

Ние следвахме неговия път. Със стигането си отсреща се натъкнахме на второ, още по-широко речно корито, което се съединяваше с нашето. Нафар Бен Шури посочи назад и ни викна:

— Това е пътят, по който ще дойдат джамикун. А там, право пред нас, виждате Портата, чрез която се стига до Дере-и-Джиб.

Две някога отвесно издигащи се скални стени се бяха наклонили една към друга и високо там горе се бяха срещнали. Под тази зловеща, съставена от могъщи маси и застрашаваща да се срути „порта“ бе толкова тъмно, че бе необходимо известно време, докато очите ни свикнат и бъдат в състояние да различават близката околност, защото тук далече нямаше. Проломът се състоеше само от речното корито и един немного широк бряг отдясно, по който конете ни можеха да се придвижват. Отляво такава пътека нямаше, защото водата — когато, разбира се, я имаше — се ограничаваше непосредствено от скалната стена. Докато яздехме бавно по този единствен бряг, високо горе ни съпътстваше ивица небе, не по-широка от длан.

Стъпките на конете предизвикваха пъклена дандания, удесеторявана от отразените звукови вълни — глухо, кухо, без интонация, нереално. Беше като спектакъл на недействителни шумове, лишени от съдържание и живот.

По-късно речното корито се снижи по-дълбоко и брегът стана по-широк. Отвори се повече място за нас. Имаше дори храсти от видове, които не се нуждаят от преки слънчеви лъчи. Дишахме плътен, застоен и влажен въздух с мирис на плесен, затрудняващ дробовете. Той стана по-добър едва когато скалите горе се разстъпиха надалеч и от изхода на долината или по-точно пролома повя по-свежо дихание. После из един път се разкри достатъчно място и за нас, и за конете. Това бе „дъното“ на „чувала“.

Всъщност името „Джиб“ не бе правдиво избрано за този терен. Той приличаше по-скоро не на чувал, а на крушовидно шише с дълга тясна гърловина. Дългата тясна галерия отведнъж се разширяваше до голяма полукръгла площ, на която можехме съвсем удобно да бивакуваме. И все пак определението „чувал“ си имаше своята достоверност поне в сравнителен смисъл, защото пътят не продължаваше. Дънната линия на „шишето“ бе формирана от една

дълбока скална цепнатина, чийто край не можехме да видим. В този процепа свършваше сухото речно корито. А какъв ли ужас предизвикваше гледката на изчезващите в дълбините водни маси! Склонът от другата страна на процепа не беше стръмен. Той образуваше по-скоро един мъхнат зелен откос, по който растяха прастари дъбове и други широколистни дървета. Картината бе примамлива, но за съжаление скалната цепнатина ни отделяше от нея!

Отсреща е водел мост — два столетни ствола с напречни греди и камъни върху тях, — чиито останки още виждахме. Камъните бяха изчезнали. От стволовете само единият беше налице — заклещен под наклон в цепнатината, за да свидетелства, че мостът е разрушен не от природата, а от хора. Джамикун бяха съборили дърветата и камъните в бездната, отрязвайки пътя за бягство на масабаните. Когато Нафар Бен Шури видя унищожението, не показа разочарование, а тъкмо обратното, извика много радостно:

— Мостът е срутен! Какво щастие за нас! Когато джамикун дойдат утре, няма да могат да минат отвъд и ще бъдат принудени да се предадат! Така изобщо няма да е нужно да заемаме моста и ще можем всички да участваме при натикването на враговете в капан!

Думите предизвикаха всеобща веселба, в която ние двамата, разбира се, не се включихме. Слизането на Халеф от коня приличаше повече на падане. Аз го хванах под ръка и го поведох към едно място на площадката, което сметнах, че ще е най-добре за бивакуване. Сложих го да легне, донесох му седлото за възглавница и го увих с неговото и моето одеяло, защото видях, че буквално го разтрисаше от студ. Зъбите му тракаха. Беше стигнал, изглежда края на силите си. Още не бях го загърнал напълно и той отметна одеялата. Изправи се до седнало положение, вторачи тревожно очи в мен и запита:

— Сихди, тук ли трябва да останем?

— Да — кимнах.

— Цялата, цялата нощ?

— Да.

— Тогава ще умра! Чувствам, че няма да издържа тук, че трябва да се махна, че ще ми струва живота, ако остана!

— Невъзможно е да се върнем!

— Но напред?

— Мостът го няма!

— Нали имаме коне! Процепът е тесен! Ще го прескочим!

— Халеф! — извиках шокирано. — Това ще е безумие!

Той стисна устни и сви юмруци, сякаш призоваваше всичките си сили. Удаде му се още веднъж да победи слабостта. Изправи се изцяло, отиде до цепнатината, където бе лежал мостът, и премери разстоянието до отсрещния ръб с видимо спокойни очи. После се обърна към мен и заговори:

— Сихди, изслушай ме! Това е може би последната, най-последната молба, която отправям към теб в моя живот. Аз те лъжех, защото не исках да те плаша. Моята болест може би е по-лоша, отколкото си мислиш. Аз се борех с всички сили срещу нея, но не ти го признавах. Тези сили се свършиха; ще стигнат колкото за последния скок там отсреща. После ще рухна и ти ще трябва се грижиш за мен. Искаш ли да рискуваш този скок с мен?

— Халеф, скъпи ми, добри, Халеф! — отговорих, поклащайки глава.

Не беше от страх пред рискованото начинание, а от силна угриженост по него.

— Не ме карай да приказвам много думи, защото ми отнемат необходимата сила. През галерията не можем да се върнем. Това изисква твърде много време, а пък и масабаните няма да ни пуснат. Но останем ли тук, знам, че съм изгубен. Сам обаче не мога да тръгна. Сихди, мой сихди, обичаш ли ме още?

— Така, както никога досега, скъпи Халеф!

— Спомни си тогава ужасяващия скок, който извърши навремето с великолепия Рих през процепа на предателя!^[1] Асил постига в скоковете съвсем същото като своя баща Рих, а тази цепнатина определено не е толкова широка като онзи процеп!

Аз сложих ръце на страните му, целунах го по устата и го погледнах в лицето. То никога не бе имало такъв любвеобвилен, но и такъв решителен израз. Действително се касаеше за неговия живот. Той трябваше да бъде спасен!

— Ще можеш ли да седиш здраво на седлото? — попитах. — Само две минути още?

— Заклевам се в името на Аллах, сихди!

— Добре, в такъв случай ще рискуваме! Остани спокойно тук. Аз ще направя подготовлението.

Масабаните бяха заети с грижи по конете и създаването на собствени удобства. По тази причина не ни обръщаха особено внимание. Аз сложих отново седлото на Баркх, закопчах отзад одеялото и с особена грижливост проверих положението и стегнатостта на подкоремните колани. Докато вършех това, Халеф каза:

— Сихди, конете не могат да се засилят отдалеч. Кажи им каква е работата! Те ще те разберат.

Отведох враните досами цепнатината и ги помилвах.

— Натт, натт! (Скачаме, скачаме!)

Те повдигнаха опашки, ушите им полегнаха назад, ноздрите се разшириха и поеха дълбоко дъх. Знаеха много добре какво означава думичката „натт“ и какво им бе съобщено.

— Кой е пръв? — попита Халеф.

— Ти. Но имай предвид, че скалният ръб отсреща лежи под слой почва и гнила дървесина. Баркх ще се свлече, ако го достигне само с предните копита. Вземи камшика в ръка, та в случай на нещастие да го подпомогнеш, и не се оглеждай стреснато, ако сметна за необходимо да подкрепя с изстрел спасителния скок!

— Всичко това изобщо няма да е необходимо. Ти веднага ли ще ме последваш?

— Веднага щом видя, че си вече отсреща и си ми направил място. По-рано не.

— Мога ли да започна? Сега?

— Да.

— Тогава Аллах да ни е на помощ! Мисля си за Ханнех, на която съм дал сърцето си, и за Кара Бен Халеф, моя син, гордостта и надеждата на моя земен живот. Сихди, ние ще останем заедно, отвъд скалния процеп, живи, живи тук или живи там. Ти беше и си мой приятел, благодаря ти! Направи място! Сега се започва!

В задната част на бивака беше пълна нощ. Отпред бавно гаснеше последния зрак. Но над скалната цепнатина бе открито небе и светлината достигаше точно колкото да се различи ясно отсрещният ръб на бездната, от която зееше „умиралката“, защото смърт нали нямаше! Нима там долу, в страховитата цепнатина щяхме да намерим отговор на въпроса на Халеф: „Сихди, какво мислиш за умиралката?“

Той посегна към пушката си, за да я пристегне с ремъка на гърба, ала аз му я взех и казах:

— Стой, не бива да ограничаваш движенията си. Аз ще я взема заедно с моите.

— Но ти и без друго имаш вече две! — възрази той.

— Няма значение. Аз не съм толкова болен като теб. А и Асил Бен Рих скача по-добре от Баркх. Следователно трябва да те облека.

Въпреки това той не искаше да се съгласи, но аз отрязах всички по-нататъшни възражения, като взех двата коня за юздите, за да ги отведа заради засилването възможно по-назад в пролома. Виждайки това, Нафар Бен Шури попита:

— Защо напускате хубавото си място? Искате да спите там отзад, където въздухът е толкова лош и тежък за дишане?

— Не — отговорих. — Искаме да ви покажем какво трябва да направите, ако искате утре да заловите джамикуните.

— Да ни покажете? По какъв начин?

— Ще прехвърлим с конете цепнатината.

— Невъзможно! Такъв скок никой кон не е способен да извърши. Който се осмели да го направи, е несъмнен безумец. Той не само предизвиква Аллах, а се подхвърля на сигурна смърт.

— Ние действително разчитаме на закрилата на Аллах, но безумци не сме. Онова, което е фатално за вашите коне, за нашите е напълно осъществимо. Направете място и някой да не вземе да ни застане на пътя или да ни попречи с някакво движение. Ще го прегазим!

— Ама, ефенди, казвам ти, вие непременно ще се сгромолите в цепнатината...

— Мълчи! — прекъснах го рязко. — Ти изобщо няма какво да ни казваш!

С този суров тон имах намерение да го слисам по такъв начин, че да се откаже от всякакви приказки и действия спрямо нас. И успех. Пристъпехме ли веднъж към скока, всяко смущение можеше да ни коства живота. Като умен мъж той би трябвало да се запита за истинската причина на това рисковано дело, при което щеше да стигне до единствения правилен отговор, че искаме да се разделим с него и хората му. Но нашето намерение му се струваше толкова ужасяващо, че изобщо не му позволяваше да разсъждава.

— Представете си, мъже — изкряска на масабаните, нашите гости искат да прескочат цепнатината! Това е една невероятна, безразсъдна постъпка!

Те отговориха с безредни силни викове. Не им обърнахме внимание. Халеф беше възседнал своя Баркх. С камшика в ръка, той ме погледна с усмивка на упование и каза:

— Аз съм готов. Моят арап ще ми прости, ако при този особен случай да получи удар от мен. С него и двамата бихме могли да спасим живота си. Да тръгвам ли?

— Първо искам напълно да освободя пътя и още веднъж те моля да не се сепнеш или погледнеш назад, ако евентуално стрелям!

Ходът на събитията естествено се разиграваше много по-бързо, отколкото мога да го разкажа тук. Хвърлих още един изпитателен поглед на Халеф. Стойката му беше добра и стабилна, а лицето имаше израз на такава увереност в собствените сили, сякаш за неуспех при скока не можеше и да се мисли. Сега заметнах двете пушки на гърба, взех третата в готовност за стрелба, качих се на седлото и подкарах Асил с танцова стъпка към процепа. Малкото масабани, стоящи все още на пътя, бяха принудени да се отдръпнат.

— Илери! (Напред!) — викнах на Халеф.

— Б'исмиллах! (С помощта на Аллах!) Скачай, о, Баркх!

Докато викаше тези думи, той подкара коня, който сега добре знаеше каква е работата. Баркх полетя, не, той се изстреля напред по такъв начин, че ухото ми не можеше да различи отделните удари на копитата. У мен се бе зародило чувство, което никога не бях изпитвал и което вероятно нямаше да се появи, ако хаджията не беше толкова болен и изтощен. Цялото ми същество сякаш се превърна в силен, гръмък зов за помощ.

Ето че Баркх стигна до края... всеки негов мускул беше пружинна енергия... сега се понесе над бездната... приземи се отвъд... с четирите крайника... понечих да изликувам... тогава ръбът поддаде под задните копита... те се плъзнаха надолу... Халеф схвана грозящата опасност... шибна с камшика слабините на жребеца... той поиска да се изкачи, но само подраска по освобождения от измамния хумусен слой гладък скален ръб... те щяха, непременно щяха да се сринат в пропастта, и кон, и ездач, ако моят изстрел не им доведеше спасение!... Натиснах спусъка. Гърмежът беше отразен с удесеторена

сила от скалите и повторен от стократно ехо... мощният тътен сякаш притежаваше механична сила, която повдигна задницата на коня, или това бе удивителното присъствие на духа на Халеф?... Той вдигна крака, сложи ръце върху плещите на врания и се изхвърли напред край главата на животното, с което благополучно стигна твърдата земя... облекченият по този начин и доведен от изстрела до напрегане на всички нерви Баркх преодоля скалния ръб, направи няколко конвулсивни скока напред и спря между дърветата, треперейки с цялото тяло. Халеф го последва със залитане... обърна се... вдигна ръка да ми помахаша... а после рухна на земята като запарен от удар.

Не мисля, че друг път в живота съм отдъхвал така дълбоко и облекчено като в този миг! Парализирани от ужас, масабаните бяха стояли безмълвни и неподвижни. Сега дадох воля на чувствата си с един крясък, който следствие ехото прозвуча така могъщо, като че изобщо не можеше да излиза от човешки гърла. Заскачаха насамнатам, размахваха ръце и се държаха като полудели.

— Тихо! Направете място! — ревах им аз, защото само по този начин можех да бъда чул.

— Остани, де, остани! — изкрещя Нафар Бен Шури. — Нима не видя пред очите си сигурната, ужасяваща смърт?!

— А ти нима не видя, че тази смърт съвсем не е толкова сигурна? — отговорих. — Дайте път! Пазете се!

Като подкарах коня посред тях, принудих ордата отново да освободи пътя. После помилвах красивата, топла шия на врания и го помолих със спокоен тон:

— Скачай, о, мой Асил, скачай!

Той знаеше, че приятелят му Баркх е отсреща, и разбра думите ми. Подтик не беше необходим. Чух, че гърдите му поеха пълен дъх, и се надигнах на стремената. Така имаше по-голяма свобода на движенията. Той измина късото разстояние с удивителна сигурност и спокойни нерви, изхвърли се от самия ръб на пропастта и премина отвъд леко като мисълта. Още четири-пет крачки и спря, без намеса от моя страна, точно до Баркх.

Всичко беше извършено с такава изумителна лекота, че масабаните там отзад този път останаха съвсем тихи. Аз скочих, захвърлих пушките и притиснах с две ръце главата на великолепно животно до гърдите си. Асил беше заслужил да му покажа няколко

гальовни, благодарствени думи, но първата ми работа след това бе да видя Халеф.

Той лежеше на земята и не се помръдваше. Мъртъв, естествено не беше, а само в безсъзнание, но не от уплаха или ужас, а следствие свръхнапрежението на физическите и духовни сили. Очакваният отдавна със страх от мен срив беше настъпил!

Какво да правя? Но... я чуи! Не ме ли повика полугласно някой?

— Ефенди... ефенди!

Идваше иззад едно от дебелите дървета.

— Кой вика? — попитах.

— Аз! Шейхът на джамикун.

— Педехр?

— Да. Не бива да се показвам, защото въпреки здрача масабаните може би ще ме видят. Ела ти при мен!

Запътих се нататък. Да, той стоеше там, все още като факир, какъвто го бяхме видели преди това.

— Наистина си ти! — казах. — Как е възможно да бъдеш вече тук? Ние яздихме толкова бързо, и то, види се, по най-краткия път!

— А ние още по-бързо, и то по път, не по-дълъг от вашия. Исках да съм тук преди вас, за да затворя по възможност още тази вечер капана. Както тук, така и при входа на Дере-и-Джиб стоят мои стражи, които трябва да ми докладват всичко, което става. Видяхме ви да идвате и така добре заехме зад вас долината, че масабаните могат да излязат само ако им разрешим.

— В такъв случай трябва да ти кажа, че тиловият отряд също ще пристигне още през нощта.

— Това е важно за мен. Благодаря ти и ще съобразя моите приготовления с тази вест. Застанах тук, за да видя разочарованието на масабаните, когато установят, че мостът вече не е налице. Бях забравил да ти кажа, че ние го разрушихме. Предполагах, че ще останеш с шейха на хаддехните до заранта при тях в долината и после незабелязано ще се отделите, за да дойдете при нас. Вие обаче го сторихте още днес, и то по такъв начин, че ми липсват думи да опиша моето удивление и възхищение. Ефенди, нима не помислихте за смъртта?

— О, напротив! Точно защото го направихме, предприехме скока. Халеф трябваше да бъде спасен. Той не можеше да издържи там

до сутринта. Налагаше се да предприемем това рисковано дело.

— То беше повече, много повече от това, което бива наричано рисковано дело! До този момент се чувствах много посрамен, дето бях застигнат върху прочутата кобила на Устад от твоя арап. Сега обаче видях на какво сте способни вие и конете ви и разбрах, че не е позор да ме превъзхождате. И за мен бе ужасен миг, когато видях хаджи Халеф надвиснал над бездната. Неговото дръзко изхвърляне и твоят изстрел го спасиха. Когато после видях, че се готвиш да го последваш, сърцето ми изтръпна. Арабинът на арабски жребец не беше достигнал гладко, значи за европейца имаше още по-малко надежда да изпълни благополучно на нефранкски кон този ужасяващ скок. Много ми се искаше да ти викна да се откажеш, но нямах право да издавам присъствието си! И ето че ти се понесе, толкова леко, толкова плавно, така неопишимо сигурно! Ти не седеше, а стоеше изправен на стремената. Никога не бях виждал подобно нещо! Беше толкова необичайно, толкова чуждо и извън разума, ала на мига се уверих, че няма защо да се страхувам за теб. Твоят арап премина във въздуха в дръзка, стабилна дъга. Беше само един миг, но аз видях в него нещо много ярко и ясно. Това беше наистина ти, но същевременно едно видение, един поглед към далечната страна, която наричаме бъдеще. Ти беше Запада върху един безупречен източен кон! Пропастта помежду ни изчезна. Твоят Асил ми донесе християнството. Тъмният пролом там е изчезващата страна. Казвам ти, Западе, бъди сърдечно добре дошъл! Болен лежи Изтока тук пред нозете ни, в дълбоко безсъзнание — съвсем като тялото на Халеф. Но аз и ти ще го разбудим и нашата любов ще го спаси!

Той ме притегли към себе си и ме целуна. Отвърнах сърдечно на целувката, макар да беше облечен още като факир и в този миг тялото му да не бе образец на чистоплътност. После продължи:

— Това беше видението, което ми се яви за един-единствен миг. Но това съзерцание в далнините на идното време няма да изгуби нищо от своята яснота, защото онова, което душата показва на нашите очи, не бива да бъде забравено от духа!... Сега позволи да се погрижа за Хаджи Халеф. Ще отида да дам съответните заповеди, но скоро ще се върна!

И се отдалечи. Какво странно посрещане от страна на този мъж! Беше ми оказал особено въздействие със своите думи. За това

допринасяше и настъпилата вече нощ. Над мен бяха високо извисяващите се дървета, през които преминаваше плътен, сериозен шумол. Пред мен — напълно непознат терен с хора, които ми бяха чужди и същевременно приятели. Зад мен беше победената от нашата решителност пропаст, над която се носеха към мен виковете на масабаните. Искаха отговор, но аз не им го дадох. С тези хора повече не исках да си имам работа. Бях решил, ако е възможно, никога да не видя някого от тях. Предполагах, че изобщо няма да ни се наложи да се занимаваме с тях. Джамикуните имаха достатъчно хора да се оправят с тях.

Халеф все още лежеше така, както бе паднал. На дишането му липсваше сила да повдига гърдите, а пулсът му едва се усещаше. Викнах името му съвсем близо до ухото — никакъв ефект. Ръцете и краката му бяха съвсем отпуснати. Пред мен лежеше тяло без сила и воля, с едва мъждукащ живот. Това беше преливащият от енергия и пращящ от здраве Хаджи Халеф, който така обичаше да се нарича „най-великият герой на Изтока“. Като го гледах да лежи така пред мен или по-точно чувствах в ръцете си, естествено съвсем забравих да помисля и за самия себе си. Въпреки това усетих, когато се наведох, че главата ми натежа. В мозъка ми сякаш се породил някакво болезнено стържене. Клепачите не искаха да останат отворени. През мен премина нещо като духовно и същевременно физическо възприятие, което може да бъде изразено единствено чрез думите: „Ти се съпротивляваше, докато бе необходимо. Но сега всички опасности отминаха, сега ти си мой!“

Педехр се върна. Водеше неколцина от хората си. Бях седнал при Халеф и сега поисках да стана. Беше ми трудно, толкова трудно, че трябваше да се подпра на ръце. Няколко от джамикуните вдигнаха хаджията и го отнесоха. Други двама хванаха юздите на конете ни, за да ги поведат.

Шейхът улови ръката ми и каза:

— Устад помоли да отседнете при него. Изпратих вестител. Той знае, че идвате.

— Далече ли е? — попитах.

Въпросът ли му направи впечатление, или морният тон, с който беше изговорен? Той се осведоми:

— Да не би и ти да си болен?

— Из един път се почувствах уморен, много уморен!

— Имаш ли петна по тялото?

— Да, по гърдите.

— Аллах йеселлимак! (Аллах да те пази!) И в това състояние дръзнахте такъв смъртен скок! Направо непонятно, да, дори извън човешките възможности!

Опитах да се пошегувам:

— Преди малко ти видях в мое лице Запада. Прости ми, че дойде толкова болен при вас!

Той стисна здраво ръката, за която ме водеше, и отговори:

— Аз познавам вашето заболяване. То обича да се пренася върху здрави хора. Но вие не го носите тайно и не представяте слабостта за сила. Който не ни мами, той няма да се измами в нас. Ела, скъпи приятелю, аз искам да стана твой брат!

Под дърветата беше толкова тъмно, че ръката пред очите си не можех да видя. Педехр ме държеше здраво. Той добре познаваше терена и ми обръщаше внимание върху всяка особеност. Въпреки това вървенето ми беше по-трудно, отколкото може да се мотивира с дадените обстоятелства. Аз често се спъвах и залитах. Тогава той бързо ме обгръщаше с ръка, за да ме подкрепи. Искаше ми се да се поверя на тази силна, любвеобвилна ръка и се оставя да ме носи понататък!

Колко дълго трая това ходене ту нагоре, ту надолу, не знам. Бях напълно изгубил чувството за време. Гората свърши. Звездите проблеснаха над нас, а нозете ни поеха по меката трева на равна земя. При отдалечаването от скалния процеп бяхме формирали завършека на шествието, сиреч двамата бяхме последни и сами. От хаджията и конете не виждах и следа. Когато попитах за тях, получих отговора:

— Не се тревожи! Ще намериш приятеля си, както конете и пушките ви, при Устад.

Пушките! Тук със закъснение ме връхлетя страхът. Бях ги забравил, напълно забравил. Изобщо не помислих за тях, когато бях поведен от Педехр. Едва сега се сетих, че когато слязох след скока от седлото, ги захвърлих край себе си. Тази недопустима разсеяност ме доведе до убеждението, че болестта и при мен беше напреднала повече, отколкото си мислех.

Едва бях дал простор на тази мисъл и започнах да поддавам. Трябваше да спра. Краката ми трепереха, отказваха да ме слушат.

— Какво ти е? — попита Педехр. — Трудно ли ти е вървенето?

— Нито трудно, нито лесно, защото не мога вече да вървя. Позволи да поседна за миг!

Той ме обхвана, за да седна бавно. Да, да седна! Това не беше възможно. Трябваше веднага да легна. Липсваше ми сила да държа тялото си изправено. Тогава и клепачите се смъкнаха и не можеха вече да бъдат вдигнати. Какво стана с мен, не зная. Все едно бях изпаднал в здрав сън, но от време на време се чувствах и като в дрямка. Понякога чувах добрия, угрижен глас на Педехр. Той ми говореше, говореше и на други, ала звучеше като от далечина, голяма далечина. Почувствах, че повдигат и понасят. Бях толкова лек; нямах тяло. Състоях се единствено от радостно упование и щастливо доверие и тази отдайност се бе простряла като върху ангелски крила.

После имах чувството, че се нося през блажената вечност, безкрайно дълго и все пак толкова кратко, толкова кратко! Но какви бяха тези звуци? Арфите на лъчезарни духове? Или това бе псалтерият^[2] на певеца от Стария завет, който говори там:

„Въздигам очи към планините, откъдето ще дойде помощта!“

И тогава една ръка полегна на челото ми. Сякаш някаква добра, чиста, нематериална сила премина през цялото ми същество. И един дълбок, благозвучен глас изрече последните думи на същия псалм^[3]:

„Господ ще пази изхождението ти и вхождението ти. Отсега и до века. Амин!“

Гласът замълча. Тихи стъпки се отдалечиха. Дълбока, благоговейна тишина владееше у мен и наоколо. Но имах усещането, че не съм сам и изоставен. Облъхна ме чудесно благоухание — като от тамян и миро. И ето че високо над мен прозвучаха две камбанки. Странно, тяхното прекрасно съзвучие веднага бе доловено от слуха ми! Едната, ниската, хармонизираше в долна мажорна секста на високата. Беше много парадоксално, че при моето състояние ми хрумна въпросът защо ли в този основен акорд липсваше квинтата! Отново дълбока тишина. После чух да прозвучава кюрдски четиригласен химн, чиято първа строфа би звучала в превод:

*Пред лика ти свещен,
с молитва смирен,
аз, господи, идвам.
Своите неволи
да изрека, позволи.
Чуй какво умолявам!*

Не звучите на орган, а на арфа съпровождаха тази песен. Църква ли имаше тук? Изобщо на земята ли бях? Сънувах ли, или будувах? Нямах власт над очите си. Притежавах ли въобще такива? Може би сега бях само дух, само душа? Къде беше останало тялото ми? Не го чувствах!

Ето че до мен достигна тихо, тихо шумолене — като на фина, движеща се дреха. Две топли, меки женски длани уловиха ръката ми и един прочувствен алтов глас започна да се моли:

*При теб идват
всички да се молят,
които, Господи, обичаш.
Остави вярата
ни неотнета,
че ти само живот даваш!*

Дълго бе държана ръката ми. Чувствах го, макар че едва ли още притежавах усет за време и пространство. После долових докосване, като че две устни се прилепиха към ръката ми. Поисках да я отдръпна, ала не успях да осъществя движението. Коя беше тази, която, коленичейки пред мен, се бе молила за моя живот? Настоячиво желяех да го узная, но така и не можах да изрека въпроса. Тогава очите ми се отвориха. И странно, това сякаш не бяха физическите ми, а душевните очи. Видях едно мило, сериозно, чисто женско създание. Имаше такава благочестива, благородна красота, с каквато биват зографисвани светиците. Очите бяха тъмни и въпреки това някак си ярки, лъчисти, бистри. От тях струеше топлина и ме обливаше. Струваше ми се, че

вече съм виждал някога този лик — не равнодушно и мимолетно, а съм го гледал грижовно и със същата сърдечна топлина, която получавах сега обратно. По детински миловидните и все пак толкова женствено фини черти се разпростря радостна усмивка и устните, докоснали преди малко ръката ми, попитаха:

— Позна ли ме, ефенди? Аз съм Шакара, която те спаси от смърт.

Поисках да отговоря, но не можах. Чух нещо като неразбран шепот, който идваше от моята уста. Тя продължи:

— Аз съм момичето, което навремето в Амадийе бе яло йолюм кирази^[4]. Твоята ръка ми върна почти отлетелия вече живот^[5]. Спомняш ли си?

Раздвижих клепачи, за да дам знак, че съм я разбрал. Да говоря, ми беше невъзможно. Тогава тя сложи десница на челото ми и каза:

— Болестта не ти позволява да говориш. Но бъди спокоен! Ходех е милосърден. Той няма да ни причини ужасното страдание, като те остави да умреш. Устад се помоли за вас, а добротата на небето със сигурност ще се вслуша в неговата молитва. Погледни, той идва. Виждаш ли го?

Питаше така, защото очите ми се бяха затворили. Не можех да ги отворя, но чух приближаващи стъпки.

— Още ли не е дошъл на себе си? — бе попитана Шакара.

Беше същият дълбок, благозвучен глас, който вече бях чул.

— Отвори очи и ме погледна — отвърна тя. — Не можеше да говори.

— Позна ли те?

— Така мисля.

— Той сега отново е изпаднал предишното си безсъзнание. Него навярно ще спасим. Но за неговия спътник за съжаление не мога да кажа същото. Той вече стои много близо до смъртта.

Тогава чух гласа на Халеф да прозвучава високо и гневно:

— При смъртта? Неговият спътник? Значи аз? Сигурно мислите, че спя? Аз тъкмо се събудих и ви чух. Аз не стоя при смъртта! Не, не, не! Аз съм Хаджи Халеф Омар, хаддехидхънът от племето шаммар. Мен ме знаят навсякъде. А смърт няма! Значи това, което казвате, е напълно невъзможно. Аз не се намирам при смъртта... при смъртта... не, не... при... смъртта!...

Чувах думите на моя хаджи, но не знаех къде лежи. Някакъв въпрос сякаш се бореше да се откъсне от мен към него, ала не стигна нито до съзнанието, нито до волята му. Имах усещането, че някой ме издигна и понесе далеч, далеч. Като от безкрайна далечина чух да заглъхват думите: „При смъртта... при смъртта...!“

Колко дълго съм бил отдалечен от себе си или, изразено с обикновената фразеология, колко дълго съм лежал в безсъзнание, не зная. Съзнанието ми се връщаше. Сега не ми бе необходимо усилие за отварянето на очите, ала чувствах непозната тежест в клепачите. Бях извънредно отпаднал. Когато опитах да раздвижа глава, мина доста време, преди да успея да извърна лице към стената. Устата ми беше отворена и странно защо намирах, че така трябва да бъде. И през ум не ми минаваше да я затворя. Същевременно обаче ми беше напълно ясно, че това е един от симптомите на обривната треска.

Сега видях къде се намирам. Беше високо, светло, варосано помещение, чиито стени очевидно бяха зидани от здрави камъни. Двете страни бяха монолитни. В задната стена имаше широка двукрила врата — голяма рядкост за областта, в която се намирахме. При предната страна две колони образуваха със зидарията три отворени арки и позволяваха предостатъчен достъп на въздух и светлина. В единия ъгъл лежах аз, в другия Халеф, обърнати с крака към вратата, за да не попадат директно в очите ни нахлуващите слънчеви лъчи. Покрай задната стена бяха поставени нацъфтели растения — зрителна наслада за нас, както чух по-късно. Вдясно, където лежах аз, в една широка ниша стоеше троноподобно кресло. Пред него бе застлан килим, с персийски възглавници отдясно и отляво. От това заключих, че се намирам в жилищно помещение. Впоследствие научих, че обикновено Устад тук посрещал и се съветвал със старейшините на племето. Фактът, че ни беше отредил само това помещение, за нас бе едно достойнство, което едва ли можеше да бъде достатъчно оценено. По стените видях изписани мъдрости, но не ги прочетох. Самият можех да мисля, ала да превърна редовете в мисли, не бях в състояние.

Кревати естествено нямаше, но постелите ни бяха с изключителна, необичайна за тези места чистота. Бяха оформени от струпани меки възглавници и имаха такава ширина, че няколко души можеха да се излегнат. А светлите, чисти одеяла от камилска вълна

бяха леки и фини, сякаш изтъкани от коприна. Халеф лежеше безмълвно и неподвижно. Лицето му беше много изпито, приличаше на някой труп. Този факт кой знае защо не ме уплаши. Упование ли бе това? Или безразличието, което често може да се наблюдава при болни?

Недалеч от вратата седеше Шакара сред зеленината на растенията. Одеянето ѝ беше бяло. Беше отметнала назад яшмака. Тъмните ѝ коси се спускаха в дълги тежки плитки. Изящните пръсти се плъзгаха по струните на сандурах^[6].

Може ли едно човешко същество да бъде сравнено с поема? Та нали се казва, че човекът бил най-прекрасната поема на всемира. Тук виждах ако не най-прекрасното, то определено едно от най-благочестивите.

Дали някой европейски лекар ще позволи да се свири близо до тежко болни хора? Вероятно не! Разбира се, зависи от вида на инструмента. Тоналността на арфата е естествена. Тя предлага звуци от природата, благотворно хармонични за човешкото ухо. Това благозвучие е приятно и за болни нерви. Не можеше да се очаква, че една кюрдка ще бъде артистка. Шакара вземаше само настройващи акорди. Тя не знаеше нищо за хроматична промяна. Но точно тази диатонична простота изключваше всяко съучастие на ухото. То приемаше тоновете така леко и понятно, както гърдите дишаха въздушните вълни, които ги носеха. Ето как ставаше, че тези звуци докосваха непосредствено душата. Те бяха сякаш част от атмосферата на къщата и упражняваха благотворно влияние върху жизнените сили. По себе си го чувствах това влияние. В мен сякаш имаше нещо родствено с арфовите звуци, което дълго, дълго бе мълчало и сега най-сетне се бе хармонирало с тях. Ето защо като че претърпях загуба, някакво лишение, когато Шакара престана да свири и остави арфата настрана.

— Продължи, моля те! — обадох се аз.

Произнесох думите неволно. И сега ме обхвана нещо като удивление, че отново можех да говоря. Кюрдката дойде бързо при мен, седна до страната ми и каза:

— Шукер Ходех!^[7] Аз чувам гласа ти! Виждаш ли ме, разбираш ли ме какво казвам?

— Да — отговорих.

— Ти се намираш във Високата къща на Устад. Той желае да се грижи за вас. Позволяваш ли?

— Да.

— Имаш ли някаква заповед за мен?

— Не, никога не бих имал!

— Защо?

— Към теб мога да отправя молба, никога заповед.

Тя улови ръката ми, взря се в лицето ми с дълъг, радостен поглед и каза:

— Ти си все така изпълнен с доброта както навремето. Кажу ми, ефенди, кое благоухание ти е любимото?

— На бенефшех^[8].

Тя целуна ръката ми, стана и бързо излезе от стаята. Защо беше попитала за любимото ми ухание? За съжаление, скоро щях да съзная причината. Тя не ми беше непозната, но мислите ми сега бяха твърде слаби, за да я отгатна веднага. Отсреща при Халеф бяха поставени множество сандъчета с посадени рози. При мен нямаше цветя, но аз не се запитах откъде биха могли да дойдат.

Изведнъж ми стана много студено, така интензивно, сякаш бях погребан в сняг и лед. Бяха мразовити тръпки, придружени от силна треска. Това ми напомни за петекията, която бях видял по път върху гърдите си. Погледнах се. Петната сега се бяха разпрострели по цялото тяло. Забелязах ги и по ръцете си. Това откритие накара главата ми да пламне, докато в същото време тялото се тресеше от студ.

В този миг видях да влиза Педехр и да се отправя с тихи стъпки най-напред към Халеф. Той естествено вече не носеше факирските дрипи, а беше облечен в много бели кюрдски шалвари и достигаща до коленете връхна дреха, пристегната в кръста от син пояс. В него вместо ножове и пищови бяха втъкнати няколко красиво разцъфнали, пурпурно-пламтящи ширазки рози. Дългата, лъскава като сива коприна коса беше сресана назад и се стелеше до раменете. Измитото от вчерашната мръсотия, събуждащо благоговение лице беше разкрасено от онзи полъх на вътрешна младост, с който душата озарява тялото и който не замира до дълбока старост. Личеше си, че с пълно право бива наричан Педехр, Баща, който дава на хората си единствено любов, любов, съчетана с проникание и разсъдливост, а те на свой ред също му отвръщат с любов.

Той огледа внимателно Халеф, коленичи до него и му заговори, но без да получи отговор. След това го поглади няколко пъти по лицето и улови ръцете, за да ги раздвижи. Това също остана без резултат. Дребният мил хаджи не даваше признак на живот. Тогава Педехр дойде при мен. Видя, че очите ми са отворени, седна при мен и попита:

— Виждаш ли ме, ефенди?

— Да — отговорих.

Сега отпрати големите си бистри очи към моите. Имах чувството, сякаш с този поглед се спусна да изследва дълбините на моята душевност. После продължи:

— Боли ли те главата, когато ти говоря?

— Малко.

— Тогава нека си кажем само това, което е безусловно необходимо. Аз познавам болестта и знам, че няма да умреш, стига някоя непредвидена причина да не доведе до влошаване. През изтеклата нощ вие неколкократно пихте от нашето целебно средство, което ти не знаеш, защото и двамата бяхте в безсъзнание. То със сигурност ще подейства.

— И на Халеф?

— Той се поколеба с отговора. Тогава го помолих:

— Кажи ми истината! Аз съм мъж и трябва, трябва, трябва да я знам!

Той кимна в знак на съгласие и заговори:

— Да! За друго бих помислил, че трябва да го щадя, но на теб съм длъжен да кажа истината. Ти ще изпаднеш в дълъг, дълбок, тежък сън, а когато се пробудиш, от твоя приятел ще се отдели онова, което е безсмъртно. Ето какво може да ти каже устата ми според човешките разбирания. Той може би още на няколко пъти ще идва на себе си за кратки мигове, ала после ще се унесе и ще се събуди едва при издъхването. Така мисля аз. Но се надявам, че Ходех, който е Всемогъщата любов, знае нещата по-иначе и много по-добре. Сега ми кажи и ти истината! Изплаши ли се?

— Не. Благодаря ти! Твоята откровеност е чест за мен. Ти ми доказа, че не ме счита за слабак. Халеф не бива да умре. Ходех ще помогне.

— Да, ако вярваме, той сигурно ще изпрати Мелек еш Шифа^[9]!

— Убеден съм в това. Но ние не бива бездейно да разчитаме на ангела, а трябва да посрещнем неговата помощ. Остави ме да помисля!

Все пак бях по-слаб отколкото се смятах. Не само говоренето, но и внимателното слушане за да вникна в казаното, ме изтощаваше. Затворих очи да размисля, ала не ми хрумваше нищо. Тресеше ме и треската формираше какви ли не объркани и неясни видения пред вътрешния ми взор. Пред мен като че се намираше някаква полупрозрачна, непрестанно движеща се завеса и зад нея се разиграваха събития, които не можех ясно да различа. Но ето че се случи нещо много странно. Завесата внезапно замря, раздели се надясно и наляво и аз видях пред мен да се появява една мила, скъпа фигура. Беше съхранена за съвсем кратък миг, но образът имаше толкова резки очертания, толкова живи черти и цветове, че една заблуда относно кой е това, беше напълно изключена. Един ездач приближаваше — първо дребен в далечината, но ставащ все по-голям — в елегантен галоп. Точно пред мен спря рязко коня, сведе ръка за поздрав и изчезна. Завесата се затвори и отново започна да се движи както преди. Кой бе той? Нашият Кара Бен Халеф, синът на моя болен приятел. Дори коня бях познал. Беше тъмнокафявият, няма и четиригодишен Гхалиб^[10], с който хаддехидните се бяха сдобили като такса за конски разплод от бедуинското племе абу хаммед. Кафявият даваше основание за най-добри надежди и беше равностоен на нашите два черни жребеца. Не размислях дълго, а попитах Педехр, отваряйки очи:

— Искаш ли да спасиш хаджията? Можеш!

— Какво не бих дал! — увери той.

— Имате ли много бързи, издържливи коне?

— Да.

— И някой, който да познава областта край Тигър отвъд Калат Шергат, срещу Самара?

— Имам един благонадежден мъж, който е добър ездач и вече няколко пъти е бил до Джебел Синджар. Той познава областта, за която говориш.

— Прати го и му дай неколцина придружители. На запад от Калафат Шергат ще се натъкне на хаддехидните. На никаква цена не бива да издава, че Халеф е болен. Но непременно трябва да вземе сина на хаджията, който се казва Кара Бен Халеф. Нека той направи ездата

до тук на тъмнокафявия кон Гхалиб! Мисленето и говоренето ме затрудняват. Дай заповедите така, както намериш за необходимо!

Педехр се надигна, улови ръката ми и заговори:

— Разбирам те, ефенди. Когато Халеф се пробуди, за да умре трябва да види пред себе си своя син. Така душата му може би ще бъде здраво задържана. След не повече от час тримата най-благонадеждни мъже ще напуснат нашия урд^[11], за да изпълнят колкото може по-бързо твоето желание!

И се отдалечи. Аз се почувствах във висша степен изтощен и потънах в някакво летаргично състояние, което не можеше да се нарече нито безсъзнание, нито сън, защото вътрешната и външната ми сетивност оставаше в активност, макар и изключително слаба. Отново чух лекия шум от дрехата на Шакара и долових, че в атмосферата ми се появи сладостно ухание на теменуги. А сетне — дали веднага след това, или по-късно, не знам — сякаш се озовах в Обетованата земя, и по-точно в Ел Халил^[12].

Яздех по стария павиран път към дъбравите на долината Мамре и поисках там в руския монашески дом на спасението да ми дадат ключа за кулата с красивия изглед. Видях ясно растящия под нея „Дъб на Авраам“ — точно така залинял, както можеше да се види в действителност. А после продължих ездата по йерусалимското шосе между лозята и надясно към Кладенеца на Авраам. Той се намира в десния ъгъл на ограденото поле и строго спазващите вярата жители на Ел Халил не обичат да гледат християнин да пие от неговата вода. Аз обаче си гребнах и пийнах. След това събрах, както бях постъпил и порано, семена от растящите там в изобилие сложноцветни, за да ги посея у дома, в градината си. Тогава зад мен прозвуча глас: „Мир на теб!“ Изправих се и се обърнах. Коя беше високата патриаршеска фигура със сияйни и добри очи? Дали не беше първият от патриарсите, при когото отседнали трите ангела, Авраам ли беше, синът на Тара от град Ур, страната на халдейците? Да, определено беше той, той трябваше да е, но не толкова стар както в Месопотамия, и все пак и двете — и стар, и млад едновременно! Гледах го с почтително удивление.

Да, гледах! Отново бях отворил очи. Вече не бях духом там, в Ел Халил, а реално тук, в кюрдско-персийските планини. Намирах се на болничната си постеля. Около мен бе украсено с уханни виолетки. При

нозете ми седеше Шакара, дарителката на цветята, а отстрани стоеше... Авраам, патриархът? Може би е носил съвсем същото просто одеяние от камилска вълна като високия, достопочтен старец, когото виждах сега пред себе си. Старец? Да, защото снежнобялата брада, достигаща до връвта около кръста му, можеше да е само дарование на преклонна възраст. Вдъхващото благоговение лице беше същевременно и старческо, и младежко, а спускащите се от главата дебели, тежки плитки притежаваха не матова, изкуствена, а истинска, жизнена чернота, свойствена само за младежките и най-силните мъжки години. Гледах го удивено както преди малко със затворени, сега с отворени очи. Той ми се усмихна благо, простря благославящо ръка над мен и проговори:

— Мир на теб!

Беше същият дълбок, благозвучен глас, който бях чул преди малко при Кладенеца на Авраам. От този мъж се излъчваше някаква тайнствена, възхитителна иреалност. Тя струеше към мен, протичаше през мен и ме притегляше към него. Не можех да постъпя другояче, освен да дам единствения за случая отговор:

— Ти го доведе при мен. Моята благодарност и благословия да бъде твоя собственост.

— Младостта се отбива при старостта, синът при бащата — продължи той. — Любовта ще те едини с мен. Довериш ли ни се, скоро ще оздравееш. Аз слагам ръка върху твоята болна, уморена глава. Алейк ес Салам у рахмет Ходех! (Мир и милосърдието Божие да бъдат с теб!)

Той остави ръката си върху челото ми в продължение на почти минута. Беше гореща и своеобразно свежа. Улових я и я плъзнах до устните си. Той позволи това да стане, но после вдигна пръст и заговори със закачлива усмивка на устата:

— Не го споменавай в родината си! Как може Запада да целува ръка на Изтока! Сигурно никой няма да може да те проумее!

След това се извърна от мен и се упъти към Халеф. Значи това беше Устад, Учителя! Следвах го с очи, защото ми беше невъзможно да ги отклоня от него. Отново ли ме тресеше? Споходи ме странна мисъл: „Ти току-що погледна в лицето на Ориента.“ Такава идея можеше да хрумне само на болен!

Той постоя известно време край постелята на хаджията, без да прави нещо друго, освен да го оглежда. После сложи ръка и на неговата глава и се отдалечи с много сериозно лице.

— Това беше той! — каза Шакара. — Твоето сърце сигурно скоро ще му принадлежи. Искаш ли сега да чуеш арфата?

Кимнах. Тя тръгна към мястото, където лежеше арфата, но още преди да я стигне, спря. Хаджията беше помръднал.

— Сихди... сихди... сихди! — извика той високо.

— Тук съм, Халеф — отговорих.

— Аз бях близо, съвсем близо! — продължи, без да отваря очи.

— До какво?

— До умиралката, до умиралката! Видях ги, двамата, и единия, и другия!

— Кои?

— Хаджията и Халеф! Хаджията беше някакъв друг, но Халеф бях аз! Халеф насочи своите стъпки нагоре към Дженнет^[13], ала Хаджията го задържа здраво, за да го дръпне надолу към Джахенната^[14]. Беше тежка битка. Халеф не беше достатъчно силен и Хаджията тъкмо щеше да победи, когато почувствах една ръка на челото си и бях спасен. Хамудиллах!

Гласът му имаше особена, тревожна, покъртителна интонация.

— Защо не ми отговаряш? — извика. — Аз искам още да живея, не бива още да умирам. Халеф у мен още не е достатъчно ловък, Хаджията ще го повлече в провалата. Ръката, ръката трябва да се връща колкото може по-често! Тя ще помогне на Халеф... помогне... по... по!

Той говореше все по-бавно, по-бавно и по-тихо, докато при последната сричка безсъзнанието отново се спусна над него. Шакара посегна към арфата, чиито акорди в началото чувах ясно. После сякаш започнаха да се отдалечават, докато накрая съвсем отзвучаха... бях заспал.

Заспал? Това беше нещо повече от сън. По-късно научих, че в продължение на два дни съм лежал, без и един-единствен път да се помръдна. Ужасен студ бе причината да се събудя. В другия ъгъл няколко мъже се бяха заели да разтъркват Халеф със студена вода и кърпи. Въздухът ми се стори развален. Въпреки свежите теменужки, които видях, миришеше на спарено, на плесен, почти като на труп. Ах!

Тогава дойде познанието — аз самият бях този, от когото се разнасяше тази миризма, един от симптомите на петекиалния тиф! Сега знаех, че ще изпадна за седмици в несвяст. Ето защо били теменужките! Тези цветя имаха при мен същата цел както розите при Халеф. Обхвана ме ужасен страх — повече за него, отколкото за мен. Искях да питам мъжете, но не можех да изрека и дума. Но това състояние не трая дълго, защото съзнанието много скоро отново ме напусна.

От време на време усещах по-късно студена вода по тялото си и острия мирис на нишадър. Струваше ми се също, че Халеф ме вика и ми говори за умиралката. Сетне, след като бях лежал пълни две седмици, при мен се появи първото ясно възприятие. Почувствах ръката на Устад върху челото си.

— Той се усмихва! — каза. — Като изтощен до смърт! Може би ще отвори очи!

Опитах да го сторя, но ми се удаде само наполовина. Устад се наведе над мен и каза:

— Виждам, че ме разбираш. Успокой се, ти си спасен! Халеф също още е жив. Все още не се е пробудил. Когато го стори, може би ще е за живот!

След това веднага заспах. По-късните спомени ми разказваха, че Шакара много често коленичеше при мен и като на дете ми даваше с лъжица бульон. Бях толкова слаб, че едва можех да преглъщам. Безкрайно много ме зарадва откритието, че лошата миризма беше изчезнала. Кажиречи още по-голяма радост ми причини видът на една малка пирамида, издигната пред постелята, по която висяха оръжията, дрехите ми, сбруята и седлото на Асил. Това бе знак на любвеобвилно внимание.

— Асил! — изплъзна се от устните ми. — Жадувам за него.

— Искаш ли да го видиш? — попита кюрдката.

— Да.

Тя не излезе да накара да го доведат, а само пристъпи под входната арка и извика името на врания. Той следователно бе във близост. Чух приближаващите му крачки и неговото мило, общително пръхтене. От площадката имаше да се изкачат дузина стъпала. Няколко ласкави думи от нейна страна накараха врания да дойде горе. По това разбрах, че много се е занимавала с него. Видях при колоната, до която беше застанала, да се появява неговата характерна, красиво оформена

глава. Тя я притисна с милувки към себе си, а той допря бърни до бузата ѝ. Това бе целувката, с която освен мен отличаваеше само още Халеф. Значи се бе сприятелил необичайно близко с Шакара.

— Асил! — повиках го аз. Слабият ми глас едва-едва прозвуча. Той трепна. — Асил, лихене! (Асил, тук!)

Той се намери с един къс бърз скок вътре и се огледа. Протегнах му ръка. Той приближи, спря пред мен и ме погледна усъмнено.

— Не може да те познае, защото вече не приличаш на себе си — каза Шакара.

— Асил, скъпи мой, храбри мой, верни мой, любимецо мой!

Тогава той приближи изцяло, за да ме подуши отблизо. Докосна ръцете ми, лицето. И сега отметна внезапно глава и зацвили три-четири пъти особено, както никога не бях го чувал. След това заигра с опашка и уши и започна да върши ту с предните, ту със задните крака какви ли не забавни, но същевременно безкрайно трогателни скокове. Движенията напомняха радостните подскоци на куче, което вижда господаря си след дълго отсъствие. Шакара излезе да донесе няколко шепи зелени кушур^[15], които разпиля по одеялото. Значи беше открила, че това е любимото му „ястие“. Но той не ги опита, не взе и една-едничка. Започна да „рие“, както му бе маниер преди спане, с предните копита по каменните плочки на пода и се излегна после непосредствено до леглото ми, така че можех да достигна с лявата ръка главата му и благодарствено да я помилвам.

Всяко създание си иска своята любов и отдава двойно, когато я почувства!

Оттук насетне трябваше да се боря вече не с болестта, а с породената от нея изключителна слабост. Получавах крепка, но лесно смилаема храна. Устад и Педехр идваха по няколко пъти на ден да ме видят, ала го правеха само когато знаеха, че спя. Не искаха да ме напрягат с разговори, но хиляди доказателства на тайно, любвеобвилно внимание ми подсказваха, че с мислите си са постоянно при мен и Халеф. Шакара беше ден и нощ непрестанно в помещението. Напускаше го единствено когато ни бе необходима здрава мъжка помощ.

Ами Халеф? Той лежеше вече три седмици в дълбока кома. Дишането му бе съвсем слабо, а ударите на сърцето едва се долавяха. Веднъж поисках да ме отнесат при него да го видя. Каква гледка ми се

предложи! Не можех да се преборя с напирещите в очите ми сълзи. Оздравяващият поначало е по-размекнат отколкото обикновено. Пред себе си имах скелет, чийто вид въздействаше двойно по-болезнено с тъмно оцветената от петекията кожа. Клепачите се бяха вдлъбнали в кухините; страните се бяха превърнали падини и понеже хаджията имаше много здрави зъби, долната челюст се издаваше напред като при череп. Точно като него бях видял в музея на Гиза край Кайро мумиите на Рамзес II, Тутмос и други владетели на древен Египет. Там — мъртвите свидетели на някогашния стремеж да се съхрани тялото за вечността, а тук — едва дишащото още доказателство, че тялото, веднага щом душата започне да се отделя от него, подлежи на неутолимия процес на разложение!

Гледката ми причини болка. Наредих да ме отнесат обратно на моята постеля. Там ми дойде мисълта да попитам за огледало. Да, имало едно. Донесоха ми го и аз се погледнах. Всемиловичиви небеса, не изглеждах по-добре от Халеф! Не беше никакво чудо, че Асил не ме бе познал. Ако не знаех, че съм аз, едва ли щях да стигна до мисълта, че това тъмно, хипократско привидение е собственият ми образ!

Но нещата от ден на ден се подобряваха. Пиех много мляко, моята любима напитка, и получавах гъст бульон от кокоше месо. Скоро можех да седя изправен, без веднага да се свлека. Говоренето вече не ме натоварваше и по време на оздравяването много често констатирах, че и най-дребните неща предизвикват у мен необичаен духовен интерес.

Беше в един от тези дни. Слънцето клонеше към залез. На открито бяха изнесени възглавници и Шакара ме попита дали не искам да поседя вън. Първият излет, на двацет крачки пред колоните! Радостно се съгласих. Двама мъже ме вдигнаха и отнесоха вън не беше тежка работа, защото бях станал много лек. Сега за пръв път видях местността, в която се намирахме. Тя би се сторила рай на всеки, не само на един оздравяващ.

Оттам, където се намирах, дванайсет стъпала водеха надолу по една широка, тревиста тераса, по която се разхождаха или по-точно подрипваха Асил и Баркх. Беше обхваната от цветни лехи и разцъфнали олеандри. Няколко високи платани дилбби простираха засланиящо широките си корони над откритата площадка, от която един добре поддържан път се спускаше зигзагообразно към дъното на

долината. Къщата на Устад се издигаше на гордо възвишение. Беше изградена върху останки от мощни древноперсийски зидове и приличаше повече на крепостен замък, отколкото на жилище. Аз това сега, разбира се, още не можех да видя. Лежащата пред мен долина имаше елиптична форма, при чиято западна, по-тясна страна седях. Беше един час път дълга и наполовина толкова широка. В средата проблясваха раздвижените от ветреца вълни на едно езеро, обградено околоръст от тучно зелено пасище. Видях там да пасат коне, мулета, камили, говеда и множество дребен добитък. Веднага следваха добре обработени поля, достигащи до извисяващите се наоколо планински ридове, по чиито склонове лозя, черничеви, овощни и цветни градини пъплеха нагоре до неоспорваното царство на гората. Видях от хълмовете да се спускат потоци, търсещи своя път към езерото, по което — какво чудо тук в Персия! — една малка лодка издуваше светлото си ветрило. Навсякъде се издигаха къщи — повечето с плоски покриви, — изградени масивно от камък и приятно варосани в бяло. Те биваха обитавани през зимата. За сегашния годишен сезон хората си бяха разпънали проветриви шатри или направили колиби от пръти и шума. Тези колиби са обичайни и за други райони на Ориента. Могат да се видят например по старите, душни постройки на Белед еш Шех и Ел Яджур, разположени край шосето от Хайфа за Назарет. Планините тук достигаха такава височина, че гората небе в състояние да ги следва чак догоре. Билата представляваха алпийски пасища, а пасящите по тях кози изглеждаха за окото като дребни точици.

Повечето от къщите и шатрите бяха разположени в преден план, откъдето един широк, подобен на шосе път водеше нагоре по скалист издатък. Там видях една постройка, чийто стил предизвика у мен удивление. Представляваше отворен от всички страни храм с покрив, който се крепеше само на колони, без монолитни стени. Нито един-единствен знак не издаваше на коя всемогъща сила служи. Виждах само колоните и покрива, нищо повече. Нямахше олтар, нито пейки или ораторски престол. Но по всички колони се виеха цъфнали увивни рози и други пълзящи растения, а цялата площадка около храма представляваше една видимо поддържана с голяма любов цветна градина, през която водеха многобройни, посипани с чист пясък алеи.

Възхитеният ми поглед беше още прикован към това великолепиe, когато някой мина през помещението и спря зад мен до

пиластѣра. Не го видях, но съвсем ясно почувствах, че беше Устад. Мина известно време, без той да помръдне или проговори. Аз също останах безмълвен и зарях поглед нагоре към планините. Светлината вече беше започнала да се изтегля от долината, а здрачът с тихи стъпки я следваше. Когато достигна подстъпите на гората, откритите хребети бяха като окъпани с бляскаво течено злато. Сбогуващото се слънце им пращаше последната си пламенна целувка. Златото премина в наситени оранжеви и пурпурни зари, последвани от кратка виолетова отсянка. Вечерният зрак се стрелна към небесата, за да се превърне там за един друг свят в утринна зора. „Лека нощ!“ прозвуча в душата ми.

Само си го бях помислил, а ето че зад мен веднага се зачу дълбокият глас на Устад:

— „Лека нощ“ за нас, но за други „Добро утро“! Ще позволиш ли, ефенди, да остана за кратко време при теб?

— За мен ти си добре дошъл като никой друг! — отговорих.

Тогава той пристъпи към мен, сложи десница върху главата ми и заговори:

— Откак си в моя дом, днес за пръв път болестта не стои между моите думи и твоя разсъдък. Тя отстъпи. Сега ти можеш невъзпрепятствано от нея да приемаш и разбираш онова, което ти говоря. Аз за втори път ти казвам „добре дошъл“ и те моля да останеш при мен, докато на теб и твоето висше Аз, което вие обикновено наричате душа, се харесва при мен и моята душа. Аз те чаках.

— Ти? Мен? — попитах удивен.

— Да. От дълго, дълго време. О, вие изобщо не знаете от колко дълго вече ви чакаме, вас, вас, вас!

Той спря за миг, като да ми предостави време да размисля над неговите думи, после продължи:

— И ето че ти най-сетне дойде, и то по начин, на какъвто едва ли съм можел да се надявам. Благославям те с най-добрата благословия, която един човек може да получи от небето и да даде на друг. Приеми я и не мисли, че се състои само в празни думи! Тя не идва от мен, а от Онзи, който е единствен извор на всички благословии!

Като каза това, той се дръпна и седна при нозете ми на първото от водещите надолу стъпала.

Действието беше скромно и непретенциозно, толкова дребно и все пак толкова велико!

За известно време помежду ни се възцари мълчание. Краткият здрач се превърна в нощ. Къщите се изгубиха, но изплуваха приятелски светлини, обозначавайки местата, където живееха хора. Звездите по небето ставаха все по-видими. Тяхната светлина бе достатъчна да виждаме ясно планинските очертания. Около техните върхове играеха по-светли тонове, които непрестанно привличаха очите ми. Устад посочи нагоре и каза:

— Виждам, че поглеждаш към нашите планини. Де да искаше Запада да стори същото! Но той май иска да познава нашите долини. Когато говори за нас, приказва само за нашите низини, а не за висините ни! За нашата старост, не за младостта ни! За нашето минало, не и за бъдещето ни! За нашата смърт, не и за живота ни! За нашата немощ, не и за силата ни! За нашия упадък, не и за надеждите ни! Аз знам само един европейец, който мисли по-различно, по-добре за нас, и този мъж си ти, ефенди!

— Аз още не съм говорил с теб по този въпрос, но ти въпреки това ме познаваш? — попитах.

— Да. Ние нямаме съобщителните средства, които притежавате вие, ала илахн^[16] е бърз ездач. Той препуска от дуар към дуар, за да известява какво е видял и чул. Той отдавна, много отдавна разказва за теб. Ти неколkokратно си бил гост на хаддехихните, а от тях до нас тук горе никак не е далеч. Бил си няколко пъти вече в планините на Кюрдистан. Онова, което е станало там, ние го научихме. Аз предчувствах, че твоята душа ще те доведе също и при нас, и затова ти казах преди малко, че сме те чакали. Но има още един, по-добър и надежден извор, от чиято чиста, бистра вода твоят духовен лик поглеждаше към мен. Имаш ли представа кой е този извор?

— Не.

— Неговото име е Марах Дуримех.

— Тя ли? Моята мила, любима приятелка и закрилница? — попитах бързо. — Познаваш ли я?

— Вероятно никой не я познава така добре както аз. Но нека не говорим сега за нея! Има и една друга личност, за която сега мисля. Когато на утрото след довеждането ви видях вашите оръжия, ми направи впечатление един ханджар^[17], който е бил намерен у теб.

— Познаваш ли го? — вметнах рязко.

— Да. Той е известен на мнозина. Подарък ли ти е?

— Да.

— Къде го получи?

— В Америка.^[18]

— От кого? Прощавай, че те питам! Не празно любопитство ме подтиква да го правя.

— От един персиец на име Джафар.

— Мирза Джафар, синът на мирза Мазук?

— Да, от него.

— Той ти е дал ханджара с уверението, че онзи, който му го покаже, независимо кой е, ще може да разчита на него.

— Така е. Значи и тези думи са ти известни!

— Не само те, но също всичко, което мирза Джафар е преживял и говорил с теб. Та виждаш значи, че те познавам по-добре, отколкото си можел да подозираш. Затова знам точно какво мислиш за Изтока и неговите отношения със Запада. Разбирам, че искаш да научиш нещо по-подробно за мирза Джафар, но те моля сега да не ме питаш. Та нали няма да си тръгнеш веднага и значи ще имаме достатъчно време да поговорим за този толкова важен за мен мъж. Над него тегне една тайна, а аз сега още не знам дали мога да ти я разбуля дотам, докъдето ми е известна.

Той замълча. Аз също не се обадох. Колко странно са изпредени нишките на човешкия живот! Колкото и далеч да са разположени бримките, неочаквано се появява една нишка и непосредствено ги свързва. Кой са работниците, седящи пред нашите тъкачни станове? Кой полага основата върху рамките? Кой започва модела? Кой направлява совалките ден след ден, час след час, от първия до последния миг на нашето земно време? Отново и отново ние самите? Ние, окаяните, късогледни глупаци!

Нещо в хода на моите мисли насочи погледа ми отсреща към храма с цветята. Попитах Устад каква е постройката.

— Това е нашият Бейт-и-Ходех^[19] — отговори той. — Ти можеш да го наричаш също Бейт Аллах. Ходех и Аллах нали е едно и също. Вие го наричате Бог!

Той се обърна внезапно изцяло към мен и заговори:

— Бог... Аллах... Ходех... какъв смъртен грях е да се твърди, че тези три думи означават нещо различно! Видях един английски мисионер, който нареждаше на своите ученици да наричат Създателя и Вседържителя на всички неща единствено с английското „Год“. Аллах и Ходех били съвсем други богове! Като че Всевечния и Единствения може да бъде принуден от някое възгордяло се човешко същество за всеки език и за всеки начин, по който смъртните го мълвят, да се явява в различен образ! Такъв един глупак се поставя по-високо от Бога, като в своето заслепение дръзва да определя кое е единственото правилно име на Всемирния кърмчия! Ти като християнин имаш ли смелостта да наричаш Бога Аллах или Ходех, ефенди?

— Щом изобщо притежавам смелостта да говоря за Бога или в молитва да разговарям с него, то смелостта, която имаш предвид, се разбира от само себе си. Аз не притежавам власт да предписвам на Бог как да бъде наричан в различните страни. И не съм също толкова безумен да твърдя, че Бог е същество, чието име трябва да се състои само от букви на немската азбука.

— Така мисля и аз. Във всеки език и начин на прекланяне хората му дават толкова много различни имена, но той е бил и ще си остане винаги същият. Коя човешка дума може да го съдържа? За коя земна постройка може да се каже, че само в нея обитава? Ей затова ние наричаме изградената отсреща колонада не „негов“, а „наш“ Божи храм. Ние сме я построили за нас, но не за този, който е Вездесъщ и няма да се отдалечи от друго място и други хора, за да предпочете да се нанесе при нас. Който определя специално място на Бога, той върши светотатство, опитва се да сложи окови от пространство и време на Всеобхватния дух... Защо ти говоря на първо място за Ходех? Защо не започнах с нещо друго? Ти трябваше преди всичко да знаеш кому принадлежи този храм и малкото царство, чиито светилници виждаш да блестят там долу. С това исках да ти кажа, че се намираш при хора, които знаят кому принадлежат. И ние не само твърдим, че му служим, но и по всяко време сме готови да превъплътим думите в дела. Слушай! Веднага ще имаш възможност да чуеш едно такова дело.

Двете камбанки над нас започнаха да бият.

— Какво оповестява този камбанен звън? — попитах.

— Призовава към молитва. Всеки жител на нашата долина въздига в този миг душата си към Ходех. Камбаните бият и догдето

стигат гласовете им, всеки склучва ръце и хиляди сърца се молят заедно. Аз ще сторя същото!

— И аз!

Тези две думи сякаш бяха надарено с воля същество, което улови ръцете ми и ги прилепи една към друга. Трябва ли да знаеш за какво се моли някой, за да се молиш с него? Не! Вярата възнася любовта към ближния; не е необходимо да бъде назоваван предметът на желанието. „Вашият Отец знае от какво се нуждаете още преди да сте се помолили.“

Има ли догма или вероизповедание, спрямо които съм прегрешил, изпълнявайки тук — в качеството си на човек заедно с други добри хора — своя братски дълг? Надявам се, няма такива! Освен ако съществува религия, чиято безусловна последица е вкостеняване на сърцето! Много своеобразна беше атмосферата, от която на това място и в този час тялом и духом поемах дихание. Там долу в Басра бяхме вдишвали чумните и трескави изпарения на една не само ортографична дълбочина. Но и тук горе ме облъхваше един не само живителен, лишен от болестотворни организми въздух. Склонен съм да твърдя, че никога камбанен звън не е прозвучавал така чисто. Може би въздигащите се молби притежаваха същата чистота, защото никой не знаеше кого или какво касаеха. Тази освободена от всяка външна форма литургия въздействаше така непосредствено и победно върху душевността, че изобщо не би могъл да възникне някакъв въпрос към „Общувание с друговерците“ на Книге^[20].

Само от един напълно безсърдечен и безчувствен човек би могло да се очаква да остане в този случай непричастен.

Когато последният тон на камбаната отзвуча към планинските ридове, Устад остана още известно време мълчалив. После се обърна отново към мен и каза:

— Така, както сега, звъняха камбаните през нощта, когато ти и шейхът на хаддехните бяхте сложени на постелята в моя дом. Нямах джамики, който да не се е изтръгнал от съня, за да се моли за вас. А и после, когато узнаха, че наричате нашия Ходех „Бог“ и „Аллах“, всички, всички бяха пак съгласни с тази молитва. Ако бяхте починали и при нас, нямах да ви погребем нейде настрани, а щяхте да бъдете отнесени под камбанен звън и песнопения на хълма, където лежат всички наши братя и сестри, преминали в отвъдното. Щяхме да

ви благословим, както сме благославяли тях, и да посадим на гробовете ви най-красивите и уханни наши рози. Защото ние не крием какво знаем и в какво вярваме и никой добър, непредубеден човек не може да се съмнява в това. С други думи, ние не се считаме за съдници, които могат да решават относно отвъдното блаженство или осъждането на вечни мъки на смъртните. Кажи при вас християните също ли се бият камбани и ще дадат благословия на иноверец? Не те питам, за да получа отговор, защото знам, че не бива да го дадеш.

Когато сега замълча, аз също останах притихнал. Защо? Само заради физическата си слабост на оздравяващ? Или от благоразумие, за да избегна словоборството? Защо, когато се говори за Ахил, трябва да се говори точно за петата му? Очите ми бяха отправени надолу към долината. Виждах светлини, които се движеха насам-натам. Факли ли бяха? До нас достигнаха отделни викове. Звучаха като команди. Устад ме попита:

— Забеляза ли, че селото се оживи?

— Да — отговорих.

— Слаб ли се чувстваш, или добре?

— Добре. Защо искаш да знаеш?

— Защото имам съобщение за теб, което вероятно много ще те развълнува.

— Изречи го! Не се страхувам за себе си.

— То е двойно. Едното не звучи радостно. Ще ти кажа първо него, та другото да може да те успокои. Моят Педехр предполага, че Хаджи Халеф Омар тази нощ ще се пробуди.

— За последен път?

— Това знае единствено Ходех. Аз съм убеден, че очакването на Педехр ще се сбъдне, защото той познава болестта като никой друг.

— Къде ще бъдат вестителите, които изпратихме до пасищата на хаддехидите?

— Това е второто, което имам да ти съобщя. Идеята да бъде доведен Кара Бен Халеф беше изказана от теб, наистина, но не дойде от теб. Фактът, че ти е била внушена, ме кара да храня надежди за нашия стоящ толкова близо до смъртта приятел. Нашите умения са изчерпани. Съществува още само възможността да бъде спасен при неочакваното видение на сина си.

— Но той не е тук!

— Ще дойде!

— Наистина ли? Със сигурност? Още днес? — попитах с радостна изненада.

— Да, още днес, още тази вечер, още преди полунощ.

Облегнах се назад и си поех дълбоко, дълбоко дъх. Имах чувството, че дишането ми е било отнето и сега отново се е възстановило. Затворих очи. Погледът ми се насочи навътре. Сега видях колко тежки са били тревогите ми по Халеф. Сякаш някакъв злокобен облак се разедини и един светъл лъч ми върна надеждата!

— Нима пратениците вече са се върнали? — поисках да знам.

— О, не! Те са стигнали с младия хаддехихн само до един дуар, който се намира на почти три дни път отгук. Там трябвало да останат, за да се възстановят. Конете им също не можели да продължат. Синът, който бързал да завари баща си жив, не щадял нито себе си, нито тях. Само съображението за пренапрегнатия благороден кон го накарало да остане пълна нощ в онзи дуар, за да може животното веднъж по-дълго да си почине. Но още с пристигането си проводил напред двама вестители, от които узнах, че тази вечер със сигурност ще дойде.

— Защо ми казваш едва сега?

— Защото аз самият по-рано не го узнах. Преднината, която са имали, ще бъде стопена дотолкова от неговата бързина, че той ще пристигне малко след тях. Сега виж светлините, дето се виждат долу в долината. Там се събира една дружина от самите джамикун, за да язди срещу двамата.

— Два... мата? Двама ли са?

— Да.

— Кой е другият?

— Някакъв хаддехихн, който не го придружава на кон, а си служи с две бързи камили, за да може да ги сменя.

— Как се казва?

— Не знам. Пратениците бяха изпълнени с удивление от неговите хеджан^[21]. Уверяват, че никога през живота си не са виждали такива великолепни животни.

— Да не би камилите да са носили тахтирван?

— Не. Мислиш, че младият хаддехихн е взел със себе си жена? Няма жена, която дори в носилка да е в състояние да издържи на едно такова напрежение. Пратениците казаха, че придружителят на Кара

Бен Халеф вероятно е някой знатен християнин. Той говорел малко, наистина, но повелително. Носел сини очила и под тях още синьо забрало, за да си пази очите. Сигурно е някой от учените франки, които отиват в Джебзирех, за да изкопават из тамошните руини древни тухли... Сега кажи развълнува ли те тази вест?

— Не. Твърде съм слаб, за да се развълнувам. Ние стоим пред решителен миг. Завърши ли неблагоприятно, няма да ме свари неподготвен, а аз знам, че животът на човек не престава със смъртта. Дори хаджи Халеф да умре, няма да бъде изгубен за мен. Новината за пристигането на неговия син ме изпълва със сърдечна радост. Срещата няма да ми навреди.

— В такъв случай съм спокоен. Аз дойдох да те подготвя. Зная, че имаш много въпроси, на които желаяш да ти бъде отговорено. Моят Педехр с удоволствие ще го стори. Аз се грижа за душите на нашите джамикун. Всичко друго е предоставено в неговите ръце.

Той се надигна, приглади с милващо движение косата ми и се оттегли във вътрешността на постройката. При това докосване отново имах усещането, че през цялото ми съществуване премина някаква блага, чиста, нематериална сила. Може ли по такъв начин да се възприема излъчваната от един доброжелател благословия? Или съществува някакъв все още неизвестен на нас флуид, който може да преминава от един към друг?

---

[1] Вж Карл Май, Събр.съч. том 6, „Жълтоликия“ (Б.нем.изд.) ↑

[2] псалтерий — древен еврейски струнен инструмент (Б.пр.) ↑

[3] Библия, Псалми, Псалм 121 (120) (Б.пр.) ↑

[4] йолюм кирази — смъртоносно отровни череши (Б.а.) ↑

[5] Вж. Карл Май, Събр.съч. том 2, „През дивия Кюрдистан“ (Б.нем.изд.) ↑

[6] сандурах — ориенталска арфа (Б.а.) ↑

[7] Шукер Ходех! (курманджи) — Слава Богу! (Б.а.) ↑

[8] бунуфшех — теменужка, виолетка (Б.а.) ↑

[9] Мелек еш Шифа — Ангел на оздравяването (Б.а.) ↑

[10] Гхалиб — Победител, непобедим (Б.а.) ↑

[11] урд — бивак, село (Б.а.) ↑

[12] Ел Халил — Хеброн (Б.нем.изд.) ↑

[13] Дженнет — рай(Б.а.) ↑

- [14] Джехенна — пъкъл (Б.а.) ↑
- [15] кушур — шушулки грах или боб; ед.ч. — кишр (Б.а.) ↑
- [16] илахн — вест, известие, мълва (Б.а.) ↑
- [17] ханджар — кама (Б.нем.изд.) ↑
- [18] Вж. Карл Май, Събр.Съч. т.26, „Лъвът на кръвното отмъщение“, повествованието „То-кай-хун“ (Б.нем.изд.) ↑
- [19] Бейт-и-ходех — Божи дом (Б.а.) ↑
- [20] Адолф Фрайнер фон Книге (1752 — 1796) — немски писател, написал първата книга за форми на коректно общуване „За общуването с хората“. (Б.пр.) ↑
- [21] хеджан — мн.ч. от хеджин — ездитна камила (Б.нем.изд.) ↑

3. ПРЕД РЕШАВАЩИЯ МИГ

Сега бях сам и мислех за сина на Халеф. Най-сетне, най-сетне! У мен имаше някакво крепко упование, граничещо със сигурността, че той ще спаси своя баща. Кой обаче беше чужденецът, когото водеше? За миг бях помислил за неговата майка Ханнех, „най-чаровната и красивата от всички цветя на Изтока“. Тази мисъл ме бе навела на въпроса за носилката. Но пък бях разпоредил Ханнех да не научава нищо за болестта на Халеф, а и трябваше да се съглася с мнението на Устад, че едно женско създание не би могло да издържи на такава форсирана езда. Вярно, тя беше изключително сърцата жена. Умееше да язди всякакъв кон по мъжки маниер и бе привързана с такава искрена любов към Халеф, че като нищо би пожелала да тръгне с Кара. Но да приема, че действително е осъществила тази мисъл, ми се струваше все пак прекалено дръзко.

Европейски учен! Бяха го сметнали за такъв може би заради сините очила, но не беше задължително да е точно това. Аз също имах навремето такива очила, за да си ги слагам, когато слънчевите лъчи започнеха твърде заслепяващо да се отразяват от светлите пясъчни и скални площи. Малкият Кара ме бе помолил да му ги подаря и аз го бях сторил. Следователно очилата не правеха учения. Аз никога през живота си не съм проявявал намерение да се правя на „учен“, защото тази думичка така и не можа да ми стане симпатична. Но кой беше този мъж? Нашият Дейвид Линдсей във всеки случай не, той беше на път за Шираз. Иначе само на него единствено можеше да хрумне дръзката и чудата приумица да се присъедини ей така по едната причина към такова лудо препускане само защото е нещо необичайно. Мислех ли, мислех, но така и не можах да се сетя за някой друг и накрая сметнах за най-добре да взема за пример Халеф. Когато имаше нещо за разгадаване, той винаги се измъкваше от примката със забележката, че не се занимавал с решаването на загадки.

Долу в долината отново бе настанало спокойствие. Споменатата от Устад дружина джамикун беше заминала. По откритата площадка под нозете ми, където се намираха нашите коне, бяха втикнати факли в

специални гнезда на околоръстните стълбове. По-късно щяха да бъдат запалени. По едно време Педехр влезе с няколко прислужници в помещението, на чиято колона се облягах. Даде тихо някакви заповеди. След това излезе, седна при мен и попита:

— Устад каза ли ти кой ще дойде днес?

— Да.

— Знам, че се радваш на срещата със сина, и се надявам небето да съхрани бащата. Мислиш ли, че ще си достатъчно силен за тази тежка вечер?

— Ако искам, тялото ще ми се подчини.

— Аз дадох заповед да бъдат внесени свещите на съвещанието. Те се палят само когато старейшините на племето се намират при Устад, за да се съветват с него по важни работи. Но в днешната вечер помещението трябва да бъде светло като ден, както е при такива случаи. Аз ще бдя над живота на болния и ще се нуждая от светлина, за да мога да чета писмената по неговото лице. Онова, което забраня, не бива да се върши. Съгласен ли си, ефенди?

— Напълно естествено!

— Ако се събуди и не проговори, ще умре. Но ако душата му все още намира свободен път до устата, ще го запазим. Нашият приятел може да се спаси единствено чрез себе си, чрез собствената си воля. Ако изрази някакво желание, трябва да го изпълним, в случай че е възможно, защото това желание ще бъде опората, по която ще се изправи гаснещият живот.

— Моля те да наредиш да ме отнесат вътре. Бих желал, когато се пробуди да съм до него.

— Така ще стане, но защо още сега? Престоят на открито омаломощава ли те?

— Не. Да изчакаме тогава до по-късно! Сега бих искал да знам какво стана с масабаните. Все още не съм чул нищо за тях.

— Утре или вдругиден подробно ще ти разкажа. Тази вечер твоята душевност ще бъде толкова напрегната, че ще ти кажа само едно. Никой не ни се изплъзна. Това достатъчно ли ти е?

— Щом така желаш, да. Чуй! Не беше ли това изстрел? Още един! И още един!

— Три изстрела. Те идват. Много по-рано, отколкото мислех!

— С Кара Бен Халеф?

— Да. Подготвен ли си вътрешно, ефенди?

— Разбира се!

— Нещо като буря ще разтърси душата, живота ти!

— Душата ми е силна, познавам я.

— Дано бъде така! Рисуваме много, твърде много, ала надеждата ми поглежда нагоре към Ходех — единственият, на когото трябва да се уповаваме. Ще отида да видя Халеф, а после ще посрещна гостите при портата. След това ще се върна с тях при теб.

Влезе вътре и аз чух, че заповяда да бъдат запалени свещите. Веднага след това обилна светлина се изля през отворените арки върху предната площадка. Ясно видях нашите лежащи коне и няколко джамикун, заели се бързо да палят забучените факли. Другите помещения на Високата къща, изглежда, бяха също така ярко осветени, защото лъчите се съединяваха в сияен светлинен поток, който струеше чак до езерото в долината. Оттам се разнесоха високи гласове. Чух да цвилят коне. Фантазия или шумен барутен спектакъл нямаше. Близостта на смъртта забранява подобни неща.

Скоро чух далечен тропот от копита, който ставаше все по-силен. Изкачваше се по хълма. Сега прозвуча протяжното, нетърпеливо „хххххуууух“ на камила. Познавах тези звуци. Така реве хеджин от равната пустиня, когато е принудена да крачи по необичаен за нея хълмист терен. Отдясно долу прозвуча високият глас на Педехр. Не разбрах думите, но явно бяха приветствие към гостите. След това на площадката се появиха няколко джамикунски ездачи. Бяха водачите. Зад тях идваше, достатъчно добре осветен от факлите, Кара Бен Халеф на своя Гхалиб. Следваха го две бързоходни камили от най-благородна бишариска раса. Едната беше свободна, на другата седеше забуленият непознат. Оръжията му висяха на върха на седлото. Той говореше с Педехр. Също като Кара беше облечен с обичайния за пустинята тоалет.

Кара Бен Халеф скочи от коня и пристъпи към камилата да подкрепи ездача ѝ при слизането. Но той бързо се плъзна от седлото, без да дочака помощта, и запита толкова високо и припряно, че едва успях да разбера думите:

— Сега кажи къде лежи шейха на хаддедихните?

Този глас! Та аз го познавах! Ухото ли ме мамеше, или действително беше той?

— Горе в аркадата — отговори Педехр.

— Хайде тогава!

С тези думи странникът улови ръката на Кара, за да се втурне с него нагоре по стълбите.

— Умолявам ви да не отивате толкова бързо — помоли Педехр.

— Необходимо е преди туй аз...

На забуления обаче и през ум не мина да обърне внимание на тези думи. Той повлече Кара с голямо нетърпение от стъпало на стъпало, докато достигна най-горното. Тогава погледът му падна върху мен. Спря да ме огледа. Фигурата му като че изведнъж изгуби всяка способност да се движи. Дълго, дълго стоя вцепенен и безмълвен. После вдигна бавно ръце и шумно плесна.

— Сихди?! — извика.

— Аз съм — отговорих.

Тогава той извървя останалите три крачки, хвърли се към мен, придърпа ръцете ми под булото си притисна лице към тях. Почувствах гладки, безбради страни. Тялото му се раздвижи конвулсивно. Той поиска да потисне изблика на болката, хлипането, ала така и не успя. Поток от сълзи обля ръцете ми. Кара стоеше притихнал на предпоследното стъпало. Той също ме разпозна, но предостави на другия привилегията пръв да говори с мен.

Ето че този друг вдигна глава, погледна ме още веднъж изучаващо в лицето и каза, хлипайки:

— Това, това е моят сихди! Единственият приятел на моя земен живот! Верният приятел на моята блудна душа! Непоклатимата канара във всяка злочестина! Позна ли ме?

— Ханнех!

Едва доведох тази малка дума до устните си, толкова дълбоко бях покъртен. Очите ми бяха изпълнени със сълзи, а гласът ми трепереше. Тогава тя захвърли тюрбана от главата, смъкна воала и извика, ридаейки:

— Да, аз съм! Но ти все още ли си този, който беше?

— Скоро ще си бъда пак същият!

— Да, ти трябва, трябва, трябва да си станеш пак този! Аз ще те оздравя, аз, аз, аз! И ще започна веднага, още сега, в този миг! Знаеш ли приказката за Хакика^[1], която слязла от небето и срещнала смъртта? Тя я целунала и от нея произлязъл Живота.

— Знам я. Тази лъчезарна, небесна Хакика е най-великолепната истина, която може да има.

— Тогава позволи да пресъздам тази приказка и не ми се гневи за дързостта!

Тя се приближи на колене непосредствено до мен и ме целуна по двете страни, а после и по челото. Сетне продължи през сълзи:

— Кой те докосна сега с устни? Не Ханнех, жената на шейха на хаддехните Хаджи Халеф Омар! Целувката на тази жена не би могла с нищо да ти бъде полезна въпреки цялата любов и благодарност, които ти отдава нейното сърце. О, мой сихди! О, мой ефенди! Аз знаех, че си верен на всички ни, но колко, колко, колко верен не знаех! Едва сега го разбрах, когато ти, все още вкопчен от смъртта, поглеждаш към мен с усмивка, толкова слаба, толкова морна и същевременно така мила и добра, че сърцето ми се къса! Кара Бен Халеф, сине мой, пристъпи и сложи ръце върху главата на този мъж, който дойде при нас, за да ни донесе единствено любов, любов, любов!

Той стисна зъби да не заплаче с глас, ала устните му трепереха, а очите бяха плувнали в сълзи. Сложи не само ръце върху главата ми, но опря и буза на нея. Обичаше ме, обичаше ме с цялата си душа. Майка му склучи ръце и продължи:

— Сихди, благославям те! Благославям те не така, както благославят други. Аз ти давам повече, отколкото самата бих могла да ти дам. Аз те благославям с ръцете на моето дете, върху което лежи благословията на неговия баща и неговата майка. Значи е трикратна благословията, която ще те спохожда през цялата вечност!

В този миг прозвуча дълбокият, ясен глас на Устад, застанал незабелязано от нас до колоната:

— Не само трикратна ще бъде тя и не само ти ще си благословила, а самата ти ще бъдеш благословена!

Той пристъпи от аркадата, разпростря ръце над нея и продължи:

— Аз те виждам днес за пръв път, но ми се струва, сякаш те познавам от дълго, много дълго. Чух, че си Ханнех, жената на хаджи Халеф, ала в този момент за мен и за нас ти си нещо повече. Ти си душата на целия женски род, спуснала се от висините, за да преобрази дух в душа. Как ме покърти! Как развълнува сърцето ми! В мен се породило едно голямо желание, за което сега не намирам истинската дума. Ти, мюсюлманската жена, осъдена на самотата на харема,

наруши закона заради един назарах^[2], за да се вслушаш в поизвисения на сърцето. Колко ли достойно трябва да е неговото християнство за трикратната ти благословия! И с такова желание, както никога не се е случвало, искам да се помоля за теб на Ходех да превърне в истина думите, че който благославя, самият бива благословен!

Тя отправи широко отворени очи нагоре към него с дълъг, дълъг поглед.

— Ти си Устад? — попита.

— Така ме наричат — отвърна той.

— Ти каза, струвало ти се, сякаш ме познаваш отдавна. Не съм ли те виждала вече и аз? Но къде и кога? Не мога да се сетя. В тези планини не е било. Ти си приел повелителя на моето племе и моята шатра. Благодаря ти! Ще позволиш ли да отида сега при него?

— Ще те отведе — отговори той. — Педехр е при него. Но, дъще моя, достатъчно силна ли си да видиш хаджията, както човек вижда труп?

Тя се изправи. Очите ѝ блестяха. Беше самата решителност.

— Познаваш ли жената, Устад? — попита.

— Познавам я — усмихна се той — и виждам, че ти си именно такава!

— Може би ще се уплаша, ала от устните ми няма да чуеш и вопъл. Моят син също е силен. Хайде, Кара, да отидем при баща ти!

Каква жена! Устад я хвана за ръката и я поведе. Тя даде другата на Кара и така влязоха. Заслушах се. Крачеха бавно към ъгъла, в който лежеше Халеф. После стана тихо, не се чуваше дума, звук. Как се беше уплашила тя от изстрадалата ми външност! Видът на Халеф обаче беше още по-лош. И въпреки това тази тишина зад мен! Повтарям, каква жена!

Погледнах към джамикуните, които бяха отвели тъмнокафявия жребец на Кара и двете камили и сега им даваха вода и фураж. Но мислите ми естествено бяха не толкова там, колкото в аркадата при постелята на моя приятел. Едва след дълго време чух отново стъпки. Педехр дойде при мен.

— Тя е героиня и нейният син също е герой — прошепна ми той. — При него са. Устад също ще остане, защото предполагам, че Халеф скоро ще се пробуди. Видях бръчките по челото му да се движат.

— А аз? Мога ли да вляза? — попитах.

— Ще те помоля. Не бива да му липсваш.

Той отиде да доведе няколко души, които ме внесоха заедно с възглавниците. Ханнех и Кара седяха отстрани до Халеф, Устад при краката му. Отредиха ми място наблизо. Педехр седна в ъгъла на постелята. Наблюдаваше болния непрестанно. Шакара също беше тук, а при вратата стояха двама мъже, готови незабавно да изпълнят евентуалните заповеди.

Можех ясно да виждам лицето на Халеф. Аркадата беше ярко осветена от восъчни свещи. Пчеларството на джамикун доставяше този рядък извън тяхната територия материал. Повтарям, лицето на хаджията съвсем наподобяваше това на мумия. Ханнех не се помръдваше. Чертите ѝ бяха окаменели. Кара седеше така, че не можех да наблюдавам неговите. Що се отнася до мен, бях изпълнен с очакване, наистина, но иначе спокоен. Сякаш всяко желание и воля бяха изчезнали, но това не означаваше предаване на неизбежното, а упование, което преди пристигането на Ханнех и Кара в никой случай не бях изпитвал.

— Сихди!

Какво беше това? Кой ме беше повикал? Погледнах въпросително другите. Те също ме погледнаха питащо. Никой не беше произнесъл думата, но всички я бяха чули.

— Халеф ли беше? — осведомих се.

Никой не знаеше. Не беше неговият познат глас. Не бяхме видели никакво движение на устните му. Сега очите ни бяха приковани към неговата уста, която стоеше леко отворена.

— Сихди... сихди...

Вече ясно чухме, че това бе Халеф, макар положението на устата ни най-малко да се бе променило. Гласът беше много особен — нито висок, нито тих, безцветен и равен и все пак добре разбираем. Ако имаше сенки и привидения със способност да говорят, то сигурно щяха да го правят по този начин.

— Халеф, скъпи ми Халеф! — отговорих аз.

— Аз не съм този! — отвърна той.

— Не моят хаджи?

— Това също не съм!

— Значи моят Хаджи Халеф?

— Не съм този!

— Кой си тогава?

— Не знам!

— Каж ми името си!

— Нямам такава!

— Но все пак се познаваш?

— Аз съм си аз!

— Къде се намираш?

— Тук!

— Къде е това?

— При теб, при моя сихди! Сега при хаддедихните! Къде е Ханнех? Тя не е тук! Къде е Кара, моят син? Него също го няма. Ще ги търся!

— Къде отиваш да ги дириш?

Той не отговори. Затова аз също замълчах.

Беше давал всички тези къси отговори, без да движи устни. Ето защо лабиалните звуци бяха липсвали. Но това не бе попречило да го разберем.

— Сихди... сихди... — прозвуча отново след дълга пауза.

— Да — обадих се аз.

— При теб съм.

— Отново?

— Да. Имам твоите очи.

— Наистина ли?

— Наистина! И каквото ти виждаш, го виждам и аз! Сега ги намерих. Виждам ги! Кара и Ханнех, любимите. Виждам още повече. Виждам... кой... кой е този? Това е... Пе... Пе... Педехр... и... трябва да вървя... да си тръгна от теб!... Кой... кой... кой съм... съм... кой съм аз и кой...

Товага Устад се изправи отривисто и извика необикновено високо и ясно:

— Ти си Хаджи Халеф Омар, шейхът на хаддедихните! Чува ли ме? Хаджи Халеф Омар, шейхът на хаддедихните от племето шаммар!

— Хад... Хаджи Хал... Халеф...

Успя да съедини само тези срички, после гласът му замря и не се чу повече. Сега Устад седна, наведе се към мен и ме попита, шепнейки тихо:

— Схвана ли какво сторих?

— Не.

— Тогава размисли! Върнах го при самия него.

— Нима е възможно да се задържи с думи една душа, възнамеряваща вече да освободи връзките си с тялото?

— Да, ти сега го узна и скоро ще видиш да идва доказателството. За вас, европейците, това наистина е загадка. Вашата психология дори не е стигнала толкова далеч да може да каже какво представлява душата и къде се намира. Който храни странния възглед, че офицерът е втъкан в тялото на войника, той обяснява с всички движения на този войник поривите на офицера. Но да даде сведение за душата, му е абсолютно невъзможно!

Това звучеше толкова старо и същевременно толкова ново, но във всеки случай вярно!

Сега отново никакъв звук не нарушаваше тишината около нас. Нищо друго не можехме да правим, освен да чакаме. Мина може би повече от половин час. Тогава видяхме, сякаш досегашната вцепененост по лицето на хаджията се кани да се отдръпне. Мумиеподобният вид започна да изчезва, макар че за истинско оживяване на чертите още не можеше да се говори. Устните помръднаха, но не чухме нищо. Забелязахме, че очите се движат под затворените клепачи. Напрежението в него напразно се бореше за резултат. След това ръцете и краката му трепнаха под одеялото. По цялото му тяло премина живот и той почти изкрещя думите:

— Сихд... сихди... при мен ли си?

Казах „почти изкрещя“, но това не беше същинско крещене, нито дори викане и също не онова, на което се казва „громко“. И все пак прозвуча толкова ясно, толкова припряно, толкова тревожно! От този глас се долавяше изключителна слабост и въпреки това можеше да се чуе от най-отдалечения ъгъл на аркадата.

— Тук съм — отговорих.

— Кажи, как се казвам?

— Ти си моят добър приятел Халеф Омар.

— Шейхът на хаддехните?

— Лежа при джамикуните?

— Да.

— Още съм болен?

— Сега да, но скоро ще оздравееш.

— Ти си Кара Бен Немзи?

— Да.

— Чуди се тогава! Аз знам какво означава умирашката!

— Каж ми!

— Не сега. Говоренето ме затруднява. Сихди, ти не чу ли камбани тук?

— Да, камбаните на молитвата.

— Нека звънят, нека се молят да остана жив... Искам да се върна при Ханнех, моята душа. Тя е...

Спря. Лицето му за пръв път получи израз, а именно на напрегнатост. Ровеше се в себе си. После продължи, толкова бавно, сякаш мъчително докарваше думите от далечина:

— Ама какво ми става?... Не видях... ли тук... моята Ханнех?... Не седеше ли също... Кара, моят син... при мен... при тази постеля?... Аз не притежавах... моите очи... а други... С тях... видях моя... моя собствен труп... При него седеше Ханнех... облечена като мъж... тук, тук... до дясната ми ръка... Не мога да обърна глава... отворя очи... не я виждам... и все пак, и все пак... Ханнех, Ханнех... мое щастие и моя спасителко... аз знам... ти си при мен!

За един миг се свърши с цялото ѝ самообладание. Тя нададе пронизителен писък, скочи и извика:

— Аллах, благодаря ти! Още малко и да се задуша от мъка и терзания! Но сега отново мога да дишам, защото зная, че моят любим няма да умре, а ще живее. Ти, Всемилосърдни, ми го върна!

По време на тези нейни думи бяхме гледали само към нея, не към Халеф. И сега се удивихме от въздействието, което му беше оказал гласът ѝ. Той движеше глава; чертите му бяха получили живец; очите се бяха отворили и отпразвили с израз на прехлас към Ханнех. Кара също беше станал и сега пристъпи до майка си. Халеф го видя до нея. Из един път доби способност да движи и ръце. Той ги склучи и заговори:

— И ти ли си тук, любимце мой? Не съм умрял, а пък отвъдното блаженство, цялото, цялото небе е при мен! — След това затвори очи. Майка и син коленичиха при него. Взеха ръцете му и изляха любовта си с нежни слова. Той не отговаряше. Ето че зад нас прозвучаха камбаните. Веднага след като Халеф бе изразил това

желание, един от стоящите до вратата джамикун бе излязъл да го изпълни. Болният се заслуша и се усмихна. Сега хиляди се молеха за него. Ние тук в аркадата — също. Междувременно той заспа. Заедно с него и още един, а именно аз.

След тазвечершните емоции това съвсем не бе за учудване. Внезапно бях обхванат от непреодолима умора. Изправеното при седящо положение тяло загуби опора и аз паднах. Отнесоха ме в моя ухаещ на теменуги ъгъл, където се унесох в толкова дълъг и дълбок сън, че когато се събудих на другия ден, слънцето вече клонеше към залез. Веднага се почувствах изключително укрепнал от тази дълга почивка.

Кой седеше при мен, когато отворих очи? Ханнех! Беше се облякла в донесените от нея женски дрехи. Виждайки, че очите ми са отворени отпращени към нея, тя ми подаде ръка и каза:

— Приветствам те с цялото си сърце и с цялата си душа, ефенди. Чаках твоето пробуждане. Кара междувременно седи там при Халеф, та да ми съобщи веднага, ако съм необходима. Сега трябва незабавно да ядеш. Ще кажа на Шакара да ти донесе храната.

— Знаеш ли къде е?

— Да. Тя бързо стана моя приятелка, защото притежава завладяващо сърце, на което никой не може да устои.

Ханнех стана и бързо излезе, за да се върне скоро след това с кюрдката. Докато тя ми помагаше в яденето, Ханнех отиде при Кара и Халеф, който, както ми каза Шакара, от снощи изпаднал в дълбок и вероятно благотворен сън. Ханнех се наведе над него и докосна челото му с устни. Изглежда, с това го събуди, защото той започна да се размърдва. Шакара тутакси напусна аркадата, за да отиде и доведе Педехр, който бе изразил желание да присъства при събуждането на Халеф.

Чух, че Халеф говори тихо на себе си. Но нищо не можеше да се разбере. Не беше отворил очи. Дойде Педехр. Той оглежда кратко време болния и даде знак на Ханнех да говори с него. Тя го направи, като изговори високо няколко думи, представляващи негови галени имена. По лицето му премина усмивка. Слушаше. Тя повтори думите и ги свърза с въпроса как се чувства. Тогава чух да прозвучава неговият немощен и все пак ясен глас:

— Хамдулиллах... не е било... сън! Животът... се върна... при мен! Ханнех... Ханнех... и... и... и...

Млъкна, за да размисли. Тогава Кара продължи вместо него започнатото изречение:

— И аз също, татко! Аз съм Кара Бен Халеф, твоят син, също съм при теб.

— Кара... моят... моят син... младият герой... на хаддехидните...?

Раздвижи глава и обърна лице към сина, но без да отваря очи. После продължи:

— Също тук...? Дошъл... при мен?... Аз вече го видях...! Язди... дотук?

— Да, татко.

— На... на кой кон?

— На Гхалиб, който ми подари, за да ме обикне и разбира волята ми.

По тялото на Халеф премина бърз, енергичен трепет.

— Възсядай! — каза той.

— Гхалиб? — попита Кара.

— Да.

— Сега? Тук?

— Да...! Ти си... племето на хаддехидните...! Искам да... видя храбреците!

Заповедта беше дадена с отпаднал, но въпреки това волеви тон. Кара погледна въпросително Педехр.

Той го хвана за ръката, за да го отдалечи от постелята и изведе вън на площадката. Чух пътем да го наставлява:

— Кафявият жребец трябва да бъде оседлан с възможно най-голяма бързина. Слагаш си всичките оръжия и влизаш с коня при баща си така, все едно се отправяш на битка. Така трябва да бъде. Твоят вид ще му даде нова жизнена сила. Побързай, сине мой!

Халеф беше притихнал, но чакаше. Леките, нетърпеливи движения го издаваха. След няколко минути — едва ли повече от пет — гласът му отново прозвуча:

— Кара... бързо... бързо...! Аз нямам... нямам... време...! — Тонът беше толкова тревожен, че Ханнех бързо се изправи и пристъпи до близката колона да погледне навън. В този миг влезе и Педехр.

— Да побърза! — каза му тя.

— Ей сега ще дойде — отговори той. — Бъде храбра и мълчалива! Този миг ще реши много. Коленичи при него, ще му бъдеш необходима!

Тя тъкмо изпълни нареждането и Халеф отрони с мъка думите:

— Той... той не идва...! Аз трябва... трябва да вървя!

Но ето че се чу силно чаткане на копита. Не беше обичайно за благородния Гхалиб да изкачва стълбища. Той, изглежда, се противеше.

— Яллях, кавахм, кавахм! (Напред, бързо, бързо!) — прокълтя ободряващия глас на Кара.

Тогава кафявият взе няколко стъпала наведнъж и влетя от последното с дълъг уплашен скок, за да застане пред постелята на Халеф като излят от бронз. Младият хаддехихн беше втикал в силяха ножа и пищовите, заметнал на гърба изкусно инкрустираната бедуинска кремъклийка, а в ръка държеше копие с двуостър връх. Блесналите очи гледаха надолу към болния баща. Една прекрасна картина на волеви бедуински воин.

Халеф отвори очи отпрати поглед към сина си. Види се, изобщо не усети, че Ханнех подпъкна ръце под главата и раменете му, за да го приповдигне.

— Гхалиб... Непобедимия...! — прошепна. — Той носи... бъдещето на... моите хаддехихни...! Но... миналото... няма да умре... няма да умре...! Това съм... съм аз... заедно в... настоящето...! Аз оставам при вас... при вас...! Аз искам... искам... искам! Кара... Ханнех... моят живот се връща!

Той държа още известно време радостния си поглед прикован към Кара, после затвори очи. Ханнех го намести удобно на възглавницата. Струваше ми се, че лицето му сега имаше съвсем, съвсем друг израз, не мъртвешкия отпреди. Кара слезе от коня и го изведе възможно по-тихо навън. Ханнех погледна тревожно и въпросително Педехр. Той я хвана за ръката, вдигна я и каза:

— Надеждата се пробуди! Ела с мен! Ще му приготвим подсилваща напитка. Ако я приеме, ще бъде спасен!

Когато излязоха, Кара дойде отново и се застоя първо няколко мига при мен. После седна при баща си, който не бе съвсем буден, но

не изглеждаше и заспал. Размърдваше ту този, ту онзи крайник, навявайки заключение, че това не става неволно, а преднамерено.

След време Педехр и Ханнех се върнаха. Предположих, че носеният от нея съд съдържа същия месен бульон, който бе подсилвал и мен. Беше поднесен с лъжица на Халеф. Той не се възпротиви да го приеме и после изпадна в спокоен сън, за който Педехр каза, че ще продължи поне до утрото.

Ханнех и Кара бяха неописуемо щастливи от тази вест и когато поисках да ме изнесат на открито като вчера, отправиха към мен молбата да им разкажа във какво сме преживели с Халеф след раздялата ни с хаддехихните. Но Педехр решително се възпротиви. Той обърна внимание върху напреженията от собствената им езда и с цялата си сериозност заяви, че сега непременно трябва добре да си отпочинат. Халеф за днес вече не се нуждаеше от тях, а и Шакара се грижи по най-добър начин за него. Трябваше да се подчинят и ето как стана, че по-късно седях съвсем сам пред аркадата, за да се наслаждавам на същата гледка на слънчевия залез, която вчера толкова ме бе извисила.

Колко много хора вече съм чувал да казват, че човек не бива да се наслаждава сам на красотите на природата, а винаги в компания. Тук аз съм на различно мнение. Дори думата „наслаждава“ ми се струва погрешно употребявана. Със съвсем същото право бих могъл да кажа, че искам да се „наслаждавам“ на проповед, оратория, църковна песен. На мен природата ми въздейства извисяващо и същевременно ме кара да се вгълбя в себе си. Аз съм част от нея и не мога да я съзерцавам, без да разглеждам и себе си заедно с нея. Компанията на други хора само би ми пречила. През гората обичам да се разхождам сам, стига да не съм принуден от условности да взема още някого. Бъбренето осквернява делото. Защото едно такова излизане до проповядващата гора за мен е дело — не само физическо, а повече душевно. Ако имам придружител, къщи няма да отнеса почти нищо, освен спомена за онова, което сме говорили.

Точно така стоят нещата с изгрева и залеза. Всяка забележка, всяко междуметие, колкото и възторжено да било то, намалява за мен възвишеността и светостта на мига. Обичам човешката компания, както изобщо обичам сърдечно цялото човечество, но природата искам да ми въздейства в необезпокоявана самота. Моите най-прекрасни

часове в живота са онези, когато в тиха нощ и без някой бърборко до себе си гледам безкрайно благочестивото и вярно небе в неговите блестящи, ярки очи.

Така и днес седях сам и освободен от куртоазни съображения пред аркадата на Високата къща. Известна ми е една картина, озаглавена „Оздравяващата“. Една женска фигура с бледо лице в разположена нависоко открита беседка, от която може да се види едно от най-великолепните кътчета на рейнската долина. Едва избягнала смъртта, тя е сменила болничната стая с това открито, облъхвано от мирис на цветя местенце, за да вдишва нов, слънчев живот. Приема го с тиха, мека, безкрайно благодарна усмивка, но големите, сериозни очи са отправени не към проблясващите талози на голямата река или зелените лозя по склоновете, а далеч, далеч към необозримите далнини отвъд хоризонта. Създава се усещането, сякаш тези очи, съзерцаващи само безпределното, все още търсят невидимите двери на онези тайни, чийто ключ лежи заровен в мълчаливата земя на гробището. Душата, която е възнамерявала да се отдели от тялото, още не е възстановила връзката си с него. Тя отправя взор в онази далечина, накъдето е смятала да тръгне — подобно водолаза, който след извършената работа за деня отделя от себе си тежката екипировка и я оставя на брега, за да отдъхне отново свободен...

За тази картина мислех в днешната вечер, което бе лесно обяснимо. Аз също се намирах в процес на оздравяване и чувствах в себе си онази мека, дълбоко впечатлителна сериозност, която има потребност да прекрачи през хоризонта към безкрайността. Там, отвъд тази граница има равен път. Времето на бариерите е изживяно и никакъв недостоен интерес не може да отрони погледа от тези висини, в които дори звездите вече не носят имената, дадени им от хората. Те странстват над нас велики и възвишени и който ги следи със сърцето, за него са много, много по-открити и знайни, отколкото за наблюдателя с тръбата. Никога една телескопична леща, колкото и изкусно да е изработена, няма да достигне окоето на душата!

Докато аз проседях на открито почти до полунощ, Шакара се намираше при Халеф. Педехр беше при Устат, в чието жилище днес се провеждаше важно съвещание. То не можеше да се състои в аркадата, тъй като тя бе предоставена на нас. Шейхът на джамикун дойде точно

когато бях поискал да ме отнесат вътре на постелята. Той ми съобщи за какво се касаело.

— Говорихме за предстоящия Празник на петдесетте години — каза.

Персийски празник с това име не ми беше известен. Ето защо го погледнах въпросително.

— Още никой ли не ти е казал? — осведоми се той.

— Не.

— Дори Шакара?

— Не.

— Тя сигурно е горяла от желание да ти каже, понеже този празник ни занимава вече дълго време, но вероятно е сметнала, че и в този пункт трябва да бъде послушна. Устад именно ѝ беше заповядал да не ви безпокои с чужди работи, значи също не и с нашите. Трябваше да оставате незасегнати от всяко вътрешно смущение. Но твоето оздравяване, ефенди, напредна толкова, че сега без опасения мога да говоря с теб за този празник. Между Устад и нас имаше битка, битка на любовта. Нашият повелител не желаше да бъде честван този празник, но тази вечер с обединени молби извоювахме неговото разрешение. С други думи, след две седмици ще се навършат петдесет години, откак той за пръв път пристъпи в една шатра на нашето племе, а благодарността ни повелява тържествено да отпразнуваме този ден. До днес той все отклоняваше, но сега го убедихме, че за нас това е една сърдечна потребност. Даде съгласието си — не заради себе си, а заради нас, както каза. По това време вие ще сте още при нас — обстоятелство, което радва всички ни...

— Дали тази радост не би могла да бъде опечалена от Хаджи Халеф? — вметнах аз.

— Този въпрос естествено се очакваше от теб. На драго сърце бих ти казал какво мисля, но се опасявам, че ще ми се смееш.

— В такъв случай съм спокоен! Щом не очакваш от мен нищо повече от усмивка, трябва да храниш по отношение на него добри надежди!

— Да, имам ги. Моят израз „ще ми се смееш“ бе казан в друг смисъл. Той се отнасяше не за оздравяването на Халеф, а за твоите мисли. Като негов лекар аз имам възгледи, които може да са много отдалечени от твоите. Това е, което имах предвид.

— Ти си хекимът^[3], а аз laikът. Как би могло да ми хрумне да ти се смея!

— И все пак! Защото онова, което ще ти кажа, ще бъде мнението не само на хекима. Аз имам работа с тежко болен човек. Каква е същността на този човек? В какво взаимоотношение се намират неговите части? Трябва да го знам, ако искам да го лекувам правилно. Но предполагам, че по отношение на тези въпроси ти си на друго мнение.

— Може би да, може би не. Ала в никой случай не бих се усмихвал на мислите ти. Моля те да ги изразиш!

— Слушай тогава!

Той каза тези думи, наистина, но на първо време не чух нищо повече. Беше седнал до постелята ми, изцяло обърнал лице към мен. Сега вдигна глава и се загледа в тихите, скромни светлини на горящите в нишата свещи. От този поглед нагоре сякаш беше получил съвсем друго лице. Каква чистота и благородство излъчваха неговите черти, покрити при първата ни среща от грозна мръсотия! Пламъчетата на свещите играеха в красивите му очи като нищожно дребни и същевременно лъчисто ярки точки. Дългите сиви коси придаваха на тази картина една своеобразна, жива, вълниста рамка. В главата ми нахлу спомен. Видях се в ателието на един приятел. Работеше върху изображение от „Откровението“ на Йоан. Аз преглеждах скиците. Една от тях особено е завладя. Под срутената дъга на една каменна арка седеше пророкът и гледаше към небето, към едно от отворстие в тъмните облаци, от което струеше към него обилна отвъдна светлина. Отдолу можеше да се прочете: „и видях едно ново небе и една нова земя; защото първото небе и първата земя бяха изчезнали, а море вече нямаше.“^[4]

Удивително хармонизиращото се с тези слова лице на просветления ми беше направило дълбоко впечатление. То за дълго, дълго време бе поставило духовно присъствие у мен, докато от нови вълнения бе потънало в забрава. И сега внезапно го видях отново — у мен и извън мен. Защото в този миг чертите на Педехр с почти пълна точност приличаха на онези от скицата и не бе за чудене, че бяха упражнили върху мен съвсем същото въздействие. През вътрешността ми премина нещо, което ме накара да проумея, че човек трябва да

седне под развалините на отживялото, за да може да погледне нагоре към новото, истинското.

Доловил сякаш мисълта ми, Педехр се обърна отново към мен и каза:

— Това, което ще ти съобщя, ще бъде навярно ново за теб. Моля те да ми отговориш на въпроса. Знаеш ли какво е дух?

— Не.

— Знаеш ли какво е душа?

— Не.

— Мислиш ли, че те са едно и също нещо?

— Също не.

По лицето му плъзна мила, умна усмивка на разбиране и той заговори:

— Не бих ти отказал една похвала за скромността, но ти не я заслужаваш. Ти очакваш да чуеш от мен онова, което не искаш да кажеш. И понеже истината от неизказаното от теб не ти се вижда несъмнена, предпочиташ това съмнение да залегне не в твоите, а в моите думи. Да бъде волята ти. Който щади, самият може да разчита на пощада.

Как само прозвуча! Наистина ли имах един необразован джамики пред себе си? Вярно, шейх на племе, но по отношение на външния и вътрешния ход на своето развитие той бе сравним с всички други джамикун! Ако неговата духовна индивидуалност стоеше значително по-високо, отколкото можеше да се заключи от пожизнения му ранг, то това можеше да е последица единствено от дългогодишното му общуване с Устад. Но ако приемех този извод, незабавно възникваше следващият въпрос — по какъв начина и по какъв път този Учител е могъл да достигне едно такова развитие на своята индивидуалност. Ходът на мислите ми бе прекъснат от Педехр, който продължи:

— Ти имаш ли дух, сихди?

— Надявам се — отговорих.

— Не, не се надявай! Вярно е, че имаш такъв фантом, ама в действително той те има. Ти си негов роб! Имаш ли душа?

— Имаш предвид някаква душа или душа по принцип?

— Не извъртай като учен европейец, а ми отговори. Имаш ли душа?

— Да.

— Не, тя теб има. Но тя не е фантом, а извисена, Божия истина, на която дължим претенцията си за отвъдното блаженство. Това го казва един полудив азиатец на възпитания от мъдростта на този свят западняк. Дали той ще повярва, е много въпросително. Изтокът вече е учил на някои неща Запада, които или не са били приети с вяра, или не са били разбрани. И понеже Ориента се е уморил от тези напразни поучения, твърдят, че бил станал стар и слаб. Но не за Илм-и-ехвал-инефс^[5] исках да говоря с теб, а за болестта на нашия Хаджи Халеф. За душата можеш да беседваш с Устад, който вероятно знае за нея повече, отколкото е писано в неговите книги.

— Книги? — попитах. — Той има книги?

Педехр ме погледна по такъв начин, че червенина изби по страните ми, и отговори:

— Дали... имал... книги...! Той притежава дори четири големи библиотеки! Първата се състои в Китаб ел муккадас^[6]; втората е неговото сърце, в което са записани хиляди великолепни сури; третата обхваща всичко, на което мирозданието учи неговите очи; а четвъртата ще видиш, когато си дотолкова оздравял, че да можеш да изкачиш стълбите до неговото жилище. Там ще намериш много, много томове, написани на езици, от които аз не разбирам нито дума. Когато го попитам за съдържанието, той отговаря, че всичко записано може да се обобщи с възклика, който надават поклонниците, когато след дълго, мъчително странстване видят най-сетне Мека пред себе си: „Ето ме, о, Повелителю!“. Много по-дългите и по-трудни пътувания през тези томове завършват със съвсем същите думи. Голяма част от живота си проседях горе при него и неговите книги, за да слушам думите му и ги оставя да продължат да звучат у мен. Това, че съм водел с битки и страдания племето си към мир, го дължа на него. А това, че съм станал известен като добър хекимин, е също едно от делата му, на които се дължи любовта на джамикун към него. Точно болестта, която е сграбчила теб и твоя Халеф, вземаше по-рано големи и тежки жертви от нас. Но Устад прекърши нейната сила, като ни научи как да се справяме с нея. Имаш ли представа защо е толкова опасна, по-опасна от много, много други?

— Каж ми!

— Ти не го знаеш и вашите лекари също не го знаят?

— Предполагам заради дългото безсъзнание, което води със себе си.

— Вярно уцели. Но я кажи каква е причината за това безсъзнание!

— Душата се оттегля от тялото.

— Да. Но защо?

— Естествено, заради болестта. — Ти се движиш в кръг, ефенди. И не познаваш душата. Чувал ли си израза „добра душа“?

— Да.

— Зла душа?

— Не. — Сега идва новото, което искам да ти кажа. А именно, че няма зла душа. Душата се бои от всяко зло, та дори от всичко грозно. Злото и грозното имат такава власт над нас само защото душата бива отблъсквана от тях. Тя се оттегля и тогава ние оставаме сами, без нейната закрила. Човек не трябва да изкушава своята душа, а да избягва всичко, което би я оскърбило, тъй като тя не иска да бъде опетнена. Той не бива да я принуждава да се отделя, макар и за кратко време от него. Виждал ли си човек да изпада в безсъзнание?

— Много често.

— Тогава сигурно знаеш, че причината почти винаги е зла или грозна. При зловредни еманации, при отвратителни миризми, да не говорим за истинска воня, човек не се чувства добре. Диша трудно, може дори съзнание да загуби. Душата се оттегля от сетивата, причиняващи ѝ тези болки. Когато къщата или шатрата ти се замърси дотолкова, че не можеш повече да издържаш, ти я напускаш. Сега си припомни твоите теменужки и розите на Халеф!

— Аха! Започвам да схващам!

— Болестта разтваря определени фини телесни частици, които не могат да се отделят. Процесът разлагане започва при живо тяло. Миризмата сигурно ти го е доказала. Опасявайки се от твоята усмивка, искам веднага да ти кажа, че ние не поставихме ухаещите рози и теменужки при вас само за да щадим обонятелните си нерви от миризмата. Това се случи предимно по други, по-дълбоки причини. Ако съм добър хеким, трябва да отправям вниманието си не само към тялото, но и към душата. Трябва с всички сили и средства да действам така, че тя да не се отдели окончателно от тялото. Ти не подозираш колко често по време на дългото си безсъзнание лежа в очистваща

вода. Тези бани имаха и други, съвършено различни причини от самото измиване на болното тяло! Усмиваш ли се?

— Не.

— Така ми се стори! Когато разложението на тялото е напреднало в такъв стадий, че душата не може да докосне сетивата, болният е изгубен. Ето защо залагах при Халеф надежда, че ще може да вижда, чува и говори. Тя не ме подведе. Но душата на страдащия не бива само да може, а трябва също и да иска. Идеята ти да дойде Кара Бен Халеф беше удивително удачна. А отличното въздействие бе подсилено от факта, че той доведе своята майка. Появата на тези две любими същества принуди душата да остане свързана с тялото. Защото си мисля, че тялото няма власт да задържи душата, ако тя не иска да се задържи! Успее ли лекарят да увеличи тази воля до енергия, може да храни двама по-голяма надежда. Халеф ми услужи тук с желанието си да види своя син на кон и като воин и знаеш колко бързо и охотно се съгласих. Сега мисля, че е спасен.

— Само го мислиш?

— Да.

— Как ми се иска да чуя, че си убеден!

— Почакай до утре!

— Ще има ли тогава някаква развръзка?

— Вероятно. Халеф, както видях, е отличен ездач, нали?

— Не само това. Той е свързан с цялата си душа към всичко, що се отнася до коня.

— С цялата душа! Това е, което желая, защото по този начин душата му може да бъде заловена. Сещам се за надпрепускуването между вас двамата и нас. Ти сигурно си забелязал, че аз може да съм добър шейх или хеким, но не безупречен ездач. Задушевната дружба с Устад ме ангажира и не ми остана време да се занимавам постоянно с необходимите упражнения. Ако не беше така, щях да яздя по-добре кобилата и поне нямаше да бъда толкова бързо настигнат. Спомням си, че очите на Халеф светеха. Обича ли той такива напрежения на конете?

— Едно състезание на благородни коне при него задминава всичко!

— Хубаво! При планирания празник ще се проведе една такава езда...

— Та това е само след две седмици! — прекъснах го аз. — Опасявам се, че тогава ще е още твърде слаб.

— Действително. Но пък и той няма да язди с другите. Но да си дойдем на думата, тази мисъл ще му окаже добро въздействие. Предполагам, че утре ще се събуди само за няколко кратки минути. Видя ли, че мога да рискувам, ще му подхвърля една забележка за това състезание. Ако подейства така, както очаквам, ще се случи това, което ти преди малко пожела: моята вяра, моето предположение ще се превърне в убеждение. Но, разбира се, никой човек и следователно също никой хеким не е всезнаещ. Къде е смъртният, който е в състояние да каже какво ще се случи с него в следващия миг? Но според човешките разбирания ти си спасен, ефенди, и аз се надявам да мога утре да ти кажа същото и за хаджията.

— Това, о, Педехр, ние ще дължим на вашата любов към ближния и пожертвователните грижи, които...

— Стига, стига! — прекъсна ме той. — По-добре да говорим за подаръка, който утре смятам да ти направя!

— Подарък? И това ли още?

— Да.

— Мога ли още днес да науча какъв е?

— Да, защото мисля, че една радост никога не може да бъде преждевременна.

— Е, тогава кажи! Какъв е?

— Отгатни, де, ефенди!

— Невъзможно! Има толкова много неща, с които би могъл да ме зарадваш и подкрепиш.

— Подкрепя, подкрепя! Тая това е то, ти почти отгатна!

— Значи подкрепяне? За бастун ли говориш?

— Да, бастун. Ти утре ще опиташ за първи път да вървиш отново изправен. И дори да са само няколко крачки, това все пак ще те подсили.

— Подсили! Сега ти си този, който улучи правилната дума. Подсили! Само мисълта, че утре ще предприема този опит, ме кара още отсега да чувствам, че ще успея. Каква голяма сила се крие у нея!

— Тогава си отспи хубаво! Вече стана късно. Ходех да те закриля!

Той тръгна, а аз направих както каза — спях до късен предиобед.

Когато се събудих, видях Ханнех и Кара да седят при Халеф. Шакара тъкмо влезе от предната площадка. Видя очите ми отворени, кимна ми мълком и тихо се плъзна навън да вземе утринната ми напитка. Донасянето ѝ привлече вниманието на другите двама и те приближиха. Чух, че Халеф спял още, наистина, но от време на време леко помръдвал. Педехр беше наредил да го повикат при първия знак на болния, че идва отново на себе си.

„Отново на себе си!“ Тези думи ме подсетиха за вчерашния разговор със споменатия. Кой идваше при „себе си“? „Той“ ли беше това или „Тя“? Същество или личност?

Според мнението на Педехр това бе душата. „Духът“ за него беше фантом. Той познаваше човека като тяло и душа. Последната е същинското същество. Но какво тогава е тялото? Душата може да се отдели от него. При определени обстоятелства това „можене“ се превръща в желание, което дори — във всеки случай при умирането — прераства в безусловна необходимост. Тя ли е господарката, а тялото — слугата? Или връзката за него е още по-нисша? То на машина ли прилича, съставена от органи, действително, която в съня, когато Тя го напуска, почива, за да получи за утрешния ден нови задачи и сили? Остава ли Тя по време на този сън и отсъствието си свързана с него с тайнствени нишки и връзки, та при всяко смущение да бъде повикана за негова закрила? И ако е така, къде се намира обиталището, с което тя един ден при кончината отпразнува пълното си завръщане? В тялото в никой случай! Химико-механичната дейност на определени органи не спира дори в най-дълбока кома, защото тези сили не престават да действат, докато напълно се изконсумира необходимият за целта материал. Но истинският живот е прекъснат и всички съпринадлежни към него движения са преустановени, докато Тя, господарката, се върне, за да „одушеви“ отново „неодушевеното“ тяло.

Казаното вчера от Педехр в това отношение беше прозвучало толкова просто, толкова наивно. Естествено, той не беше прав, той, духовно бедният мъж в нецивилизованата кюрдска страна! А с какъв прецизен и импониращо въздействащ апарат, напротив, нашата учена психология наричаше тази „душа“, размахваща стотици ръце и крака като членестоного! Естествено тя бе права, тя, поддържаната от всички академии и призната от всички интелектуалци наука! И дух? Фантом? Не е ли точно духът, комуто дължим тази толкова фундаментална,

ощастливяваща наука за душата? Не е ли той този, който ни е благословил с анимизма, окултизма, спиритизма и подобните там трансцедентни дарове? И този дух, който дори кара хората да виждат духове и разговарят с духове, да бил фантом? Педехр, Педехр, ти си един мил, добър човек, наш спасител, душевно извисяващ се над хиляди, но трябва да ти кажа: ти нямаш и следа от дух!...

Не е трудно да се досетите, че мислех за обещания за днес бастун. Нетърпението ме изкуши да отправя към Шакара молбата да ми го донесе по-скоричко. Тя обеща усмихната, но не го стори, поне не веднага.

Трябва да бе около пладне, когато Халеф даде първите признаци на разбуждане. Кара бързо излезе от аркадата да доведе Педехр.

Той дойде с бастуна в ръка и ми го даде.

— Аз спазих обещанието си — каза, — но почакай още малко. Ще наредя да те отнесат долу при Асил. Там, под сянката на чинарите, ще бъдеш необезпокояван до вечерта и ще можеш да събираш здраве.

Едва го бе казал и се чу гласът на Халеф:

— Кара, сине!

— Ето ме, татко — отвърна повиканият, който беше стоял до Педехр и сега побърза да отиде при хаджията.

— Видях те на Гхалиб. Знаеш ли кога беше това?

— Вчера.

— Къде?

— Тук.

— Тук? Къде е това?

— В тази аркада.

— Аркада? Чакай! Искам да я видя!

Той обърна полека лице към сина си и отвори очи. Погледът тръгна, докдето можеше да достигне, от човек на човек, от място на място. Като ме видя в моя ъгъл, попита:

— Кой лежи там? Не е ли това моят сихди?

— Да, аз съм, скъпи Халеф — отговорих.

— О, сихди, сихди, сега си спомням... Аз бях много болен... И още съм... Вече умирах... Тогава някой ме повика обратно... Много добре видях... Но не помня нищо повече... Може би ще ми дойде на ума... не искам да умра... Дали ще остана жив?

Говореше с къси изречения, тихо, но доловимо. След всяко изречение се съсредоточаваше и си поемаше дълбоко дъх. Мина известно време, след което помоли:

— Ханнех... Кара... станете!... Искам да ви видя целите... Обичам ви!

Те изпълниха волята му. Тогава очите му започнаха да се оживяват.

— Жено моя! Благодаря ти!... Сине мой, колко красив беше на твоя кон!... Много ли се умори Гхалиб?

— Само един-единствен път — отговори Кара.

— Грижиш ли се за него?

— Да.

— Също за Баркх?

— Да, татко.

— Само да можех да го видя!

В миг изтичаха Ханнех и Кара навън да доведат конете. Когато ги докараха, след тях дотърча по собствена воля и Асил. Знаеше къде лежах и се насочи към мен. Другите два бяха отведени при Халеф. Той внезапно придоби сила да вдигне ръце:

— Баркх, любимецо мой!... Ела при мен! — каза, протягайки ръка към врания.

Той пристъпи към него, заигра с уши и пое с бърните протегнатата ръка.

— Мой добри!... Мой верни!... Ти си копнеел за мен! Виждам го! — изплака болният. — Той е гладувал!... Как стоят нещата? Каж ми, о, Педехр!

— Така е, както казваш — отвърна запитаният. — От пълно гладуване ги спасяваше само това, че Шакара им носеше любимия зелен фураж.

— Когато оздравея... Баркх отново ще прояде... както преди... Но нали все пак... няма да умра?

— Ти ще останеш жив!

— Вярваш ли?

— Да.

— Наистина ли?

— Разбира си! Ти още днес ще започнеш толкова бързо да оздравяваш, че вероятно ще можеш да присъстваш на нашето голямо

състезание.

— Състезание? — изговори Халеф бързо и с доловимо крепък глас. — Ще има надбягване?

— Да.

— Къде?

— Тук. Около езерото.

— Кога?

— След две седмици.

— Значи малка езда?... Съвсем обикновена и помежду другото?

— О, не! Ще честваме голям празник, за който тук ще се стекат хиляди хора. Той ще трае няколко дни и ние ще организираме много неща за развлечение на гостите. Коронният номер ще бъде състезанието, което ще се състои от няколко раздела.

— Голямо?... Няколко?... Ханнех, Ханнех!... Дай ми ръката си!... Изправи ме!... Трябва да чуя по-нататък!... Всичко, всичко искам да чуя!

Беше овладян от енергия, каквато човек преди това би сметнал за напълно невъзможна. Неговото лице, погледът му, гласът, всичко, всичко се бе преобразило за миг. Сякаш из един път по артериите му бе започнала да пулсира пълната жизнена сила.

— Не се вълнувай! Щади се! — предупреди го Педехр.

— Да не се вълнувам? Да се щадя? — отвърна той. — Та аз само говоря! Изобщо не се напругам!

Вече не правеше както преди пауза между изреченията, за да си поеме дъх.

— Кажи, що за коне ще бягат? — поиска да знае.

— Няма да има само коне. Ще пуснем да бягат всички видове животни, които има при нас — овце, кози, магарета, мулета, товарни камили, ездитни камили, обикновени коне и накрая ще има няколко надбягвания между животни от най-благородна раса.

— Кому принадлежат?

— Това още не знам. Всеки гост ще може да участва, а ще дойдат много, които притежават добри бегачи.

— Аллах, валлах, таллах. Ще мога ли да се включа?

— Ти?

— Да, аз!

— Да ме прощаваш, о, шейх на хаддехните! Вашите три коня вероятно ще са най-добрите и аз съм напълно убеден, че ти бързо ще оздравееш, но за яздене след две седмици все пак няма да притежаваш необходимата сила.

— Кой го казва? Кой дръзва да го твърди?

— Всеки хеким ще ти каже!

— Аллах да погуби всички хекими, които... Не, да ме прости Аллах! Не искам никога да изрека пак такива лоши думи!

Ханнех го беше подпряла с възглавници така, че горната част на тялото му бе полуизправена. Видът му събуждаше нещо повече от надежда. Но Педехр не го изпускаше от очи. Макар да не позволяваше да се забележи, за него бе разбираемо, че сегашното оживяване, или по-скоро възбуда, ще бъде последвано от неминуемо изтощение.

— Моят сихди след две седмици ще бъде ли възстановен? — осведоми се Халеф.

— Да, но да се състезава, няма да му разреша!

— Ти си направо жесток. Ама на Кара, моят син, сигурно няма да забраниш. Той не е болен.

— Дори желая да участва.

— В три състезания? С всеки от конете ни веднъж?

— Ако ти желаеш, на драго сърце!

— Ох, ще ми се още сега да знам кои бегачи ще бъдат победени!

— Мога да ти кажа, че ще има отлични представители на персийската и арабската раса.

— За днес това е достатъчно. Кара, сине, от днес нататък всеки ден ще предприемаш една бърза езда с всеки от конете ни! Надзиравай ги при храненето и водопоя! Карай ги... карай ги да стигнат... до бързината на тайната... ама не ги... заставяй тази...!

Отново започна да прави паузи. Гласът му ставаше слаб.

— Ханнех, спусни ме пак! — помоли.

Тя махна подкрепящите възглавници. Сега той отново лежеше както преди. Продължи по-бавно и по-тихо:

— Гхалиб ще победи... съвсем сигурно!... Баркх ще надвие всеки... всеки друг кон!... А Асил Бен Рих ще... ги надбягва всички... с лекота... с блаженство... в техния позор! С чистата... благородна кръв на хаддехните... никой друг... никой друг не може да се сравни...!

Затвори очи. Всички бяхме притихнали. След известно време го чух да казва заповедно:

— Кара... Кара, стремето... е твърде скъсено...!

Педехр си кимна доволно. Какво прошепна после да Ханнех и сина ѝ, не можах да разбера. След това дойде при мен и каза:

— Опасявах се или от безразличие, или от голямо вълнение. Сега съм доволен!

— А твоята надежда...? — попитах.

— Се превърна в сигурност. Ако не настъпи някакво непредвидено усложнение, той ще бъде спасен. Състезанието ще го занимава дори и когато изглежда, че спи. Да, може би ще го съпровожда и в съня. Той ще бъде „с цялата си душа“, както ти се изрази вчера, при това състезание и тези мисли ще го подсилват за нов живот. А теб сега ще наредя да отнесат долу при чинарите. Там ще можеш да пробваш бастуна, докато по-късно престане да ти бъде необходим.

Той тръгна и веднага след това дойдоха трима джамикун да ме изнесат вън. Те изкараха най-напред Асил Бен Рих, което даде повод на Кара да изведе също Баркх и Гхалиб. При това нямаше как да се избегне силният шум от копитата. Халеф се раздвижи. Точно когато мъжете ме вдигнаха от постелята, отвори очи:

— Ела при мен, сихди...! — каза. — Трябва... да чуеш нещо... нещо много... много важно...!

Сложиха ме да седна при него.

— Дай ми ръката си! — помоли.

Хванах неговата. Той ме погледна със старата задушевност в очите и продължи с тих глас:

— Сихди... какво мислиш... за умирашката?

— Вече изобщо не мисля за това — отговорих.

— Аз също!... Старата... старата жена без... без зъби...! Знаеш ли...? Тя се махна...! Искаше... да ме принуди... да умра...! Тогава узнах... че и това умирање... е една голяма, голяма лъжа... толкова голяма... каквато изобщо... втора няма!... Сихди, сложи си ухото... до устата ми...!

Откликнах на подканата и той зашепна:

— Додето живея... съм пхнат в табутх^[7]...! Това е тялото...! Аз трябваше... трябваше, не... аз исках... исках, не... аз можех... можех

да възкръсна!... Някой извика... в ковчега цялото ми... цялото ми име!... Това ме задържа... в него... здраво пак в него!... Не бях... не бях сам...! Наоколо стояха... стояха... видях... Сихди, не мога... да се сетя! Като ми дойде... на ума... ще ти... ще ти кажа!

Държах ръката му в своята. Дълго лежа безмълвен и неподвижен. Внезапно трепна и извика с повишен глас:

— Сихди, ще има голямо състезание...! Трябва да ям... трябва да пия... трябва да стана силен...! Асил... моят Баркх... и Гхалиб, Победителя...! Радостен съм... че живея...! Ние ще победим... победим... победим...! Хамдулиллах... хамдулиллах... хамдулиллах!...

* * *

Мнозина от моите читатели, като знам, са били в Палестина. Повече от тях навярно са се спускали също, както мъжът от притчата на Христос, от Йерусалим до Йерихон. Този град бива наричан от днешните араби Ер-Риха. От него по един стар, порутен мост се тръгва към отдалеченото Мъртво море. В другата посока един удобен път води покрай ниски и парцаливи бедуински шатри към Аин ес Султан^[8], където местните просяци обичат да се гмуркат, за да видят хвърляните там златни монети. Но по-добре човек да пие преди тази процедура!

Продължете ли още по-нататък, ще видите пред себе си Джебел Карантел, която се издига от бездната като някое зло видение от дълбок сън. Нейната усамотеност още в най-ранни времена е въздействала притегателно на благочестиви отшелници. Пещерите били населвани. Присъединявали се килия след килия. Те са разположени нависоко в скалите на замайващо стръмния спуск. Днес^[9] това поселище се използва като наказателна колония за гръко-католически свещеници.

Защо се наложи това наглед немотивирано отклонение от темата към Обетованата земя? Заради приликата в местата. Аз мога всъщност да обясня разположението на обитаваната от Устад Висока къща само на онези, които са виждали Джебер Карантел. И от друга страна пък каква разлика! При Йерихон всеки номад е роден просяк, тук, в това

уединено кюрдско селище, всеки жител — честен човек. Там — пустош, тук — добре гледан животински и растителен свят. Там — шеметен ужас, тук — радваща сърцето гледка. Там — неумолимо свитият пестник на върховната духовна власт, тук — винаги благо отворената ръка на този, който единствено от любовта е бил извисен до своя доминиращ ранг. В Йерихон също бях пробудувал под открито небе цели нощи. Защо? Заради нечистотията и паразитите, които ме пъдеха от жилището към подивелите градини. И там звездите блестяха към мен, но телесното терзание даваше достъп само на грозни духовни картини. Видях пред себе си Тел ед Дем^[10] и край него хан Хадрур, дете уж бил гостилницата, в която милостивият самарянин подслонил питомеца си. Там за шише долнокачествена бира платих три марки. Чаша отвратително парфюмирана вода струваше един франк. Който не отсяда от спестовност в странноприемницата, не е сигурен по самотните пътища. Порядките след две хиляди години са съвсем същите. Това е „Обетованата страна“! До какъв „разцвет“ я бяха докарали! Навремето самарянинът, презреният еретик, бил милостивият. А как е сега? Когато си поставих този въпрос под звездното небе на Йерихон, над Витлеем вече не грееше звезда и не се яви небесно войнство, за да пее своето „et un terra рах hominibus bonae voluntatis“^[11].

Преди християнско време юдеинът бил нападат от разбойници, ограбен и почти пребит. Сега, след две хиляди години, нещата не стоят по-добре от това и подобни, често интелектуални и морални грабителства по пътищата. Сега християни се нахвърлят върху християни. Особено който дръзне да излезе от Свещения град или да тръгне към него не по отъпкания от всички друм, а по свой собствен верски път, може много лесно да узнае по себе си какво съдържа строфа 10 от глава 30 на Лука. Христос много добре е знаел какво прави, засягайки тази неизцерима рана с притчата за милостивия самарянин. Ние християните също си имаме нашия Йерусалим и нашия Йерихон с Мъртво море наблизо. Край пътя между тях лежи в засада атеистичното еготеистичното разбойническо рицарство. Къде са хуманността, истинската християнска любов и милосърдие? И в сегашното време ли трябва да бъде предоставена само на еретичния самарянин? И сега ли свещеници и левити ще минават край нападатия, без да се заемат с него? Такива въпроси идваха в главата

ми, когато седях нощем под прашните олеандри на Йерихон и мислех за Божието учение и любовта към ближния.

А тук, в отдалечения от християнството Кюрдистан! Какво великолепно тълкование намираше за нас самите тук притчата на Исус! Кои и какви бяха тук милосърдните? Да не би християни? Свещеници и левити? Може би също само еретици, защото аз все още не познавах техните верски догми. Досега се бе говорило само за Ходех, сиреч за Бога. Имаха ли изобщо догми? Бяха ли ги премълчали пред мен, приемайки, че само любовта, но не вероизповеданието е милосърдно? Колко по-различни, много по-утешителни мисли ме бяха споходили снощи под тукашното звездно небе! Не заради моята догма, а като човек от добри хора бях приет, които с най-голяма пожертвователност се бяха посветили на мен. По-малка или по-висока стойност придава това на любовта? „Кой е ближният ми?“ „Този, който се отнася с милосърдие към мен!“ Ами ако някой християнин се отнесе към мен с омраза или завист вместо с обич, какъв ще ми е той? Ближен? Или нещо по-лошо от чужд? В такъв случай той изобщо християнин ли е?

Какъв великолепен беше следобедът под платаните, в чиято сянка ми бяха подредили възглавници за седане! Слънцето припичаше, но лъчите не можеха да проникнат през гъстите върхари. Розите ухаеха, всяко растение сякаш изпускаше своите аромати. Не бях достатъчно отдалечен, за да мога изцяло да обгърна къщата и разположението ѝ. Беше застанала върху монолитна скална основа, чиито пукнатини бяха запълнени със здрава зидария. Задната ѝ част вместише естествените каверни на скалата. Предната част се издигаше свободно на няколко етажа и имаше значителна ширина. Покривът беше плосък, отпред с асирийски увенчаващ орнамент, каквито могат да се видят в Дур-Саргон. Но аз съм срещал подобни архитектурни украси и в древните селища на Горни Нил. Над покрива в скалата имаше плитки пещери, към които водеха тесни пътечки. Това живо ми напомни за Стабл Антар край Сиут, по който можеше да се изкачваш по съвсем същия начин. В една от тези пещери видях двете камбани. Тя всъщност имаше формата на полукръгла ниша. Звуковите трептения можеха да се леят само в една посока — към откритата страна, която повишаваше тяхната сила и значително разширяваше границата на чуваемостта.

Камбани в персийски Кюрдистан? Сигурно така ще попитат някои. Аз действително познавам много хора, като имат погрешния възглед, че само християнството притежава камбани и че в по-раншно време такива не е имало. Щом и в енциклопедичния речник на Пиер може да се прочете, че камбаните са изобретение на християнската църква, то на човека му остава само да се чуди. С по-малки камбанки са си служили още в дълбока древност. В древен Китай вече е имало по-големи и дори огромни. Тези в Пекин тежи повече от хиляда и двеста центнера и е почти пет метра висока. В Египет празниците на Озирис са били озвучавани с камбанен звън. Малки бронзови камбанки са изравяни в Асирия. В древна индия будистите са били свиквани на богослужение с големи метални звънци. При гърците жреците на Кибела и Персефона са си служили със своите камбанки и чинели, а император Августин наредил да окачат една камбана пред Храма на Юпитер. Камбани с индийска или асирийска форма са стигали до Персия. Гръцката църква обиква и разпространява биенето на камбани. В изворната област на Тигър и Ефрат, където и днес още има християни с прастаро признание, имотните енории още от ранни времена притежават своите камбани. Ислямът се държи негативно, ала търпените християни са запазили правото си върху камбаните. Следователно не бе чудо, че джамикуните притежават две, с които се бяха снабдили, както узнах по-късно, по някакъв необикновен начин чрез Устат. Едно удобно стълбище водеше нагоре до тях, така че човек и през нощта можеше безопасно да се качи.

От мястото, където седях се виждаше входът към откритата площадка. Затваряха го с голяма порта, която сега стоеше отворена. От площадката се стигаше по стъпала до аркадата. Вляво един път водеше до широка и висока врата, чиито каменни опорни диреци сигурно стояха вече от хилядолетия. Вдясно се отиваше до една градина, в която между овощните дървета отглеждаха цветя и зеленчуци. Нататък реших да направя първата си разходка. Посегнах към бастуна и станах. В началото краката ми трепереха малко и много не им се искаше да се отделят от възглавниците. Но трябваше да се подчинят, а когато видяха, че си останах на волята, се примириха с неизбежното.

Минах по цялата площадка до градинската ограда, при която спрях да си почина. После продължих в градината. Тя беше много голяма. Имаше множество лехи, от чиито добиви можеше да си

издържа едно голямо домакинство. Между тях растяха отрупани с плод дървета. На известно разстояние видях няколко вишни, под които имаше пейка. Там реших да поседна и се отправих нататък. Пътят ми минаваше покрай две растящи близо една до друга персийски ерикан^[12], чиито надвиснали плодове бяха кажи-речи повече от листата. Бяха ранни сливи с големината на яйце и превъзходен синьо-червен цвят! Ммм, възхитителни!!!

Ако на това място слагам удивителна, та даже три, то това си има своята причина. Плодовете за мен стоят над всяка друга храна. Аз ги ям толкова много, че и четири удивителни надали биха навели правилно предположение. А сливи? И то от този направо приканващ към кражба сорт? Някой ще се учуди, ако кажа колко много мога да изям. Та значи предпочитам да не казвам. Но всичко това се отнася само до плодовете. По отношение на други храни така наречените „трапезни радости“ за мен са нищо повече от просто „трапезна работа“. Знаем кое е вкусно и кое не, мога да намирам дори кусури, но не ям заради самото ядене, а защото искам да остана жив. Изкуствено усложнени неща оставям настрана. Храня се просто, по възможност само една-единствена храна, но добра. Смесването в никой случай не е така здравословно, както се смята. Зная го по себе си и хиляди други. Само ако се знаеше какво влияние, какво въздействие оказва видът и приготвянето на храната! По този въпрос биха могли да се напишат книги и все пак ще е напразно. Но фактът, че сега, шейсетгодишен, се чувствам физически и духовно все така млад и работоспособен като двайсетгодишен, се дължи навярно на обстоятелството, че се храня възможно най-просто и умерено. Но плодове мога да ям по много през цялата година. За цената в случая не бива да се пита. Я сливи! Точно като тези тук...!

Стоях под дърветата и зяпах лакомо нагоре. Кому принадлежаха? Кой беше щастливецът, който можеше да си бере, че и да ги друсва, без да пита някого за разрешение? Устад? Педехр? Нито единият, нито другият беше тук. Въобще в цялата градина нямаше човек, към когото да отправя молба. Как да постъпя? Да посегна ли? Или да не посягам? Имах ли изобщо право? Адам и Ева в рая поне са знаели, че не бива, а аз не знаех и това! Но защо такава прекомерно деликатна съвест! При такъв сорт сливи! Та аз бях гост! А градината принадлежеше на ориенталец, не на франк, при когото друсането на дървета не се

причислява с неотчуждаеми прав на гостенина! И тъй, опрях ръце на единия ствол и... друснах.

Хеей! Какъв резултат само! Върху мен буквално заваля дъжд от сливи! Такова нещо действително не бях искал! Трябваше да паднат само няколко, но те бяха почти презрели, а при все още слабите ми сили се бях впрегнал доста енергично за работа. Далеч повече от половината плодове лежаха на земята. Седях със същите чувства като оня ездач, дето толкова силно се метнал на коня, че тупнал от другата страна. Всяка прекомерност е вредна! Но понеже нямаше как да укрепя нападалите сливи, напълних си джобовете, оставих другите да лежат и тръгнах към споменатата пейка, за да направя най-доброто за момента, а именно да се насладя на плячката.

Сега седях така, че не можех вече да виждам двете сливови дървета. Това намаляваше силата на отправяните упреци. И нагъвах! Но нищо не остана скрито-покрито, Ел Арадж го вади на бял свят. Кой е Ел Арадж? Това веднага ще се види и чуе. Ел Арадж означава куция.

— Донеси също френк майданозъ, за вечерната супа! — подвижна зад мен един удивително мазен глас.

Френк майданозъ е турска дума и означава див кервиз. Значи за вечерта се очертаваше кервизена супа. Хубава чорбица, наистина, и лесно смилаема, ала за мен в качеството ми на крадец на сливи щеше да бъде фатална. Все още нищо неподозиращ се обърнах най-напред да видя кой беше говорил и за кого се отнасяха думите. Трябваше да разбутам вейките, за да мога да погледна към къщата. Първо съгледах една дълга мъжка фигура, чиито крака от коленете надолу не бяха покрити с нищо. Нагоре можеше да се види една синя чувалоподобна роба, с голяма мъка достигаща до врата. После идваше ред на несъразмерно малка глава с лице, което изтръгна усмивка от мен. Мъжът определено не беше под четирийсетте, но имаше толкова юношески, детински нежни черти, че контрастът между лице и фигура те заставяше да се чудиш. Към това се добавяше и персийската кожена шапка, чиито ленти се спускаха отзад до тила, а отпред висяха до носа. Представете си една изрязана от кожа звезда, средата на която лежи на темето, а лъчите се ветреят на всички страни като краката на препариран уродлив паяк! Ръцете изглеждаха по-дълги от краката, единият от които бе по-къс от другия. Човекът накуцваше. Носеше празна кошница в ръка и вървеше право в посоката към двете сливови

дървета, едното от които беше свидетел на моята честност, другото обаче — доказателство за извършеното злодеяние.

Това беше човекът, получил наставлението за кервиза. Но кой го беше дал?

Сега видях една отворена врата, която преди това не бях забелязал. Там стоеше една женска фигура, ослепителна в ослепително бяло като весталка. Весталски бяха и дългите плитки, в които бе сплела дългите си коси. Две рози поглеждаха празнично от ушите. А лицето? Бих могъл да го опиша! В това лице имаше, наистина, нещо завършено, дори нещо рядко хармонично, и все пак сякаш всеки отделен детайл се стремеше да изпъкне, да извоюва победа за самия себе си. Всяка буза представляваше цъфтящо червено, към специално уважение стремящо се полукълбце. Брадичката по-надолу като че още повече се изтъкваше. Тя, види се, бе особено горда със своята закачлива трапчинка. Нослето започваше едва там, където другите носове кажи-речи бележеха края си. То поглеждаше помежду двете бузки така радостно към света, все едно никъде не може да си намери подобно на него. Гладкото, без нито една бръчка чело също се изстъпваше напред с ведрост. А пък очичките под него! Ах, тези очички! Кой може изобщо да опише очи? И особено такива мили, малки, добри, изключително живи! И както одеянието, така и това лице бе отражение на голяма чистота. Да не би някой да си помисли, че е било грозно. О, не! Вярно, не беше красиво, нито миловидно, не и чаровно, но... да, какво още не? Не беше изобщо всичко, но беше добро, да, наистина добро! А на каква възраст? На двайсет? Трийсет? Четирийсет? Кой ли можеше да каже! Понечих да се вгледам по-внимателно, ала тя се обърна и изчезна навътре. Ако тази въплътена чистота беше повелителката на кухнята, то човек можеше с наслада се гощава с гозбите ѝ, без значение дали ще са със или без див кервиз!

— Машаллах! (Чудо на Аллах!) — чух сега отстрани да се възкликва.

Обърнах се назад и си направих една пролука в клонака. Там стоеше Куция, замръзнал от ужас в целия си дълъг ръст. По едно време се долови някакво движение, но неголямо — поклати глава.

— Вай! (Олеле!) — проплака.

След това видях, че се напряга за размисъл. Успя.

— Я харами! (О, разбойник!) — извика той, оглеждайки се на всички страни.

Значи му беше проблеснала смътната догадка, че сливите не са нападали от само себе си.

— Йилиан дакнак! (Проклетата да е брадата ти!) — изруга и като не съгледа извършителя, прибави още по-гневно: — Аллах йеблисак борнет! (Аллах да ти нахлупи шапка!)

С това пожелание отреди най-големия позор за крадеца. Комуто беше пожелана европейска шапка или дори висок цилиндър, наричан западен „кюнец“, с неговата чест според ориенталските схващания веднъж завинаги е свършено! Сега дългият човек мушна пръсти под шапката и ски разтри челото. Направи го няколко пъти. Вероятно искаше да измъкне с търкане отговор на въпроса кой ли ще да е бил мошеникът. Това, за съжаление, не му се удаде.

— Аллах я'лам ел гхеп! (Аллах знае незримото!) — въздъхна накрая облекчено.

Това бе единственият и, както изглежда, за него много успокоителен резултат, който успя да „изтърка“ от челото. После се наведе и започна да събира сливите в кошницата. Оглеждаше всяка поотделно, сякаш специално си я беше набелязал. Внезапно леко подскочи. Беше забелязал нещо важно. Това бяха стъпките, оставени от мен в меката почва.

— Мен шабар нахл! (Който има търпение, ще успее!) — извика.

Навярно мислеше, че пак ще трябва да разсъждава. Надигна се и закуцука бавно по следите. Те водеха естествено към мен. Точно когато се появи иззад шубрака, пъхнах една слива в устата.

Той първо застина като „стълб сол“. Не помръдваше крайник. Дори мигла не трепваше.

— Кой си ти? — попитах го.

— Ти... ти... ти си откраднал... на моя Устад сливи...

По-нататък не стигна. Гласът му отказа. Значи тези плодове бяха на Устад! В такъв случай можех да бъда спокоен. Той сигурно нямаше да ми се разсърди. Но на това мое спокойствие предстоеше един бърз и насилствен край, защото Куция из един път придоби цялата си двигателна способност, та дори десеторно увеличена. И педи още да съм си помислил, че е възможно подобно нещо, той се хвърли с все сила върху мен, обви един път и половина неимоверно дългите си ръце

около мен и започна с все сила да крещи за помощ. От изразите, леещи се от устата му, можеше да се заключи, че е заловил цяла банда крадци, разбойници и убийци. Беше изключително силен мъж, а мен болестта толкова ме бе отслабила, че напразно опитах да се освободя. За щастие, тая работа не трая дълго — до появата на виканата от него помощ. Вероятно я видя, защото престана с крясъците. Вместо тях сега чух мазния глас на бързо приближаващата „весталка“.

— И къде са ти разбойниците, убийците? — попита тя.

— Тук, тук! Ела, ела! — отговори той.

— Кого са убили?

— Сливите, сливите на Устад, плодовете на моя обичен, височайш господар!

— Глупости! Сливите няма как да бъдат убити!

— Ти само ела, ела и го виж!

Тя пристигна, вече стоеше тук.

— Покажи, Тифл! — нареди.

Тифл означава „мое дете“, дори „мое малко дете“. Той ме освободи. С чувството си за безсилие се бях държал съвсем пасивно и сега не можех да постъпя другояче, освен да гледам усмихнато в ядосаното му детско лице. Ако този мъж беше „малко дете“, каква ли пък дължина трябваше да имат големите деца в тази страна! „Весталката“ също онемя в първия миг. Трудно ѝ беше да разбере, види се, кой от нас тримата не е с всичкия си.

— Това е той! — каза дългучът, като ме посочи с изпънати показалци.

— Кой? — попита тя.

— Крадецът.

— Какво е откраднал?

— Сливите! Колко лежат още там!

Показа към дърветата. Тя погледна нататък, видя пръснатите по земята плодове, плесна шумно с тлъстите си ръчички и изплака:

— Най-хубавите, най-хубавите!

— Пазехме ги за нашия повелител! — хленчеше онзи заедно с нея.

— До часа на пълната зрялост! — продължи тя.

— Едвам тогава щеше да яде той своите любимки! — прибави мъжът.

— Та нали си има още достатъчно! — обадох се утешително аз.

Двамата ме погледнаха сащисано, все едно бях казал нещо напълно непонятно. После дългучът ми се сепна гневно:

— Те всичките са негови, всичките, всичките, всичките! Кой си ти всъщност?

— Да, кой си? Това искаме да знаем! — заяви притежателката на ведрото носле.

— Не знаете ли? — отговорих.

— Не — каза тя.

— Още не сте ме виждали?

— Никога! Ама който и да си, как смееш да крадеш тук плодове? Нито един джамики не краде. Ти трябва да си чужденец!

Действително идвам от друга страна, но съм човек от къщата. Гост съм на Устад.

— Гост? От днес?

— Вече от седмици.

— От сед... сед... седмици... сед...!

Окръглената ѝ малка устичка остана отворена, толкова отворена, че можеха да се видят здравите, бисерни зъби. Бузките изгубиха цвета си; брадичката показва уплашена напрегнатост; нослето поиска да изчезне, а очичките се затвориха — бавно, но изцяло. Дали не беше виждала от някоя европейка каква рицарска услуга може да окаже в такива случаи един малък припадък? Не! Очичките отново се отвориха. Дори станаха още по-големи отколкото преди туй.

— Днес... днес... чуждоземният ефенди... напусна... напусна... за пръв път... къщата... — произнесе на пресекулки.

— Действително ли още не си го виждала? — попитах.

— Не. Никой от нас... не биваше да пристъпва в аркадата. Ти да не би... да си... ефендито?

— Аз съм.

От ужас тя отскочи две крачки назад. Милото ѝ лице изгуби сега и остатъка от цвета си. А пък дългучът се изпъна в страха си още по-нависоко, отколкото бе израсъл. Вероятно искаше дотолкова да извиси мъдрото си чело, че отъмщението ми да не е в състояние да му навреди. Това движение го наведе на една спасителна идея.

— Отивам за кервиза! — извика.

С три скока на дългите си крака се озова при двете дървета, грабна кошницата, изгърси събраните сливи и хукна към най-отдалечения ъгъл на градината. Гледах усмихнато след него, отклонил внимание от „весталката“. Тогава до мен прозвуча:

— И аз трябва да вървя в кухнята!

Когато се обърнах, беше вече изчезнала. Отместих клоните да погледна след нея. Тя се стрелна с най-голяма бързина към неколцина прислужници, които също бяха привлечени от виковете за помощ, но не бяха посмели да приближат.

— Изчезвайте! Разкарайте се! — извика, профучавайки край тях. — „Детето“ извърши нова глупост. Не безпокойте ефендите там!

След това се изгуби в своето благодатно царство. Една от розите ѝ лежеше пред мен. Беше паднала от ухото ѝ. Вдигнах я и се закичих...

Защо всъщност разказвам тук това повече от незначително събитие? Защото в живота на човек често онова, което изглежда безразлично, по-късно придобива по-голяма важност, отколкото е могло да се предполага.

След известно време „детето“ се върна от градинския ъгъл, но много се пазеше да мине край мен. То по-скоро описа една дъга, за да стигне до кухнята. Аз също напуснах градината, ала не забравих да напълня още веднъж джобовете си със сливи. Не бях седял кой знае колко и ето че дойде Педехр. Бил в кухнята и готвачката му разказала какво се е случило. Попита ме дали „детето“ ми е причинило болка. Успокоих го развеселен.

— Само ние го наричаме Детето — Другите обикновено му викат Ел Арадж, Куция. При него случаят е по-особен. По-късно ще го опознаеш. Обичаш ли плодовете?

— Да. Обичам да ги ям и то в голямо количество.

— Прави го, докато си жив! Чистата, непорочна жизнена сила не се крие в месото на израслото животно. Ако човек ще вкува такава, то трябва да е съвсем младо. Зрялото животно дава на консумирация го човек животинска зрялост. В плода на дървото обаче е складиран еликсирът на живота, защото корените, стеблото и корените са задържали нечистото. Сега знаеш защо Устад ни е учил да обработваме ниви и да садим градини.

Имаше ли право Педехр? По-късно започнах да се придържам към неговото предписание и да се чувствам много добре!

Ханнех и Кара се редуваха да излизат при мен на площадката. От тях узнах, че Халеф спи тихо и спокойно.

По-късно имах удоволствието отново да видя готвачката и Детето. Възнамерявах да слязат долу до селото и трябваше да минат покрай мен. Детето сега беше облякло една по-дълга одежда, която му достигаше почти до глезените. Повелителката на кухнята се беше накиприла с дълга бяла, подобна на воал материя, която се спускаше от главата, оставяйки лицето открито, а отпред бе събрана, за да обгърне цялата фигура. По нея изобщо — сега и също по-късно не можеше да се види нищо друго, освен бяло.

И на двамата им личеше, че се намират заради мен в неловко положение. Приближаваха колебливо. Тя му каза нещо и го тикна после с ръка да върви напред. Тогава той събра кураж, направи няколко бързи, дълги крачки към мен, поклони се и каза:

— Ефенди, аз съм Тифл.

Все едно че каза: „Ефенди, аз съм едно малко дете.“ Усмихнах се и му кимнах.

— Но аз не съм малък! — продължи той.

Кимнах повторно.

— Аз съм мъж! — увери.

Кимнах отново.

— Имам смелост, много смелост! Никога и от никого не се страхувам!

— Това го доказва по отношение на мен — потвърдих аз.

— Да! Дори на теб се осмелих да посегна! Много ми се караха за това, но аз заявих, че съм постъпил правилно. Кажете самият, ти ли друсна сливите на моя повелител?

— Да, аз.

— А те са поверени на мен. Прегрешил ли съм спрямо дълга си?

— Не, ти си верен пазач в градината на твоя добър повелител.

По малкото му лице се разпростря израз на сърдечно доволство. Той се обърна към готвачката и каза:

— Чу ли това, о, Пекала?

Пекала е турско име и означава „Чудесната“. Тя направи много сериозна физиономия, с което обаче постигна почти обратното на възнамерявания ефект, и отговори:

— Чух, разбира се, но ефендите е по-добър към теб, отколкото заслужаваш. Човек дори спрямо крадците на сливи трябва да се държи възпитано, в случай че не знае точно кои или какви се. Отбележи си го! Ти си нашето малко, неопитно дете, което върши само пакости. А сега направи каквото ти заповядах!

Той се обърна отново към мен, и то с такава комично смутена физиономия, че лицето му съвсем заприлича на това на някое навикано хлапе.

— Наистина ли трябва да го направя, ефенди? — попита.

— Какво?

— Пекала ми заповяда да те помоля за прошка.

— За какво?

— Задето се отнесох с теб като с мошеник.

— Чуй, мили Тифл, ти постъпи правилно!

— Правилно? — попита той с радостна изненада.

— Да. Пекала има добро намерение спрямо мен. Тя иска да оправдае постъпката ми, но аз действително си бях крадец на сливи. Така че няма какво да ти прощавам, а трябва да те похваля, че изпълни дълга си.

Лицето му прие радостен, разнежен и същевременно мъжествен израз.

— Значи не ме кориш? — попита.

— Не.

— А ме хвалиш, наистина ме хвалиш?

— Да.

— Ефенди, никога, никога няма да забравя това! Моето сърце е твоя собственост. Сега ние отиваме долу в селото. Имаш ли някаква заръка? Нещо да ти донеса?

— Не, скъпи Тифл!

— Скъпи Тифл! Чу ли това, моя добра Пекала? Скъпи Тифл каза той! Другите европейци са съвсем различни от него. Той е досущ като мен — не е горд. Нещата си остават така — моето сърце му принадлежи. Хайде!

Той улови ръката ѝ да я повлече, но тя остана на мястото си. Очите ѝ бяха отправени към гърдите ми. Нямах представа защо.

— Обичаш ли розите, ефенди? — попита.

— Да, много — отговорих. — Всяко цвете. Цветята приличат на душите на добрите хора. Те ни радват, без да помрачават по-късно тази радост. Защо ме питаш?

— Защото си вдигнал розата, която изгубих. Това е розата на една слугиня. Позволяваш ли всеки ден да ти късам по няколко?

— Да. Ще ги приемам с най-голямо удоволствие, о, Пекала.

— Благодаря ти! Йомрюн чок ола!

Това са турски думи и означават пожеланието: „Нека животът ти бъде дълъг!“ Да не би да беше от османски произход?

— Чок тешеккюр едерим! (Благодаря ти много!) — отговорих.

Тя плесна радостно малките си тлъсти ръце и попита:

— Ти знаеш турски?

— Да.

— Мога ли в такъв случай, когато разговарям с теб, да го правя на матерния си език?

— Дори трябва, за да се уча от теб!

Сега тя беше тази, която се обърна гордо към своя Тифл с въпроса:

— Чу ли това? Той иска да се учи от мен! Моето сърце също е негова собственост. Хайде сега да вървим!

Тя ми направи един дълбок, много учтив поклон, при което дългучът естествено трябваше да извърши едно далеч по-голямо движение от нея.

После се отдалечиха.

Колко е лесно да зарадваш човешкото сърце! Защо хората го правят толкова рядко?

Малко след това от арката дойде Кара. Каза, че баща му се събудил за няколко мига и като в полусънища произнесъл с тих глас думите:

„Кара трябва да упражнява конете!“

Ето защо имал намерение сега, когато дневната жега бе отминала, да излезе на езда, и то и трите коня, понеже Асил и Баркх от толкова дълго не бяха се отдалечавали от къщата.

Той ги оседла, тъй като смяташе, че няма да е изискано да тичат до него без такъми, възседна Гхалиб и излезе през портата.

Бяха минали едва десет минути и чух от тази посока шумно, запъхтяно дишане. Обърнах се. Идваше Тифл, но как! Правеше

скокове, сякаш от това зависеше животът му. Дългите му крака просто летяха! За да не изгуби в бързия бяг шапката, я беше снел и я носеше в ръка.

— Какво се е случило? — попитах, когато понечи да ме отmine.

Спря за миг.

— Младият хаддехин! — отговори, като размаха ръката с кожения паяк.

— Кара Бен Халеф?

— Да.

— Той току-що замина.

— Знам, ефенди.

— Излезе с конете.

— И аз мога да тръгна с него! Питам го! Хамдулиллах! Хукнах бързо нагоре, за да взема коня!

След това продължи да търчи — към градината. Зад нея, което още не знаех, по склона на хълма имаше едно пасище за коне. Как се радваше Детето! За Кара беше полезно да вземе със себе си някого, който познава местността. Но пък точно Тифл? И кой знае каква стара кранта щеше да се осмели да яхне! А нашите благородни коне трябваше да извършат все пак един бърз тур!

Такива бяха мислите ми, но не познавах детето. Човек винаги трябва да се пази от прибързани преценки. Кой се зададе само след минута в бърз тръс от градината? Сахм, кобилата на Устат. Без седло и юзда! Дори без въже около врата! Носеше се към портата. Зад нея тичаше детето със сияещо от блаженство лице.

— Нея ли се каниш да яздиш? — викнах му аз. — Че тя ще ти избяга!

Той се изсмя високо. С два-три дълги разкрача настигна коня. Един дързък, удивително добре премерен скок и седеше отгоре. Дългите му крака прилепнаха здраво към тялото на коня. Едно помахване назад към мен с кюрдската шапка и старинният кентавър излетя през портата. Кой би помислил, че този наглед толкова безволев и безпомощен Тифл е такъв ездач! Да се чуди човек!

Но как бе стигнал Кара до мисълта да вземе точно Детето, а не някой друг? Това се е случило по следния начин.

Когато яздел надолу по хълма, младият хаддехин имал намерение да поеме по пътя, по който бил дошъл с майка си. Та нали

това бе единственият, който познаваше, макар и не точно, защото при пристигането им вече не беше ден, а нощ. Докато яздел през дуара, видял готвачката и Тифл да стоят пред една къща и да разговарят с обитателите ѝ. Поискал да ги отминне, но това не станало така гладко, както си мислел. Асил и Баркх показали намерение да спрат. Напирали към Пекала и нейния придружител.

— Познават ли ви конете? — попитал той.

— Много добре — отвърнала Чудесната. — Дори завързаха много задушевно приятелство с нас.

— Как е станало? Никога не съм ги виждал да проявяват такава симпатия към непознати.

— Вероятно от благодарност. Те тъгуваха, отказваха да ядат. Тогава аз и „нашето дете“ започнахме да им носим най-отбрани и сочно зелени лакомства от кухнята. Приемаха ги! И ето как ни опознаха. Сега винаги се радват, когато ни видят.

— Да, животните често са по-благодарни от хората за оказаните им благодеяния. Аз също ви благодаря!

— Но тази благодарност не подведе двата арапа да изменят на своите господари.

— Какво искаш да кажеш? За какво намекваш?

Тя посочила Тифл и отговорила, усмихвайки се лукаво:

— Отправи въпроса си към този тук, към нашето дете! Аз само видях, но той го почувства!

Тогава Дългуча заговорил с тон на упрек:

— Защо заприказва за тая работа, о, Пекала? Нали нямаше да ме издаваш? Какво ти сторих, че искаш така да ме посрамиш?

— Правя го заради възпитанието ти. Децата трябва да се възпитават. Аз ти го бях забранила, но ти въпреки това го стори. И, разбира се, полетя към земята!

— Аха, ти си яхнал някой от конете? — попитал Кара.

— Да — признал Тифл, при което личицето му приело безмерно жаловен израз.

— Кого? Асил или Баркх?

— Пробвах с двата.

— Хайде, продължавай!

Дългучът смъкнал рязко с лявата ръка паякообразната шапка от главата, зачесал с десница косата си и отговорил:

— Изтърсих се!

— Мда, вярвам ти! Ние така сме ги приучили. Ти едва-що си се метнал и си полетял обратно към земята!

Детето се изправило с цялата си дължина и се провикнало:

— Едва-що? Охо! Аз съм Тифл, който се маха от седлото само когато той поиска. Никой кон още не ме е принуждавал недоброволно да го оставя!

— Но тези двамата могат!

— Да. Ама бих се заклел, че това е лъжа, ако аз самият не бях изхвърленият Тифл! Само че тая работа не стана толкова бързо, както си го мислиш. Имаше битка, тежка битка, но, но... но...

Поколебал се да изрече думите. Трудно му било да признае своето поражение. Тогава готвачката се намеси усмихнато:

— Аз присъствах, видях битката. Тифл мислеше, че ще я спечели, ала конете имаха друго желание, и ето как Детето трябваше да излети.

— Чак след време? Не веднага? — попитал Кара. — Странно! Та тогава ти би трябвало да си един от най-добрите ездачи, които някога съм виждал!

— Той ли? Детето? Ездач? Само би трябвало? — запитала Пекала. — Че той си е! Нали е бил са'ис^[13] при шах-ин-шаха!

— Машаллах! Са'ис? При повелителя на Персия? Защо не е останал такъв?

— Защото Детето растеше твърде бързо. С всяка нова седмица се нуждаеше от нова униформа — пошегувала се готвачката. — От това на шах-ин-шахът го наду страх до небето. Не можа да издържи и разкара Тифл. Тук при нас той може да расте на височина колкото си иска. Ние нямаме скъпи конюшни, които да разрушава, удряйки си главата в тавана.

— О, моя Пекала, днес отново имаш зло сърце за мен! — оплакал се Дългуча. — Та нали си знам, че за шах-ин-шаха ставах прекомерно дълъг, прекомерно тънък и следователно прекомерно грозен. Но тъкмо поради тази дължина се задържам и върху най-лошия кон, защото краката ми обхващат цялото му тяло...

— И дори отдолу можеш да ги стегнеш в здрав възел — подметнала тя. — Затова си единственият, който умее правилно да язди нашата Сахм.

— Коя е Сахм? — попитал Кара.

— Прочутата чистокръвна кобила на Устад, на която нашият Педехр е бил застигнат от Кара Бен Немзи. Ако на нея е седяло Детето...

Тифл не я оставил да довърши започнатото изречение, а вметнал бързо и ревностно:

— Аз определено нямаше да се оставя да ме настигне!

— Асил ще бие всеки друг кон! — заявил Кара.

— Познаваш ли нашата кобила? — попитал Тифл.

— Не.

— Но си я виждал?

— Още не.

— Да отида ли да я доведа?

— Тук? Защо ще я довеждаш? Нали мога и по-късно да я видя?

— Ти сега излизаш на разходка с твоите благородни коне. Накъде?

— Не знам точно. Още не познавам района. Искам да упражнявам в бягане нашите коне. Знаеш, заради състезанието.

— В това състезание аз ще яздя Сахм. Позволи да я тренирам сега с теб. Ще отида да я доведа. Чакай тук! До десет минути ще съм се върнал.

Хукнал, без да дочака отговора на Кара. На този не оставало нищо друго, освен да го изчака. След няма и десет минути Тифл пристигнал върху незаюздената и неоседлана кобила. Накарал я да премине с различен ход пред Кара и го попитал какво ще каже. Кара притежаваше, наистина, много от голямата пъргавина на своя баща, но беше наследил от майка си онази предпазливост, която избягва прибързани приказки и действия. Той следователно се въздържал от оценка и похвалил видимите ѝ достойнства, без да каже дали е открил някакъв недостатък. После попитал Тифл в коя посока човек най-добре би могъл да направи една ездова разходка. Съвсем в разрез с прозвището си Дете запитаният отговорил изключително целесъобразно:

— Трябва да имаме голяма открита площ за галопиране, но също стръмни и трудни пътища, за да могат да покажат нашите коне на какво са способни. На изток оттук има просторна равнина, която първо е тревиста, а после става песъклива. От другата ѝ страна се извисяват

планини, през които водят два прохода. Единият се казва Богхаз и Хергуш^[14], понеже из храстите се въдят много зайци, а другият е наречен Богхаз-и-Гхулам^[15], тъй като там някога е бил убит един пратеник на владетеля. Ако яздим нагоре по единия от тези проходи и се върнем през другия, ще опознаеш местността, през която се протегля източната граница на нашата територия.

— Далече ли е?

— За обикновени коне — да, но за нашите — не.

— Понеже татко е болен, не ми се иска да се прибирам чак по късна нощ.

— Ще тръгнем обратно, когато пожелаеш.

— Районът сигурен ли е?

— Да.

— Виждаш, че имам само ножа си, а пък ти си изцяло невъоръжен. На ваша територия вие не търпите зли хора, но ние ще стигнем, както каза, до границата. А масабаните са проникнали дори до тук и се ви нападнали. Тук, в планините, навярно нито едно място не е истински и постоянно сигурно.

— Това е вярно. Но който язди коне като нашите, бързо и лесно може да се изплъзне. Или може би се боиш?

Какъв въпрос за Кара! Дали се бои! Това при него бе напълно невъзможно чувство. Неговата голяма разсъдливост не би позволила да се покаже оскърбен, а като гост на джамикун трябвало да се въздържа самият да стане оскърбителен. Ето защо сметнал за най-добре да даде вид, че въпросът е минал покрай ухото му.

— Хайде! Напред! — казал, като дал знак на Гхалиб за тръгване.

Предоставени на волята им, Асил и Баркх го последвали без съпротива.

— Преди падането на нощта ли ще се върнеш? — било попитано Детето от готвачката.

— Още отсега ли копнееш за мен? — ухилило се то.

— Мисля за Кара Бен Халеф, не за теб. Знаем, че когато седиш на Сахм, за теб няма нито време, нито прегради. Но той още има да си отдъхва от пътуването. Ще те накажа много, много строго, ако закъснееш!

— Какво ще е наказанието?

— Няма да получиш нищо за ядене!

— Знам го аз това наказание! С уста ме лишаваш от храна, но само след четвърт час с ръце ми даваш двойно храна, защото моят глад причинява болки не на стомаха ми, а на твоето сърце!

— Виждаш колко лошо съм те възпитала! Обичта е пагубна за такива деца, ама ти отгук насетне ще има да се запознаеш с моята строгост!

— Такава изобщо няма! Остани със здраве, о, Пекала. Друго някакво желание да имаш?

— Доведи госта весел и гладен!

Това е един често употребяван при бедуините прощален поздрав. Готвачката вероятно го е казала само колкото изобщо да каже нещо. Тя и понятие си нямала по какъв начин щеше той да се сбъдне.

---

[1] Хакика — Истината (Б.а.) ↑

[2] назарах — християнин (Б.а.) ↑

[3] хеким — лекар (Б.а.) ↑

[4] Библия, Откровение, 21:1 (Б.пр.) ↑

[5] Илмл-и-ехвал-и-нефс — психология (Б.а.) ↑

[6] Китаб ел муккадас — Библия (Б.а.) ↑

[7] табутх — ковчег (Б.а.) ↑

[8] Аин ес Султан — Султанския извор (Б.а.) ↑

[9] около 1902 (Б.пр.) ↑

[10] Тел ел Дем — Кървавия хан (Б.а.) ↑

[11] *et un terra рах hominibus bonae voіuntais* — на земята мир, в человетецте благоволение (Библия, Лука, 2; 14) (Б.пр.) ↑

[12] ерикан — сливови дървета (Б.а.) ↑

[13] са'ис — конярче (Б.а.) ↑

[14] Богхаз-и-Хергуш — Заешки проход (Б.а.) ↑

[15] Богхаз-и-Гхулам — Куриерски проход (Б.а.) ↑

4. СЕНКИ НА КРЪВНО ОТМЪЩЕНИЕ

Първо яздили покрай езерото и после през цялата долина до една дълбока теснина в планините, която ги извела от другата страна на споменатата от Тифл равнина. Там пуснали конете в галоп. Тифл се проявил като ненадминат, природно надарен ездач. За деликатните, възпитателни отношения между човек и животно той вероятно не знаел нищо. Който го видел да седи така сигурно на седлото, щял да сметне за невъзможно да е бил хвърлен от Асил и Баркх. Но нашите жребци не бяха свикнали като кафявата кобила на Устад да се подчиняват на моментни инстинкти, а на една постоянна воля.

Детето правело различни опити да превърне настоящата езда в състезание, ала не постигнало успех при отмерения Кара. От една страна, неговата разсъдливост не допускала да нанесе повторно поражение на Сахм, а, от друга страна, гордостта му не позволявала от учтивост доброволно да се откаже от победата. Така че се придържал към това, което си бил наумил, а именно една упражнителна езда, която не бивало да служи за страстни цели.

Докато земята била тревиста, кобилата много лесно поддържала еднакъв ход с нашите коне, но по-късно в дълбокия пясък забележимо изоставала. Това обаче не я позоряло, тъй като тя не бе кон от пясъкливите степи. Когато стигнали Заешкия проход и започнало бавното изкачване по каменистата почва, нашите животни вече трябвало да се напрягат, за да се изравнят с нея, върху което Тифл неколкократно обърнал внимание на Кара.

Местността тук била скалиста и неплодородна. Нисък изсъхнал трънак обличал планините с мръсна сивота и само тук и там се мяркало някое дърво, чиито покрити с редки иглички клони не дарявали никаква сянка. Когато стигнали превала на прохода, можели да се насладят на открит изглед към всички страни. Детето посочило една от струпаните купчини камъни и казало:

— Тук е граничният знак. Дотук земята принадлежи на джамикун.

— А оттук нататък на кого?

— На всички хора.

— Няма конкретен притежател?

— Това е шах-ин-шахът, комуто принадлежи цялото царство. Местността тук е толкова суха и пуста, че никой не я иска. Който я получи, ще трябва да плаща данък, а кой може да извлече нещо от такива скали? Когато мухасилът дойде, не пита дали земята е родила нещо, а взема всичко, което човек притежава.

— Кой е мухасилът?

— Не знаеш ли?

— Не.

— Това е най-нежеланият от всички гости. В Персия всеки трябва да плаща данъци. Дори свободните племена са принудени. Нашият Устад е обещал да го прави и ние спазваме неговата дума. Ето защо при нас мухасил не идва. Но други не плащат, докато не ги принудят, твърдейки, че свободният мъж е свободен и от данъци. При тях бива изпращан някой много строг, дори коравосърдечен офицер, който води войници да му помагат при събирането на мал-и-дивар и садир авариз^[1]. Веднага щом започне да упражнява тази власт, му прикачват титлата мухасил. Той взема най-напред това, което смята, че се полага владетеля. После взема онова, което смята, че се полага на самия него, а то обикновено е всичко останало.

— Нима никой не му оказва съпротива?

— Съпротива? Той би си тръгнал само за да дойде после с още повече войници. Най-доброто средство да му се измъкнеш, е бягството. Но често той идва толкова неочаквано, че това е невъзможно. Така изненада наскоро и калхураните, които в действителност още не трябва да плащат никакви данъци.

— Кой са тези калхурани?

— Едно номадско племе, чиято земя вече не стигаше да го изхранва. Едно подразделение помоли за нова земя и получи областта, която виждаш на изток от нас. Тя започва, наистина, отвъд тези скалисти чукари, но е с толкова слаба плодородност, че се искат дълги години за подобриенето на почвата. Ето защо на калхуран бе казано, че ще плащат данъци едва след десетото лято. Те са само от четири години тук и въпреки това им бил проведен пратеник, който ги уведоми, че ще трябва да плащат още отсега. Те се възпротивили. Тогава съвсем ненадейно при тях се появил един мухасил с цял отряд

войници. Той се разположил така удобно, сякаш се канел да остане с години. Ще смуче от имота им, докато не остане и един кон, и една жалка овца.

— Машаллах! Би трябвало да опита някой път тоя номер при нашите хаддехни! Знаеш ли какво име има този кръвопиец?

— Казва се Омар Ираки. Шейхът на калхуран е един млад мъж, на когото Устад даде за жена една дъщеря на нашето племе. Името му е Хафиз Арам. Аз го познавам. Нали дойде да си отведе невестата. Ходех да го закриля! Но от мухасила да предпазва всички хора. Точно от този Омар Ираки човек може да чуе само зла, никога добра дума. Хайде, да се спускаме! Долу ще се насочим на север, за да поемем през Прохода на куриера към къщи.

От източната страна планините се спускали стръмно. Пътят описвал многобройни завой, така че погледът можел да обхваща само къси отсечки. Толкова по-открита била гледката към далечината, над подобната на степ равнина, към която двамата се спускали.

Когато преодолели последната, най-долната извивка на пътя и вече възнамерявали отново да препуснат в галоп, внезапно им се изпречило едно непредвидено препятствие. Между разпръснатите скални блокове стояли двайсетина коня, чиито ездачи седели и си бърбурели на едно закътано място. Върху една висока канара, от която се предлагал далечен изглед към степта, стоял страж. Това били персийски войници и по-точно кавалеристи. Същински униформи не носели. Предводителят им също бил без отличителни знаци и можел да се разпознае единствено по дългата, тежка сабя, която бил препасал. Оръжията им стрували много, но толкова по-добри били техните коне. Персийската кавалерия в това отношение въобще е на добро ниво. Като видели двамата ездачи, всички наскочали.

— Селям! — поздравил Кара кратко, но с учтив тон, и свел ръка към тях.

Те не отговорили. Очите им били възхитено отправени към конете. Кара не спрял. Поискал да отmine. Но ето че предводителят застанал на пътя му.

— Стой! — казал със заповеден тон. — Кой сте вие?

Нека не се забравя, че Кара беше син на моя храбър Хаджи Халеф, и никой не можеше да му импонира, ако той не го желалеше.

— Кажи по-напред ти кой си! — призовал той персиеца.

— Виждаш, че съм войник! — отвърнал този гордо.

— А ти виждаш, че аз съм никой! Аз не служа; аз съм свободен мъж!

— Мъж? — ухилил се другият. — Виж моята брада и попирай своята! Аз стоя тук в името на шах-ин-шаха и още веднъж те питам кой си!

— А аз седя на седлото в мое собствено име и отговарям само когато си искам! Аллах да закриля брадата ти! Тя не вдъхва респект!

Като казал това, той отправел тъмните си очи с такъв израз към персиеца, че онзи спуснал ръката, която бил вдигнал да улови юздите на Гхалиб, и отстъпил назад.

— По говора ти разбирам, че си арабин — казал. — Аз съм найиб^[2] на повелителя на всички владетели. Сега го знаеш.

— Повелителят на всички владетели може да бъде само Аллах! Аз съм Кара Бен Хаджи Халеф, хаддехин от племето шаммар.

— Откъде идваш?

— Откъдето ми е угодно!

— Накъде се каниш да отидеш?

— Накъдето ми хареса!

— Машаллах! Ти май се смяташ за някое велико чудо на Аллах! Аз съм в правото си да те питам!

— Тогава питай всички, които са длъжни да ти отговорят. Аз не принадлежа към тях!

Това в никой случай не е било осъдително високомерие от страна на Кара, а чувството за собствено достойнство на свободния арабин от Джебзирех. Ако въпросите били зададени с учтив тон, а не под формата на разпит, вероятно е щял да отговори. Не му харесали също подигравателните погледи, с които бил разглеждан Тифл от стълпилите се около тях войници. Презрителното хилене на тези хора го предизвикало да им покаже, че причина за хилене изобщо няма.

— Ти също принадлежиш към тях! — заявил офицерът. — Аз представлявам законът. Аз съм тук полицията.

— Аз също!

Персиецът отскочил няколко крачки назад. Той бил възнамерявал да направи впечатление, а сега виждал и чувал, че съвсем не е успял.

— Майтап ли смееш да си правиш с мен?

— На толкова забавен ли ти изглеждам?

Неговото младежки красиво, изваяно сякаш от тъмен мрамор лице действително не показало и следа от желание за шега. Основна черта на нашия Кара беше постоянната сериозност, която един елегичен лъх по-скоро повишаваше, отколкото смекчаваше. В очите, наследени от майката, бе залегнало нещо, което не търпеше натрапчив контакт. То подействало и сега. Лейтенантът не посмял да даде воля на гнева си, напротив, гласът му прозвучал сякаш извинително, когато заговорил:

— Ти не го знаеш, но в случая аз стоя над теб и над всеки, който дойде насам. Трябва да охранявам това място.

— Защо?

— Защото искам да заловя убийците на мусахила.

— Кой мухасил?

— Омар Ираки.

— Валлах! Той е бил убит?

— Да.

— От кого?

— От Хафиз Арам и неговата жена.

— Ходех, Ходех! — провикнало се тук Детето уплашено.

— Познаваш ли Хафиз Арам? — продължил офицерът.

— Не. — отговорил Кара.

После скочил от коня. Интересът му се пробудил. Припомнил си какво му бил разказал Тифл и у него се зародило предчувствие, че тук назрява събитие, в което би могъл да допринесе полза. И с разсъдливост, далеч надминаваща неговата младост, казал с усмивка на проявен интерес:

— Било е извършено убийство! На един мухасил! Това е ужасно деяние! Мога ли да науча как е станало?

— Да. Ще ти разкажа. Но преди туй трябва да ми кажеш откъде идваш и къде смяташ да отидеш?

— По каква причина искаш да го знаеш?

— Защото идваш от другата страна, от територията на джамикун. Трябва да ти кажа, че съм ѝ хвърлил око! Но ти не си джамики, а хаддехихн от Джебзирех.

Кара направил горд, пренебрежителен жест и попитал:

— Хафиз Арам е убил мухасила?

— Да.

— Той е шейхът на калхуран?

— Да.

— Неговата жена е джамилех?

— Да. Тя е дала първия изстрел по убития. Така че ние се намираме в кръвно отмъщение с джамикун. А сега ми кажи откъде идваш!

Около устните на Кара заиграла спокойна усмивка на превъзходство, когато отговорил:

— С удоволствие ще ти кажа. Идвам с придружителя си от Високата къща на Устад. Той е джамики, а аз съм гост на джамики. Те и аз сме едно. Каквото направят, отговарям и аз. Вашето кръвно отмъщение следователно засяга и мен!

Персиецът отстъпил още една крачка назад и възкликнал удивено:

— Кара Бен Халеф... така ли се наричаше?

— Да, Кара Бен Халеф!

— Та, Кара Бен Хаджи Халеф, ти с ума ли си си?

— Защо питаш?

— Не виждаш ли, че ние сме двайсет човека срещу вас двамата? Това говори достатъчно!

— Но погрешно! По-правилното е, че ние двамата сме само срещу двайсет.

— Ти си луд, наистина луд! Не можа ли да си премълчиш, че си гост на джамикун?

— Е, да, някой друг навярно щеше да го стори.

— А ти защо не?

— По две причини. Първо, аз никога не казвам лъжа, та дори и да би могла да ми спаси живота. И, второ, не се страхувам от вас. Какво мислите за мен и какво искате от мен, това не е от голяма важност. Главното е, че щях да се срамувам от себе си, ако не ви бях казал истината. А самият да се презираш е най-лошото, което може да ти се случи в живота.

Офицерът го гледал продължително време, без дума да каже. После попитал:

— Никога ли не казваш лъжа?

— Никога?

— Дори в крайна нужда?

— Да. Няма беда, която да оправдае една лъжа, защото лъжата е най-голямата и ужасна злочестина, която може да сполети човек!

— Но твоята откровеност ще ви коства живота!

— Заблуждаваш се!

— Заблуждавам се? Ти без съмнение си побъркан!

И обръщайки се към хората си, продължил:

— Вие чухте. Тук стои един човек, един млад човек, който никога не изрича лъжа, дори това да му коства живота. Какво ще кажете?

Един дружен кикот бил отговорът.

— И аз се смея като вас — изразил съгласие той с тях. После се обърнал отново към Кара: — Вие сте наши пленници. Вашите коне ни принадлежат!

— Опитай да ги наречеш твои!

— Не е нужно да опитвам, защото вече го сторих. Ние ще се върнем с най-голямата плячка, която някога сме правили! Ти, момче, си най-големият будала, който може да има на земята! И заради тая твоя глупост ще си позволя да отговоря на въпросите, които преди малко зададе. Сядай!

Посочил един камък, който лежал до Кара. Той се настанил на него. Действието му сякаш изразявало покорство. Тифл също слязъл от кобилата. Той пристъпил към Кара и седнал до него на земята. Войниците обградили конете, отправяйки забележки за тази неочаквана и неоценима плячка. А офицерът продължил да говори на Кара:

— Значи никога не си виждал Омар Ираки?

— Никога — отговорил запитаният.

— Той беше господар със силна воля. Никой недобросъвестен данъкоплатец не можеше да му се опълчи. Ето защо биваше изпращан навсякъде, където други преди него нищо не бяха постигали. Така отиде и при калхуран, краставите кучета, които не искаха да платят. Точно сто ездачи бяхме с него, които опърничавите трябваше да приемат и хранят. Сега вече имаха да плащат не само данъците, но и нашите възнаграждения. Дългът от ден на ден ставаше все по-голям. Първо взехме само вълната, а после и самите овце. Не стигаше. Посегнахме и на другите стада. Тогава кучетата се насъбраха и ни се противопоставиха. Мухасилът нареди да бъде заловен шейх Хафиз

Арам и отведен при него в шатрата. Там беше сграбен, хвърлен и притиснат към земята пред краката на мухасила. Той поиска пари. Шейхът твърдеше, че няма. Тогава мухасилът го заплаши с камшик. Но Хафиз Арам продължаваше да отрича. Мухасилът започна да го налага със собствената си ръка, а той беше много силен мъж и умееше да върти камшика. Шейхът поиска да се изтръгне, ала четири чифта ръце го притискаха здраво към земята. И той се умири. Приемаше ударите, без да допусне да се чуе вопъл, звук. Но очите му бяха зловещо вперени в мухасила. Не удостояваше с отговори повтаряния след всеки удар въпрос за пари. Какво ще кажеш за такова твърдоглавие, Кара Бен Хаджи Халеф?

— Знаете ли какво означава да биете един свободен бедуин? Шейхът на цяло племе? — попитал Кара.

— Какво друго може да означава, освен че яде даяка? Всички ние, които сега служим на владетеля, също сме родени от свободни родители. Да не би с това, че заставяме непокорството да изпълнява законите, да сме се превърнали в роби? Не стоим ли, напротив, по-високо от опърничавите? Шейх Хафиз Арам сигурно щеше да бъде пребит от мухасила, и то с пълно право, ако не му беше дошла една толкова неочаквана помощ, че от изненада не успяхме да реагираме. Отгатни от кого дойде?

— Какво ще гадая. Кажи!

— Доведена беше от жената на шейха, джамикехката, дано Аллах я погуби! Тя мразеше мухасила. Когато разбрала, връщайки се отнякъде, че той наредил да закарат мъжа ѝ при него, страхът я подтикнал да дойде и тя. Ослушала се при шатрата, пред която не стоеше никакъв пазач. Чула стоварващите се удари и влезе. Видя какво става и скочи към мухасила да хване ръката му.

„Господарю, ти биеш един свободен мюсюлманин? — кресна. — Нито удар повече!“

Той се изтръгна от ръката ѝ, удари я, а след това и шейха. Тогава тя се спусна към суфрата^[3], на която лежаха двата заредени пищова на господаря. Само за един миг грабна единия, запъна го, насочи го към него и изстреля куршума в гърдите му. Той не умря веднага, а посегна, изтървавайки камшика, с ръце към раната и нададе крясък. После се олюля. Втурнахме се да го подхванем. Четиримата мъже, които държаха шейха, се уплашиха като нас. Пуснаха го и скочиха, угрижени

единствено за мухасила. Тогава Хафиз Арам се стрелна, грабна втория пищов от суфрата, изпрати куршума в челото на ранения и извика:

„Така заплащаме тук камшичните удари!“

После хвана ръката на жена си и я повлече навън от шатрата. Мухасилът се плъзна мъртъв от ръцете ни. Вниманието ни беше отправено само към него. Ето защо двамата успяха толкова бързо да се измъкнат. Но аз скоро се окопитих и хукнах да ги заловя. Пътем наскочих на султана^[4].

Няколко думи бяха достатъчни да го осведомят. Затичахме се към шатрата на шейха, но стигнахме твърде късно. Той и жена му бяха избягали с два от конете си. Тези кучета тичат по-бързо, отколкото може да си помисли човек!

Кара следял разказа с напрегнато внимание. Сега попитал:

— Разбрахте ли накъде са се насочили?

— Да. Следите ни го казаха. Никой от калхураните не искаше да ни даде информация. Чакалите имат навик да си помагат. За щастие Хафиз Арам в бързината не беше успял да вземе добри коне. Двата, които били най-близо до него, били най-стари, а не издържливи бегачи. Нашите животни са по-добри, много по-добри от неговите. Ето защо скоро щяхме да ги настигнем, ако бяхме яздили по правия път. Но страхът го е тласнал по обиколена път през скалиста земя, където следите му вече не можеха да се видят.

— Значи не сте ги преследвали нататък?

— Не.

— И сега не знаете къде се намира?

— Може и така да се каже, но той няма да ни се изплъзне. Ще иска да дойде при вас, джамикуните, защото жена му произхожда от тях, и защото смята вашия така наречен Устад за достатъчно могъщ да го закриля от нас. Но може да достигне целта само през Прохода на зайците или през Прохода на куриера. Затова ние незабавно препуснахме да заемем и двата.

— Със сигурност ли знаеш, че няма друг път?

— Път няма, ала ако познава добре тези скалисти планини, възможно е да ги преодолее далеч на север, избягвайки проходите. Само че султанът и тук го изпревари, като описа една дъга нататък с най-бързите ни коне и най-добрите ездачи. Види ли бегълците, ще ги

подгони към нас... Тъй, това е, което исках от благодарност да ти разкажа.

— От благодарност? — усмихнал се Кара.

— Да.

— За какво?

— Най-напред за самите вас и после много повече за вашите коне.

— Ти отново ги наричаш „наши“ коне. Това е по-правилно от казаното преди малко!

— Не се хили! Правиш го само от обърканост! Вие сте наши пленници. Ако не успеем да пипнем шейха и жена му, то ще имаме поне вас. Вие ще заплатите дийех^[5] с живота си. А конете ви са много, много по-ценни от самите вас и шейха заедно с жена му. Те ни принадлежат като законна плячка. Ние ще ги предложим на шах-иншаха, а той определено ще наброи голяма сума, за да се сдобие с тази украса за конюшнията си.

— Владетелите от време на време заплащат с нещо съвсем различно от парите!

— Остави спокойно това да си е само наша грижа! Тези коне вече не те интересуват!

— Добре! Съгласен съм! Вземи ги!

Кара го казал толкова равнодушно, сякаш се касаело за някаква дреболия.

— Да, ще ги взема. Значи си съзнал, че трябва да се примириш. Аз веднага ще пробвам този арап тук.

Имал предвид Баркх. Като чули тези думи, хората му се отдръпнали от конете, за да направят място. Те се радвали не по-малко от него на неочаквания „улов“, защото и на тях щял да се падне дял от прихода. Той отишъл и се метнал толкова бързо на седлото, че жребецът не успял да се възпротиви. Но още в следващия миг се изправил рязко на задните крака, веднага след това на предните, настрани и офицерът вече лежал на земята там, където преди това стоял конят. Хората му се разхилили високо. Но когато поискал да стане и не можал, веселостта им преминала. Изправили го. Можел да стои. Ала при първата крачка изстенал.

— Болки ли имаш? — попитал Кара.

— Паднах на сабята — гласял отговорът.

— Че защо не си остана на седлото?

— Мълчи! — прогърмял гневно онзи.

После закуцукал към един нисък скален къс и седнал да опипа наранените места.

— Не съм си строшил нищо. Сабята ми се счупи и ме контузи. Още дълго ще го чувствам.

По този повод се сетил, че му се били присмели.

— Селлаб! — викнал.

Споменатият пристъпил към него.

— Вие се смяхте. Ти най-много. Качи се на тоя жребец, който сякаш има Шейтана в тялото си! Това ще ти бъде наказанието. Горко ти, ако се изтърсиш и ти!

Мъжът се подчинил. Качил се и тъкмо понечил да се намести стабилно, се намерил и той на земята. Лейтенантът наредил на друг войник да извърши опита, ала Баркх изобщо не го допуснал да приближи. Бил изгубил търпение и хвърлял къчове към него.

— Същински звяр! — констатирал офицерът. После попитал Кара: — И другите ли са такива?

— Би трябвало да го знаеш — отговорил този.

— Аз? Как така?

— Та нали това са „твои“ коне! Така каза!

Оня свел сконфузено глава. Поразмислил и казал:

— Кобилата заслужава най-голямо доверие. Кой иска да опита с нея?

Един храбрец се приближил и предпазливо я помилвал. Тя дала вид, сякаш изобщо не съществувал. Кара още не я познавал и хвърлил изпитателен поглед към Тифл. Той примижал с едното око и му смигнал лукаво с другото. Това казало достатъчно.

Войникът потупал кобилата на различни места. Тя не помръднала и крайчеца на ухото си. Точно тази чакаща, дебнеща неподвижност трябвало да му се стори подозрителна. Но той, напротив, добил кураж да вдигне един от предните и после един от задните крака на Сахм, за да огледа копитата. Качил се. Кобилата и сега продължавала да стои неподвижно, но обърнала глава, отправяйки очи към Детето. Кара бил крайно напрегнат какъв ли „каприз“ ще види.

А офицерът се зарадвал на привидно добрия успех. Той казал:

— Значи май само на тоя арап не може да се вярва. Я поязди малко!

Войникът поискал да се подчини, но с това дошло времето на Сахм. Не направила скок, о, не. Просто паднала светкавично, сякаш била получила удар. Отърколила се два-три пъти върху ездача, скочила и застанала хрисимо с кадифени очи — чиста вода ненапита.

За паднали ездачи щадящият спортен израз в западните страни гласи: „Той се раздели с коня.“ Последният останал известно време да лежи напълно замрял до безобидно помахващата с опашка кобила. После започнал да прокарва опипващо ръце по тялото, както може да се наблюдава при стайни мухи, когато стъркват с крачета по тялото живи организми и заразни пращинки, за да ги погълнат за благо на човека. По време на този анатомичен преглед лицето му изразявало всичко друго само не и радост. Когато стигнал до убеждението, че въпреки трикратното обтъркаване май всичко си му е още на мястото, взел решение да се изправи. Вдигнал се на първо време по похвалния метод на „четири крака“, огледал се на всички страни дали все пак няма да види някой изгубен крайник и преминал накрая, много бално и извънредно предпазливо, в онова изправено положение, в което дори и един хвърлен ездач в крайна сметка се стреми да се върне. После като някой уплашен гимназист, който за първи път се качва на кънки, се отдалечил от арената на претърпяната „раздяла“ и изчезнал зад една скала, за да се засели там далеч от лишено от разбиране човечество. Защото не можело да се премълчи, че това негово болезнено възкресение било придружено за жалост от гръмкия кикот на неговите другари. Дори офицерът се включил в началото, но после запитал с гневен тон Детето:

— Когато идвахте, ти седеше на този кон. Твой ли е?

— Не — отговорил Тифл.

— На кого е?

— На Устад.

— Знаеше ли, че ще се отърколи?

— Да.

— При какъв знак го прави?

— Питай коня, не мен! Аз не съм се търкалял!

Тогава лейтенантът скочил, тръгнал бързо към него, макар малко преди туй да се оплаквал от болки, и му се сопнал:

— Човече, не говори така с мен! Осмелиш ли се още веднъж да го направиш, ще ти отговоря с камшика!

Детето се изправило пред него с цялата си дължина, надвишавайки го с далеч повече от една глава, и казало:

— Помисли за мухасила! Какво му донесе камшикът? Повече няма да ти кажа!

Кой би очаквал едно такова мъжествено поведение от страна на Тифл! Неговите детски черти приели толкова сериозен израз, че сблъсъкът изглеждал неизбежен. В този миг от наблюдателницата се разнесе гласът на стража:

— Виждам двама ездаци!

— Къде? — попитал офицерът, отклонявайки веднага вниманието си от Тифл.

— В равнината.

— Колко далеч?

— Толкова далеч, че са като малки точки.

— Каква посока държат?

— Не може веднага да се види. Почакай!

Не е трудно да си представи човек, че настъпило всеобщо напрежение. Минали няколко минути, преди човекът да доложи:

— Приближават, но не направо.

— А как?

— Сега се намират вече много по на юг, отколкото преди малко.

— Значи се боят от двата прохода. Султанът ги е видял и ги е подкарал с отряда си обратно. Следи дали няма да се появят и други ездаци!

— Те са вече там.

— Къде?

— На север, зад тях, но много надалеч.

— Значи е така, както казах. Султанът не ги е пропуснал да минат на север. Те са обърнали конете и той ги е последвал. Не идват насам; имат подозрения. Опитват да намерят изход на юг. Десет мъже с мен на конете! Бързо, напред! Ще ги подкараме насам! Другите десет остават тук, за да ги посрещнат и пазят двамата пленници!

Няколко мига по-късно се понесъл с половината от хората си. Изглежда изобщо не му дошло на ума, че двамата „пленници“, както ги нарекъл, биха могли да помислят за бягство. Оставащите били не по-

малко безгрижни. Те се втурнали нагоре към стража, за да могат оттам по-добре да гледат гонитбата. Дори войникът, с когото кобилата се била „разделила“ по толкова безцеремонен начин, се замъкнал бавно подир другите, та да не изтърве насладата, която търсели там горе. Ето как Кара и Тифл останали сами долу. Ако още преди туй не се смятали за пленници, то толкова по-малко можели да си го помислят сега.

Тифл бил много сериозен. Държането му било достойно за похвала. Дали не беше съставен, както някои хора твърдят за себе си, от две различни натури? Или притежаваше качеството да се показва по-различен, отколкото бе в действителност? Той се изкатерил на една от близките скали, погледнал на изток и казал:

— Те са. Ти чу всичко, о, Кара Бен Хаджи Халеф. Кажи какво смяташ да правиш!

— Ние трябва да им помогнем — отговорил хаддехидхът.

— Да, трябва!

— Как си го представяш? От лейтенанта и хората му не се боя, но при Прохода на куриера има втори отряд, а оттам идва султанът със своя. Ние не се страхуваме, ала и най-страхливият може да убие беззащитния храбрец с куршума или копието си, без да се подложи на най-малката опасност. Ние следователно трябва да се държим далеч от техните оръжия. Сега какво виждаш?

— Конете на бегълците са калпави. Не след дълго ще бъдат настигнати.

— Могат да ги зарежат. Ние ще им дадем в замяна Баркх и Асил. Колко добре, че ги взех със себе си! Това устройва ли те?

— О, чудесно! Ходех да те благослови, о, Кара Бен Хаджи Халеф! Крайно време е!

— Хайде тогава!

Тифл слязъл от скалата. Дамата се качили на седлата и препуснали в степта. Като видели това, войниците надигнали висок вой, наистина, но с нищо не можели да променят факта. Когато не умееш да запазиш даденото предимство, то винаги се превръща в твоя вреда. Кара и Тифл галопирали.

Понеже сега вече не се намирали на по-високо разположените скали, а били в една равнина с движещите се далеч там по степта ездаци, отначало не могли да ги видят. Скоро обаче пред очите им се появила като хоризонт линия, по която ставало това движение. Видели

три различни групи, но отделните ездачи още не можели да се различават. Имало една малка — средната, и вдясно и вляво от нея по една голяма. Условията между групите се променяли много бавно, ала полека-лека можело все по-ясно да се различи, че двете външни групи не позволявали на вътрешната да се отклони настрана и я гонели към Прохода на зайците. Кара и Тифл се придържали непосредствено един до друг. Те яздели напред, а Асил и Баркх ги следвали, без да бъдат водени. След като веднъж вече били в ход, на благородните животни и през ум не им минавало да изостанат, макар и само с крачка. Плавният галоп отвеждал двамата толкова бързо напред, че споменатите групи скоро започнали да се разчленяват пред очите им на отделни хора. Но веднага с това станало ясно и че много трябва да се бърза.

Двамата ездачи в средата действително били Хафиз Арам, шейхът на калхураните, и неговата жена. Вдясно от тях видели лейтенанта с десетте кавалериста. Те можели да развиват по-голяма бързина, защото имали добре отпочинали коне. Отляво идвал ротмистърът с хората си, които наброявали не по-малко от две дузини. Преследвачите били може би четири пъти по-близо до преследваните, отколкото Кара и Тифл.

— Дали да не употребим тайните? — попитал поради това угрижено последният.

— Не — отговорил хаддехихнът. — Ще го направим само в най-лошия случай.

— Та нали сега нещата са лоши!

— Още не!

— Ония ей сега ще ги настигнат!

— Те идват право към нас! С всеки скок става по-добре.

Едва го бил казал и се случило нещо, което сякаш искало да уличи думичката „по-добре“ в лъжа. Шейхът на калхураните досега приемал, че си има работа само с две вражи отделения, но сега видял и други ездачи, които идели право срещу него. Нямамо как да не ги сметне за противници. Разстоянието все още било толкова голямо, че за разпознаване на лицата изобщо дума не можело да става. И тъй, видял се в най-голяма беда и опитал да намери спасение, като се отклони косо надясно от досегашната посока. Можел да се надява, наистина, да се промуши покрай новопоявилите се врагове, но с това давал на капитана значително по-голям шанс да го настигне.

— Това е погрешно! — извикал Тифл възбудено. — Не бива да го прави!

— Той все пак не знае кои сме и че искаме да го спасим! — отговорил Кара. — Нима няма знак, който да познава?

— Не.

Но само след няколко мига се сетил нещо и прибавил:

— Напротив, напротив! Имам една идея. Ще оставим разстояние между теб и мен. Надявам се тогава да види, че тук бяга кобилата на Устад. И моята шапка, която толкова често съм свалял от главата си пред него! Ще му я покажа. Ако има остри очи, ще ме разпознае по нея!

Той оставил между себе си и Кара толкова голяма дистанция, че Сахм можела да се види отделно от конете на Кара. После изправил възможно по-високо дългата си фигура, смъкнал шапката от главата и я размахал по толкова биещ на очи начин, че неизбежно трябвало да привлече вниманието на шейха на калхуран. За голяма радост на Детето резултатът от дадения знак не закъснял. Хафиз Арам отново се отклонил в предишната посока и въпреки голямото разстояние видели, че вдигнал в отговор ръка.

Естествено, преследвачите също го забелязали. Вярно, ротмистърът не знаел нищо за Кара и Тифл, но в замяна лейтенантът трябвало да е толкова по-наясно от кого идва помощ за бегълците. Можело да се види, че подканил хората си да увеличат бързината.

— Той ме разбра! — ликувал Тифл. — Я виж какво става с конете му?

Въпросът бил много уместен, защото скоростта на преследваните рязко започнала да намалява. Конете им не можели да продължат. От досегашния кариер преминали най-напред в кратък, неравномерен галоп. После единият спрял, направил още няколко залитащи крачки и рухнал напълно изтощен. Бил този на жената на шейха. Тя проявила достатъчно ловкост да отскочи по време на падането, така че самата не паднала. Оставила животното да лежи и затичала с най-голямата бързина, на която била способна. Тогава другият също спрял да се движи. Хафиз Арам се плъзнал от седлото, хванал жена си за ръката, когато стигнала до него, и я повлякъл с най-бърз бяг.

Докато ставало това, дистанцията между различните партии толкова намаляла, че Кара и Тифл можели да чуят ликуващото кряскане на преследвачите. Първият измервал със зорки очи отделните разстояния, но вторият не притежавал такова хладнокръвие.

— Тайната, тайната! — извикал. — Иначе ще отидем твърде късно!

— Не — отговорил Кара. — Може би след това, но сега не! Ще отидем точно навреме, в последния момент!

Съвсем правилно бил преценил. Лейтенантът яздел най-добрия кон от всичките си хора и поради това се намирал най-близо до шейха. Неговите подчинени били на около сто конски дължини зад него. Чували се заплашителните му крясъци. На триста дължини странично, вляво от него, пристигал като хала ротмистърът. Тогава Тифл попитал посред бяг:

— Няма ли да се възпротивят Асил и Баркх да носят шейха и жена му?

— Не — отговорил Кара. — Ще им кажа една дума, която ще бъде достатъчна. Не се страхувам от нищо. Само лейтенантът може да ни обезпокои.

— Ти се погрижи само бегълците да не се забавят с възсядането, а него предостави на мен!

— Дръзваш да се заемеш с него?

Детето се изсмяло високо и казало:

— Дръзвам? За страхлив ли ме смяташ? Внимавай! Ей сега ще сме там.

В този миг бегълците спрели; били останали без дъх. Но разпознали Тифл, видели двата свободни коня и се провикнали радостно към спасителите. Те приближавали вихрено. Кара обуздад своя Гхалиб и спрял с него и враните пред Хафиз Арам.

— Бързо възсядайте — викнал, като скочил да държи двата жребеца.

— Те са от благородна кръв! — казал шейхът. — Няма ли да ни хвърлят?

— Не. Само по-бързо! Аз ги държа!

Всичко това се случило много по-бързо, отколкото може да се разкаже. Хафиз Арам вдигнал първо жена си и после самият се метнал.

Така им се изплъзнал знакът, който кара дал на двата коня. Те сега знаели, че трябва да се подчиняват на ездачите.

Междувременно Тифл прояздил едно малко разстояние към лейтенанта. После се стрелнал надясно, накарал Сахм да опише дъга, която при връщането му го довела до страната на офицера. Той яростно ревял на Кара да не се захваща с бегълците. Вниманието му било насочено само към тях, но не и към Тифл, който яздел толкова плътно до него, че двата коня се докосвали. Едва сега го забелязал.

— Какво искаш, куче? Махай се! — креснал му той. — Изчезвай, изчезвай! — И дигнал юмрук да удари Тифл.

— Не, няма да се махна! — отговорил този. — Ще ти направя едно посещение.

Вдигнал единия крак върху гърба на кобилата, изстрелял се към офицера и седнал зад него. После го обвил с дългите си крака, прилепил здраво крака към тялото на коня и викнал:

— Няма да ти сторя нищо. Искам само да видя как стои работата с вашето дишане. Внимавай!

Така притиснал войника към себе си, че му изкарал въздуха, и същевременно пресовал по такъв начин слабините на коня, че той прекъснал галоп и след няколко забавени крачки бил принуден да спре точно там, където току-що шейхът и жена му се били качили на враните жребци. Тогава видели капитана да лети насам с по един запънат пищов във всяка ръка.

— Да се махаме! Бързо! — наредил Кара. — Той ще стреля, а ние нямаме оръжия.

И поел в галоп с двамата спасени обратно в посоката, от която бил дошъл. Тифл освободил своята бореща се за глътка въздух жертва, скочил и изтичал до Сахм, която била спряла съвсем наблизко. Метнал се на гърба ѝ.

— Стой! Спри! — креснал приближилият капитан. — Арестувам те!

— Стори го! — отвърнал Тифл.

— Ще стрелям!

— Можеш, но няма да улучиш!

За да предложи възможно по-малка цел, той се привел ниско към врата на коня, на когото с цъкане на език дал знак за най-бърз бяг. Той се подчинил. Тогава зад него проехтели два изстрела, но никой не

улучил. Кавалеристите, които сега настигнали своите офицери, го сподирили с многогласен крясък.

— Това трябваше да види моята добра Пекала! — подхилил се той. — Как щеше да се зарадва!

Вече нямало защо да се страхува от куршуми и се изправил. Почувствал се сигурен, поне засега, защото не можело и дума да става да бъде настигнат от войнишките коне.

След известно време Кара се огледал. Видял, че двата кавалеристки отряда са се събрали. Офицерите им, изглежда, се съвещавали. Спрял Гхалиб, за да изчака Тифл да приближи напълно. Досега шейхът не бил казал нищо повече от първите си думи преди малко. Сега поискал да заговори, вероятно за своята благодарност. Но младият хаддехидхн му казал:

— Сега няма време за приказки, о, шейх на калхураните! Най-напред трябва да...

— Как? Ти ме познаваш? — прекъснал го този.

— Да.

— Кажете кой си! Аз не те познавам.

— Аз съм Кара Бен Хаджи Халеф Омар, хаддехидхн от племето шаммар.

— Хаджи Халеф Омар ли ти е баща? Не е ли той шейх на племето ви?

— Да.

— Машаллах и все пак не машаллах! Това е чудо, но същевременно и не е! Чудо е на Аллах, че бяхме спасени точно когато опасността беше най-голяма. Но, от друга страна, не може да се нарече чудо, за това спасение стана благодарение на сина на един мъж, чийто живот се състои от един непрекъснат низ от такива събития. Ти, види се, си наследник на неговите дела!

Тифл пристигнал. Той също погледнал назад и като видял, че войниците са спрели, казал на шейха:

— Сега не питай. Нямаме време. Ние знаем какво се е случило. Твоите врагове ни го разказаха. Ние също трябва да се посъветваме. Но нека продължим да яздим!

Когато подкарали конете, шейхът отново взел думата:

— За станалото засега ще мълча, но за това, което ни предстои, имам право да говоря. През Прохода на зайците ли ще яздим?

— Не — отвърнал Кара.

— Защо?

— Защото го пазят десет въоръжени войници. И най-голямата смелост е безпомощна, ако няма оръжия.

— Тогава трябва да се насочим към Прохода на куриера.

— Той е зает от още повече хора.

— Със сигурност ли го знаете?

— Да. В такъв случай ни остава единствено да опитаме да се измъкнем надясно или наляво. Аз вече го направих, но конете ми не издържаха.

— С тези може би ще успеем — рекъл Кара.

— Не — обадил се Тифл.

— Защо?

— Погледни зад себе си! Когато Кара откликнал на подканата и се озърнал, видял, че персийците са взели някакво решение. Те се отказали от преследването на бегълците. Разделили се отново на две отделения, които поели в галоп по посока на двата прохода.

— Те се стремят да ни препречат двата единствени пътя към джамикун. — казал шейхът.

— Но същевременно няма да ни изпускат от очи — добавил Кара. — Ако се отправим надясно или наляво, те определено ще бъдат по-бързо там. Бих желал да избегна куршумите им повече заради конете, отколкото заради нас. Трябва ли у дома да изживея позора, като разкажа, че съм съсипал такава благородна, незаменима кръв чрез оловото на подобни хора?

— При това положение не виждам изход!

— Но аз виждам! — заявил Тифл.

— Какъв?

— Можем да минем между проходите.

— Хамдулиллах! — провикнал се шейхът зарадван. — Нима има и друг път?

— Път не, но възможност да стигнем до другата страна, без да ни се налага да се катерим. Никой не е бил толкова често като мен в тези планини. Из тях събирам лековити билки за Педехр.

— Да хванем тогава тази посока!

— Но там няма да можем да яздим, а ще трябва да вървим. Не бива да искаш от един кон повече, отколкото са му възможностите.

— Ще слезем веднага, щом стане необходимо!

— Хайде тогава!

При тези думи Тифл поискал да подкара кобилата си, но Кара го призовал:

— Стой, не толкова бързо! Кажу по-напред колко време ще мине, докато оставим възвишенията зад нас!

Детето погледнало положението на слънцето и отговорило:

— Преди здрачаване ще стигнем в отвъдната равнина.

— Но вероятно не само ние.

— Кой още? — попитал шейхът.

— Войската.

— Мислиш, че ще се помъкнат подире ни?

— Това също е възможно, но аз имах предвид нещо друго. Войниците ни наблюдават. Като видят, че опитваме да прехвърлим тук в права посока планинските хълмове, ще преминат от двете страни на проходите, за да ни пресрещнат отвъд. Тогава няма да ни остане нищо друго, освен да се върнем в скалите. Но вече ще е станало нощ. Ще бъдем принудени да останем в планините, а на утрото отново ще ни преследват.

— Тогава ще ни дойде помощ от Педехр.

— Мислиш ли?

— Да. Понеже те виждам заедно с Тифл, предполагам, че сега си гост на джамикун.

— Да, така е.

— Значи твърдо можеш да разчиташ на тяхната помощ. Знаят ли накъде сте тръгнали?

— Не точно. Но видяха в каква посока се отдалечихме.

— Това е достатъчно. Ако не се приберете, ще тръгнат да ви търсят.

— Няма да ни търсят! — намесил се Тифл.

— Напротив! — отстоял шейхът.

— Не! — ухилило се Детето.

— Защо?

— Защото ще си бъдем навреме у дома.

— Убеден ли си?

— Да.

— Тогава се закълни!

Последното прозвучало крайно сериозно. Все едно се касаело на живот и смърт. Кара погледнал изненадано шейха. Но този не изглеждал ни най-малко сериозен, а сега дори съвсем бил развеселен.

— Чудиш ли ми се? — попитал. — Виждам, че още не познаваш нашия Тифл. Под старата му шапка се таят не една и две тайни. И тъй, Тифл, искаш ли да се закълнеш за това, което каза?

— Не — отговорил той.

— Защо?

— Защото никога не се кълна. Моят добър Устад казва, че това е грях. Значи е забранено!

Казал го с такава чистосърдечна категоричност, с такава затрогваща убеденост, с таково детинско послушание, че яздещият до него Кара му протегнал ръка и изразил съгласие:

— Да, забранено е! Също и при нас хаддехидите. Моят баща знае от Кара Бен Немзи, че всяка клетва е прегрешение спрямо името на Аллах.

— Но вричането е позволено! — попитал шейхът, усмихвайки се дяволита към Тифл.

— Да — кимнал той.

— Е, тогава се вречи!

Тифл снел посред ездата назъбената си шапка от главата с движение, сякаш оказва някому чест, и казал, връщайки с весело разбирателство погледа на шейха:

— Ние ще се върнем навреме в къщи. Уверявам ви името на моята добра Пекала, която ще ни чака, докато пристигнем, със своята кервизена супа. А сега нека побързаме!

— Но как смяташ да я подхванеш тая работа? — попитал Кара.

Не получил отговор, защото при последните думи Детето вече било подтикнало коня си до пълен бяг и полетяло така бързо напред, че трябвало незабавно да го последват. Хаддехидът не успял да си изясни напълно хода на събитията и ето защо погледнал въпросително шейха.

— Отскоро ли си при джамикун? — осведомил се той.

— Съвсем отскоро.

— Значи действително още не проумяваш това „дете“. В него се крие истински, рядък мъж, който излиза наяве само когато Тифл е яхнал коня. Този мъж е не само храбър, но също така и умен, толкова

умен, че човек безусловно може да му се довери. А когато обещае нещо в името на своята обичана Пекала, той знае какво и защо го е казал и за всеки, който го познава, няма съмнение, че ще бъде изпълнено.

— Това се отнася и за сегашното обещание?

— Съвсем сигурно!

— Но как?... За мен това е загадка.

— Не го питай! И без друго няма да каже. Когато се държи, както сега, не обича да го разпитват. Има си някаква идея и ще я осъществи по такъв начин, че ще бъдем доволни. Та нека го следваме, без да се опитваме да проникнем у него! Доброто Дете е безкрайно щастливо, когато някой му се довери!

Четири коня летели по степта. Жената на шейха седяла стабилно, яздела като мъж. Тифл не поглеждаше назад, но спътниците му виждали, че наблюдава персийците отдясно и отляво. Техният предводител явно бил съобразителен мъж, който предварително бил дал разпорежданията си за различните случаи. Защото сега, когато било сигурно, че бегълците искат да прехвърлят в права посока планинската верига, от двата отряда се отделили хора и взели същото направление. Много вероятно били получили заповед да преследват шейха и неговите спасители по скалите.

— Ти от това се опасяваше — казал Кара на шейха.

— Преди малко — да, но сега вече — не! — отговорил този.

— Преди малко по-опасно ли беше, отколкото сега?

— Не, но междуременно Тифл даде своето обещание, а той ще го съдържи.

— Но имай предвид разликата! Тук по равната земя ние имаме предимство, защото животните ни са по-добри. Докато там горе войнишките коне превъзхождат моите в катеренето. Ако ни последват по баирите, скоро ще ни настигнат.

— Може и така да стане!

— Но какво ще правим тогава?

— Аз не си задавам въпрос, Тифл знае какво иска!

Достигнали подножието на възвишенията. Отначало имало полегато изкачващо се, подобен на насип склон, пред който водачът с паякообразната шапка не слязъл от коня. Поел нагоре. Другите го последвали. Следите от копитата в този вид почва били повече от ясно

различими. Когато стигнали в горния край на този спуск, Тифл посочил дирята и казал:

— Тук аз им казах накъде искаме да се насочим. Те ще ни следват, защото ще повярват.

— Какво искаш да кажеш? — попитал Кара. — Че не би трябвало да повярват?

— Да.

— Защо?

— Защото... защото...

Прекъснал посред отговора. Веждите му се свили; детинските черти остарели с години, приели сериозен, нещо повече, недружелюбен израз.

— Ти тук в родния си край ли си, о, Кара Бен Хаджи Халеф? — попитал.

— Не.

— А аз познавам района. Ако бях при хаддехните, щях да те следвам. Само че ние се намираме при джамикуните. Значи ме следвай!

Скочил от кобилата и продължил пеша. Тя тръгна след него. Другите също слезли и закрачили подире му. Шейхът и жена му водели враните за поводите, защото вероятно нямало да ги следват като непознати така безусловно и доброволно, както било необходимо. Вървели нагоре по доста стръмен скалист скат. Тук и там се мяркал някой храст или трънак. Тифл винаги кършел клонки от тях и ги пускал за примамка на преследвачите. Бегълците не можели да ги виждат, защото помежду им се възправяли високи канари. По едно време се появило едно издадено място. Когато излезли на него, четиримата видели войниците ниско долу да изкачват планината, водейки конете си. Един от тях случайно погледнал нагоре и ги видял. Обърнал внимание на другарите си, които размахали заплашително юмруци и надали гневни викове.

— Те наистина идват! — казал шейхът. — Сега съм любопитен какво ще се случи.

— То се случи! — отговорил Тифл.

Посочил надясно и наляво, където далеч в равнината можели да се видят персийците, които препускали с най-голяма бързина към проходите. Хафиз Арам заговорил:

— Те яздят нататък, за да ни посрещнат от другата страна, а тези тук ще ни гонят напред. Само да имахме оръжия! Аз не намерих време да взема моите. Единствената ни цел беше, колкото се може по-скоро да изчезнем от дуара.

— Ние не се нуждаем от оръжия... хайде!

С тези думи Тифл се обърна отново към рида, за да продължи бягството. То водело в лабиринт от скали, в които кюрдът странно защо не хванал правата посока. Отклонявал се ту на едната, ту на другата страна, така че изминатият път представлявал почти пълен кръг, при което стигнали кажи-речи до първата точка. Оттук тръгнали надолу по тесен проход между скалите. Пътят бил много труден и напредвали изключително бавно. Защо Тифл бил избрал точно тази част на планинското възвишение, за другите било непонятно, но те не казвали нищо.

Когато излезли отново на открито, намерили се при една отвесно извисяваща се скална стена. Детето спряло заслушано и дало знак с ръка до устата да мълчат. Там горе сега прозвучали гласове.

— Кой са това? — попитал тихо шейхът.

— Персийците — ухилил се Тифл.

— Значи зад нас?

— Да.

— Машаллах!

— Това е издадената площадка, на която стояхме преди малко, когато ги видяхме да идват. Изчакайте още!

Когато след кратко време горе утихнало, кюрдът им махнал да го следват по-нататък. Малко по-късно другите видели за свое удивление, че се намират над споменатия мек спуск, по който се били изкачили. Натъкнали се на собствената си следа, която междуременно била подсилена и разширена от дирите на преследвачите.

— Сега те ни търсят горе! — ухилил се Тифл. — Ние ще слезем пак долу. Но не от тук, а хей оттам, където по твърдата скала не могат са останат никакви отпечатъци.

Посочил едно място от другата страна на меката почва, където монолитната скална маса излизала на повърхността на земята. Тя постепенно се снижавала почти до началото на степта. Конете повече се плъзгали, отколкото слизали. Долу трябвало да си проправят път само още през тясна ивица храсти. Когато в равнината Тифл поискал

да се метне на коня си, Кара го уловил за ръката, отправил възхитен поглед в лицето му и попитал:

— Кажи, Тифл, откъде си добил тези качества?

— Аз?... Какви? — гласял спокойният отговор.

— Тази разсъдливост, тази предпазливост?

— Мислиш, че се проявих като разсъдлив? — осведомил се кюрдът, като показал най-детинската от физиономиите си.

— Да, изключително разсъдлив! Едва сега те разбрах. Кажи, ти изобщо не си възнамерявал да преваляш планината, нали?

— Да.

— А го стори само за да измамиш персийците?

— Да.

— Искал си да ги накараш да се втурнат през двата прохода към отвъдната страна на възвишението?

— Да.

— За да получим свободен път?

— Така е.

— А сега какво ще правим? Мислиш, че трябва да яздим през страничните планински възвишения, от които е бил подгонен обратно шейхът?

— Не, това не е нужно.

— Но какво е тогава намерението ти?

— Чисто и просто ще яздим към къщи през Прохода на зайците, по който дойдохме.

— Там обаче отново ще се натъкнем на персийците!

— Къде?

— Е, или в прохода, или при края му.

— О, не. Ако така мислиш, то ги подценяваш. Само че ти видя колко предвидливо беше обмислил предводителят им нещата. Представи си една линия през планините точно по средата между двата прохода. Той е на мнение, че ние следваме тази линия и значи от другата страна ще се появим по средата им. При това положение ще остави ли хората си да ни чакат при проходите?

— Действително не — признал Кара.

— А къде?

— По средата.

— Проходите за нас ще бъдат свободни. Следователно е много вероятно да стигнем до къщи, без изобщо персите да ни видят.

— Освен ако е оставил стражи в проходите.

— Може да го е сторил, а може и да не е.

— А ако го е сторил, тогава какво?

— От броя на стражата ще зависи дали ще употребим хитрост, или ще използваме сила, като оръжията им не бива да ни застрашават. Сега войниците ни търсят там горе по чукарите, а ние ще яздим към Заешкия проход.

Качили се на конете. Шейхът на калхураните го сторил полека и с толкова предпазливи движения, сякаш се опасявал да не се нарани. Жена му — до момента тя не била казала и дума, но се държала извънредно храбро — го наблюдавала с любвеобвилни, състрадателни погледи. По време на по-нататъшната езда той бил много тих. Понякога стискал зъби. Кара, който виждал всичко това, си спомнил разказа на лейтенанта и какво се било случило с Хафиз Арам в шатрата на мухасила.

— Болки ли имаш?

Шейхът се позабавил с отговора. Тогава за пръв път се чул гласът на жената:

— Не казахте ли, че знаете какво се е случило в нашия дуар?

— Да. Офицерът ни разказа.

— И питаш дали Хафиз Арам страда от болки? Казвам ти, той е герой, на когото не мога достатъчно да се възхитя! Ти чу да говори привидно без мъка. Видя го дори да се усмихва весело. Но тялото му е покрито с такива кървави дамки, че се ужасих, когато изпълни молбата ми да ми ги покаже. Били са го като куче. С камшик са го...

Той я прекъсна с движение на ръката.

— Няма ли право твоята жена, която така искрено те обича, да прояви състраданието си към теб? — попитала тя.

— Състрадание? — отговорил той. — Чест ли е за един мъж да бъде съжаляван?

— Но аз зная какви ужасни болки понасяш и потискаш безмълвно!

— Ти ги изпитваш заедно с мен, понеже ме обичаш, и аз ти благодаря. Но един мъж, при това шейх на племе, не бива в

присъствието на други хора дори от устата на жена си да чуе, че е получил удари. Така че те моля да не говориш по този въпрос.

Подал ѝ ръка. Тя я притеглила до устните си и я целунала. Очите, които едва можела да откъсне от него, изразявали искрено състрадание и гордост. И тя не беше европейка, а принадлежеше към един народ, който мнозина окачествяват като „полудив“! Сега той си давал двойно повече усилия тя да не забележи и следа от болките, които той като мъж и воин трябвало да прикрива.

Минали през прохода, без да бъдат обезпокоени от нищо, заслужаващо внимание. Когато приближили изхода, Кара слязъл от коня и подал юздите на Детето да го води.

— Защо? — попитало то.

— Ще избързам тихо напред.

— Смяташ, че има стражи?

— Ти самият не го ли счете за възможно? Движете се бавно след мен! Ако няма никой, ще сме изгубили само малко време. Но ако походът се пази, непредпазливата езда може да ни коства скъпо.

Когато минали два завоя, те го видели да стои при третия. Той посочил предупредително напред и им помахал да отидат при него.

— Видя ли някого? — попитал шейхът със стигането си.

— Да. Тук има петима войници.

— По седлата?

— Не. Седят на земята посред пътя, а конете им пощипват встрани хрусталака.

— Искам да ги огледам — казал Тифл.

Слязъл и се промъкнал предпазливо до завоя. Като подал глава само до очите, видял намиращите се от другата страна хора. После се върнал. Направил успокоителен жест и заговорил:

— Те нищо не подозират и следователно са безопасни. Ще ги прескочим с конете. Това така ще ги уплаши, че ще бъдем далеч от тях, преди още да са помислили за оръжията си. Мога ли да мина пръв?

— Да — кимнал шейхът. — Ние веднага ще те последваме.

Тифл се метнал на седлото. После се изстрелял с кобилата иззад завоя право към персийците и прелетял в дъга над тях. Те закрещели високо и поискали да скочат, ала мигом се хвърлили по корем на земята, като видели да се задават и другите трима. Станало така, че не били засегнати от копитата на прелитащите над тях коне. Ездачите

продължили да се носят в галоп и едва когато се почувствали сигурни, преминали на по-бавен ход. Тифл погледнал назад към стражите. Те се били съвзели от изненадата, но не ги последвали, а препуснали от прохода в северна посока край планинската верига.

— Искат да доложат, че сме се изплъзнали — казал шейхът.

— Да, изплъзнахме се! — прибавила неговата жена, отдъхвайки си дълбоко и облекчено. — Слава на Ходех! Едва сега можем наистина да кажем, че сме спасени. О, Тифл, как ти благодаря!

Детето направило много смутена физиономия и отговорило, посочвайки хаддехна:

— Не на мен се полагат благодарности, а на този умен Кара Бен Хаджи Халеф. Ако не беше взел двата свободни коня, щеше да ни е невъзможно да се измъкнем.

Шейхът подал ръка на Кара и заговорил:

— Прости ми, че няма да държа дълго благодарствено слово. Много съм уморен и бих желал скоро да бъда превързан. Докато съм жив, няма да те забравя, теб и тези великолепни животни. Само с такива коне можехме да бъдем спасени! Твоят тъмнокафяв жребец е прекрасен. Но кому принадлежат другите два?

Тифл бързо изпреварил понечилия да отговори хаддехна:

— Опитай се да отгатнеш, о, шейх на калхураните.

— Мястото на тези два арапа при кафявия ли е? — попитал този.

— По-нататък!

— При хаддехните имало един черен жребец, който никога не бил побеждаван от друг кон. Казвал се Рих и го яздел Кара Бен Немзи, когато спохождал Хаджи Халеф Омар.

— Погледни арапа, на който седи повелителката на твоята шатра! Той се казва Асил Бен Рих.

— Значи е син на Рих? Машаллах! А другият жребец? Дето носи сега мен?

— Неговото име е Баркх. Той ни доведе прочутия шейх на хаддехните.

— Какво чувам? Хаджи Халеф Омар е при вас?

— Да.

— Но два арапа! Кой язди другия?

— Помисли!

— Да не би... да не би Кара Бен Немзи да е отново при своя приятел?

— Да, той също е тук. И още някой е тук! Ще ги видиш всичките. Не му е мястото сега да разказваме, защото трябва да побързаме, ако искаме да се приберем, преди да е станало съвсем тъмно.

В началото се движели с не особено бърз ход по песъкливата равнина. От само себе си се разбира, че хвърляли сегиз-тогиз по някой поглед назад. След сравнително кратко време видели кавалеристите, уведомени от поста при прохода. Идвали след тях. Кара така твърдял, но шейхът не искал да повярва. Ето защо спрели за няколко мига да ги наблюдават.

— Напълно невъзможно е да им хрумне идеята да ни преследват и по-нататък! — обадил се Хафиз Арам.

— Би трябвало да са съзнали, че с техните кранти не могат да ни настигнат! — добавил Кара.

— Не е само това. Дръзко е от тяхна страна да стъпват на територията на джамикуните!

— Това забранено ли им е?

— Да. Устад си е издействал от шах-ин-шаха правото да не търпи въоръжени военни отряди при себе си. А тези войници не само се намират на негова територия, ами дори — сега и аз го виждам съвсем ясно — яздят подире ни. Дали няма да се осмелят да ни преследват до жилищата на джамикуните? Почти така изглежда!

— Значи Устад тук е единствен господар?

— Той сега е подчинен на самия владетел. Това е записано в един пергамент, собственоръчно подписан и подпечатан от шах-ин-шаха. Вярно, от днес аз съм обречен на кръвно отмъщение, понеже застрелях мухасила, но на територията на джамикуните не може да ме преследва никой отмъстител. Тук цари вечен мир, който би могъл да бъде нарушен най-много някой път от презрените и отлъчените. Те не се подчиняват на никакви закони. Ако тези войници ни следват, без да са свалили оръжията си там при планините, Устад има право да ги застреля от първия до последния! Кажете, Тифл, какво мислиш по този въпрос?

— Още в първата къща ще го доложат, за да се знае във възможно най-кратко време от всички — отговорил споменатият. — Нека

побързаме! Но преди това трябва да ми кажеш, о, шейх на калхураните, дали съм изпълнил обещанието си. Аз се врекох в името на моята добра Пекала, че ще си бъдем навреме вкъщи.

— Ти винаги сдържаш думата си, особено ако си я дал в името на Пекала. Така е и днес.

— Благодаря ти. Сега да продължаваме!

Веднага щом дълбокият пясък на равнината преминал в тревиста почва, конете поели в галоп. Не след дълго стигнали до езерото и заедно с него първата къща, при която Тифл спрял, за да предаде споменатото съобщение. Собственикът бил, така да се каже, вратарят на дуара от тази страна и имал задачата да се грижи за сигурността на оповестителната служба. След като го сторил и нямало съмнение, че войниците, ако дойдели насам, ще намерят предварително уточнения за такива случаи прием, Тифл вече можел да язди с другите трима направо към Високата къща. На всички срещнати правело впечатление неочакваното посещение на Хафиз Арам и жена му, още повече че това ставало по толкова странен начин и без традиционната камилска носилка, но никой не повдигнал въпрос. Само тук и там някой спирал, за да се загледа удивено, но безмълвно след ездачите. Общественият живот тук беше по-различно устроен и затова по-спокоен отколкото в селищата на другите племена...

---

[1] мал-и-диван — поземлен данък, садир авариз — нередовен данък (Б.а.) ↑

[2] найиб — лейтенант (Б.а.) ↑

[3] суфра — ниска ориенталска масичка (Б.а.) ↑

[4] султан (пер.) — капитан (Б.а.) ↑

[5] дийех — кръвнина (Б.а.) ↑

ВИСОКАТА КЪЩА

1. В ДУАРА НА ДЖАМИКУНИТЕ

Това беше преживял Кара по време на своята езда. По-късно той ме осведоми още по-подробно, отколкото тук съм разказал. Тази така наречена упражнителна езда следователно се беше превърнала в нещо много повече.

Що се отнася до мен, през това време нищо особено не беше ми се случило.

С „весталската“ готвачка имах къс разговор. Когато поиска да мине край мен при връщането си от долината, аз ѝ кимнах любезно. Това я накара да спре. Затвори малките си очички, за да може по-добре да помисли каква тема на разговор да избере, отвори ги пак и попита, естествено, на турски:

— Ефенди, познаваш ли Техеран?

— Да — кимнах.

— Запозна ли се там с Хагад, ашчията^[1]?

— Не.

— Жалко, защото той беше баща ми. Но сигурно си чул за Махуб Сюлейман ефенди, дето беше сефир^[2]?

— Не.

— И това е жалко, защото той беше господарят на баща ми. Двамата отишли в Техеран — сефирът, понеже султанът го изпратил, а татко, за да му готви. Майка също била, а една година след като татко бил готвил за Махуб Сюлейман ефенди, съм се родила аз.

— Значи не си родом от Турция, а от Персия?

— Аз съм си родом от баща ми и майка ми, а двамата бяха османци. Като дете говорех с тях предимно на турски и затова и до днес си обичам матерния език. Татко готвеше също за майка и понеже бях негова любимка, ме учеше на всичко, което умееше. Помагах му с удоволствие, а когато майка умря, той остави харема си завинаги пуст. Сефирът се върна в Истанбул, но татко остана в Техеран, защото беше станал готвач на владетеля. Но нашия Тифл сигурно познаваш?

— Естествено! Та нали ти е известно!

— Той по онова време се казваше другояче, ала аз винаги съм го наричала Тифл. Някои му викат Ел Арадж, защото накуцва. Мисля, че той изцяло е забравил бащиното си име. Дойде в Техеран заедно с други деца на джамикун, за да стане коняр на шах-ин-шаха. Та и той като мен значи живееше в арка^[3] и ние много скоро и много добре се опознахме, защото неговият постоянен глад нямаше ни начало, ни край. Аз го тъпчех и поради това го наричах Тифл, Детето. Всичко, което получаваше от мен, му се услаждаше чудесно и понеже тази дума на турски се казва „пек ала“, той ми даде името Пекала. Оттогава до ден днешен всички ни наричат Пекала и Тифл. Моят Тифл си беше роден само за конете. Той не знаеше и не искаше да говори с мен нещо друго, освен само за тях. И както той ги обичаше, така го обичаха и те. Беше още много малък, когато с него не можеше да се мери никой друг са'ис. Ето защо неговите началници бяха изключително доволни. Но това не го вълнуваше. Той почиташе само мен и една похвала от моя страна за него бе по-важна от хиляди други! Ама пък и аз го възпитавах много грижливо и го възпитавам и до днес! Един мъж винаги трябва да бъде възпитаван! Човек, разбира се, не може само за това да се грижи, ако той се противи. Те всички, всички са още почти деца!

— Също Устад? Или Педехр? — прекъснах я аз.

Този въпрос я обърка. Погледна ме смутено, почеса с извит показалец малкото си лекомислено носле, изчерви още повече и бездруго червените си пълни бузки. После внезапно отметна глава и триумфиращият израз, завладял цялото ѝ лице, издаде, че под корените на нейните дълги къдрици се е появила спасителна мисъл.

— Та те не са мъже! — каза.

— Ами какви са?

— Господари и повелители! Нали знаеш, че има два вида мъжки същества!

— Тъй ли?

— Да! А именно такива, които заповядват, и такива, които се подчиняват. Господарите са си вече възпитани, ала другите трябва да се помирят с възпитанието.

— И това го вършите вие, жените?

— Да! Защото за възпитанието на един мъж се иска изключително много любов, търпение и енергия, а тези три неща се

срещат не при вас, а при нас. Ако не го вярваш, питай „моето дете“! От него ще узнаеш какви мъки и грижи ми е причинявало и причинява и до днес неговото възпитание. Не е шега да си майка на някой, който е почти колкото теб на възраст. Той дори е с няколко месеца по-голям! Казвам ти, ефенди, немалко борба ми костваше да му вдъхна респект, защото той мислеше, че дългът на послушанието трябва да се определя и измерва съобразно ръста. Ядеше за трима-четирима и по този начин в тялото му се трупаше онази вероломна сила на растежа, която покъсно го накара така прекомерно да израсте. Имаше време, когато, ако внимавах добре, можех да го видя как расте. Аз обаче си оставах дребна. Това ме дразнеше. Така ми се искаше да остана на една височина с него. Ето защо започнах и аз да ям по толкова много. Ама при мен силата подейства не нагоре, а в ширина и в кръг. Станах валчеста като топка, наместо да достигна неговата стройна височина. Той беше принуден да гледа отгоре надолу към мен, а това го караше да си въобразява, че изобщо и във всяко отношение се извисява над мен. Моята пълнота не му всяваше уважение. Напротив, дори ѝ се присмиваше. Как ме натъжаваше това! Опасявах се, че той съвсем ще надрасне майчинските ми чувства. Този всекидневно увеличаващ се ръст го отчуждаваше от мен все повече и повече. И той ставаше все по-горд с него. Изобщо не виждаше колко много му вреди това. Едно конярче може да стигне до определена височина. Той обаче избуя далеч над раменете на своите началници. Това ги ядосваше. Панталоните му винаги бяха възкъси; ръкавите не смееха да се спуснат под лактите. Това не изглеждаше красиво, а грозно. И по тая причина той биваше все повече и повече пренебрегван, макар да беше най-похватният, най-добросърдечният. Това го сърдеше. Стана груб, особено с мен. Неговият стомах ми остана верен, ала сърцето му се отдалечаваше все повече от мен. Така лека-полека щяхме да ставаме все по-чужди, докато накрая вече изобщо нямаше да се познаваме. Но ето че настъпи едно събитие, което напълно и завинаги изравни разликата в нашите фигури. Знаеш ли, че ислямът забранява виното, ефенди? Коранът така иска.

— Не. Коранът иска другояче.

— Как тъй? Не те разбирам.

— Въпросното място гласи: „Всичко, що опива, е запретиено!“. Значи всяка опиваща напитка е забранена, а не специално виното, в

случай че човек му се наслаждава така, че да остане трезвен.

— Може би имаш право. Но един умен мюсюлманин по-добре да се пази от него, защото пияният не знае и за това негово опиване, докато отново не изтрезнее. Тогава униинето и терзанията из един път правят за него свещена не само тази едничка дума, ами целия Коран! Но шах-ин-шахът сегиз-тогиз има гости, които не са мохамедани. На тях той е длъжен да поднася вино, когато се хранят при него. За тая цел съществува един кабу^[4], в който се съхраняват много, много шишета, пълни до гърлата с опиващи течности. Пътят от моята кухня до този кабу не беше дълъг и понякога се случваше вратата към тези шишета да стои отворена. И какво си мислиш, ефенди, се случи?

— Тифл се е намъкнал в зимника!

— Машаллах! Откъде го знаеш?

— Предположих.

— Той не ти го е разправил?

— Не.

— Бе ме учудило, понеже никога не говори по този въпрос. Защото срамът от онова, което стори там, е по-голям от целия зимник! Ама толкоз бързо, колкото си мислиш, тая работа не стана. Трябва всичко по ред да ти разкажа. Детето беше обядвало при мен и аз все още си спомням съвсем точно каква храна и колко. Да ти кажа ли?

— Не, благодаря.

— Бях направила също каша от фурми, върху която изсипах тлъст ориз. На него му се видя рядка. Започна да се кара. Аз на свой ред повиших тон. Той се разгневи още повече, аз — също. Седна на пода и понеже така не беше по-дълъг от мен, аз много бързо и ловко се възползвах от положението и му нахлупих цялото гърне заедно с кашата на главата. Тя се стече по очите, ушите, носа, устата му. Започна да крещи, да кашля, да киха. Гърнето му пасваше съвсем плътно на главата. Дърпа ли, дърпа да го извади. Ставаше много бавно. Ядът му растеше и аз се уплаших. Помислих си, че ще иска да си отмъсти. Избягах от кухнята и се скрих. Едва след дълго, дълго време се осмелих да се върна. Тифл беше изчезнал, гърнето лежеше разбито на земята. Събрах чирепите и се врекох за в бъдеще да правя кашата от фурми много по-рядка от днешната. Следобедът мина. Времето за вечеря дойде, но Тифл — не. Това ме натъжи и аз взех решение все пак да не правя кашата по-рядка. На утрото Тифл не се появи, на обяд —

също. Започна да ме яде мъка и съзнах, че кашата от фурми трябва да бъде много, много по-гъста. Когато вечерта, а и на другото утро Детето не дойде, дадох обет да правя кашата по-гъста и от тлъстия ориз. Заплаках. Но това нищо не помогна, защото цялата сутрин Тифл липсваше. Разпитах за него. Никой не беше го виждал. Започнаха да го търсят, но така и не го намериха. Как само се измъчвах! Събрах пак хвърлените чирепи, загледах се тъжно в тях и стигнах до решението веднага щом се върне да направя една толкова гъста каша от фурми, че да може да се закопчее като ездитно седло върху гърба на камила. Това помогна! Защото едва си го бях помислила и дотича килерджията^[5]. Извести, останал без дъх, че намерили Тифл. Лежал, вайкайки се в зимника, и не можел да се качи, понеже си бил строшил единия крак. Знаеш ли какво сторих, ефенди?

— Изтичала си в зимника!

— Изтичала? Оо, аз направо полетях! Да, моят Тифл лежеше там долу. Тъкмо беше изтрезнял.

— Изтрезнял? Нима се е бил напил?

— Как можеш да питаш! Когато сте ядосани, вие мъжете правите всичко, което е забранено! Та нали и самият гняв е своего рода замайване, опиянение, а когато едно такова замаяно от гняв „дете“ намери вратата на зимника отворена, то не е трудно да си представи човек, че няма да я отмина. И тъй, Тифл слязъл долу. Знаеш вече колко много ядеше. Смяташ ли, че не е можел и да пие? До него се търкаляха десет-дванайсет шишета.

— Как ги е отворил?

— Гърлата липсваха. Просто ги е избивал. Но как го е правил, самият вече не знаеше. Спомни си само, че бил много жаден и трябва много, прекалено много да е пил. Чак по-късно се сети, че е изкачил многобройните стръмни стъпала, ала се стоварил пак долу. Строшил си крака. Било му невъзможно да се изправи. По негово мнение после продължил да фирка, докато заспал. Ама какъв сън! Едва на килерджията се удало да го разбуди с продължително разтърсване.

— Междуременно сигурно все пак се е събуждал за кратко време. В какво състояние беше кракът?

— Беше счупен под коляното и толкова отекал, че повиканият хеким каза, че нищо не можел да направи, преди да е изчезнал отокът. Кракът остана по-къс. Оттогава Детето куца и по тая причина много

хора го наричат Ел Арадж, Куция. Но това не му пречеше. Тифл скачаше и яздеше също така бързо и отлично както преди, ала с куция си крак вече ас'ис не можеше да стане.

— Предполагам, че ти си се грижила за него? — Естествено! Никой не биваше да го докосва; не допуснах това. Та нали аз бях виновна за неговия гняв, в който той стори онова, което иначе определено нямаше да извърши. И мога ли нещо да ти доверя, ефенди?

— Защо не?

— Тогава ще ти кажа. Този нещастен случай така ме сближи с моя Тифл, че той ми се подчинява във всички неща, освен... освен... когато седи на коня. Тогава е господарят, тогава нищо не мога да му казвам, заповядвам. Той и до ден-днешен се срамува от онова напиване. Достатъчно е само да загатна и прави всичко, което поискам, само и само да съм доволна. И в Запада ли е така, където хората могат да пият всичко, което си поискат? И там ли напиването причинява такъв продължителен срам за бащата и майката?

Какъв ли отговор можех да дам на този въпрос! За щастие, Пекала не го дочака, а ревностно продължи:

— Колко благодарен беше моят Тифл тогава и колко благодарен е и сега. И той като мен ненавижда и презира неблагодарността. Ние двамата се грижехме за оздравяването си — първо аз за него и после той за мен.

— Ти също ли се разболя?

— О, колко много! Не тялото, а душата ми. Едва Тифл проходи, смъртта пристъпи към нас и ми отне татко. Знаеш ли какво означава това? Аз си нямах никого освен татко и Детето. Само за тях двамата живеех. Когато татко почина, поисках да умра и аз, да тръгна след него, да бъда при него. Плачех и ридаех по цял ден, нощем будувах. Хората ми се смееха; само Тифл не се смееше. Но и той не ми даваше право. Гълчеше ме. Понечих да му се разгневя, ала не го сторих, защото с ръка и уста си бяхме обещали да не се караме вече, и това ни възпираше. Той разсъждаваше за смъртта по съвсем различен начин от мен. Ти какво ще речеш за нея, ефенди?

— Изобщо няма смърт — отговорих.

Тя плесна и възкликна с тон на удивление:

— И ти ли? И ти ли? Но аз съм чувала, че във всички западни страни хората вярват също така твърдо в смъртта, както тук при

мохамеданските сунити и шиити! Устад ни е учил, че смъртта во веки е била по-бедна и надвита. Аз си мислех, че само той може да го каже и докаже, а сега чувам, че и ти така смяташ! За мен смъртта беше една навъсена, зла старица, която грабва всеки един и никого не връща. Страхувах се от нея, но въпреки това желяех да дойде и да ме отведе при татко, защото го обичах повече, много повече, отколкото се боях от умирането. Умно или глупаво е било това, ефенди?

— Нито едно от двете! Но ти си на мнение, че тогава си разсъждавала по-различно за смъртта, отколкото сега?

— Да.

— Е, я кажи какво мислиш сега?

— Че я няма, точно както казваш ти.

— А навремето?

— Че я има.

— Лъжеш се... Ти още тогава не си вярвала в това.

— Не съм ли? Ефенди, аз все пак най-добре трябва да си знам, не ти!

— Но самата го каза!

— Кога?

— Току-що! Ти си желяела смъртта да дойде и да те отведе при баща ти. Може ли при това положение да има смърт? И по-точно в мислите ти?

— Разбира се! Та нали желяех да дойде!

— О, Пекала, о, Пекала!

— Ти се усмихваш?... Защо?

— Смъртта е трябвало да те отведе при твоя баща. Ако тя може да го стори, значи баща ти все още го има?

— Естествено!

— И когато те заведе при него, ти също ще си още налице?

— Да. — Следователно вие двамата, ти и баща ти, все още ще съществувате?

— Да. Аз ще съм отишла при него!

— Значи няма да сте мъртви!

Тя направи жест на удивление и извика:

— Машаллах! Това е вярно! Ти ме залови!

— Не аз те залових, а нещо съвсем друго! Разсъди по-нататък! Щом след смъртта не сте мъртви, значи изобщо няма смърт!

— Тази мисъл я схващам. Ама хората все пак умират!

— Това умирање преставане на съществуването, пълно унищожение ли е?

— Не. По-скоро довежда до истинския, праведния живот. Така казва Устад.

— Така казвам и аз. Така казваш също и ти и така винаги си го казвала — дори навремето, когато си копнеела по смъртта. Само това исках да ти докажа. Така говорят за смъртта хиляди и хиляди, без да знаят, че със собствените си думи зачеркват съществуването ѝ. Когато човекът за пръв път заговорил за смъртта, тогава се родила и тя — в човешкия мозък. Но това е била мъртвородено дете. И този въображаем труп е бил мъкнат от милиони мозъци през хилядолетията чак до днешния ден и ще продължават да го мъкнат и през следващите столетия, без да съзнават, че хвърлят всичките тези смехотворни усилия за някакъв си там коркулук^[6].

— Коркулук! Горѐ-долу така се изрази навремето и моят Тифл.

— Как? Този млад човек?

— Защо не, ефенди? Имай предвид все пак, че нашият Устад вече петдесет години се намира при джамикун! Той е убедил в своите мисли и разсъждения възрастните, а те пък са го предавали на младежите и децата. Знаеш ли по какъв начин е ставало това? Точно както постъпи с мен Тифл, когато му казах, че искам да умра. В целия дуар няма и едно-едничко дете, което да не отговори веднага, че това желание изобщо не може да бъде изпълнено. Бива ли да ти разкажа как ми говори Тифл?

— Да, кажи!

Тя пристъпи по-близо, клекна по ориенталски маниер пред мен, придърпа белия воал, така че само милото личице и пълните ръчички надничаха от него, и подхвана:

— Беше вечерта, във пред кухнята. Храстите тарфа^[7] свеждаха над мен своите дълги, прелестно нацъфтели клонки, сякаш изпитваха състрадание към мен. Аз плачех тихо в скръбта си и пожелавах смъртта. По едно време дойде Тифл — също така тихо, защото моето хлипане беше свещено за него. Облегна се на дувара при тарфата и дълго, дълго време не каза нищо, нито дума. Никакъв звук не се чуваше наоколо. Само у мен копнежът по смъртта отново и отново заговаряше в безутешни вопли. Ето че гласът на Детето прозвуча

излеко, бавно, тържествено. Как звучеше ли? Съвсем различно от друг път. Някак си от горе! Сякаш някаква добра вълшебница от „Алиф лейла ва лейла“^[8] витаеше горе сред вейките и искаше да ми разпавя за своята красива, светла родина. Сълзите ми пресъхнаха. Заслушах се.

Пекала направи пауза. Очите ѝ потърсиха близкия розов храст. Замисли се. Какъв израз имаше сега нейното лице! Сякаш вълшебницата отново бе дошла при нея и с милувката на добрата си ръка бе разхубавила и одухотворила страните ѝ! После продължи:

*Слънчев лъч към луната спусна,
сияен спря при нея да отдъхне,
ала утринта с зората си замина.
И на земята гост дневен стана сетне.
Промълви луната: Защо да тъжа?
Не смърт е то, а в светлината разлъка.
Малко само часове да издържа
и ще се върне той вечерта в зрака!*

Замълча и ме погледна въпросително. Трябва да призная, че позабавих отговора. Това не беше, както бях очаквал, ориенталска приказка, езическо сказание или християнска притча. Как да го нарека, как да го класифицирам? Но пък беше ли чака толкова необходимо да дотърча начаса като истински „франк“ с готова схема? Строфата въздействаше така, както е възнамерявал поетът. Но кой беше този поет? Тя бе споменала за подхода на Устад да въздейства на своите хора. Това може би ставаше с подобна поезия, която дори от младежта може да бъде лесно разбрана и наизустена?

— Чу ли какво говорих? — попита тя, след като толкова дълго бях седял притихнал и мълчалив.

— Да, моя мила Пекала — отговорих.

— И го разбра?

— Така е.

— Аз не мога да го кажа така, както прозвуча тогава. На човек трябва да са му пълни очите със сълзи по скъп покойник, за да го чуе както подобава. И трябва да бъде изречено с глас, идещ от едно детински вярващо сърце, какъвто беше и сега още си остава този на

моя храненик. Той не прибави нищо, нито една дума, нито една-единствена. Остана още известно време да се обляга безмълвно на зида и сетне си тръгна — така тихо, както беше дошъл. А аз седях дълго, дълго под нависналите тарфаски клони и у мен ставаше все по-спокойно и по-спокойно. Сълзите ми бяха престанали да текат, копнежът по смъртта беше изчезнал. Гледах през дългите фини метлици увисналата в небето луна. Слънчевият лъч беше при нея, виждах го как сияе. Долу при мен на земята беше тъмно. Но на утрото, на утрото всичко около мен, всичко щеше да грейне в слънчевия блясък. Също лъчът, който обичах и по който копнеех, щеше да е тук. О, ефенди, ефенди, дали очите ми ще са така добре отворени, че да го разпознавя?

Погледнах я и трябваше да си дам труда да не забележи, че ѝ се учудвам. Това ли беше все още „весталкската“ готвачка, която ми се бе сторила едва ли не смешна? В каква светлина ми се явяваше сега нейният неимоверно дълъг Тифл, когото бях сметнал за малоумен? Да не би всички обитатели на Високата къща да притежаваха два различни духовни образа? Трябва ли човек да отиде от Европа при презираните кюрди, за да се научи да открива човешката душа? Нима не виждаме, когато правим това откритие, че в действителност всеки човек се състои от две същности? Защо тук ми беше толкова лесно, а у дома толкова трудно да разпознавя онова, което шейхът на хаддехидните наричаше не Хаджи, а Халеф? Откъснах се от тези мисли, понеже видях, че очите на Пекала са отправени изучаващо към мен.

— Кое е навяло Детето на мисълта, че точно с това стихотворение може да ти донесе утешение? — попитах.

— Обичта му го е подсказала, ефенди. Още ли не си забелязал, че истинската, вярната любов улучва правилно? За пръв път след смъртта на татко спях спокойно и непробудно до утрото. Когато се събудих, бях сериозна, но не плачех. Ако някоя сълза понечеше да се появи, припомнях си слънчевия лъч, който не умира, а отново и отново сияйно се завръща. А и много скоро стана така, че няхах време да се отдавам на траура. Татко беше мъртъв, хората вече не се нуждаеха от мен. Какво да правя? Тифл накуцваше. Не можеше да стане ас'ис. Решиха да го отпратят като негоден обратно при джамикун. Случи се, че Педехр дойде в Техеран, за да види хората си, които влизаха в

личната охрана на владетеля. Видял и Тифл, а този му разказал за мен. Разпоредил да отида при него. Направило ли ти е впечатление колко красиви, колко добри са неговите очи? Отпрати ги към мен, сякаш искаше да погледне през тялото и душата ми. После ме попита дали ще е добре за мен да придружа „моего дете“ до джамикун и да остана там, докато поискам. Колко щастлива ме направи! Приех така мило предложената нова родина. Не желая да я напусна, докато съм жива, и тъй като смърт няма, най-голямото ми желание е да остана като онзи слънчев лъч, който ми каза, че никога няма да умра.

Тя разедини отново воала и стана.

— Имам една молба, ефенди — каза. — Ще ми я изпълниш ли?

— С удоволствие, стига да мога.

— Можеш, ако искаш. Бъди малко мил и добър с „моего дете“!

Прости му днешната заблуда! Неговата най-голяма радост е благодарността и ти можеш да му я създадеш, ако проявиш добротата да се отнасяш приятелски с него.

— В случая молбата ти не е необходима, добра ми Пекала. Когато укрепна дотолкова, че да мога да седя отново на седлото, всеки ден ще предприемам с коня по един излет. Той познава околността и е, както видях, отличен ездач. Ето защо ще трябва да ме придружава. Кажи му го!

— Как само ще се зарадва! Изказвам ти моята благодарност, да, моята, защото се гордея, отдаваш предпочитанието си на „детето“, което съм възпитала!

Тя сложи ръце на гърдите, поклони се и си тръгна. Загледах се след нея, докато изчезна зад градинската врата. Колко странна, изключително интересна от психологическа гледна точка бе връзката между тези две деца на природата — Пекала и Тифл! В състояние ли е изобщо нашата така наречена психология достатъчно добре да обясни една такава душевна съпринадлежност? Къде е душата? От какво естество е нейната връзка с тялото? По какъв начин влияе тя върху нашите телесни и духовни органи? Ние говорим ежедневно, та дори ежечасно, за нея, но я нека някой изброи всичко онова, което знае за нея! Кой може да твърди, че я познава? Кой я разбира? Кой е отворил дверите на изпитната зала, за да я пропусне да влезе с цялата нейна велика, велелепна идентичност и да каже: „Това е душата на човека. Тя от хилядолетия има готовност да ви даде всяка информация, но вие

отправляте въпроса единствено към себе си, не и към нея. Вие разговаряте в самите себе си и затова чувате не нейните, а вашите собствени отговори. Сега аз ви водя. Откъде? Не знаете ли? Имате ли смелост да попитате коя е тя? Тя може да даде само един-единствен отговор и този отговор... сте вие самите!“

Ханнех, която беше при Халеф, от време на време се мяркаше под сводовете на аркадата, за да ми кимне усмихнато. Но веднъж слезе по стълбите, дойде при мен и каза:

— Той спи и без да се събужда, поема храната, която му давам. Добре ли е това?

— Да — отговорих. — Той машинално преглъща редкия, но укрепващ бульон. Ако нещо те безпокои, питай Педехр! Неговата информация е по-достоверна от всяка друга, която аз мога да ти дам.

Когато слънцето изчезна, опитах с помощта на бастуна да изкача стълбите. Успях. Справих се после и вътре в аркадата и отидох при Халеф. Там седнах за няколко минути. Лицето му вече нямаше цвета на мумия. Беше облъхнато от онзи живец, който със сигурност даваше да се заключи, че застоялата кръв отново бе започнала своя кръговрат. Странно! Има ли заповедна сила в погледа на човешкото око? Двама души — единият спи, другият го гледа в лицето и си мисли дали ще се събуди. Спящият не го вижда. Неговите очи са затворени. Кой тогава в него забелязва погледа и разбира също мисълта? Защо не след дълго спящият започва да се размърдва. Всички хора ли притежават такова влияние? Или само някои?

Халеф се раздвижи. Обърна полека лице към мен.

— Сихди! — промълви.

Повече не се чу нищо. Една лека, мила усмивка заигра около устните му.

— Усеца, че си тук — прошепна ми Ханнех. — Или мислиш, че те е видял? Но пък очите му са плътно затворени!

— Стори ти се, че е казал името ми? — попитах аз, естествено също така тихо.

— Да ми се е сторило? Не. Та нали той наистина го каза.

— Но само предчувствие ли има, че съм тук? Той действително го знае!

— Откъде? От кого? Той не те вижда!

— Само когато отвори клепачи ли може да вижда човек? Затвори очи, Ханнех, и се пренеси в бивака на хаддедихните!

— Правя го — кимна тя, затваряйки очи.

— Иди сега до твоята шатра!

— Виждам я!

— Ясно?

— Да, точно такава, каквато си е. Входната завеса е отметната; килимът светлее; моето кученце седи на него. В съседната шатра пекат хляб. Виждам тънкия дим и подушвам... да, сихди, подушвам, че тестото вече започва да се зачервява. Действително го подушвам, без съмнение, наистина! Не е ли странно?

— Не, никак не е странно! Твоята душа сега беше там! Онзи, който не го разбира, го нарича фантазия.

— Значи моята душа сега не е била при мен?

— Напротив!

— И същевременно е била в далечния бивак на хаддедихните? Не мога да го проумея!

— Ще ти го обясня. Погледни през средната арка към езерото и към последната къща на дуара. Какво виждаш?

— Един мъж се спуска от къщата към водата.

— Слез с него!

— Правя го. Сега той е долу. Сваля горната си дреха, за да се измие.

— Къде си сега, Ханнех?

— Тук.

— Не беше ли току-що и при онзи мъж?

— Да, бях, но не त्याлом. Това беше моят поглед.

— Само погледът ти? Нима не виждаше и мислеше по едно и също време?

— Действително!

— Кой беше този, който гледаше? Кой беше този, който мислеше? Къде гледаше? Тук или при езерото? Къде мислеше? Там или в тази аркада? Кой тръгна с мъжа надолу? Кой изброи може би дори крачките и стъпалата? Кой ги усещаше леко, когато неговият крак ги докосваше?

— Аз!

— Но ти току-що смяташе, че си била само тук, не там!

— Машаллах! Аз бях там, наистина там! Когато очите ми са отворени, моята душа може да отиде само толкова далеч, додето стига погледът. Но когато ги затворя, тя е свободна и може да отиде толкова надалеч, колкото ѝ е угодно. Как се обяснява това?

— Помисли сама! Има неща, които човек може да си обясни единствено със самия себе си. Аз мога да ти помогна да ги схванеш също така малко, както мога да съм ти в помощ да проумееш, че тялото ти се образува от храната, която поемаш. Аз ти давам храна за духа и душата, но единствено ти самата можеш да я смелиш. Ти си проникновена, умна, любознателна жена, добра ми Ханнех. С някоя друга никога не бих говорил на тази трудна тема. А и има една друга много, много по-основателна причина да го правя.

— Каква, сихди?

— Не я ли отгатваш? Това ме учудва.

— Кажу я, де!

— Припомни си какво ме пита, преди да пристъпя с твоя Хаджи Халеф Омар към това пътешествие!

— Позволи да помисля!

Замисли се. После ме погледна бързо и изненадано и каза:

— Сега знам! Аз бях опечалена от мнимата липса на душа при жените и се обърнах към теб с молба за разяснение. Това ли е?

— Да.

— Въпреки любовта си към мен Халеф беше убеден, че жените нямат душа и значи трябва да се откажат от небето на Аллах. Това ме натъжаваше. Никога няма да забравя думите ти!

— Тогава ти дадох утеха. А днес?

— Повече, много повече, а именно убеждение!

— Дори доказателство!

— Тогава ти казах, че ми даде душа. А сега стори нещо повече — показва ми я. Сега знам, че тя е налице, в мен или извън мен, може би и едното, и другото. Аз съм тази душа, но и също не изцяло. Тя е нещо, което съм аз, и нещо, което не съм аз. Какво и къде е обаче онова, което тя е без мен? Поглеждаш ме толкова учудено, ефенди. Защо?

— Заради мислите ти.

— Погрешни ли са?

— О, не! Но такива думи никога не съм чувал от устата на една жена.

— Защото на вашите жени не се казва, че нямат душа. Те значи не са заставени да разсъждават върху нейната „липса“. Докато мен мисълта, че ми оспорват душата, ме караше да разсъждавам за нея. И също после, когато ме беше утешил и успокоил, във всеки несмуцаван час и понякога дори по цяла нощ я търсех в себе си дали ще ми се открие. Но не се случваше нищо. После дойдох тук. Моят болен, клет Халеф лежеше пред мен — ту буден, ту в безсъзнание. Наблюдавах го. Търсех неговата душа. Тук ли беше, когато бе буден? Тук ли беше, когато в полусъзнание мълвеше тихи думи? Къде беше, когато за дълго, дълго време му липсваше съзнанието?

— И преди всичко къде е твоята, Ханнех? Къде е тя сега?

Тя ме погледна удивено.

— Ами навярно тук, при мен, у мен! — отговори. — Или не тя говори сега с устата ми?

— Отговорът на този въпрос е лесен!

— За мен той е толкова труден, че не мога да го намеря.

— Ще те помоля да размислиш! Представи си, че търсиш някоя приятелка! Да не би самата да си тази приятелка?

— Не.

— Или тя е тук?

— Също не. Защото ако беше тук, нали нямаше да я търся, сихди.

— Ти говориш за нея. Това твои думи ли са, или нейни?

— Мои.

— Правилно! А сега търсиш твоята душа. Говориш за нея с мен, точно сега, в този миг. Може ли тя да бъде тази, която разговаря с мен?

— Не. Тя не е аз, ние сме си аз и тя. Но кой си служи сега с моите устни, за да приказва за нея?

— Това е Ханнех, копнееща за небето на Аллах, което не е отворено за никой човешки дух, ако неговата душа не го води горе. Тя знае пътя, защото при Аллах си е у дома. Не така стоят нещата с духа. Той знае и признава единствено онова, което не стои над неговите земни понятия.

— Значи ти смяташ, душата и духът са различни...

Спря по средата, понеже от вратата влезе Шакара. Имаше да говори с нея и я повика настрани от постелята на Халеф. Аз излязох

пред колоните, където междувременно възглавниците ми бяха сложени на обичайното място. Седнах.

Една бедуинска жена! Как покъртуваше това тревожно търсене по онова тайнствено същество, чиято ръка ни предлагаше ключа към човешката загадка, без ние да си дадем труда така да слушаме ударите на крилата му, че да уловим правилния миг за посягане към ключа. Ориенталецът притежава по-голяма склонност към метафизика от европейца. Ето защо не бива да се учудваме, че Ханнех, която според нашите разбирания бе съвсем неука, но наред с необичайния стремеж към знания притежаваше лесно и бързо схващащ остър ум, проявяваше толкова жив интерес към неща, намиращи се отвъд обсега на нашите физически възприятия. Във външно отношение тя вече бе имала някои по-особени преживелици и поради това и вътрешният ѝ живот бе богато формиран. За жена с нейните качества бе важно да си изясни законите на този вътрешен мир. И тъй като обикновено човек всичко, що се отнася до него, нарича „душевно“, то и тя беше определила „душата“ като специална тема за размисъл. Вярно, нейните мисловни пътища бяха съвсем различни от тези на разсъдливия западняк, изискващ от своите цели и идеали да притежават същата трезвост като него самия, но затова пък всеки един от тях обича да твърди, че само поетият от него път е единствено правилният. Блазе на онзи, който върви напред! Който обаче, понеже не вижда гората от самите дървета, си остава заврян в гъсталака от чиста топографска ерудиция, за него действително е препоръчителен един трезв размисъл, ако наистина желае да достигне най-сетне на открито...

Около планинските върхове играеше онзи мек, сбогуващ се светлик, който предхожда краткия здрач и е прощалният поздрав на вечерната заря. В този момент ек от удари на копита насочи очите ми към портата. Кара и Тифл се връщаха. С тях бяха шейхът на калхураните и неговата жена, която не познавах. Шакара също бе чула конския тропот. Излезе от аркадата. Като видя жената на Хафиз Арам, нададе вик на изненада и побърза надолу по стълбите да я поздрави. Веднага щом слезе, шейхът попита къде се намира Педехр и поиска да бъде отведен при него. Тръгна нагоре към аркадата, но не стигна и до мен, а се срина по средата на стълбището и затвори очи. Жена му коленичи уплашено с Шакара до него и взе главата му в ръце.

— Не мога повече! — каза той, без да отваря очи. — Отнесете ме вътре!

Тифл бързо се отдалечи и много скоро се върна с няколко кюрди, които пренесоха припадналия от непоносимите болки мъж през аркадата във вътрешността на къщата. Остана само Кара. Попитам го кои са двамата, дошли с него. Той влезе най-напред да види баща си и после дойде да отговори на моя въпрос. Майка му също излезе. Те седнаха при мен и той започна да разказва интересната си преживелица.

Говореше обективно и скромно. И през ум не му минаваше да изтъкне собствената си личност. Ако някой се нуждаеше от по-особена интонация, то той поставяше ударението върху Тифл, не върху себе си. Вярно, не му се удаваше да говори в спокойна свързаност. Аз го слушах, без да го смуцавам, ала майка му го прекъсваше с многобройни въпроси и забележки. Нейният любимец беше преживял нещо много важно, нещо, което Хаджи Халеф Омар неминуемо би нарекъл „геройско дело“. И това дело естествено трябваше грижливо да бъде осветлено от майчината гордост откъм всичките му страни. Когато той свърши, тя ме погледна и попита:

— Ти чу, о, сихди, какво разказа блаженството на моите очи. Кажете сега в какво укоряваш неговото поведение!

— В нищо — отговорих.

— Наистина ли в нищо?

— Да.

— Мислиш, че неговият баща, моят добър Хаджи Халеф Омар, ще бъде на същото мнение?

— Да.

— Благодаря ти! Това е едно признание, по-голямо от което изобщо не би могло да има! Помисли все пак колко е млад. Вие двамата сте опитни мъже. Щом той е действал така, както бихте постъпили вие самите, то с това му изказваш похвала, към която не мога да прибавя нищо. Но майчината гордост намира, че май е попрекалил с дързостта. Мъжът трябва да притежава неустрашимост, храброст, ама не е нужно все пак да се хвърля с всичка сила срещу опасността.

— Той сторил ли го е?

— Да.

— По какъв начин?

— Като открито е казал, че е гост на джамикуните. По-добре щеше да е да си беше премълчал. Тогава нямаше да гледат на него като на свой пленник.

— На практика не се е стигало дотам, че да го третират като такъв.

— Но много лесно са можели да го сторят! Имали са право веднага да го убият и тъй като той не е притежавал други оръжия освен ножа си, нямало е изобщо да може да се отбранява.

— Толкова бързо тези работи не стават!

— По право не. Преди това трябва да се проведе съд. Но ти знаеш, че няма правило без изключение. Ти похвали Кара и аз с удоволствие се присъединявам към тази похвала, ала същевременно порицавам неговата прекалено голяма дързост, без да се съобразявам дали ти се включваш в това порицание, или не. Той непременно е трябвало да премълчи, че понастоящем принадлежи към джамикуните.

— Това е щяло да го доведе, както самият много правилно е казал, до лъжи.

— Лъжи! Няма ли лъжи по необходимост?

— За мен не.

— В действителност има. Хората са тласкани към тях от нуждата и затова те са позволени!

— Така се казва. Но точно това, че има лъжи по необходимост, е най-голямата лъжа. Аз ги наричам другояче.

— Как?

— Лъжи от страх! Никак не е трудно на всяка изречена лъжа да се изнамира причина, която да бъде окачествена като „необходимост“. Но не тази по-голяма или по-малка необходимост води до лъжа, а страхливостта пречи на малодушния човек да изповяда открито истината. Няма беда, та било това и смъртта, която да е толкова голяма, че последиците от лъжата да я надраснат. Въпреки своята младост Кара го е съзнал и е много храбро и много умно от негова страна, че е решил така твърдо никога, колкото и силно да е заставен, да не изрича лъжа.

— Но ако с нея може да си спаси живота? Животът му все пак не принадлежи само на него, а също и на мен, на баща му, и всички нас.

Той трябва да прави всичко, всичко възможно, за да го съхрани за себе си и за нас!

— Има ли лъжа, за която съвсем определено може предварително да знае, че ще го спаси?

— Питаш ме твърде много, сихди. Та нали при всяка лъжа е възможно да бъде веднага различена и прозряна.

— Много правилно! А бъде ли прозряна, тя само влошава положението. Тя удесеторява недоверието и засилва опасността, която е трябвало да бъде избегната с нея. Но това е най-малкото, което имам да кажа срещу нея. Лъжата, също тази по необходимост, е убийца. Тя убива себеуважението. И е опасна, понеже лъжецът изобщо не забелязва, че непрестанно извършва това самоубийство. Точно той обича винаги да изтъква честта си като най-голям коз. В действителност обаче чувства, че тя напълно му липсва. Това го прави несигурен и мнителен срещу другите. Вярата му в тях е изгубена. Губи доверието към човечеството чрез собствената си вина, чрез собствената си лъжливост. Престъпно разкъсва моралната връзка, която го съединява с всички, и всеки миг може да очаква, че ще бъде третиран като безправен, отритнат човек.

— Както го казваш, сихди, звучи лошо!

— Така е! Но и това не е най-лошото. Най-лошото от всичко на лъжата са летящите семена.

— Летящи семена?... Какво искаш да кажеш?

— Има растения, които като прецъфтят, произвеждат във венчето стотици малки леки зрънца, снабдени с бяло, леко като перце чадърче. Всеки полъх на вятъра отнася със себе си от тези семенца и където попаднат, изниква ново растение. Едно такова растение може с този начин на разпространение за късо време да стане пагубно за цяла местност. Плевелът се разпространява така, че много мъчно може да бъде унищожен.

— И така действа също лъжата?

— Да. Тя е най-опасна именно когато не бъде открита, когато лъжецът е постигнал своята цел, когато така наречената лъжа по необходимост привидно е отстранила необходимостта. Тогава лъжата вирее и най-благоприятна среда. Никой не я унищожава. Само лъжецът я познава. Той се грижи за нея и я пази. Полага усилия никой да не я забележи. Гледа я и се радва, когато всички нейни последици и семена

се развият „успешно“. Узреят ли последиците, те не остават на мястото си, а биват отнасяни. Често недалеч, но често и на големи разстояния. Там се спускат и започват да растат и да се размножават. Лъжата изкарва хиляди нови цветове, които всички, всички са отново лъжи. Техните семена на свой ред са отнасяни насам и натам, но масово и обратно там, където е израсла и намерила добри грижи първата. Семената от нея са попаднали и съвсем наблизко. Те са намерили най-добра почва. Растат ли растат и произвеждат все нови растения. След като първата лъжа се е удаля, лъжецът повече не е поглеждал към нея. Но ето че идва и за свой ужас вижда, че неистината се е превърнала в бурен, който е задушил всичко добро. Съседите надигат глъч, по-далеч живеещите — също. Те питат, издирват и откриват произхода на тази злина. Това сега го погубва за всички времена. Разбираш ли ме, Ханнех?

— Почти — отговори.

— Да, бурена можеш да го видиш, но лъжата — не, защото тя няма тяло. Ала нейната отрова поражда не само мислите, а също и думите и делата, пък на тях лесно може да се познае, че са възникнали при лъжа и измама. Някои наричат лъжата грозно, позорно петно по човека, но тя е нещо повече, тя е майка на всички злини. Навярно няма злодеяние, което да не е било подготвено или поне съпроводено от лъжа. Ханнех, приятелко моя, казвам ти, че Кара е постъпил правилно, като е казал истината. Или мислиш, че щяха да му повярват на някоя лъжа?

— Вероятно не.

— Със сигурност не! Той е идвал откъм джамикун. Ако е бил толкова страхлив да го отрече, недоверието на персийците щяло да бъде за него по-вредно от истината, която тока открито и честно им е казал. Заради неговата смелост са го нарекли „луд“. Сметнали са го за непредпазлив, лекомислен човек, с когото играта им е лесна. Само затова са пропуснали предпазните мерки, които в друг случай са щели определено да вземат. За спасението си шейхът на калхураните трябва да благодари преди всичко на любовта на Кара към истината. Но една лъжа по необходимост гарантирано щеше да направи това спасение невъзможно. Или все още се съмняваш?

— Не. Ти ми доказва, че не съм права. О, сихди, аз не съм лъжкия, категорично не, но толкова грозна и вредна, както ми я

описа, не съм си представяла лъжата. Винаги съм се пазила от нея, защото съм твърде горда, за да се занимавам с такива неща, ала тя сега и за мен се превърна, както за Кара, моя син, в невъзможност. И да ме убият, никога няма да излъжа!... Шейхът на калхураните е бил бит, шибан с камшик! И после бързото бягство! Бързата езда! Тревогите да бъдат заловени! Страхът — не за себе си, а за жена си! Какво ли е изтърпял?... Оплаква ли се?

— Не — отговори Кара. — Жена му спомена веднъж за неговите болки, но той ѝ нареди да мълчи. Ужасно страдаше. И накрая тук рухна. Силите му се изчерпаха. Той е истински мъж!

— Тук ще намери необходимите грижи. Но ще бъде ли в безопасност от отмъщението?

— Със сигурност.

— Смяташ ли, сине, че войниците ще го следват дотук?

— Идваха след нас по пясъка, но после ги изгубихме от очи. Тифл съобщи долу за тях. Ако дойдат, никого няма да изненадат. Но във Високата къща е толкова тихо, както навярно нямаше да е, ако тук ги очакваха.

— Лъжеш се, Кара — обадох се аз. — Виждаш ли двамата мъже, които втикват факли там долу по стълбовете? Искат да осветят площадката. Защо? И погледни! Сега пасището. Нашите хора следователно се нуждаят от мястото. За кого?

Кара и Ханнех не бяха обърнали внимание на тези обстоятелства. На мен обаче бяха направили впечатление, макар да бе станало толкова тъмно, че движещите се долу фигури едва можеха да се различават.

По едно време Педехр мина с Тифл през аркадата. Излязоха при нас.

— И тъй, спусни се бързо и им го кажи!

При тези думи на шейха Детето се понесе надолу по стъпалата, за да се отправи към селото. Педехр подаде ръка на Кара и заговори:

— Чух толкова хубави неща за теб. Ти си спасил един наш приятел и една дъщеря на племето. Благодаря ти! Площадката тук пред вас след кратко време много ще се оживи. Останете тук! Каквото и да се случи, можете да бъдете напълно спокойни. Омразата нахлу при любовта и ще трябва да се предаде. Любовта не се страхува от нея, защото силата ѝ е по-голяма от нейната.

Попитах го за състоянието на калхура.

— Той се нуждае от най-добри грижи — отговори. — Долните му дрехи бяха изцяло залепнали по раненото тяло. Трябваше веднага да го отнесем в банята, за да можем да ги отделим от разцъфналата плът. Но той е силен. От треската не мога да го освободя, ала, както се надявам, бързо ще оздравее.

— А жена му? Този ужас! После напрежението на ездата! Възбудата я е държала изправена. Но сега? Как е тя?

— Тя е издържлива жена, няма защо да се безпокоиш. Но Устад много скърби за нея.

— Защо?

— И питаш? Не ти ли казах, един джамики никога не пролива човешка кръв? Тя ще бъде наказана!

Погледнах го невярващо.

— Да — кимна сериозно. — Ще бъде наказана! Животът на човека не е само това, което се приема от обикновените хора. Той е нещо съвсем друго. Той е повече, много повече от самото съществуване на земята, водещо своето начало от рождението и завършващо със смъртта. Да, той е дори повече от самото идване отнякъде на земята и отиването после нанякъде от нея! С други думи той има цел! И ако тази цел не бъде постигната поради някое злополучно обстоятелство, както в случая от една убиваща ръка, то бива унищожен не само моментният живот, настоящата екзистенция, но с нея и всичко, което се е градило и развивало с безкрайни борби до днешния ден, за да достигне онази форма на съществуване, разрушена сега от престъпно деяние. Не трябва ли тук дори най-голямата и безмерна любов да се намеси в качеството на наказателно правосъдие?

Като каза това, аз си представих сцената, коствала живота на мухасила. Как ли щях да постъпя на мястото на бичувания? И неговата жена? Как ли е била възмутена цялата ѝ природа при гледката на причинявания му страшен позор! Тя е действала под влиянието на мига и понеже този миг бил кървав, то и действието ѝ придобило кървавочервена окраска.

— Говориш за наказание — казах. — С това и самият Хафиз Арам ли имаш предвид?

— Не. Той е калхур. Него не можем да съдим.

— Неговата жена всъщност още ли се числи към вашето племе?

— Да. Джемма на джамикуните ще се събере, за да произнесе присъдата си над нея.

— Кой ще бъде председателят на това събрание?

— Аз.

— Не Устад?

— Не. Той е духовният шейх на племето. А за мирските дела съм аз.

— Мога ли да присъствам на Джемма?

— Дори ще те приканим да го сториш.

— И ще имам право да участвам в обсъжданията?

— Да, защото в качеството си на наш гост ти си джамики, а като те каним да участваш, те признаваме за достоен да упражниш заедно с нас привилегията на старейшините.

— В такъв случай моля да се заема със защитата на обвиняемата!

— Имаш това право. Всеки от нас го има, защото кой справедлив съдия би могъл да бъде само обвинител, а не същевременно и защитник? Впрочем вече се яви един специален защитник.

— Кой?

— Устад.

— За когото каза, че е натъжен от деянието на обвиняемата?

— Тази негова тъга няма да навреди ни най-малко на защитата...

Я погледни! Те идват!

Чухме стъпките на много хора, влизащи през портата. Аз не можех да различа, наистина, отделните фигури, но видях, че бяха много, да, извънредно много. Педехр тръгна надолу към тях. От тона на гласа му долових, че им даде кратки, много категорични разпореждания. После те се разпръснаха на всички страни, но къде точно, във вечерния мрак не можеше да се различи.

След това бяха запалени факлите. Сега площадката беше осветена по такъв начин, че ясно можеше да се вижда какво става на нея. В момента беше пуста. Единствено Тифл бе щръкнал там.

Той приближи до най-долното стъпало и съобщи:

— Идват!

— Кои? — попита Кара.

— Войниците.

— И нима всички?

— Всички! Нашите хора ги пропуснаха спокойно да яздят през дуара. Не срещнаха никакъв мъж. Къщите бяха заключени. В шатрите имаше само няколко жени, които много добре знаеха как да се държат и какви сведения да им дадат. Персийците сигурно се чудят. Вероятно си мислят, че на бърза ръка ще се оправят с нас, ала ние ще бъдем още по-експедитивни. Нашият Педехр проверява дали всичко е наред. Ето че се връща.

Споменатият дойде откъм срещуположната на градината страна на къщата, оттам, където бях видял портата с древните странични колони.

— Бях в затвора — каза, като изкачваше стълбите до средата и седна на едно стъпало.

— При вас има затвор? — попитах учуден.

— Не за нас, защото ние не се нуждаем от такъв. Но за случаи като този имаме помещения за нежелани гости, от които искаме да се освободим.

— Войниците ще бъдат пленени?

— Да.

— А ако се отбраняват?

— Изобщо няма да намерят време за тая цел. Чувам техните коне. Значи са наблизко и всеки миг ще се появят там при портата.

Погледнахме нататък. Най-напред видяхме две жени, които много охотно се бяха съгласили да покажат на персийците пътя за насам. Те побързаха към градината и се изгубиха в нея. След това пристигнаха офицерите, сиреч султанът, найибът и един векил^[9].

При гонитбата на Хафиз Арам последният пазел Прохода на куриера и поради това Кара и Тифл още не бяха го виждали. Зад тези трима следваха кавалеристите, на които яркото осветление на площадката, изглежда, не направи никакво впечатление. Също така никой не обърна внимание, когато някой затвори след всички тях портата. Те бяха прекосили целия дуар, без да срещнат ни най-малка съпротива, и сега мислеха, че и тук горе ще намерят същото примирение пред неизбежното. Джамикуните им бяха описани като хора, които обичат мира и по възможност избягват всеки сблъсък. Значи щеше да е лесно да вдъхнат такъв страх на тези невойнствени люде, че да се помирят с всичко, което поискат от тях. Това гледище бе подкрепяно и от обстоятелството, че не бяха забелязали никаква

подготовка за съпротива, а сега виждаха само няколко души, които съвсем спокойно останаха да си седят на стъпалата. Само Тифл стоеше долу при стълбите.

Кавалеристите яздеха в права колона и образуваха фронт пред стълбището. Офицерите приближиха и слязоха от конете. Лейтенантът съгледа Детето и извика, обръщайки се към капитана:

— Това е дългият келеш, диването, което беше с другия! Да му курдисам ли прангите?

Заговореният хвърли един поглед на Тифл и наоколо и отвърна с презрителен тон:

— Пранги? Излишно! Та нали цялата къща с всичко живо в нея се намира в наша власт!

— А там... там... — продължи лейтенантът, посочвайки Кара — до жената седи оня, дето беше с дългуча!

— Остави го да си седи! Той също е наш! Нали виждаш, че негодяите не смеят да мръднат от страх. Да се обърнем най-напред към дъртия!

Имаше предвид Педехр. Пристъпи до последното стъпало и отправи към него въпроса:

— Джамики ли си?

— Да — отвърна запитаният, без да стане.

— В тази къща ли живее мъжът, когото имате навика да наричате Устад?

— Да.

— Иди го доведи!

— Няма смисъл.

— Защо?

— Няма да дойде.

— Аз му заповядвам!

— Ти... ти...?

Въпросът беше зададен с толкова своеобразен тон, че ротмистърът се отказа да придаде емфаза на своята „заповед“. По-скоро продължи да се осведомява:

— Има ли тук един стар шейх ел белед^[10], наричан Педехр?

— Да. Но той не е само шейх ел белед.

— Какво още?

— Той може да бъде наричан Педехр само от жителите на тази територия, защото се счита за баща на тези свои деца. За всеки външен човек обаче, значи също за теб, той е Шир Аламек Бен Абд ел Фадл Ибн Илухт Марах Дуримех^[11], шейхът на джамикун от свободния народ на бахтиярите.

Удивих се, като чух това, защото не можех да подозирам, че той е племенник на моята прекрасна Марах Дуримех. Защо не би го беше казал? На ротмистъра изявлението естествено направи съвсем друго впечатление. Той възкликна ухилено:

— Брей, че име! Кой познава Абд ел Фадл и кой е чувал за тази Марах Дуримех! Аз дори тоя Шир Аламек не познавам! Може ли един лъв да бъде син на добротата? Смешно!

Абд ел Фадл означава именно слуга на добротата. Шир означава лъв и е почетна титла из онези райони, която се придобива чрез доказано безстрашие. Офицерът продължи:

— Трябва да говоря с притежателя на това дълго име. Повикай го!

— Това също не е нужно — отговори Педехр.

— Защо?

— Той се намира преде теб.

— Я гледай! Ти?

Огледа го с нахална оскърбителност и прибави после със заповеден тон:

— Стани! Аз идвам от името на шах-ин-шаха. Не можеш да ме посрещаш седнал!

— Ще трябва да оттеглиш желанието си!

— Това не е желание, а заповед!

— Тук никой не може да заповядва, освен аз самият! Заповядвам ти да докажеш, че си дошъл при нас в името на шах-ин-шаха!

— Аз съм офицер!

— Това не е доказателство. Имаш ли документ, собственоръчно написан от повелителя?

Офицерът удари длан по сабята и извика:

— Не ми е необходим документ от него! Аз сам си пиша заповедите и тази сабя е моето перо. Внимавай какво ще се случи сега!

Извъртя се към хората си и даде заповед за слизане. Те се подчиниха. Сега ги накара да пристъпят напред, докато редицата почти

го достигна. После се обърна отново към Педехр и продължи:

— Виждаш как се изпълняват моите заповеди. Знаеш ли защо дойдохме?

— Да.

— Стани, казвам ти! Трябва да стоиш прав, когато говоря с теб. Вече го чу!

— А ти вече чу, че те предупредих да се въздържаш от това желание!

— Предупреждение?... Защо?

— Веднага щом се изправя, ще бъдеш унижен!

— Ти бълнуваш!

— Бълнувам? Е, добре, ще видиш кой бълнува. Докато седя, ти сякаш си господарят, изправя ли се, аз ще съм този в действителност. Така беше уговорено. Ти го поиска. Добре, ще го сторя!

Той се изправи и даде знак с вдигнатата ръка. Последвалото не може да бъде разказано толкова бързо, както се случи. При този знак скритите досега джамикун се стекоха от всички страни. За миг изпълниха пространството между ездачите и конете и се нахвърлиха да ги обезоръжат. Толкова ги превъзхождаха по брой, че една съпротива щеше да е нелепост. Внезапността на нападението също въздейства така стъписващо, че оръжията бяха отнети на персийците, преди още самите да са решили да посегнат към тях. И от страна на джамикуните това стана без всяка шумотевица, крясък, по предварително отредено мълчание. Кавалеристите, разбира се, не бяха толкова тихи. Те ревяха и ругаеха, поискаха да се хвърлят в ръкопашен бой, та поне с юмруци да наваксат пропуска. Но при всеки един стояха няколко джамикун, застрашително отпразвили изтръгнатите от него оръжия. За късо време само възникна полюшване на притиснатите фигури, единичен вик, гневно проклетие, а после на площадката настъпи спокойствие, тишина, сякаш тълпата се състоеше единствено от миролюбиво настроени хора.

Сцената при нас до стълбището също се разигра с изключителна бързина. Едва Педехр се беше изправил, Тифл скочи към офицерите, измъкна рязко пищовите от поясите на султана и найиба, насочи единия към тях и извика заплашително:

— Не мърдайте, иначе ще стрелям!

Кара не беше посветен, наистина, в това, което ставаше, ала мигом схвана за какво се касае. Той се изстреля като пружина от мястото до майка си, спусна се по стълбите към векила, измъкна пищова му, и насочвайки го към гърдите му, каза:

— Не вие нас пленихте, а ние вас, това ти заявявам! Не се помръдвай, ако не искаш да те застрелям!

Тримата толкова уверени преди това в победата офицери не посмяха да се възпротивят. И те, и всички техни подчинени бяха сковани от изненада. Педехр стоеше високо изправен на мястото си и обгръщаше с поглед последиците от разигралите се действия.

— Отведете ги! — разпореди със силен глас. — На никого не бива да се случи нищо, но ако някой окаже съпротива, да бъде веднага застрелян!

Стоящите долу фигури се раздвижиха към широко отворената сега стара порта. Вървяха бавно, наистина, но с ред. Персийците бяха чули, че няма защо да се страхуват за живота си, и това ги успокои. Един след друг изчезнаха безропотно в помещението, окачествено от Педехр като затвор. Той погледна усмихнато тримата офицери.

— Разпашете си сабите и ги предайте на Тифл! — нареди, посочвайки Детето.

Те се подчиниха, без дума да кажат.

— Тъй! — продължи той. — Сега видяхте какво означава нежелан човек да дигне шейха на джамикун от мястото му. В момента вие стоите пред мен, както подобава и прилича на хора като вас. А сега отново ще си седна, заедно с Кара и Тифл. Натрапниците обаче ще останат прави!

Отпусна се на предишното си място. Двамата споменати се настаниха при него — скромният Тифл едно стъпало по-ниско.

— Няма да търпя повече това. Тръгвам си! — извика ротмистърът гневно.

— Къде? — попита Педехр.

— Заминавам си!

— Ако искаш да зарежеш хората си, можеш да го направиш. Аз няма да те задържа, а ще ти разреша „в името на шах-ин-шаха“ да избягаш страховито. Двама от моите джамикун ще тръгнат с теб, за да те изведат от дуара. Връщането ти ще бъде строго забранено!

— Ще тръгнат с мен?

— Да.

— Искаш да кажеш ще яздят с мен!

— Не, ти ще вървиш пешком.

— И през ум не ми минава!

— Ами опитай да го проумееш! Който прекрачи въоръжен границите на джамикун, без да притежава нашето разрешение, преминава в наша власт с всичко, което има при себе си. От моя страна ще бъде проява на милост, ако ти подаря свободата. Конят и оръжията ти ни принадлежат. Така гласи договорът, сключен между владетеля и нашия Устад. Вие сте обявили четири от конете ни за плячка, макар техните ездачи нищо да не са ви били направили. А ние дойдохте с лоши намерения при нас; дръзнахте да си играете на господари; поискахте да ми заповядвате. При това положение е съвсем логично сега ние да говорим за плячка. Единствената разлика е, че всичките ви кранти накуп не струват колкото едно-едничко от нашите благородни животни.

— Онова, което притежаваме, принадлежи не на нас, а на шах-ин-шаха! — заяви ротмистърът.

— Също всичко, което сте задигнали от калхураните? Вие ще трябва да го върнете. Ще бъдат претърсени джобовете, дрехите ви, всичко, което имате при вас. Ще наредя калхураните да дойдат да го сторят. Стадата, които сте обявили за ваша собственост, сега ще си им останат. Мухасилът е мъртъв, а от неговите войници — ако ги освободя, те ще тръгнат без коне и оръжия да просят милостиня — няма защо да се страхуват.

Офицерите се спогледаха слисано. Подобен развой не бяха очаквали! И сега, точно сега се случи нещо, от което съзнаха, че думите на Педехр са много сериозни. Джамикуните бяха „настанили“ своите пленници. Известен брой останаха да ги пазят. Други се пръснаха по площадката, в готовност да изпълнят заповедите на Педехр. А останалите възседнаха съвсем непринудено войнишките коне и ги подкараха през портата надолу към селото. Всичко това естествено беше решено отпреди. Не беше дадена заповед, не бяха зададени въпроси. Въпреки това при съставянето на плана Педехр беше извършил една голяма грешка, едно непростимо прегрешение. Не беше се съобразил с нещо, което една друга, при това изключително важна персона, смяташе за много съществено.

Тази персона беше нашата прекрасна Пекала.

Тъкмо последният от джамикуните беше излязъл през портата и отвъд градината просветля в очите ни бялото одеяние на нашата „весталка“. Тя приближаваше стълбището ту бавно и колебливо, размисляйки сякаш дали бива да изпълни намерението си, ту правейки няколко много енергични крачки. Това привлече вниманието на всички. Тифл стана от мястото си и я попита:

— Да не би мен да търсиш, добра ми Пекала?

Тогава тя бързо приближи и отговори:

— Не само теб, а всички ви.

И обръщайки се специално към Педехр, продължи с плачлив тон:

— Какво ти сторих, о, Педехр, че днес така изцяло ме забрави?

Моите очи се къпят в сълзи, а сърцето ми е потопено в горест и страдания!

— Защо е тази сърдечна мъка? — попита той усмихнато.

— Всичко ми прекипя!

— Ами намали огъня!

— Тогава ще стане твърде гъста, ще се изпари!

— Коя?

— Супата!

— Аа, супата! Мила Пекала, това сега е маловажна работа. Остави огъня да гори!

Тя плесна, по-точно шляпна, малките си тлъсти ръчички, показа бялото на очичките си и извика с тон на професионално възмущение:

— Огънят да догори! Тогава тя ще застине до каша, която никаква жар сетне не може да направи ядлива! Тя беше навреме готова за вечерята, защото аз всячески се постарях тъкмо за френк майданозъ да изискам най-голяма точност. Приготвих всичко с най-голяма любов. Предвкусвах удивлението и възхитата от моето творение. А ето че сега си седя сама в кухнята, изплакваща напразни пари, и никой няма време и желание да вкуси гозбата, която съм приготвила с най-голямо изкуство за всички, дето трябва да нахраня!

— Нищо не може да се промени, добра ми Пекала. Ние ще трябва да мислим за по-важни неща от твоята френк майданозъ!

— По-важни неща? Ти се шегуваш, о, Педехр! Моят див кервиз беше набран още преди да сме помислили за войниците. Той значи има предимство пред тях! Трябваше да бъде изчистен, измит, накълцан,

претеглен и сварен. Те обаче си остават такива каквито са си. Той значи е по-важен от тях! Ако стои прекалено много на огъня, ще се развари, ще си изгуби вкуса. А на войниците няма какво да им се развали. Значи той е на по-предно място от тях. Тифл знаеше, че ще има кервизена супа; Кара бен Немзи го знаеше; Кара Бен Халеф научи; на Ханнех, неговата майка, разпоредих да кажат; ощастливяващата новина плъзна из цялата къща. И когато сега тя, горещо жадуваната и така сполучливата, е готова и аз присъствам единствено за да се насладя на нейния триумф, вие я карате да изживее позора на вашето отсъствие. Аз съм възмутена, о, Педехр! Аз не съм заслужила да бъда така разоръжена и презрително третирана като тези трима жалки роби на мухасила, дето стоят така плачливо пред теб, сякаш и последният остатък от куража им се кани да ги напусне, както моята кервизена супа прекипява от гърнето! Тъй! Това е, което исках да кажа. А сега ти отсъди кое е по-важно — моята френк майданозъ или те!

Жестът, който направи към офицерите, едва ли можеше да бъде по-презрителен. Метна им един напълно унищожителен поглед, спусна негодуващо клепачи и се извърна от тях по начин, сякаш вече из не съществуваха за нея.

Преди малко Педехр се беше усмихвал на Пекала. Сега лицето му беше станало много сериозно. Дали не изпитваше същото чувство като мен?

Преди малко очевидно бе склонен да третира тримата персийци като офицери. Когато Пекала дойде, тъкмо бе възнамерявал да обсъди с тях нещата. Но бяха ли достойни? Имаше ли етичен въпрос, който би могъл да обсъди с тях? Признавам, че аз също така малко като него се бях замислил за тези неща. И ето че тази простодушна и скромна „весталка“ беше пристигнала, загрижена за своята френк майданозъ, да ни отвори по такъв начин очите за „господа офицерите“, че беше невъзможно да избегнем въздействието на нейното „конско“. Педехр стана и извика няколко имена към площадката. Споменатите джамикун приближиха.

— Отведете също тези мъже! — нареди им той.

— Къде? — запита ротмистърът.

— При вашите хора.

— При тях?... Но ние сме офицери!

— Да, начело на тях във всяко злодеяние! Разкарайте ги!

— Ама нали искаше да ни пуснеш да си вървим!

— Само че вие не си тръгнахте. Махайте ги!

За да не ги принудят юмруците на джамикун към послушание, те се примириха с неизбежното и закрачиха под конвой към портата.

— Ее, Пекала? — поде Педехр, при което се върна предишната му усмивка.

— О, добри ми, добри Педехр! — отговори тя.

— Доволна ли си?

— Точно толкова, колкото ще бъдете доволни всички вие от мен. Благодаря ти! Кервизената супа чака само последното, избистрящо доливане на кипяща вода. Тичам да я прибавя!

Вече се канеше да отпраши, но я осени някаква мисъл. Повече с прескачане, отколкото с изкачване измина стъпалото до мен, наведе се с важна физиономия и попита:

— Сега даваш ли ми право, ефенди?

— За какво? — попитах.

— Че всички мъже се нуждаят от възпитание?

— Хм!

— Даже... но ще го кажа съвсем тихичко и ти ще си мълчиш... даже сегиз-тогиз и нашият Педехр?

— Хмм!

— Не трябва само да хъмкаш, ами да дадеш ясен отговор!

— Ако твоята френк майданозъ е хубава, ще го получиш, но иначе не.

— Значи със сигурност ще го имам. Аз летя към моята кухня!

И полетя! Светлата ѝ фигура сякаш не докосваше земята, а белите дипли на одеждата ѝ се ветрееха подир нея като крила.

— Тепърва ще има да я опознавате — пошегува се Педехр. — От време на време тя поема юздите на управлението, третирайки всеки — от Устад до последния коняр — като своя Тифл. Но ние с желание се подчиняваме. Тя има особено чувство за верния миг.

Последните му думи ме заинтересуваха. Аз също бях опознал по време на престоя ни във Високата къща Пекала от тази страна. За щастие, такива хора има немало. Блазе на обкръжението на човека, притежаващ, както се изрази Педехр, „чувство за верния миг“! Но какво означава това? Правилни, сполучливи ли са всъщност тези думи за това, което искат да кажат? Не! Хората си служат при такива случаи

също и с израза „инстинкт“, казват, че такива персони действат инстинктивно. Но какво е инстинктът? Естествен импулс! Какво се разбира под естество? Говори се само за „духовно естество“. Какво означава „естествен“? Физическото, духовното, душевното може да бъде „естествено“! Резултат на инстинкт, естествен импулс ли беше, че Пекала се появи при нас точно на мига и придаде на събитието такъв неочакван поврат, че се намерихме с тримата персийци на „мъртва точка“? Категорично не! Тя си беше в своята кухня и изобщо не знаеше какво става и се говори тук. Някои свързват предчувствието с инстинкта. Пекала предчувствала ли беше нещо? Не! Обикновено приравняват също „инстинктивно“ с „несъзнателно“. Пекала несъзнателно ли беше напуснала кухнята? „Конското“ ѝ несъзнателно ли беше? Също не! Наблюдавайте хора, притежаващи „чувство за верния миг“! Често се говори за техния фин усет, деликатност, такт и тем подобни. Онова, което правят, бива приписвано на тяхното особено прозрение, тяхната способност за различаване на нещата, тяхната проникателност. Но всички тези изрази са недостатъчни и дори да съберете това, което означават, и проверите после сбора, ще откриете, че тази аритметична задача е съвсем погрешна.

Тюрен^[12] казал навремето на един от своите генерали: „Вие не командвате, а сте командван!“ Усетът за верния миг дейност ли е от моя страна, или ми се внушава? Предчувствам ли е правилно да се каже, или че предчувствието идва отнякъде? Действам несъзнателно, сиреч машинално, без воля. Импулсът не идва от мен. От кого тогава? Във всеки случай от страна с по-голямо прозрение от мен. И трябва ли да квалифицирам този по-голям, съществуващ извън мен и въздействащ върху мен разум като естествен импулс? Не! Но кой Тюрен ми изкомандва „Напред!“ в „подходящия миг“? Как изглежда той? Къде е котата, от която дирижира какво да мисля, да искам и правя? Той ли е онова за нас толкова непознато, за съжаление, същество, което наричаме „душа“? Ако тази душа действа както в нас, така и извън нас по такъв начин, че двата вида дейност да се намират в тясна взаимовръзка, то е обяснимо защо смятаме внушеното ни отвън „предчувствие“ за вътрешна дейност. И при това трябва да признаем съобразно истината, че „Тюрен“ там отвън има един безкрайно поширок обзор, отколкото нашият слаб поглед може да обхване. И това не са никакви метафизични заключения. Те се основават на ежедневно

повтарящи се събития във вътрешността на моята съществуваща пред очите на всички личност. Който не се е научил зорко и обективно да наблюдава и сравнява процесите във вътрешния си живот, за него действително е по-удобно много от нещата, които не разбира, просто да адресира „до поискване“ към царството на трансцендентното, за да може, понеже обича физическите удобства, спокойно да спи зад собствения си шалтер...

---

[1] ашчи — готвач (Б.а.) ↑

[2] сефир — пратеник, емисар (Б.а.) ↑

[3] арк — резиденция (Б.а.) ↑

[4] кабу — зимник (Б.а.) ↑

[5] килерджи — управител на изба (Б.а.) ↑

[6] коркулук — бостанско плашило, плашилище, привидение (Б.а.) ↑

[7] тарфа — тамарикс (Б.а.) ↑

[8] „Алиф лейла ва лейла“ — „Хиляда и една нощ“ (Б.а.) ↑

[9] векил — фелдфебел (Б.а.) ↑

[10] шейх ел белед — глава на селото (Б.а.) ↑

[11] Шир Аламек Бен Абд ел Фадл Ибн Илухт Марах Дуримех — Шир Аламек, син на Абд ел Фадл, сестриния син на Марах Дуримех (Б.а.) ↑

[12] Анри дьо Латур д'Оверн виконт дьо Тюрен (1611 — 1675) — маршал на Франция (Б.пр.) ↑

2. АЛАБАСТРОВИЯТ ШАТЪР

Когато Педехр се отдалечи, Тифл отиде да донесе за Ханнех, кара и мен един нисък серир^[1] и ни сервира после така енергично отстояваната от Пекала френк майданозъ. Изядохме я заедно. После аз отидох да спя, защото днешният дълъг престой на открито сред богатия на озон въздух ме беше уморил.

Когато на утрото се събудих, Кара беше вече излязъл на езда, но без Тифл, защото той бе задържан от разни задължения покрай пленените войници. Халеф се бе събудил веднъж за кратко и бе говорил с Ханнех. Само няколко думи, наистина, но толкова мили и ясни, че добрата жена се чувстваше много щастлива от този напредък. Шакара ми донесе закуската и аз се осведомих за болния шейх на калхураните. Тя каза:

— Той се намира под добри грижи. Неговата жена не се отделя почти нито за миг от него. Нашият Педехр знае едно добро мазило, което облекчава болките от раните. Хафиз Арам вероятно ще трябва само няколко дена да пази кревата.

— Как стоят нещата с войниците?

— Тикнати са долу в сводестото помещение. Искаха да ни учат как да се отнасяме с тях, ала получиха отговор, че ще се държим точно както заслужават. Днес навярно неколцина ще бъдат пуснати да си вървят.

— Неколцина?

— Да. Освободим ли всички едновременно, биха могли при големия си брой да навредят на разпръснатите жители на планината. Ето защо ден след ден ще бъдат освобождавани само по няколко, а и те ще бъдат прехвърляни с коне в различни посоки през границата, та определено ще им е трудно да се съберат. Офицерите ще бъдат последни. Освен това тази сутрин ще бъдат разпратени вестители, които ще имат грижата да предупредят всички за тези крадливи скитници. На всеки освобождаван ще бъде отнемано всичко, което очевидно не му принадлежи. Всички бяха претърсени и се намериха много неща, присвоени от калхураните.

— Те, естествено, също са уведомени?

— Разбира се! Та това беше най-първото, което трябваше да бъде извършено! Необходимо е само да действат енергично. Отнетото им под претекст, че е за данъци, се пази само от шепата останали войници. Те чисто и просто ще бъдат прогонени. В по-голямата си част не са мохамедани, а арменци от предградието Джуфла на Исфахан.

— В такъв случай ще отидат там и ще вдигнат дандания. После при калхураните ще дойде нов, още по-лош мухасил!

— По-лош от оня Омар Ираки не може да има! Нашият Устад тази нощ написа един доклад, който изпрати по сигурен куриер до владетеля. Препис от него ще получи и хеким-и-шера^[2] на Исфахан. Виждаш значи, че не е пропуснато нищо то необходимите предпазни мерки. Ние няма от какво да се страхуваме, защото шах-ин-шаха обича нашия Устад, а пък и знаем, че пленниците не са редовни войници.

— Сган на мухасила, събрана от кол и въже!

— Да. Нито един от тях не носи истинска униформа. Те могат само да бъдат радостни, че няма да ги изпратим вкупом там, където заминаха масабаните. Вероятно щяхме да го сторим, ако не изискваше толкова много усилия. Необходима е цяла дружина да кара обоза и да ги пази. Ето защо чичо се отказа.

Чичо! За първи път тя си послужи с определение за роднинство. От вчера знаех добре кого имаше сега предвид, но дадох вид, че не ми е известно, и попитах:

— Имаш тук чичо?

— Да. Не знаеше ли? Още ли не съм ти казала? Бих могла да говоря дори за двама.

— Мога ли да науча кой е той?

— Нашият Педехр. Неговият баща Абд ел Фадл беше син на една от сестрите на нашата Марах Дуримех.

— А вторият чичо?

— Това е нашият Устад. Той също е някакъв роднина на Марах Дуримех, но не знам точно какъв.

— Никога ли не си го питала?

— Веднъж го сторих. Беше въвн пред аркадата, където ти сега имаш навика да седиш вечер. Бяхме сами и говорехме за нея. Тогава го попитах. Той не отговори веднага. Дълго и мълчаливо гледа насреща

към нашия Божи дом, който изглеждаше в лунната светлина като благочестива приказка от рая. Сетне сложи ръка на главата ми и каза:

„Роднинството ми с Марах Дуримех? Какво знаеш, скъпо дете, за истинското роднинство! То не е физическа природа. Тялото непрестанно се обновява, не остава същото, което майката ни е дала. Фигурата не се променя бързо, наистина, но материята, от която е съставена. Тя бива приемана и отдавана — и двата процеса са едновременно. Тялото, в чието ухо днес казваш милата думичка «татко», с отделянето на сегашните и усвояването на нови, съвършено чужди на него елементи, след две години ще е станало напълно друго, а ти и тогава ще го наричаш «татко». Следователно не материята ни сродява. Но от майчиното сърце с всеки пулс се влива живот в детето, докато се роди. От родителските сърца после към него струи любов, която го подхранва, грижи се за него и го възпитава, за да намира прием и асимилация в също така ежедневно и непрекъснато обновяващото се човешко тяло. Не е ли тази любов, която сближава? И не участва ли следователно цялото човечество в това сродство? Тялото, което днес нашата Марах Дуримех притежава, ми е напълно чуждо. То няма нищо общо с моето, освен приликата в човешката форма. А какво свързва тези две фигури с отдавна изтлелите тела на нашите предци? Нищо, нищо и пак нищо! Това, което аз наричам роднинство, се състои само и единствено във влечение между дух и дух, между душа и душа. Мога ли при това положение да говоря за чичо и леля, за племенник и племенница? Има ли при това положение баща и майка, син и дъщеря? Ако един голям, високоразвит дух привлече и издигне до своята висота някой малък, неразвит, не е ли тогава единият бащата, а другият — синът? Или ако една нежна, детски слаба душа се сгуши при някоя силна, надарена свише, дирейки закрила, не е ли тогава едната майката, а другата — дъщерята? Ако твоят дух се стреми да вникне в моя, ти все повече и повече се сродяваш с мен. А ако душата ти се свързва все по-тясно с моята, с това приятелство ние се сближаваме повече, отколкото може да ни приближи физическото рождение. Но в никой човешки език няма подходяща дума, определяща степента на духовно и душевно роднинство. Ще ти кажа една голяма тайна, мило мое дете. Един дух може да бъде роден от един или няколко други, но душите не произхождат от други човешки души, а единствено от Бога, от Вселенския властелин! Моето тяло и това на Марах Дуримех

изобщо не се интересуват едно от друго, макар да имаме общи деди. Нашите души са дошли от Ходех. Но моят дух беше роден от нейния. И сега ли все още искаш да питаш дали съм неин братовчед или може би племенник?“

Така или в този смисъл ми отговори Устад. Аз много размишлявах върху думите му и накрая ги схванах. Схващаш ли ги и ти, ефенди?

— Да. Неговият дух отдавна е отхвърлил външната форма, повърхнината на живота. Той черпи сведения единствено от дълбочина. А душата му е била изпратена в долината, наистина, но сега живее високо горе в планината. Колко сте щастливи, дете притежавате такъв образец в негово лице, който необезпокоявано от други можете да се стремите да достигнете!

— Нямате ли и вие такива образци, към които да се стремите?

— Нашият живот е многолик. Хиляди и хиляди дребни неща спъват краката ни. Единият охулва онова, което е свято за другия. Няма идеал, който да не е замерян с мръсотия от някоя вража страна. Всеки счита, че единствено той е умен. Никой не е преди всичко човек, а главно нещо друго. Всички искат да им се прощава, но къде е онзи, който самият прощава? Кой...

Спрях. Почти се изплаших от самия себе си. Та аз бих могъл часове наред да продължа в този тон, ала какво щеше да си помисли Шакара за нашия красив, горд Запад? Имах ли право да говоря така непредпазливо за неща, които непременно трябваше да премълча? Понеже внезапно млъкнах, младата, непоковарена кюрдка ме погледна въпросително. Вече отварях уста да подхвамна нещо друго, когато по лицето ѝ плъзна усмивка на разбиране и тя каза:

— Зная, зная, ефенди! При вас не всичко е така, че да е необходимо да го знаем. Християни срещу езичници, християни срещу юдеи, християни срещу християни, май така стоят нещата при вас. И цялата, цялата тази враждебност заради самото християнство! Ние го знаем, не е нужно да го премълчаваш. Една-единствена дума на Христос, която този тълкува тъй, пък онзи — иначе, може при вас да превърне проповядваната от Спасителя любов най-люта омраза. Ние сме слушали за... но тъй като ти замълча, нека остана безмълвна и аз. Днес ще излезеш ли пак да вървиш по площадката?

— Да, и то веднага.

— В такъв случай ще наредя да изнесат възглавниците. Трябва ли да те водя?

— Не. Благодаря! Бастунът е напълно достатъчен.

Станах и отидох най-напред до моя Хаджи Халеф Омар. Неговото лице днес ми хареса повече от вчера. Ханнех видя, че се зарадвах. Подаде ми радостно ръка. След това се отправих навън, слязох по стълбите и отидох до мястото, където бях седял вчера. Не след дълго дойде Пекала. В едната си ръка държеше кошничка със сливи, а в другата — няколко рози.

— Чаках те, ефенди — каза. — Нашият Устад ти праща тези плодове, пък аз прибавих розите, защото ти така обичаш овоцията и цветята.

— Предай благодарността ми на Устад, а на теб я изказвам лично!

— Докато ги има, ще ги получаваш всеки ден. Сега ми позволи един въпрос.

— С удоволствие. Какъв?

— Много бих желала да знам дали снощи остана доволен от моята супа френк майданозъ.

— Беше чудесна.

— Наистина ли?

— Да.

— Спомняш ли си какво обеща, в случай че ти се услади?

— Аха! Имаш предвид възпитанието?

— Да. Ти ме увери, че ще ми дадеш отговор.

— Е, добре!

Направих много сериозна физиономия и продължих:

— Признавам, че имаш право. Всички мъже се нуждаят от възпитание!

— Оо, ефенди, колко си умен и разбран! Онова, което казваш, винаги е вярно! Вие имате още твърде много да учите!

— Но ще го научим, за да може после и ние на свой ред да възпитаваме жените.

— Кои? — попита тя бързо.

— Жените. Или мислиш, че ще е по-добре да си останете невъзпитани?

— Ефенди, сега чувам, че това, което казваш, все пак не винаги е вярно.

— Нищо не вреди, скъпа Пекала. Всички бъркаме. Нима не го правиш и ти понякога?

— Е, да, понякога, ама във възпитанието си знам нещата. Ето че идва нашият Педехр. Сигурно иска да говори с теб. Позволи да си вървя!

Тя се отдалечи, за да се върне в кухнята си. Педехр слезе по стъпалата и дойде при мен. Предложих му една от възглавниците и той седна. Разправи ми за пленените войници онова, което вече бях научил от Шакара.

В този миг отляво, където бяха затворени, дойде Детето и доложи — султанът твърдял, че много належащо трябвало да говори с него. Получи нареждане да отиде и да го доведе.

Държането на капитана, когато бе доведен, в никой случай не бе така самоуверено като вчера. Гордостта му бе пречупена, ала от очите му говореше стаен гняв.

— Какво искаш от мен? — попита Педехр.

— Всичко! — отговори онзи.

— Какво разбираш под това „всичко“?

— Всичко, което ни отнехте, както оръжията, свободата и конете!

— Ако нямаш какво повече да добавиш, можеш да си вървиш.

Каквото сме взели, ще задържим.

— Но то си е наше!

— Ваше?

— Да.

— Не каза ли вчера, че било собственост на шах-ин-шаха?

— Това също е вярно. Той го е поверил на нас. Ние му дължим отчет.

— Вече не, защото аз ще направя опис. Каквото му принадлежи, ще си го получи от мен. Няма да го измамя.

— Ти... си... много непредпазлив, Педехр! — изскърца със зъби ротмистърът.

— Трябва да ме наричаш шейх, не Педехр. Отбележи си го! Баща на крадци аз не съм!

— Крадци? Ние сме войници! Аз съм офицер!

— Къде са ви униформите? А-ха, мълчиш?

Ротмистърът беше свил от гняв юмруци и вдигнал десния донякъде. Тогава видях на него пръстен, който привлече вниманието ми. Беше от бял метал и имаше осмоъгълна плочка. Взрях се по-остро. В гнева си ротмистърът беше пристъпил към Педехр. До мен стоеше още по-близо, толкова близо, че можех да различа намиращите се върху плочката знаци. Имаше едно Са, свързано с Лам, а над тях — знак за удвояване. Сега знаех какво да мисля за него. Той беше „силл“, член на онова тайно братство, с което вече неколkokратно се бяхме сблъскали. При последния въпрос на Педехр отстъпи отново назад и отговори:

— Когато сме изпращани при бедуини, можем да се обличаме както искаме!

— Кой ви изпрати при калхураните?

— Това е моя, не твоя работа!

— Добре, в такъв случай не е моя работа и дали си офицер, или не.

— Той е един мошеник, нищо повече! — обадох се аз сега.

Педехр ме погледна учудено.

— Сигурен ли си? — попита.

— Дори съвсем точно!

— Познаваш ли го?

— Да.

— Известно ли ти е името му?

— Не.

— Значи го знаеш само по физиономия?

— И това не. Снощи го видях за пръв път. Но въпреки това продължавам да твърдя, че е мошеник.

— Докажи го! — ревна персиецът.

— Мълчи! — заповяда му Педехр. — Този ефенди не изрича дума, която не може да докаже. Аз не зная какви са мотивите му, но ще ги науча. Щом те нарича мошеник, значи си такъв!

— Кой е мъжът, когото наричаш ефенди? Не е джамики, това виждам. Персиец също не е. Много вероятно да е някой турски сунит, пред когото стои отворена преизподнята. На всичко, което казва, мога само да се изсмея. Още веднъж те питам: ще ни върнеш ли имуществото?

— Не.

— Бой се тогава от кръвно отмъщение!

— Такова на моята територия няма!

— Ти не познаваш кръвния отмъстител!

— Кой ще е той! Някакъв си там човек! Роднина на убития!
Свободен бедуин във всеки случай не!

Педехр го каза с пренебрежителен тон. Това още повече разядоса персиеца.

— Не, той наистина не е бедуин. На него не му се налага да яде хляб, изпечен върху камилска тор! Знаеш ли как се казваше мухасилът?

Педехр щракна презрително с пръсти.

— Омар Ираки — каза.

— Познаваш ли семейството му?

— То ми е безразлично. Щом е ираки, значи се е пръкнал там долу от пясъците.

— Не се подигравай! Неговият баща е един от най-могъщите мъже в Царството на Сребърния лъв. Той има власт да погуби всички ви. На негово разположение стоят хиляди войници, които могат да превърнат цялата ви територия в пустиня!

— Нека дойдат! Да се надяваме, че ще бъдат по-умни и по-предпазливи от вас! И как се казва този велик мъж, дето притежава такава мощ? Ще проявиш ли милостта да ми съобщиш името му?

— Наричат го Гхулам ел Мултасим.

Като каза това име, персиецът ни изгледа триумфиращо. Види се, очакваше, че ще се уплашим. Случаят изобщо не беше такъв. Вярно, не мога да твърдя, че не ни направи впечатление. Неговото въздействие върху Педехр и мен беше различно. Вероятно ще си спомните неадресираното писмо, което Халеф беше получил от нашия съдържател в Басра. Ние бяхме узнали името му, наистина, че е предназначено за някой си Гхулам ел Мултасим, но не и къде живее тоя Гхулам.

Аз често си бях мислил за това писмо и неговия адресант. Дали „нашият“ Гхулам ел Мултасим беше онзи, когото капитанът имаше предвид? Гхулам означава, както веднъж вече казах, бързоходец, паж и също куриер. Нали и Богхаз-и-Гхулам означаваше Прохода на куриера. Под гхулам се разбира също личната охрана на шаха. Когато някой офицер от тази охрана трябва да бъде възнаграден за особени заслуги,

става така, че бива изпращан някъде като мухасил да събира данъци. Може би мъжът, за когото ротмистърът говореше, беше офицер от личната охрана. Че двамата Гхулам — моят и неговият, са идентични, бе мисъл, чиято правилност се потвърждаваше от пръстена. Получателят на писмото беше безусловно силл. Че ротмистърът беше също такъв, доказваше неговият пръстен. Аз сърдечно се зарадвах, че успях да попадна на следите на непознатия адресант, но то само себе си се разбира, че не ми хрумна да издам с някой въпрос специалния си интерес към него. Така че си затряях.

Съвсем другояче стояха нещата с Педехр. Едва бях чул името, той впери толкова учуден поглед в ротмистъра, че този се смути.

— Гхулам ел Мултасим! — заговори. — Кръвопиецът! Презреният! И ти, както се вижда, мислиш, че ще се изплаша? Смяташ, че тоя страхливец ще дръзне открито да ме нападне? Да, сега знам, че ефендите е прав. Ти не си офицер, а мошеник! Ти се оказва негова креатура. Аз свърших с теб. Махай се, махай се!

Подобен ефект при споменаване на името персиецът не беше очаквал. Той се почувства разобличен и не възрази дори с дума, когато джамикун, които го бяха довели, го уловиха за ръцете да го отведат. След като бе изчезнал зад старата порта, Педехр ми каза:

— Сега е сигурно, че тези хора не са истински войници. Тоя Мултасим е бивш офицер от личната охрана на шаха — раболепен пред силните, жесток към слабите. Той умееше така да се подмилква на тогавашния муайир ел мамалек^[3], че успя да се сдобие с дългогодишен наемен договор за определени държавни инкасации, който бе подписан също то седе-и-есем^[4].

След като постигна това, напусна войската, за да не му се налага повече да се подчинява, а занапред вече самият да заповядва и да стане богат мъж. Той е отровен като асалех^[5], страхлив като стара, беззъба хиена и безчувствен като камък. Ако е достатъчна една-единствена овца, за да покрие данъка, той прибира цяло стадо. Където отиде, установява се здраво, за да изсмуква земя и хора, когато си тръгне най-сетне, се е окръгил като муле, идващо от тучна ливада. Има хора, които приличат на хищни животни, а други — на паразити. Като се запознае с делата им, човек е склонен да се усъмни в добротата и справедливостта на Ходех, ако не е наясно, че само за наше благо остават скрити за нас причините за това, което се случва...

По всяка вероятност не беше свършил още изречението, но спря, виждайки, че вниманието ми се бе отклонило от него. Бях се заслушал. Някъде отгоре се разнесоха звуци. Човешки гласове ли бяха това? Песен ли пееха? Не можех да доловя думите. Мелодията беше изразена и в горните, и в долните гласове. Хармонизирането беше много особено, изцяло против нашите правила на генералбаса. Повече ме фрапира тази оригиналност, отколкото самото пеене.

Педехр се усмихна.

— Изненада ли те песента? — попита.

— Да — признах.

— Понеже я чуваш в една толкова усамотена местност? При хора, за които мислите, че изобщо не умеят да пеят?

— Не само затова. Никой не знае по-добре от мен, че Ориентът не е немусикален.

— Но вие намирате неговата музика за грозна?

— Поне не за красива.

— Тази присъда и за нас ли се отнася? Нали ние сме тук в Ориента. Значи некрасива!

Видях, че го каза на шега.

От неговите мили, красиви очи надникна шегобиецът.

— Моля те! Не така го имах предвид! — отговорих бързо. — Хората престанаха. Песента свърши. Жалко! Ако един непознат мъж мине забързано край теб, не можеш да знаеш кой е и какъв е той. Така и при тази песен. Край моето ухо мина една съвсем непознатата фигура. Носеше ориенталски одеяния. Стори ми се, сякаш не е от времето на сегашните хора, а е дремала на гроба на миналото и сега е възкръснала. Такова впечатление създаде у мен тази песен.

— Как само се изрази! Трябваше да те чуе нашият ходи-и-джуна^[6]!

— Как? Тук има учител, който дава специални уроци по пеене?

— Няма ли и при вас такива хора?

— Действително. Но нашите порядки все пак са си доста по-различни от вашите.

— Не ги познавам. А що се отнася до нашето пеене, аз много го обичам, наистина, но не мога да ти дам някаква учена информация. Ще се запознаеш с ходи-и-джуна и от него ще научиш всичко, което искаш

да знаеш. Той е извор на тонове, които въпреки напредналата му възраст се леят звънки и богати.

Отново запяха. Често прекъсваха и започваха отново. Беше урок.

— Хората май се упражняват? — запитах.

— Да. И знаеш ли за кого?

— Не.

— За теб!

— За мен? Звучи приятно изненадващо!

— Приятно? Да, ние бихме желали да го приемеш като приятно. И изненадващо? Това, което те изненадва, при нас един мил стар обичай. Гробът вече се беше отворил за теб, ала ръката на Ходех те сграбчи и отново те върна в живота. Каквото се случва на теб, това се получава и на нас, защото си наш гост. Ние сме толкова радостни и във връзка с тази радост днешният ден ще бъде превърнат в Ден на благодарността.

Звучеше толкова просто, така саморазбираемо! Ден на благодарността! За мен! Признавам, че това ме смути. И това смущение бе причината да задам напълно излишния въпрос:

— Защо точно днес?

— Защото е неделя, първата неделя след като напусна болничната постеля. Бих желал да изразя една молба към теб или по-точно не една, а две. И се надявам да ги удовлетвориш!

— С удоволствие, стига да мога!

— Можеш! Първата е изобщо да позволиш да направим това, което ни повелява както сърцето, така и религията. Вярно, ние и без твое позволение ще го сторим, защото между Ходех и неговите чада не бива да застава чужда воля, която да си мисли, че може да раздава заповеди. Това може да стане при мохамеданите, но при нас нещата стоят по-иначе. Ние нямаме имам, който да си въобразява, че в качеството на ейшиккагази-баши^[7] на Повелителя на всемира може да решава чие посещение трябва да приеме Ходех и чие не. Но ако не позволиш, няма да можеш да присъстваш, което много ще ни натъжи. Втората молба е да не се чувстваш неудобно. Ние желаем да се чувстваш така свободно, сякаш това, което правим, няма никакво отношение към теб. Представяй си, че устройваме ден на благодарността за съвършено непознат за теб човек. Ще го сториш ли, ефенди?

Подадох му, дълбоко трогнат, ръка и отговорих:

— Ти няма какво да питаш, а аз няма какво да решавам. Как бих могъл да се държа като имам, след като чух от теб, че такъв за вас няма! Но я кажи по какъв начин провеждате този „мил стар обичай“!

— По-добре ще е да го видиш, отколкото сега да го чуеш. По обяд ще те пренесат с една носилка до Божия храм отсреща. Там ще останеш до вечерта. Ще се погрижим за всичко, от което имаш нужда. Тифл ще се навърта край теб, за да те обслужва. Ще присъства всеки джамики, който живее в дуара или наблизко и гледа на вас като на свои гости, понеже сте гости на Устад. Никой няма да бъде принуждаван. Който дойде, ще следва само своята воля. Но колкото и да са много, никой няма да ти досажда. Ще се държат така, сякаш изобщо не присъстваш. Ако обаче пожелаеш да говориш с някого, ще е достатъчна една дума към Тифл, за да го доведе. Сега позволи да вървя! Както изглежда, някъде другаде имат необходимост от мен.

Шакара стоеше горе при колоните и му махаше. Той тръгна.

Какви ли не мисли се обадиха сега у мен! Ще ги пропусна. За да бъда искрен, трябва да кажа, че представата да бъда главен обект на някакъв празник предизвика у мен неприятно усещане. В никой случай не е ощастливяващо чувството да виждаш насочено към себе си всеобщото внимание. Попитайте някой така наречен „прочут“ мъж и ако той е не само прочут, но и разумен, ще разберете колко скъпо трябва да плаща за това внимание. Той изобщо не е за завиждане, а по-скоро за okayване. Популярността е неприятелка на всяко истинско щастие. Блазе на човека, комуто не се е паднал ужасният жребий да привлича вниманието на хора, достатъчно късогледи и зложелателни да го мразят и преследват заради неговата известност, която сама по себе си не е лесна за носене!

Та никак не ми беше приятно да знам, че ще бъда центърът на предстоящото събитие, ала не можех все пак да бъда толкова неблагодарен, че да поставя собствените си чувства пред тези на добрите хорица! Трябваше да се примиря.

Известно време след като Педехр беше отишъл в къщата, видях от градината да се задава един мъж, чиято външност веднага притегли очите ми. Не облеклото му искам специално да опиша. По него нямаше нищо впечатлително. Беше просто като на всеки друг джамики. Но самият мъж събуди от пръв поглед целия ми интерес.

Представете си Бисмарк в ориенталски тоалет и дълга, стелеща се на вълни бяла брада да крачи изправен, горд, потънал в размисъл и ще добиете ясна представа за фигурата, която приближаваше към мен. От фрапиращата прилика на лицето не правеха изключение и дебелите, рунтави вежди. Той спря току пред мен, издигна ръце до гърдите, поклони се и попита:

— Ти си Кара Бен Немзи ефенди?

— Да — отговорих.

— Идвам от нашия Педехр. Той ми каза, че няма да се разсърдиш, ако те поздравя. Аз съм ходи-и-джуна.

— Ти си добре дошъл при мен! Позволи да ти предложи място!

Бутнах към него една от моите възглавници и той седна. Когато заговори, видях колко приятни, почти съм склонен да кажа хармонични, бяха неговите пълни и свежи, въпреки възрастта, устни. Имах чувството, че тази уста може да говори само мъдри, благи, но никога грозни думи. Той вероятно забеляза, че очите ми са се приковали с необичаен поглед към него, защото започна разговора с въпроса:

— Гледаш ме така особено. Може би вече ме познаваш?

— Не.

— Не? Но се усмихваш! А аз предположих, че поне веднъж си ме виждал.

— Действително е така.

— Аз не знам нищо за това. Къде?

— Не тук, а в Елман.

— Машаллах! Аз никога не съм бил там!

— Не се и съмнявам. А пък и не беше ти, а твоето пълно подобие.

— Там има мъж, на когото приличам?

— Дори много приличаш! И той не е някой обикновен мъж, а дясната ръка на шах-ин-шаха на Елман.

Той се замисли за миг и попита:

— Дясната ръка? Не знам дали ще отгатна. Юмрукът на този мъдър владетел е наречен Молака^[8]. Неговата дясна ръка обаче може да бъде само Бисмарак^[9]. Вярно ли улучих?

— Да.

— И ти намираш, че притежавам прилика с този също и у нас известен и прославен мъж?

— Даже много очебийна! Твоята фигура е като неговата, а по отношение чертите на лицето си един много сполучлив, жив негов портрет.

— Значи случайна прилика на външни качества. Човек не бива да си въобразява нещо, нито пък да тъжи, задето прилича на друг, популярен от него. Бисмарк е велик, прочут в цял свят мъж. Аз съм един мутриб^[10], когото познават само в тази местност. И тъкмо затова вероятно съм по-щастлив от моя прочут двойник. Аз нямам врагове!... Педехр ми каза онова, че нашите песни са привлекли вниманието ти. Онова, което си чул, беше само упражнение и не бива да съдиш по него.

— Аз не го правя. Въпреки това чутото ме подтиква към размисъл.

— Към размисъл? Значи и ти се занимаваш с музика? Защото при когото не е така, за него тя обикновено съществува колкото да я чуе, но не и да я схване.

Погледнах го учуден. Този кюрд свързваше музиката с човешката способност за образуване на понятия! Значи беше музикален философ! Тази мисъл ме подтикна към усмивка, но за щастие успях да я потисна. Мястото, на което се намирах, вече често ме бе убеждавало, че европейското високомерие точно тук е много по-малко основателно, отколкото където и да било другаде. А и този мъж не създаваше впечатление, че може с детинска самоувереност да дърдори по някоя сериозна, непозната за него тема. Понеже моята изненада не му се изплъзна, той се осведоми:

— Ти, изглежда, си на друго мнение. Нещо необмислено ли казах?

— Не. Напротив, от думите ти заключавам, че много добре умееш да разсъждаваш. Сигурно често и задълбочено си размишлявал върху музиката?

— Не само често, а и с голямо удоволствие, но задълбочено — не. Никой не бива да се хвали, че е проникнал до дъното на подобни трудни въпроси. Дори когато един ден е измрял целият човешки род, царството на звуците ще си остане неизследвано. Чувал съм, че най-големите учени са се занимавали и се занимават и до ден-днешен с

това изследване. Всичко е напразно. Аз не съм учен. Обработвам си градината и нивята и си гледам овцете. И по същата причина, по която ям и пия, дишам, будувам и спя, се занимавам и с музиката. Такава е повелята на природата и аз съм длъжен да се подчинявам. Едното занимава мислите ми точно както другото. Тези мисли не могат да бъдат учени, мъдри, защото аз не съм ходил на училище, където човек се учи да мисли учено. Те не ме напрягат, не си давам труда да ги намирам. Идват ми както въздухът, който дишам. Те са леки, прости, понятни. Сигурно с никой учен не бих могъл да говоря за музиката и все пак имам убеждението, че няма защо да се срамувам от това, което мисля. Когато някой говори, пее, музицира, слушаш тонове. Но какво е тонът? Само него ли чуваш? Или до ухото ти се докосват само въздушните дипли на неговото одеяние? Какви тонове има? Много ли? Или само един-единствен, който се разкрива различно според различието на хората и инструментите? Но в такъв случай има и само една-единствена любов, която обаче на всяко създание и във всеки миг се проявява различно. Този тон е даден от Ходех на всички хора. Та те не биха били хора без него. Той им е необходим както светлината, без която не биха могли да живеят. Природата всеки ден предлага нови лъчи и нови звуци. Те идват от една светлина и от един тон. Човекът притежава органи да възприема и лъчите, и звуците. И той има или си прави инструменти, за да ги възпроизвежда, понеже това е крайно необходимо за продължаване съществуването на човечеството. Когато звуците биват пораждани по прост, естествен начин, тогава те образуват говора. Когато ги събужда, използва и съчетава по правилата на изкуството, той създава онова, което наричаме музика. Колкото повече се отдалечава с това изкуство от природата, толкова по-трудно ще бъде схванат неговият език. Да, вероятно може да се случи хората изобщо вече да не могат да го разбират. Ето защо аз съм на мнение, че който прави музика за други и иска да бъде разбран, трябва да остане възможно най-близо до природата. Непосредственият съсед на природата е песента, която всеки разбира, понеже не се е отрекла от думите. Ние я обичаме и се грижим за нея. Тя е верен приятел, който говори с нас не със загадки, а открито. Да, този приятел ни е дори сродник; той е роден тук; той е наша собствена рожба, защото това, което пеем, го създаваме самите ние! Еничарската музика, дето може да се чуе в Техеран и Исфахан, не ни навежда и на една-едничка

мисъл, която да схванем и обикнем. И това ли е музика, ефенди? Ако висшето стъпало на изкуството е това, върху което музиката няма нищо общо с природата, то трябва да признаеш, че нейната същинска цел може да бъде само да изпълва ухото с непонятна и отегчителна дандания.

Говореше бавно и отмерено, но свободно и по начин, който недвусмислено ми казваше, че е подхванал любимата си тема. Странно беше, че почти без да го питам ми бе изложил резултатите от своите разсъждения, сякаш единствено по тази причина беше дошъл при мен. Един скромен, беден джамики, а какви мисли! Дали правилни, или погрешни, това си бяха мисли, и то не някои обикновени! Жителите на тази откъсната от света долина от час на час ми ставаха все по-интересни! Когато ме погледна сега, очаквайки някакъв отклик, се сетих за сентенцията на един от по-новите немски философи, квалифицираща музиката като „звук на идеи“. Едно дяволче в мен ме накара да проверя до каква степен ще затруднят тези думи ходи-и-джуна. Затова казах:

— Този вид музика действително не е звук на идеи, признавам.

Така ми се пада! Щях веднага да се почувствам засрамен заради своето лукавство. Дебелите вежди се свиха за момент, един къс, укорителен поглед просветна към мен от сериозните очи, ала гласът прозвуча непроменен и приятелски както досега, когато отговори:

— Звук на идеи! Звучи много учено. Твои ли са думите?

— Не. Аз не съм запознат с толкова високи области. Един от най-големите мислители на Елман е дал това име на музиката.

— Всеки мислител си има собствен език. Аз следователно не знам какво точно разбира под този „звук на идеи“. Но аз също си имам своя идея за света и една също така за музиката. Двете се намират в тясна взаимовръзка. Кажете, ефенди, няма ли учени хора, които твърдят, че в света нищо не се губи?

— Да, действително има такива.

— Аз мисля същото. Никой човек, животно, растение, капка вода, дума, мисъл не може така напълно да се разпадне, че нищо, нищичко да не остане. Всичко, което съществува, е подложено на изменение, но не може да се превърне в Нищо. Духовното може да стане телесно, а телесното — духовно. Така градителните думи на

Бога са се въплътили в светове и във всичко онова, което се намира по тези светове. Всяка от тези думи си е имала свой собствен тон и всички тези тонове са преминали върху въплъщенията на думите. Те се чуват при тях или почиват в тях, докато станат доловими. Бог е изрекъл в светкавицата думичката „гръм“ и колчем сега просветнат светкавици, тътнат и гръмотевици. Въплъщението на думата се разтваря в същия тон, в който е прозвучала съзидателната дума. Тогава се освобождават тонове на радост и болка, на вопли и утеха, на гняв и опрощение, но всички, всички те се съединяват до звученето на една голяма дума, която е произлязла от устата на Ходех и отново се връща при него. Това е думата Любов. И тази любов е основният тон и първоизточникът на всяко изкуство и всяка истинска музика. Защото...

Не можа да продължи, понеже Ханнех слезе сега по стълбите, дойде при нас и каза:

— Ефенди, моят Халеф се събуди и спомена твоето име. Желаете да говори с теб.

Извиних се на ходи-и-джуна и го помолих да почака, докато се върна. Но той, изглежда, сметна за по-учтиво да ме освободи. Каза, че по всяко време можем да възобновим и продължим разговора. Неохотно го оставих да си тръгне. Имах чувството, че тепърва щеше да ми изложи главните позиции на своите разсъждения, а такива мигове на общителност като сегашния обикновено не са чести при хора като него.

Когато се извърна от нас, аз заизкачвах с Ханнех стълбите. Тя го правеше много бавно, за да ме щади, и каза:

— Смутих ви, но не бива да ми се гневиш. Халеф бе така уплашен за теб.

— Уплашен? Защо?

— Каза, че си се намирал в голяма опасност.

— Аз? Та аз си седях толкова спокойно там на възглавниците! Не му ли го съобщи?

— Сторих го, наистина, ала той не повярва. Настоятелно поиска веднага да те види.

Стигнахме горе и пристъпихме в аркадата. Халеф беше обърнал лице към входа. Очите му гледаха тревожно към нас. Като ни видя, радостта му придаде видим импулс. По изпосталялото му лице премина весела усмивка и той каза с цялата възможна сила на гласа си:

— Сихди, ти си тук, наистина си тук! Слава на Аллах! Сега всичко, всичко е отново наред!

Отидох при него, седнах в края на постелята, взех ръката му в своята и отговорих:

— Да, скъпи ми Халеф, аз съм тук, при теб. Чувствам се добре. Сигурно си ме видял в някой лош сън?

— Не беше сън... Чакай!... От страх по теб ми прималая... Трябва първо да си почина... Трябва първо да събера сили.

Гласът му ставаше все по-тих и по-тих. Затвори очи. Ханнех вдигна показалец в знак на потвърждение, изви високо вежди и ми прошепна:

— Той действително не спеше, но това не беше и будно състояние. Никога по-рано не съм го виждала така. Мърдаше лице и устни, сякаш искаше да закрепчи от ужас, но не се чуваше нито звук. Накрая по челото му изби пот. Аз я попих и това докосване го събуди.

— Значи все пак е било само сън! — казах аз също така тихо.

— Не! — заяви тя. — Веднъж видях един ариффи^[11], който имаше дарбата в полуунес да поглежда в бъдещето. Точно като този мъж изглеждаше преди малко Халеф. Изчакай да чуеш какво ще ти разкаже!

Бяхме сами в аркадата. Беше тихо. По едно време Халеф отвори очи, отпрати дълъг поглед към мен, сякаш искаше да се убеди, че наистина съм при него, затвори ги пак и започна полека и с тих, но доловим глас да говори:

— Беше у дома си, далеч, много далеч оттук, в Елман... Чух, че си щял да умреш, а пък не беше болен, а здрав, силен и жизнен, много по-жизнен от сега... И все пак беше на умирање... Но не лежеше, а стоеше изправен, без страх, усмихнат... А знаеше и самият го казваше, че ще умреш... Не бързо и внезапно, а бавно, много бавно... Смъртта ти щеше да продължи не часове и дни, не седмици и месеци, а години...!

Направи пауза и аз го попитах:

— Нима говорих с тебе?

— Не. Ти изобщо не бе виждаше. Не казваше нито дума! Всички, всички ревяха и крещяха по теб, ала ти оставаше безмълвен, съвсем като ням... Но всичко, което мислеше, все едно ми го казваше. Научавах всяка дума, макар да не изричаше и сричка...

— Значи имаше други при мен?

— Много, много... По облеклото им впрочем разбрах, че се намирам при теб в Запада. Не бяха облечени по ориенталски... Всички, дете стояха наоколо ти, бяха все врагове, върли врагове. Викаха, крещяха, подиграваха се, казваха, че си бил най-лошият човек по земята на Аллах. Вляво, далеч по полето, стояха още такива, които се радваха и ревяха заедно с тях... Вдясно имаше една голяма, голяма тълпа. Това бяха твои приятели и непрестанно те подканваха да се браниш. Ти обаче не го правеше... Враговете те налитаха един подир друг. Веднага щом някой дойдеше, губеше човешкия си облик и се преобразяваше на грозна личинка, която се впиваше дълбоко в твоята плът... Аз крещях всеки път, когато някой човек ставаше на личинка и се забиваше в тялото ти. Но ти не ме чуваше, а аз не можех да дойда и да те защитавам... Очите ти бяха лъчисти, а чертите на лика ти — добродушни. Личеше, че се радваш. Не изпитваше болки. Съчувстваше на хората, които в омразата си се превръщаха в червеи, за да те изгризат напълно, както онези в гроба изплюскват трупа... Как ужасно изглеждаше всичко! Оцветените в мръсно лапачи те гризяха все по-нависоко и ставаха все по-дебели и тлъсти, а когато се издуеха до пръсване, падаха на земята и се гърчеха от удоволствие...

— Странен сън — казах, клатейки глава, когато отново направи пауза да си почине.

— Не сън! И не странен! Това беше нещо повече, беше ужасно!... По едно време почувствах, че внезапно и случайно помисли за мен. Тогава станах видим за теб. Видях ме как стоя и напразно кърша ръце... Викна ми: „Не се бой за мен! Старата плът трябва да падне! Затова оставям да се погрижат личинките! Не ми причиняват болка! Нали знаеш, «Хаджията» трябва да умре. Аз го давам на червеите, те са неговите гробари. «Халеф» обаче ще остане жив. На него те нищо не могат да направят, защото той не е смъртен. Така пред смъртта ще бъда освободен от смъртта!“... Ето какво каза и враговете го чуха. Яростта им неимоверно нарасна. Вече не променяха поединично или по двама човешките си фигури, а из един път се превърнаха всичките, всичките в стръвни личинки и плъзнаха към теб... Аз прекрещях от страх, крещях отново и отново. Тогава... тогава ме докосна избавителната ръка на моята Ханнех. Тя ми избърса потта от студеното чело и стана причина да се събудя!...

На края беше говорил все по-бързо и по-бързо, придружавайки казаното с трескави движения на ръцете. За неговите отслабнали сили това бе твърде много. Той отново се сви и не издаде нито звук повече. Ханнех се угрижи, но аз я успокоих тихо:

— Не се страхувай. Щом е превъзмогнал самия сън, ти и разказът няма да му навреди нищо. Няма опасност, това е само душевна слабост. Той ще заспи и ще се събуди отново укрепнал.

Така и стана. Само след броени минути дрямката го отнесе от нас. Разменихме си няколко забележки за странното събитие и аз напуснах аркадата, за да се отправя въвн към моето място. Там вече ме чакаше една носилка и „нашето дете“ ми каза, че ако желая, сега ще бъда отнесен отсреща при Божия храм. Аз естествено се съгласих. Тифл носеше чисто ново празнично облекло, а носилката беше богато украсена с рози и разни други цветя. „Весталката“ стоеше при градинската порта и нейните кимвания и реверанси ми казаха чия ръка се е погрижила за тази приятна декорация.

Преди пристигането си на отвъдното възвишение трябваше да преодоля две впечатления — разговора с учителя по музика и съня на Халеф. Със съня бързо приключих. Ако имах врагове, които считаха за своя задача да унищожат у мен злото и да си го присвоят за собствено добро здраве, то действително не бих се бранил с нито дума срещу това. Една битка, имаща за цел да си остана с недостатъци, би било най-голямата глупост, за която един ден бих се упреквал. Погребано, човешкото тяло действително е предназначено за червеите. Но душата, духът? Може би има и духовни личинки, пируващи в етичните гнилостни материи, без които ние смъртните вече не бихме били хора, а богове? Клета, клета личинка, ти си достойна за съжаление! Към който и биологичен разред да принадлежи твойт организъм, той очевидно е предопределен да се угоява от моралните трупове! За твоето собствено добруване се надявам да съществуваш само в съня на Халеф, а не в действителност!

Що се отнася до ходи-и-джуна, предполагах да открия в него извор, от който в мен биха могли да се влеят нови, чужди на Запада виждания за музиката. Той говори кратко време, но и малкото, което ми беше дал, притежаваше такава дълбочина, че спускането в нея обещаваше висша и благородна наслада. Този мъж имаше мисли и възгледи, които определено можеха да послужат за обогатяване, и аз в

никой случай не чувствах моите европейски страни да се изчервяват от срам при намерението да узная колкото може повече от неукия кюрд. Изтокът ни е дал повече, много повече духовни богатства, отколкото ние в нашата гордост сме склонни да признаем. Там още лежат скрити за нас неща, за които понятие си нямаме. А ходи-и-джуна ме се струваше като някой лежащ край пътя диамант, който вероятно заслужаваше да му отделя внимание...

Такива мисли ме съпътстваха, докато ме носеха надолу по хълма... по хълма със замъка за малко да кажа. Пътят беше широк и добре поддържан, обточен от подбрани дървета, декоративни храсти и красиво нацъфтели растения. Никой от замъците, които съм виждал в родината, не притежаваше път, положен от толкова умела ръка. Всяка извивка бе разчетена да предлага нова и винаги красива гледка към долината и околностите. Как ли трябва да се радваше Устад на делото си, когато излезеше от своята Висока къща, за да се спусне по този път до дуара! А всеки, който се изкачваше нагоре към Учителя, можеше да го прави само с благодарност и любов!

Че точно такъв бе случаят, виждах по всеки, когото срещяхме. Колко радушни бяха тези хора и с какво удоволствие отправяха поздравите си! Не забелязах любопитен, нескромен поглед или пък някое зложелателно око. Дори децата ми махаха общително с малките си ръчички и на няколко пъти чух да ме наричат дуст-и-дуар^[12].

Ако ни изпитвах вече някакви чувства към тези хора, това всеобщо и безизкуствено доброжелателство щеше да ги породи. Аз имам голяма склонност към сравнения. При гледката на високо устремилите се планини и прострялото се помежду им селище у мен се възкреси споменът за онези също така разположени планински и алпийски села, в които човек бива посрещан и воден към масата само от алчност и собствен интерес, а на всяка крачка бива обезпокояван. Бедни, бедни Кюрдистан, колко път имаш още да извървиш, докато бъдеш наречен културна страна!

Тифл вървеше отпред. Едва ли имате представа какво означават тези три думи! Всяко негово движение осведомяваше: „Този ефенди е поверен на моята закрила за целия ден! Аз не съм, наистина, нещо повече от вас, но днес моля да гледате на мен като на уважавана личност!“ Носеше сандали и беше сменил паякообразната си шапка с пъстра, живописно увита около главата му кърпа. Хората днес го

поздравяваха по-различно от обикновено. А и защо не? Не си ли въобразяваме и ние, че сме съвсем други хора, когато сложим фрака и черния цилиндър, за да „отстояваме“ светската си тежест? Празничното облекло настройва човек тържествено. Тържествено беше всичко, което „нашето дете“ днес вършеше.

Докато минавахме напреко през селото, видях жителите да стоят пред вратите, изпълнени с очакване. Бяха си сложили най-добрите неща и носеха в ръката или на гърдите цветя. Всеки имаше пристигнали отвън гости. Мъжете нямаха никаква работа, но жените и момичетата се бяха заели с различни приготовления, от които можеше да се заключи, че хората днес няма да се хранят тук долу, а горе на хълма.

Пътят от другата страна водеше нагоре със серпентини като този, по който се бяхме спуснали от нашата къща. По зелената гарнитура от страните му си личаха същите грижовни ръце. Но аз насочвах вниманието си по-малко към него и повече към гледката, която предлагаше към Високата къща. Днес за пръв път я виждах цялостно. Фасадата ѝ беше пред очите ми. Колкото по-високо ме отнасяха по отсамния хълм, толкова по-ясно израстваше тя от отвъдния. Онова, което ме поглеждаше там отсреща, беше за мен загадка, една голяма, голяма архитектурна загадка. Тя буквално привличаше погледа ми и ми костваше доста самообладание да се извърна от нея, защото не исках гледката да ми въздейства бавно, с постепенно израстване, а внезапно, изведнъж, с цялата си обхватност. И странно, едва бях взел това решение, все още крачещият начело Тифл се обърна и каза:

— Моля те, ефенди, сега да не поглеждаш насреща към Високата къща!

— Защо? — попитах.

— Нашият Устад ми нареди да те помоля.

— Съобщи ли ти причината? — Каза нещо, което не разбирам. Говореше за някакво дълго, дълго време.

— Какво време?

— За това, което е било още преди Големия потоп, залял някога цялата земя. Оттогава са минали много хиляди години.

— Но какво общо има това с твоята молба?

— Тъкмо то е, което не схващам. Ти нямало си да преживееш постепенно с очите си тези хиляди години, ако по път поглеждаш

непрестанно нататък. Трябвало да изчакаш, докато стигнеш горе и седнеш под нашите колони. Тогава щял си удивено да видиш от един път цялото това време пред себе си и може би да го схванеш от първия до последния миг.

— Ще се вслушам в съвета ти, скъпи ми Тифл.

— Да, стори го! И още нещо искам да ти кажа. Мога ли веднага да ти го съобщя, та да не го забравя?

— Разбира се!

— Ще забележиш, че хълмът е бащата на тази къща. Тя само отпред пристъпва извън него. Вътрешната страна лежи скрита в него. Вдясно и ляво ще видиш по хълма карьерите, от които са добивани камъните за строежа на къщата. Те са разположени една над друга точно според етажите на постройката. Долу са тъмни, нагоре стават все по-светли. За този строеж никога не е бил употребяван камък от някъде другаде. Само хората, полагали различните етажи, са идвали от чужди страни и след своето време отново са изчезвали в странство. Нашият Устад каза, че такъв бил обичаят по земята.

Стигнахме до един завой, който се издаваше като веранда на хълма. Тифл нареди на носачите да спрат, за да мога да се насладя на великолепия изглед. Вдигна ръка към Високата къща и заговори:

— Аз ти показвам насреща, наистина, но ти не поглеждай нататък. Тук, където се намираме, някога Устад беше застанал с един чуждоземен мъж, дошъл да ни донесе своята религия. Твърдеше, че нашата щяла да ни отведе не на небето, а в пъкъла. Но когато поживя известно време при нас, стана ясно, че ако всички блаженства в неговото небе приличаха на него, то щеше да е за нас пъкъл. Трябваше да си тръгне. В деня, преди да ни напусне, Устад дойде с него тук горе. Спряха на мястото, където се намираме сега. Чужденецът поклати глава за нашата Висока къща. Рече, че била една съвсем необмислена, грозна постройка. Аз бях при тях и чух какво отговори Устад.

— Е, какво?

— Не мога толкова бързо да го кажа. Трябва да се спусна в спомена и да го извадя.

Помисли известно време, после продължи:

— „Вие чуждоземните гости сте странни люде! Идвате при нас с искания и промени, сякаш тази страна принадлежи не на нас, а на вас, и ние сме ваши гости. Гостенинът идва, пребивава известно време и

сетне си отива. Следите от неговото кратко посещение остават. Но ако е разумен мъж, ще се откаже да събаря нашите планини и да запълва долините ни. Земята прилича на тази долина. Човекът идва като неин гост. Също и народите са само гости. Те оставят дирите на своето присъствие. Но да събори планините в долините и да превърне цялата земя в обща еднаквост, това не е в състояние да направи никой човек, колкото и велик да е, и никой народ, колкото и могъщ да е. И цяло щастие. С това уравниване всичко по земята щеше да бъде унищожено...“ Така гласеше едната мисъл на Устад.

Отново помисли и продължи:

— „Ти идваш при нас, за да ни натрапиш тази еднаквост. Искаш унищожение на съществуващото. Говориш за друга, по-висока култура. Точно като теб е говорил досега всеки човек и всеки народ за своята. И тези, които идват след нас, ще кажат за своята съвсем същото! Ти окачестви строежа там отсреща като грозен, безсмислен. Аз обаче ти казвам, че той не само има смисъл, и то дълбок, а е цяла една проповед, една могъща проповед, каквато ти никога не би могъл да държиш! Кой е издигнал този строеж? Да не би един-единствен майстор? По време на един кратък човешки живот? Хилядолетия са идвали и са си отивали; народи са идвали и са си отивали. Времето е гост заедно с човечеството на земята. И всеки гост оставя в тази чужбина следите от своите стремежи. Хората, появявали се някога тук и изчезвали, изричали по времето, когато живеели, смислени думи. Но една по-висша воля ги подтиквала да придават на този преходен смисъл каменна форма, за да остане видим. Всеки от тях смятал, че той единствено е мъдрият, просветленият, че той единствено е открил истината. На какво обаче полагали камъните си другите? Върху това, което отхвърляли! Би ли могъл ти да постъпиш другояче, ако останеш при нас и поискаш да строиш там отсреща? Мислите ти може би ще са от някое друго място, ала камъните ще трябва да вземеш от нашия хълм там, а работата ще трябва да възложиш на нас. Сега те питам какво влияние ще окажат върху твоите мисли този материал и нашата работа. Покажи ми в етажите там отсреща някакъв определен, цялостен стил! Той липсва и затова ти нарече къщата грозна. Има ли изобщо чист, истински стил? Ти ли си този, който го носи? В твоята родина изцяло по него ли само се строи? Мълчиш. Аз ще сторя същото.“

Съвсем естествено Тифл не говореше така, както аз съм записал тук изказването му. Той всячески се стараяше да наподобява начина на изразяване на своя господар и беше трогателно да се чуе как на него това хич, ама хич не му се удаваше. Но аз и тук имах отново едно много интересно доказателство за влиянието на онзи благодетелен дух, настанил се при джамикуните заедно с мистериозния господар на Високата къща. Вярно, трябваше много неща да отгатвам и някои да допълвам, но главното беше, че Тифл беше разбрал Устад и можеше да говори с мен за тези неща. По този скромнен път навярно някои дълбоки и красиви слова на стария, достопочтен мислител бяха намерили възнамеряваното разпространение не само в дуара, но и далеч извън него. Устата на „малкия“ често говореше ефектно като устните на ерудицията.

Продължихме пътя си и той ни изведе от градините на една зелена морава, простираща се горе до обвитите с цветя колони. На Бейт-и-Ходех, зад който започваше високата, прорязана от многобройни пътеки гора. Самият храм, както вече казах, беше обграден от обширен парк с храсти и рози, а отстрани с ширококоронни дървета заради сенките и ветровете. Докато минавахме през тази зелена площ, ми се искаше да наредя да спрат, за да сляза от носилката и да вървя възхитено от храст на храст, от дърво на дърво. Какви великолепни рози можеха да се видят тук! Какви различни сортове и колко красива всяка отделна в своя вид! И то на такава височина в планините! Какъв труд и усилие, каква любов и търпение са били необходими, за да се аклиматизират тук всички тези ухаещи деца на низините и безветрените долини! С какво разбиране беше устроен паркът и колко прилежни цветарски ръце се искаха, за да го поддържат така, както сега лежеше пред мен! Видях, че хората се бяха трудили до последния час с ножовете, за да отстранят всичко некрасиво или дори само излишно.

Бейт-и-Ходех се издигаше по средата на това великолепие върху една издадена, здраво захваната скална плоча, която сякаш изскачаше от компактната маса на хълма с единствената цел да служи за носителка на рязко открояващия се в цялата околност Божи дом. Поради особеността на позицията предните колони бяха стъпили върху висока скала с просечени широки стъпала, докато задната страна се издигаше от допирната линия на камъка със земята.

Вътрешността на храма беше настлана с плочи и, както вече бе споменато, съвършено празна. Но днес хората ми бяха приготвили отпред, при източната колона, от която се предлагаше най-хубав изглед към далечината и поглед върху цялата близка околност, едно място за сядане, до което бях отнесен. Когато слязох там, хората се отдалечиха с носилката, а Тифл каза:

— Аз съм твой слуга за целия ден, ефенди. Ще бъда постоянно там при най-задната колона. Достатъчно е само да махнеш и аз ще дойда. Но желанието на Устад и също на Педехр е никой да не те безпокои. Те молят да си представиш, че макар да си тук, сред нас, си напълно невидим. Имаш ли сега нещо да заповядаш?

— Остани на първо време още при мен — отговорих. — Аз все пак съм външен човек и вероятно ще се наложи да те помоля за някои сведения.

Той навярно очакваше, че ще седна, но това ме беше невъзможно. Гледката, която се откриваше от това място, беше така възхитителна, така неповторима, така безподобно красива, че можеше и умиращ да принуди да отвори очи и да се завърне в този земен рай.

Слънцето сега стоеше почти в зенит и вътрешността на храма, през която преминаваше живителен полъх, лежеше в хладна сянка. Аз се облегнах на външната страна на колоната и плъзнах поглед наоколо.

На изток планините се затваряха до онзи процеп, който откриваше пътя към Заешкия и Куриерския проход. На север стърчаха на възбог смълчаните, сериозни върхове, които, ставайки все по-диви от иглолистната и после от широколистната гора, се спускаха до градините и заедно с тях до средата на дуара. На юг стоях аз върху благочестивото възвишение, а на запад Високата къща излизаше напред, завладявайки погледа, от могъщия масив на скалната стена.

Дълбоко долу лежеше езерото. Слънцето бе надвиснало почти отвесно над него и то сияеше с онзи възхитителен адуларен синьо-белезникав цвят, свойствен за цейлонския лунен камък, който са ми предлагали в златарските дюкянчета на Коломбо. По главния път на дуара цареше голямо оживление. Жителите започнаха да напускат своите къщи и шатри, за да се изкачат до Бейт-и-Ходех. Жените и момичетата носеха по живописен начин на главите или раменете си глинени съсъди и собственоръчно изплетени кошници с храна и цветя. Мъжете вървяха до тях с достойнство, а не отделно, както е

традицията в Ориента. Постоянно в движение, децата изпълваха празниците. Това не бяха вялите, бездушни, меланхолични и само рядко изтеглящи някоя гримаса кукли, каквито са толкова често децата в източните страни! Част от животинския свят също беше в движение, защото хората трябваше да се погрижат за прясно мляко. Водените по тази причина крави и кози бяха обкичени със зелени клонки, а някои носеха на рогата пъстри букети. Оръжия не видях. Това бе картина на единство и мир.

Всичко това обхванах с един кратък поглед. После насочих вниманието си към Високата къща. Онова, което бях чул в маниера на Тифл за разговора на Устад с чужденеца, сега видях пред очите си. Някои неща не бях разбрал, но сега ги схванах веднага. Да, прав е бил Устад. Пред мен звучеше от камъка една проповед на хилядолетията. Грозна ли беше, красива ли беше? Това не се питах. Аз я виждах и чувах да звучи към мен в толкова мощни тонове, че въпросът за стила не намери у мен нито време, нито пространство. Въздействието беше налице, какво ме беше грижа за стила!

Какво представляват древноиндийските храмове? Египетските пирамиди? Централноамериканските теокали? Могъщи човешки творения, устояли до ден-днешен на разрухата. Но те ни говорят за един съвсем определен отрязък от време с един също така съвсем определен тон. Пред мен обаче се издигаше един строеж, чиито основи са били положени в неизчислимо дълбока древност. Потомците го бяха продължавали и продължаваха и до днес, както виждах. Значи не останки от отминала, специфична епоха, а един каменен календар от започването до настоящето, с пространство и за бъдното време!

От започването?

Да, от започването! Защото дългите, долни, масивни, много, много метри високи и до утробата на планината достигащи зидове не бяха нищо друго, освен основата на началото! На него ли са били посветени после по-високите части? Как се е казал могъщият човек, комуто тези исполински зидове са се сторили твърде ниски? Може би Олор^[13], легендарният? Или това е бил Зиусудра^[14], за когото казват, че по времето на Потопа бил там цар? Предусетил неговото приближаване и застроил по-високо, за да се предпази? Или из страната е бродел духът на първото братоубийство, призрактът на Каин? Човек от човека ли е трябвало да делят тези зидове,

неизкатерими дори за гиганти? Защото огромните квадри, които виждах върху Божия фундамент, имаха най-малкото същите дименсии като известните в цял свят каменни блокове, изграждащи външните стени на Баалбек. Аз самият се бях качил там на един от онези блокове, наричани Хаджар ел Хубла, за да го измеря с крачки, и бях установил над двадесет и един метра дължина, повече от четири метра височина и точно четири метра ширина. Тук по Високата къща преброих шест такива реда камъни. Бяха свързани не с хоросан, а чрез собствената си тежест, и имаха толкова прецизно и точно изгладени страни, че от мястото, където стоях, фугите въпреки хилядолетията не навсякъде можеха ясно да се различат. На едно ниво с тях се намираха отстрани по хълма каменоломните, от които са били водени тези камъни. Те бяха оцветени в тъмно, почти червено. Но от каква порода, от толкова далеч естествено не можех да определя.

Какви помещения затваряха тези квадри? На определени разстояния имаше отвори, позволяващи достъп на въздух и светлина. Бях много любопитен да разбера дали и днес още можеше да се слиза от горе. Тъй като стълбите са по-късно изобретение, то навярно по-рано нагоре е водел каменен ходник. Такъв път е бил построен, естествено в спирала, почти до върха на Вавилонската кула! Употребяваните по онова време колосални сили са изисквали и колосални средства. Подобаващо големи ли са били целите?

Кой иска и може да се наеме с отговора?

Този исполински зид не заемаше пълната ширина на скалния фундамент. Изобщо всеки следващ етаж беше построен по-тесен от предишния, но затова пък по-разчленен. Колкото повече духът овладява материята, толкова по-малко се влага от нея за същата цел. Горният ред камъни беше малко издаден, може би с една шеста от ширината им. С това бе постигнат завършек, служещ същевременно и за перила на много вероятно плоския покрив.

За каква цел бе служил този циклопски строеж? За почитането на великия, единствения Ел^[15], чието име прозвучава от толкова много божествени имена? Защо на него „Всеприсъстващия“ и „Никога неизчезващия“ тези неразрушими скални блокове върху непроменливото, от самата природа създадено основание?

Колко дълго покривът на този сутерен, както ще го нарека, е съзерцавал слънчевата светлина? Кой може да каже! После дошли

други и продължили да строят. Следващият етаж беше, както вече споменах, по-тесен и отстъпваше малко назад, образувайки преддверие. И той се състоеше от тежки градивни елементи, водени отчасти от вече започнатите кариери, отчасти от тези над тях. Материалът имаше по-светъл цвят. Ето защо етажът не гледаше към мен така сериозно, кажи-речи заплашително, както приземният. Не беше висок, но затова пък вече показваше стремеж към диспозиция и ваятелство с длето. Фасадата беше формирана не от компактен зид, а от здрави, широки и изключително товароносими опорни пиластри, чиито междинни пространства позволяваха директен достъп на слънчевата светлина. Завършекът над тях вече показваше опит за дъга. Специално привлякоха вниманието ми двата пиластъра, образуващи главния вход. По тях се открояваха два изпъкнали релефа, представляващи седнали фигури, които времето за съжаление не беше пощадило. Но все още можеше много добре да се различи, че е изобразено същество с четири лица. Можех ли да разглеждам тези фигури само като загатване за посоките на света, за четирите вятъра? Съвсем определено не. Кой е бил изобразяван с четири лица? Брама. Но на него никога не е бил специално посвещаван храм! А и останките от някогашното преддверие сочеха за древна Персия, не за Индия. То е било покрито с покрив, носен от по-леки пиластри. Той вероятно е трябвало да представлява небето. Беше се срутил отдавна, а от пиластрите бяха останали само два, чиито капители напомняха човешки глави с врат и рамене. От тях излизаха настрани крила, формирайки архитрава. Крилати същества! Дали тази ваятелска работа не изобразяваше размахващите лъчезарни крила амшашпанди, които според древноиранската вяра населявали небето и се спускали в слънчевата светлина към земята, за да възнесат желанията на хората с молитва към бога?

Едва в днешно време се говори повече за ангели, макар че дори в Библията нееднократно и достатъчно ясно се разказва за тях. Защо? Един ги приема като действително съществуващи Божии създания, друг ги смята само за олицетворение на определени сили или качества. Кой има право? Кой дава разрешение на единия да се ядосва на ощастливяващата детинска вяра на другия? И кой е възложил на единия мисията да забранява на другия да си обяснява причините и следствията в земната природа с поетически образи? Светото писание

си служи с два начина на представа. То разказва за лична поява на ангели и говори за ветрове и огнени пламъци, които нарича ангели. Само човекът е този, дето вечно извърта и тълкува!

Отново отстъпвайки назад и отново по-тесен бе следващият етаж или по-точно двуетажие. Макар и построен от по-светъл материал, той предлагаше всичко друго само не и приветливост. Имаше прозоречни отвори само горе, и то не вертикални, а хоризонтални, сякаш трябваше да отблъсне всеки външен поглед. И колко тесни бяха! Долу имаше само една също така тясна врата, чийто горен праг бе направен от две каменни плочи. Те съдържаха някакъв надпис, който вероятно и сега щеше да може да се разчете, но видях, че напреко през него минава, сякаш го зачертаваше, една пукнатина. Плочите се бяха оказали недостатъчно здрави да издържат натиска отгоре.

Този строеж изглеждаше точно така, като че от тясната врата всеки миг може да излезе някой обитател и да се провикне към света: „Никой не може да ме доближи! Аз съм избраникът от изначалието и навеки ще остана такъв!“ Площадката отпред изглеждаше запустяла. По купищата отломки и чирепи беше избуял гъст буренак. Особено пред вратата магарешките тръни и бодлите бяха станали толкова непроходими, че за споменатия имагинерен обитател бе най-добре да си остане вътре и да си мълчи. Пищен трънак обвиваше останките на някакво каменно творение, което не можех ясно да различа. Изглежда беше колона, от която са се отделяли седем рамена. Канделабър ли е било? Но рамената не са стояли кръстом, както показваха наличните „чукани“, а са се издигали едно над друго, сиреч в една равнина. Къде има или е имало такива светилници? За кого беше угаснала седмократната светлина, когато онази цепнатина е минала през двете плочи там над вратата? Не беше ли притежавал достатъчно мощ „всеприсъстващият Ел“ от приземния етаж да закриля светилника горе? Или хората са го забравили, както са забравили завета на онзи, който някога в Халдея наистина е бил избраник?

Всеки от досегашните етажи имаше ако не собствен стил, то поне единство. Но сега следваше етаж, който притежаваше само единството, че общата фасада се състоеше от един и същи материал. Той представляваше белезникаво-сивкав плътен варовик, включващ останки на фосилни организми, охлюви, миди и корали. Строежът получаваше от този светъл цвят, какъвто показваха и намиращите се на

същата височина каменоломни, един приятен, почти приканващ вид. За съжаление обаче това добро впечатление почти напълно се заличаваше от пълната архитектурнична смесица. Имаше порти и врати в най-различни форми и големини. Едно импозантно стълбище водеше до толкова тясна и ниска вратичка, че човек не можеше да мине изправен, трябваше да пропълзи. А пред една висока, широко отворена порта се мъдреха стари, тесни и разклатени стълби, повечето стъпала на които липсваха. Имаше входи досами земята, но и такива, до които можеше да се достигне само с подвижна стълба.

На съвсем различна височина бяха разположени и прозорците, при които несъразмерността беше още по-голяма отколкото при вратите. Нито един не се намираше на едно ниво с другия. Редом с широки, високи салонни или църковни прозорци имаше малки окаяни дупки за надничане, през които не можеше главата да си провреш. Тук един бе напълно незащитен, там пък друг с такъв здрав кепенк, сякаш се очаква цяла разбойническа банда. Представите ли си към това неравномерно и безредно наместените, често косо минаващи главни корнизи, первази, фризове и цокли, ъглови армировки и лизени, импости на колони и пиластри, между които нямаше нито една обединителна идея, то надали ще се учудите, че споменатият от Тифл чужденец е нарекъл този строеж грозен. Някой друг би го окачествил даже като смехотворен, което все пак е още по-лошо отколкото само грозен!

А покривът или по-точно покривите? Видях две разположени близо една до друга много високи секции, които изобщо не бяха достроени, но от тях се притискаше едно само няколко метра широко, нищожно малко партерно помещение, чиято изтънена като игла кука стърчеше високо над тях. Ниско долу един луковиден купол, високо над него шинделов покрив! В съседство гредови навес, покрит с керемиди! В единия му край кръгла кула, гордо построена с квадрати за вечността, ала въпреки това вече полусрутена, понеже бе избрано най-слабото място за основа. На другия край една недоносена, полегата камбанарийка, на това отгоре и недовършена, защото по-нататъшният градеж непременно щял да я събори. Тя предназначено е била започната под наклон, наистина, ала центърът на тежестта е бил погрешно пресметнат.

Кой е бил архитектът, замислил този уникал? Или тази чудатата смесица изобщо не е била залегнала в намерението му? Не беше ли оставил след себе си някакъв план, скица? Никакво указание ли не беше дал? Нито дума ли не беше казал на работниците за съответните задачи? Не е ли трябвало да бъде това жилище за мнозина под един покрив? Къде са се дянали тези, започнали и зарязали сетне строежа? Защо стои сега пуст целият този конгломерат от постройки? Защо дори джамикуните не са решили да го населят? Страхували са се, че ще се събори? Или предпочитат разположения върху равната Божия земя и бистра вода дуар пред необичайната, неуютна сграда, която както скалните килии на Джебел Карантел край Йерихон можеше да служи за жилище само на недоброволни отшелници?...

Встрани от тези катерещи се по хълма етажи и отделена от тях чрез неколккратно споменаваното вече пасище за коне се издигаше в южна посока една друга постройка, която привлече сега моите очи.

Основната скала тук се изкачваше много по-нагоре. И тук тя носеше исполински зид, но значително по-висок. Неговите колосални квадрати поддържаха градината на Устад и предната площадка, на която седях под сянката на платаните делби. Гостоприемната къща, на чиито обитатели дължахме толкова много, се издигаше там, оставяйки открита ширината на градината и предната площадка.

От площадката вече бях видял част от нея — поради близостта не можех да я обгърна цялата с поглед. Сега имах възможност да го сторя. Забелязах, че се състои от прастара и по-нова зидария.

Първата включваше сводестото помещение, в което бяха затворени пленените „войници“. Отгоре се издигаха още два етажа, към които явно е имало древноперсийска стражева кула, предназначена за лицата, наричани в наше рицарско време оръженосци. „Господарската къща“, построена на два етажа, се издигаше малко по-настрани. Фасадата бе увенчана горе при равния покрив с древносирийска украса. Къщата и кулата по-късно са били свързани със залата за събрания, в която се намираще моята постеля и тази на Халеф. Върху покрива на тази зала видях покрити с шума колиби, в които спяха, както по-късно чух, Ханнех и Кара.

Вече споменах, че във варовиковата скала над къщата имаше пещери. Също и че в една от тях висяха камбаните, до които водеше

пътека и удобно стълбище. И сега видях нещо, напълно непознато за мен до момента, а именно същинската Висока къща.

При това определение винаги съм си мислел само за жилището на Устад. Сега сметнах, че така би трябвало да се нарича описаната преди малко многоетажна постройка. Попитах Тифл и той ми каза, че истинската Висока къща стои там на най-високото, но това определение се давало и на другите две сгради, защото и те били предоставени на Устад от жителите на дуара.

На върха на хълма, високо над цялата околност, но достижим по удобни пътеки и където ведрото небе сякаш докосваше зеленото планинско пасище, се издигаше с религиозно смирение широк и открит от четирите страни шатър от бяло и ленено платно. Така ми се стори на пръв поглед. Но това ленено платно приемаше лъчите на стоящото над него слънце и ги препращаше по толкова особен начин към долината, че трябваше да заслоня очи с ръка, за да ги предпазя от трептящата светлина. И тогава всъщност видях, че това не е лен, а — представете си! — алабастър. Нямам предвид, разбира се, истинския гипсов алабастър, който се добива например в Дерби и Волтера и се използва за създаването на скъпи произведения на изкуството, а сродния на сталактита и често срещания се варовиков алабастър. Джамикуните го бяха доставили от варовиковите пещери на хълма. Тифл го потвърди. Той нарече алабастъра „бял рухам“^[16] и каза:

— В недрата на този хълм, а също и в околните места има много големи количества от този красив камък. Разбираме за наличието му по водата, когато излиза на бял свят от планините. Тя разтваря варовика като захар и го наслабва по междините на скалите като здрав рухам. Но отнася и още толкова много варовик, че лесно се забелязва.

— Кой е построил шатъра там горе?

— Ние.

— Нима има при вас хора, които са се научили да ломят, обработват и полират камък?

— Да. Устад ги научи. Когато бил още млад, обичал да посещава в градовете кербистан^[17], големите места за мъртви, за да разглежда надгробните паметници. Много често се застоявал в работилниците на каменоделците, които дялали и ваяли тюрбетха^[18], за да разговаря с тях каква форма и смисъл трябва да им се придава. И не само гледал, но използвал случая и да се учи как се обработва скулптурния камък.

За шатъра там горе направи чертеж и пресметна всичко точно още преди да пристъпи към работа с хората, които бе подбрал за тези цел. Те не бяха обучени и често строшаваха или похабяваха някой къс. Но Устад имаше търпение и делото, както виждаш, накрая беше завършено така, както го беше замислил. Но коства много време, много, много време, защото работниците трябваше всичко да учат!

Не се и съмнявах. За да се придаде на една извисена мисъл тройна фигура, времето има особен дял. Истинското изкуство не може да бъде завършено в миг, та дори на негово разположение да стоят опитни ръце, а не необучени джамикуни.

— Харесва ли ти, ефенди? — продължи Тифл въпросително.

— Харесва? Това е твърде слабо казано. Аз бих желал всеки ден да стоя тук и да го съзерцавам. В този шатър живее една дума, една сериозна и изпълнена с безкрайно упование дума. Сега не ми идва наум, но ще я намеря.

— Може би аз я знам и мога да ти я кажа.

— Ти? — попитах учудено и невярващо.

— Да, аз! Вярно, не съм достатъчно умен да разсъждавам за тези неща и да намеря думата, но тя вероятно е същата, която Устад произнесе, когато шатърът беше готов. А и често го окачествява с тази дума.

— Коя е тя?

— Амин! Когато говори за шатъра, той го наричаше понякога „нашия Амин“. Аз него разбирам, но ти със сигурност ще го схванеш.

Да, схвацах го. Амин! Това беше правилната дума. До момента не бях обърнал внимание на едно обстоятелство, което едва сега забелязах. Мястото, на което се издигаше шатърът, се намираще точно над многоетажната постройка. Като проследих сега нейните линии и ги продължих нагоре, видях, че положената върху широкия скален базис и все по-тясна ставаща нагоре постройка при едно мислено продължение щеше да образува равнобедрен триъгълник, чийто връх съвсем точно щеше да докосне шатъра.

По пресмятане на Устад ли бе това? При всички случаи! Скалната основа сякаш изричаше с дълбок тон залегналата в камъка проповед:

„Къде беше, о човече, когато планините аз положих?“

Къде бе скрит, когато слънцето аз някога запалих?“

Къде отидоха вси, дошли при тези планини?
Върху вечната ми дума строй, до слънцето се издигни!
Амин!“

Така говореше скалата, израсла някога от дълбочината, за да извисява всичко, което там живее. А човешкият строеж? Неговите устни отдавна бяха вцепенени, кухи, празни и поради това неговата уста. Но неговият каменен труп лежеше прострян пред мен в онова безмълвно и същевременно завладяващо красноречие, свойствено за всяко напуснато от душата тяло. После идваше празно оставеното, запазено следователно за бъдещето строително място. Какво казваше то? Задаваше само въпроси. Кой ще дойде тук? Може би някой, който никога няма да умре? Този, който винаги присъства, когато двама или трима се съберат в негово име? Но ако го стореше, по сегашния начин ли щеше да продължи да строи? Не е ли говорил винаги за дома на своя Отец с безбройните жилища в него, които отива да подготви за нас? Защо тогава ще се накамарява тук, камък върху камък, щом изобщо не можем да останем? Защо да се строят къща до къща, къща над къща, след като за краткото ни странстване е достатъчно и един шатър?

Там горе се издигаше този шатър, ярко огрян на разделителната линия между небето и земята! Хиляди години бяха строили там долу, стабилно и здраво, като за вечни времена, и все пак, и все пак напразно! Но ето че идваш ти, Устад, ти, непознатият, който така прилича на Избраника на Халдея, дето събрал там шатъра си, за да го разпъне при дъбравите на Мамре. Ти го наричаш Амин на звучащата под него скална проповед на планината. Аз те разбрах. Бих желал и други да те разберат!...

-
- [1] серир — масичка (Б.нем.изд) ↑
  - [2] хеким-и-шера — върховен съдия (Б.а.) ↑
  - [3] муайир ел мемалек — министър на финансите (Б.а.) ↑
  - [4] седер-и-есем — премиер-министър (Б.а.) ↑
  - [5] асалех — пустинна змия (Б.а.) ↑
  - [6] ходи-и-джуна — учител по пеене (Б.а.) ↑
  - [7] ейшиккагази-баши — главен вратар (Б.а.) ↑
  - [8] Молака — Молтке (Б.а.) ↑
  - [9] Бисмарак — Бисмарк (Б.а.) ↑

- [10] мутриб — музикант (Б.а.) ↑
- [11] арифи — прорицател (Б.а.) ↑
- [12] дуст-и-дуар — приятел на селото (Б.а.) ↑
- [13] Олор (Алорос) — първият цар на Вавилон, повече от 3000 г.пр.Хр. (Б.нем.изд.) ↑
- [14] Зиусудра (Хасисадра, Атрахасис, Утнапицим) — според епоса за Гилгамеш вавилонският Ной (Б.нем.изд.) ↑
- [15] Ел — главен бог на угаритските и древносирийските пантеони (Б пр.) ↑
- [16] рухам — мрамор (Б.а.) ↑
- [17] кербистан — гробища (Б.а.) ↑
- [18] тюрбетха — надгробен камък (Б.а.) ↑

3. ПРАЗНИКЪТ В ХРАМА С РОЗИТЕ

Мислех да задам още няколко въпроса на Тифл, но в този миг съвсем неочаквано за мен отсреща прозвучаха камбаните и видях да се появяват джамикуните. Образуваха празнично шествие, което бе оставало скрито зад гъстата зеленина на градините. Сега достигна откритата морава и нямаше как да не го забележа.

Начело крачеше Педехр.

Следваха го известен брой най-вече сивобради мъже, които сякаш си съпринадлежаха.

— Това е Джемма — осведоми Тифл.

След тях идваха жителите на дуара заедно със своите гости — добре подредени, но в произволна последователност, най-напред мъжете и после жените с децата и домакинските принадлежности. Приближаваха по зелената морава и сетне през ухаещия парк. Когато достигна храма, шествието се разпиля. Животните бяха отведени в гората, където един обилно течащ извор даваше прясна вода. Всеки се запъти, накъдето искаше. Педехр изкачи с Джемма стълбите. Бяха тържествени мигове. Чувствах се обхванат от сериозно и същевременно радостно очакване.

Но къде беше Устад? Не го виждах. Тогава забелязах, че мъжете от Джемма отправят погледите си нагоре към гората. Обърнах се. Той идваше.

Дрехата му бе същата козинява власеница, в която вече го бях виждал. Не носеше друга украса освен една полуотворена розова пъпка на гърдите и още една в ръката. И както пристъпи от тъмната гора и се спускаше сега благ и замислен към нас, ме накара да си припомня думите на Исаия, сина на Амос:

„Колко са прекрасни върху горите нозете на оногоз, който благовестува и проповядва мир! На оногоз, който благовестува добрини и проповядва спасение! И говори Сиону: Бог твой царува!“^[1]

По него нямаше нищо, което да блести, да лъщи с фалшив блясък. Но всички, които го виждаха, гледаха към него така любящо и благоговейно, че и аз бях обхванат от същите чувства. Когато пристъпи

в храма, те се поклониха. Той благодари с ръка, усмихвайки се кротко и благо, и дойде при мен. Подаде ми розата, докосна с десница главата ми и заговори:

— Мир на теб и на всички нас! Камбаните на молитвата звънят. Нека сърцето ти бъде като тази роза. Защо ти казвам това, ще чуеш покъсно! Бъди днес с нас един непознат джамики! Когото познава само небето, той няма защо да се страхува от суровата ръка на земята!

След това се извърна и се насочи към Джемма. Чух го да казва:

— Искаме да посрещаме още гости. Бях се изкачил високо над гората и гледах в простора. Видях един отряд ездаци да приближава с голяма бързина от изток. Навярно вече са достигнали дуара.

— Вероятно са калхурани, които искат да се осведомят дали шейхът им скоро ще се върне — отговори Педехр. — Ще им кажат, че сме горе. Но какво е това? Защо дават с камбаните предупредителен сигнал?

Камбанният звън беше внезапно замлъкнал, но само за да се обадят камбаните по друг начин. Те продължиха да бият в отделни, разграничени удари, приблизително както при нас в Запад за се оповестява от кулата пожара. И сега видяхме да се задава един ездач, който с най-голяма бързина се бе хвърлил на първия попаднал му кон. Не следваше извивките на пътя, а въпреки стръмнината на моравата караше животното в права посока към храма. Веднага щом влезе в обсега на слуха го чухме да вика, ала не можехме да разберем думите. Те, изглежда, не съдържаха нищо добро, защото намиращите се при долния парк джамикун надигнаха гневно гласове, за да предадат вестта по-нататък. Тя тръгна от уста на уста, докато я чухме:

— Гхулам ел Мултасим, кръвният отмъстител, е в дуара!

Едно такова враждебно известие сред звуците на мира! При всяко друго селище със сигурност щеше още на мига да предизвика голяма бъркотия. Тук не. Устад излезе пред колоните и вдигна ръка. Незабавно настъпи дълбока тишина. След това се върна при Джемма и каза:

— Да останем спокойни! У кого е ключът за вратата на затвора?

— У мен — отговори Педехр.

— Значи отмъстителят не може да се доведе до пленниците. Имаме време. Да изчакаме какво ще каже вестителят!

Той беше скочил от коня при цветния парк и бързаше насам пеша. Изкачи стъпалата и доложи:

— Гхулам ел Мултасим е тук! С него има няколко знатни господари и други въоръжени мъже, общо дванайсет човека. Стоях със сина ми при входа на дуара, когато дойдоха. Попитаха за вас.

— Към Високата къща ли отидоха? — осведоми се Устад.

— Не. Аз ги насочих насам и им дадох сина за водач. Искях да ги държа далеч от Високата къща, понеже там сега има много малко мъже. После взех коня и препуснах направо през хълма към вас, за да ги изпреваря. Но градините ми пречеха. Персийците сигурно ще се появят всеки миг!

Да, те се появиха. Стигнаха до моравата и спряха за малко, за да преценят терена. После отново се раздвижиха. Бяха взели някакво решение — какво, веднага щяхме да видим.

Паркът лежеше на пътя им. Те не искаха да слязат, а да дадат заповедите на джамикуните от седлата. Ето защо го заобиколиха. Като стигнаха при западната страна, си пробиха път през розите и нахълтаха при нас между колоните, за да установят конете точно пред Джемма.

Една дузина хора! Никой не се страхуваше от тях, макар че бяха, както се казва, въоръжени до зъби. Печалното бе не само разстройването на празника, на който всеки се бе радвал. Неочакваното нахлуване на кръвния отмъстител можеше много лесно да повлече непредвидими сега последици. Гхулам се ползваше със славата на жесток човек и като такъв бе страхлив. А страхливият обича да прибъгва към коварство. Какво ли кроеше? След дванайсетте ездаци имаше неколцина с вида на знатни хора. Те яздеха скъпи коне. Ако бяха приятели на Мултасим и се бяха заели с неговата работа, тяхното влияние в Двора можеше да навреди на Устад и неговите джамикун. Бях изключително напрегнат да видя как ще се държи и какво ще каже специално за грубото и безцеремонно оскверняване на неговия храм. Ако имаше подходяща възможност да ми го покаже така, както исках да го опозная, то това беше настоящата.

Един от дванайсетимата яздеше тюркменски доралия с високо телосложение, както изглежда, от благородната тиутихска раса. Беше красив, около шейсетгодишен мъж, със сиво-черна брада, много заможно облечен, екипиран с инкрустирани огнестрелни оръжия и ятагани, чиято искряща от скъпоценни камъни ножница сама по себе

си представляваше цяло състояние. Аз поначало нямам особено предпочитание към така наречените красиви мъже, а пък ако те дори и при обикновени случаи се кипрят като тоя тук, то считам за най-добре да ги предоставя на тяхната самовлюбеност. Истинската, благородната красота не се нуждае от гиздила и дрънкулки.

Та този мъж беше Гхулам ел Мултасим, който си въобразяваше, че с дванайсет коня може да стъпче цялата съпротива на джамикуните. Когато тюркменският жребец замря на място, той се огледа в кръг, погледна остро Устад и го запита със строг тон:

— Кой си ти?

Запитаният даде вид, сякаш нито ги е чул, нито го е видял — все едно не съществуваше. Каза на Педехр:

— Почистете храма! Веднага щом се върна, ще започнем празнуването на този Ден на радостта.

След това се запъти с бавни крачки навън към своите рози.

— Тоя е глух! — изхили се Мултасим. И обръщайки се сега към Педехр, попита: — Кой беше този старчок, дето май няма ни очи, ни уши?

Шейхът също не отговори, поне не с думи. Той излезе с няколко крачки пред най-близката колона и помахаше с края на бялата си връхна дреха към Високата къща отсреща. Знакът беше видян. Камбаните замлъкнаха. След това викна на чакащите в алеите на парка джамикуни няколко непознати за мен кюрдски думи. Това бе команда, на която те незабавно се подчиниха. В миг заеха от четирите страни на вътрешността на храма по такъв начин, че за някой невъоръжен измъкването би било невъзможно. После се върна, погледна персиеца право в очите и каза:

— Достопочтеният мъж, който бяга пред всяка грубост, е шахин-шахът на джамикуните, които го наричат Устад. Аз съм шейхът на племето. Ти кой си?

— Обикновено ме наричат Гхулам ел Мултасим. Сигурно ме познаваш!

— Ако си този, то те познавам по-добре, отколкото може да ти е приятно! Знаеш ли къде се намираш?

— Мястото ми е безразлично!

— Но на нас не!

— Тази къща не е нито джамия, нито църква!

— Но също не е и конюшня! Огледайте се! Тук стоят двеста джамикуни, там отвън — далеч повече. Каква работа имате тук?

Гхулам стана несигурен. Започна да съзнава, че неговото нахлуване може да вземе съвсем различен изход от очаквания. Тогава един от ездачите до него измъкна двуцевния си пищов от пояса, запъна двете петлета и извика:

— Какво ще се разправяме! Ние сме кръвни отмъстители. Имената са без значение. Но аз съм мирза и тук има още двама, които също са мирзи. А какви сте вие всъщност?

Педехр го погледна със спокойна усмивка в лицето и отговори:

— Мирза днес се нарича всеки, на чийто прадядо е било съдено да стане мъж на някоя жена от Техеран и Исфахан. А джамикуните без изключение са принцове, истински принцове, не заради някакъв безславен произход, а поради благородните цели, за които живеят и които и сега ще съумеят да отстоят!

Това бяха оскърбителни думи. Пищовът беше запънат. Другите единайсет вероятно притежаваха повече кураж от Мултасим. При такива коне и пушки можеха лесно да пометат застаналите срещу тях джамикуни. А дори и да не има се удадеше, то ако се стигнеше до стрелба, щеше да има мъртви и ранени. В този миг ме осени една мисъл. Приблжих към групата, за да мога в решителния миг да посрещна опасността.

— Каква наглост! — извика предишният говорител. — Кой ще изтърпи това?

— Аз не... аз не... аз не... също аз не!

Завикаха един през друг останалите, приготвяйки кремъклийките или пищовите за стрелба. В този миг се случи нещо, споменът за което по-късно често ни даваше повод да се посмеем. Някой изтърча много бързо по нагоре стълбите, проби си път през стоящите джамикуни и спря за миг, за да прецени с един поглед ситуацията. Това бе нашият Кара Бен Халеф. Беше напълно въоръжен и носеше моята карабина „Хенри“ в ръка. Неговата поява породила къса пауза на сцената. Като ме видя, той пристъпи бързо към мен, подаде ми карабината и заговори високо, така че всички го чуваха:

— Във Високата къща дойде вестта, че кръвният отмъстител бил дошъл и се отправил насам заедно с единайсет други ездачи. Знаех, че сте без оръжия, грабнах набързо моите и възседнах Сахм, която беше

най-близо, за да ти донеса, ефенди, възможно по-скоро пушката. Шестима ще застрелям аз на място. С другите шест се заеми ти с твоята карабина, с която можеш да стреляш безконечно, без да е нужно да я пълниш. Само една дума ми кажи и почваме!

Запъна револвера, който бях подарил на баща му, и го насочи към персите. Те видяха опасното оръжие. Видяха също и карабината, чиято необичайна конструкция трябваше да ги подтикне към предпазливост. Мултасим даде с ръка знак на другите да чакат и отправи към Кара въпроса:

— Ти имаш револвер! И една напълно непозната пушка! Джамики ли си?

— Не — отговори Кара, като го погледна предизвикателно в лицето. — Кой си всъщност?

— Аз съм Кара Бен Хаджи Халеф Омар, син на шейха на хаддехидните от племето шаммар.

Какво стана с коня на Мултасим? Защо се изправи на задните крака? Последница от неволно притискане на бедрата на неговия ездач ли бе това? Удивен ли бе той? Или дори уплашен? Известно ли му беше споменатото име? Неговото лице беше приело израз на необикновено напрежение. Почти нервно зададе въпроса:

— Този Хаджи Халеф Омар е шейх на джезирех-хаддехидните?

— Да — кимна гордо Кара.

— И сега си е при своето племе?

— Не.

— Бил е наскоро в Багдад?

— Да.

— Спуснал се е с келлек по Тигър?

— Да.

— Бил е също при Бирс Нимруд.

— Да.

— Сам?

— Не.

— Кой е бил с него?

Умният, предпазлив младеж съзна, че тук трябва да премълчи. Той каза:

— Какво си ме заразпитвал? Ти си външен човек, дръзко нахлул тук, а аз съм гост на джамикуните! Аз ще те питам! Не дадеш ли

отговор, ще те застрелям на място! Какво дириш тук?

Тогава Педехр вдигна възпиращо ръка и каза:

— Не стреляйте! На територията на джамикун единствено Ходех има право да умъртвява! А това тук е място на мира, което не бива да бъде осквернявано от акт на омраза!

Кара смъкна револвера, погледна ме разочаровано и попита:

— Какво да правя, сихди? Не бива да постъпя, както аз искам!

— Ти и не можеш — отговорих усмихнато.

— Защо?

— Погледни по-внимателно револвера!

Той го стори. Лицето му комично трепна.

— Та той изобщо не е бил зареден! — извика. — Патроните ги няма!

— Трябваше ли да се окисляват? Аз самият ги извадих в деня, когато за пръв път напуснах болничното легло.

— Но твоята карабина е заредена?

— Също не!

— Машаллах! Тогава ще ни се смеят!

Персийците действително надигаха подигравателен кикот. Това не ме смути. Сега заставах по-близо до Мултасим и видях на ръката му пръстена на силлан.

— Нека се смеят! — казах. — Ние не се нуждаем от пушки. Махни спокойно револвера!

— Щом ти го казваш, ефенди, значи си имаш основателна причина!

Тикна револвера в пояса, а аз му върнах карабината „Хенри“. Тогава Мултасим приближи тюркменския жребец до мен и заговори:

— Ти беше наречен „сихди“ и „ефенди“. Така хаддедихнът се обръщал към един чужденец, който се намира при него. От Елман ли си?

— Да — отговорих.

— Казваш се Кара Бен Немзи?

— Така ме наричат.

— Ти си бил с хаддедихна при Бирс Нимруд?

— Да.

— Аллах да те прокълне хиляда пъти! Жив няма да напуснеш мястото, на което стоиш!

Аз зарових ръка в гривата на коня му, попипах мускулите и казах напълно невъзмутимо:

— Твърде меки са! Този доралия не би издържал един дълъг галоп. Трябва да му даваш по-малко ечемик и нощем да му мяташ чул, за да се поти по-обилно!

— Мълчи, куче!

По-рано нямаше да изтърпя тази дума. Сега я приех спокойно и продължих:

— Ребрата са формирани добре, но за един истински тиухикски кон шията е твърде къса, а главата — прекалено малка. Копитата също трябва да са по-големи. Мисля, че бащата е бил чистокръвен тюркменец, но майката — арабска кобила от не особено висока класа.

— Побъркан ли си? — кипна оня. — Аз се канех да ти подиря сметка за делата край Бирс Нимруд, а ти се държиш така, сякаш съм ти коняр и трябва да ти давам отчет за коня!

— Какво ли пък можеш да знаеш ти за нашите дела! — изсмях се аз, за да го подведа към непредпазливост.

— Всичко знам, всичко! — изперчи се той.

— Какво?

— Че вие силл...

Спря бързо и изплашено по средата.

— Говори нататък! — подканих го аз. — Или може би се страхуваш от мен?

— Аллах да ме пази от християнин да имам страх!

— Ти всъщност мохамеданин ли си?

По очите на неговите спътници веднага видях, че с този въпрос бях засегнал болезнено място. Затова продължих:

— Ако нямаше персийски агнешки калпак на главата, едва ли би имал право да носиш чалма! Ти си от онези християни, дето пушат келиан^[2] с Мохамед, докато ви доставя хубав тютюн, и то евтино или дори без пари. Но веднага щом трябва да го платите, изсипвате мръсната вода от наргилетата си пред нозете му и се връщате при Иса и неговата майка Мириам!

Той понечи да ми запрати гневен отговор, ала аз бързо продължих:

— Ти ме считаш за свой враг и ме нарече куче. Трябваше да бъдеш по-предпазлив! Сигурно щеше съвсем другояче да говориш с

мен, ако ти беше известно, че трябва да те поздравя!

— Да ме поздравяш? Ти? — попита учудено.

— Да.

— От кого?

— Желаяш ли да кажа тук името?

— Да.

— Няма да го сторя.

— Защо?

— Защото ти мисля доброто.

— Доброто? Смяташ, че можеш да кажеш нещо, което да ми навреди?

— Не само това. Тайната е не само твоя, но и моя. Съветвам те да бъдеш предпазлив, понеже нещата не касаят единствено теб и мен. Ти бъркаш по отношение на хора, които изобщо не познаваш!

— Не те разбирам! — призна смутено.

— Не се и съмнявам! Аз искам да те пощадя и значи трябва да бъда предпазлив. Ти ме попита от кого имам да ти предам поздрави. Изслушай ме и ми кажи, ако трябва да спра, за да не ти навредя! Познати ли са ти бреговете на Шат ел Араб?

— Да — отвърна колебливо.

— Живее ли там някой, който би могъл да ми повери поздрав за теб?

— Не.

— Добре! Да продължим тогава нагоре по реката. Известно ли ти е селището, разположено над мястото, при което Шат ел Араб възниква от Ефрат и Тигър?

— Това е Корна.

— Има ли там някой мъж, който би могъл да е познат и на двама ни? Може би дори по-добре на мен, отколкото на теб?

— Не.

Смуцението му нарастваше.

Аз продължих:

— Имам предвид един мъж, който притежава само едно око!

— Аллах! — извика.

— Поради това се казва Езара ел А'вар и...

— Мълчи, мълчи! — прекъсна ме той бързо. — Ефенди, възможно е да не съм те преценил правилно, да, дори е много

вероятно! Ела бързо настрани, за да мога да говоря с теб!

Скочи от коня и ме улови за ръката. Връзката му с Едноокия трябва да бе от изключителна важност за него. Аз не я знаех, защото не бях чел полученото от кафеджията в Басра писмо. Но все още го притежавах. Мултасим поиска да ме повлече със себе си, докато неговите спътници сега също заслизаха от конете. Аз обаче се освободих и казах:

— Чуй ме! Пред всички, които стоят тук при нас! Това, което ще ти кажа, е като клетва. Нито ще добавя, нито ще отнема нещо!

— Какво? Кажи го!

В очите му трептеше несигурна светлина. Намираше се в голяма възбуда. Едва можеше да се владее. Аз се възползвах от състоянието му, като продължих:

— За теб има три могъщи личности. Едната ти самият, другата съм аз, а третата е нашият Езара ел А'вар в Корна. Желанието ти трябва да бъде никой от тези трима да не стане враг на някого от другите двама. Сега се постави спрямо мен както ти харесва! Аз съм гост на джамикун. Техният враг е и мой враг. Ти идваш като кръвен отмъстител, значи като мой враг! Враждата те подтикна дори дотам, че да оскверните това място с копитата на конете си. Незабавно оправи нещата! Кръвното отмъщение лежи между мен и теб. Поискай кръв или кръвнина. Ние ще се ръководим според твоето искане и на свой ред ще искаме кръв или кръвнина. Пролятата от куршум кръв не е толкова скъпа, както кръвта, полепнала по камшика на твоя син. Отмъщение срещу отмъщение и пощада срещу пощада! Джемма на джамикуните е готова да преговаря, но не днес. Днес няма време за това. А що се отнася до мен, мога още сега, в този миг да ти кажа. Няма да разменя нито дума с теб за Езара ел А'вар, преди да си ми доказал, че това взаимно искане ще бъде мир завинаги изгладено. Сега свърших! Ще видя как ще постъпиш!

Извърнах се и излязох от храма. Спуснах се по стъпалата и тръгнах по един път между розите, който водеше до малка тревна площ. Там седнах. Стоенето ме беше уморило.

Над мен бяха надвиснали великолепно рози паскалех, чието ухание е „сладко като любовта и крепително като приятелството“, а помежду тях — големите, тъмночервени камбанки на фритиларията. Колко благ и мил бе създателят на това цветно царство! Можеше ли да

е същият, създал и човешкия свят? Или цветето е само за затова без грях, защото за него, което само дава, е невъзможно да прави разлика между За и Против, между Мое и Твое? А би ли могъл човекът да е като цветето! Как бе се изразил преди малко Устад, когато ми даде розата? Нима бе имал безмерното щастие да стигне толкова далеч в самоовладяването, че вече не познаваше собственото Аз? У мен се породило горещото желание да бъда веднъж толкова много, толкова тежко, толкова жестоко, толкова дълбоко оскърбен, че всеки, всеки друг да не може да го изтърпи и понесе. Но желязах тогава да имам безкористието и непоклатимото, сякаш човеконенавистничеството е само естествено необходимата сянка на Божията любов. Нека силлан, тези Сенки, спокойно се ровят в руините на Бабел за древни тухли и надписи, за тлеещи доказателства за човешки слабости, аз гледах от обгърнатия с ухание на рози Бейт-и-Ходех нагоре към прекрасния Алабастров шатър, а отдолу се възнасяше каменният глас: „До слънцето го издигни! Амин!“

След известно време станах, за да се върна отново в храма. Тръгнах към задната страна и срещнах по пътя много жени и деца, няколко от които ми казаха, че Тифл ме търсел. Накрая срещнах и самия него. Беше търчал навсякъде наоколо, без да ме намери.

— Ефенди, необходим си! — провикна се, преди да ме е достигнал.

— На кого? За какво? — осведомих се аз.

— На кръвния отмъстител. Каза, че имал да говори с теб.

— Но аз с него не. С него приключих. Къде е?

— Насядали са горе при края на гората. Помолиха Педехр да им позволи да гледат празника.

— Какво? Наистина ли? Та това означава победа за нас!

— Така каза и Педехр. Една победа, която дължим на теб. Той те моли да не отблъскваш кръвния отмъстител, защото можело наистина да е важно онова, което има да ти каже.

— Тогава ела!

Когато стигнахме до храмовата постройка, забелязах, че мъжете вече са я освободили. Бяха се върнали при близките си в парка. Това бе признак, че враждебността поне засега почива. От там, където конете бяха стъпкали розите, излязохме на моравата отзад. Тогава видях персите да седят в сянката на първите дървета на гората. Мултасим ме

забеляза, стана и тръгна надолу. Аз продължих бавно насреща му. Лицето му беше много сериозно, ала не враждебно. Но в очите имаше нещо дебнещо. Сега стояхме един пред друг.

— Пратих за теб — каза той.

— Научих — отговорих.

— Ти попречи на нашата работа. Аз отстъпих. Сега бих желал да знам дали съм постъпил правилно. Аз съм чувал за вас. Откъде, сигурно не знаеш, ако ли не, можеш да се досетиш. Твоята предпазливост често надминава всяка хитрост. Но лъжа ти никога не казваш. Така би е?

— Да.

— Ще излъжеш ли сега?

— Не. Защо ме питаш?

— Защото искам да знам от теб истината.

— Ако изобщо говоря, няма да чуеш нищо друго, освен нея.

— Дори ако това е в твоя най-голяма вреда? Ако може да ти коства живота?

— Дори тогава!

Много странен беше погледът, с който ме измери. Осмиваше ли ме вътрешно? Или в неговата душа бе затрептяла някаква добра страна?

— Вярвам ти — кимна. После продължи: — Искам да знам дали си ми приятел, или враг. Кажми!

— Аз не съм враг на никого. Не мразя злия човек, но зло в него не мога да обичам.

— Не това искам да знам. В държането ти преди малко към мен откровеност ли имаше, или хитрост?

— И едното, и другото.

— Имаш ли поздрав до мен?

— Да. Но той не беше поверен на мен, а на един друг. Случайно го узнах.

Това не бе лъжа, тъй като имах писмо, а едно писмо все пак съдържа нещо повече от един гол поздрав.

— Значи си се вмъкнал между мен и Езара ел А'вар?

— Да.

— Знае ли го той?

— Това няма да издам. Той самият може да ти го каже.

— Какво знаеш за него и мен?

— На този въпрос няма да отговоря.

— Наш съюзник ли си?

— Не.

— Значи противник? Трето няма. Искам да знам истината!

— Ще ти я кажа. Аз нямам нищо общо с вас. Но ако престъпите законите и засягате при това моята личност, ще си имате работа с мен. Ето защо ви съветвам да оставите мен и моите приятели на мира!

До момента се бях сдържал. Той също още се владееше, но очите му мятаха искри, а лицето му бе изкривено от ненавист. Сви юмруци.

— Значи... враг! — процеди.

— Да, щом ти така го наричаш... враг! — отговорих спокойно.

— Знаеш ли какво означава това за теб?

— Знам само колко е опасно за теб. Аз няма от какво да се страхувам.

— Да не би аз да съм нищо? Днес трябва ли да ти отстъпя. Трябва да се откажа. Иначе ще ме издадеш. Но ще настъпи друго време. И аз ще се погрижа много скоро да дойде. Тогава ще ти подиря сметка. Държиш ли все още на онова, което каза преди малко?

— Да.

— Че трябва да се помиря?

— Безусловно!

Тогава той протегна ръка към мен. Гласът му трепереше.

— Ето, вземи ръката ми. Това е ръката на най-върлия ти враг. Ти ме принуждаваш да се откажа от кръвното отмъщение срещу калхураните и джамикуните. Но аз няма да се откажа, ще го прехвърля върху теб. Приемаш ли го?

Стоеше пред мен като човек, който едва е в състояние вече да се владее. Аз улових ръката му и казах:

— Да. Приемам го.

— Следователно знаеш, че съм ти кръвен отмъстител?

— Да.

— Бъди тогава благословен от всички дяволи, които живеят в най-дълбокия пъкъл на Главния шейтан. Няма да ми се изплъзнеш!

— А ти бъди ръководен и воден от ангелите на себепознанието и Божието милосърдие. Този, който стои над всички хора, той стои и над теб. Колкото и да се отбраняваш, няма да му се изплъзнеш!

— Куче!

— Човече!

— Аз се изплювам пред теб. Излижи го! Ако не сега, то покъсно. Ще те принудя да го сториш!

Той се изплю пред краката ми, размаха юмрук, завъртя се и тръгна. Бях освободил шейха на калхураните Хафиз Арам и неговата жена от кръвното отмъщение. Но в замяна го бях поел върху себе си. Това обстоятелство обаче джамикуните не биваше да узнаят. Който е истински благодарен, той никога няма да заговори за благодарност!...

Представете си едно музикално семейство. Бащата свири първа цигулка, чичото — чело, единият син — втора цигулка, а другият — виола. Поканени са всички приятели. Квартетът ще изнесе концерт. Камерна музика. Дали от Моцарт, Хайдн или друг, хората не знаят. Но че ще чуят нещо красиво, добре обсъдено от четиримата артисти, са убедени. И се радват на насладата. Пристигат. Знаят, че са добре дошли. Настаняват се. Нотите лежат по пултовете. Инструментите са готови, вече настроени. Аудиторията също се намира в онова настроение, което посреща с обич и вникване успеха. Четиримата се появяват. Заемат местата си. Посягат към инструментите. През помещението преминава шум от леко побутвани столове; тук късо, изпълнено с очакване покашляне, там шумолене от удобно разполагаща се коприна. После дълбока тишина. Сега! Лъковете докосват струните. Прозвучават първите тактове. Очакването преминава във видимо внимание. Хората слушат.

В този миг вратата рязко се отваря. Един враг на семейството нахълтва шумно, безцеремонно, незван. Заявява, че има намерение да заведе наказателен процес срещу фамилията, и по неблагоприятен начин запознава присъстващите с обвинението. Те го прекъсват. Отнемат му думата. Казват му, че не е прав и че тук не му е нито мястото, нито времето за такива неща. Събрали са се за естетическа наслада, а не да се занимават с *ius criminale*^[3].

Тогава той решава да слуша заедно с тях, взима си стол и сяда.

Трябва ли слушателите силом да сложат край на неприятната сцена? Да го изхвърлят? Не! Решават да не го закачат и парчето започва отново. Но в какво настроение се намират сега хората? Ще замират ли така удовлетворително удряните акорди в душата, сърцето, вътрешния мир, както са били очаквани преди това с радост.

Това е една картина. Поднасям я, за да стане понятно, че и струните на нашата душевност, докоснати преди туй от камбанния звън, бяха доведени до пълно мълчание от грубите мисли за кръвното отмъщение. Дали щяха да прозвучат отново така непринудено и чисто, бе много съмнително...

Докато говорех с Мултасим, Тифл беше отишъл до храма. Когато се върнах сега там, той беше донесъл от моето място една възглавница и я сложил при едната от двете колони на задния изход. Ходи-и-джуна беше там. Видях, че има нещо да ми каже.

— Ние не бива да се безпокоим, ефенди — извини се той. — Но те моля на първо време да останеш за кратко тук. Това е най-доброто място да чуеш как звучи, когато всички ветрове дойдат за молитва. В твоя ъгъл там ще те смущават арфите.

След това отиде до средата на храма, където лежеше една арфа. При едната ъглова колона стоеше Шакара, която държеше своята пред себе си. Това ме накара да погледна и към другите три ъгъла. Те бяха по съвсем същия начин заети от джамикуни. При главния вход Устад и Педехр седяха един срещу друг. От двете им страни седеше Джемма. Около постройката бяха застанали жителите и жителките на дуара. Беше „тихо като в църква“, както се казва.

Устад даде знак с ръка. Ходи-и-джуна взе няколко встъпителни акорда, за да даде такт. После отново предишната тишина. Предчувствах какво ще последва и затворих очи.

Къде се е породил плъхът при Изначалието? В Божията мисъл! Безкрайно меко, сякаш един слънчев лъч шепти с тиха нежност на друг, се преобрази сега тази мисъл в първия тон. Това бе един неделим и все пак не един-единствен тон. Звучеше нито високо, нито ниско и все пак звучеше. Можеше ли да се измери по трептенията? Не! Та нали земната мярка е само полумярка. Тя винаги се заблуждава! В този пръв, единствен тон лежах в скрит унисон, както лъчите в светлината, всички неизброими звуци на времето и вечността. Така звучеше той тихо, тихо, недокоснат още от творческата воля, сякаш за самия себе си не предугаждаше. Но ето че внезапно се разтвори — както Създателя някога, преди съществуването на слънцата, изпробвал светлината, като пуснал всички лъчи да проблеснат по всемира и после отново ги призовал при себе си във всички хармонии, които е имало и ще има,

разпратил ги с проблясък във всички посоки и мигом ги съединил отново в себе си...

И сега нещо в него започна да се движи. Всичко, което беше показал в този проблясък в безмерно обилие, сега започна бавно, едно от друго, едно с друго, хармонично да развива. Тонът се делеше и все пак оставаше неразделен. Отдаваше се на хиляди други тонове и все пак не преставаше да бъде какъвто беше. Появя полъх и го залюля нагоре-надолу, сякаш бленуваше заедно с него. Тогава блянът роди първия интервал, който последваха, неизбежно сродени с него, другите. Те се обгръщаха, съединяваха в тоника и се понасяха надолу към земния рай, за да се разтворят, когато човек помислеше за отвъдното блаженство, отново в него, придавайки на гласовете на тази земя звуците на небето.

А как звучеше такава небесна музика? Ветровете го казват. Те слушат навсякъде. И където може да се чуе благочестив, свещен тон, те го поемат, за да го отнеса при голямата хармония, която се възнася молитвено нагоре и се връща като възхвала и благодарност при Този, от чиято уста някога е прозвучала като първи тон.

Арфите млъкнаха. Аз отново отворих очи. Четирите артистки оставиха настрана инструментите. Ходи-и-джуна се позабави да го стори. Погледна колебливо към мен. Тогава аз станах, отидох при него и следвайки сърдечния порив, му дадох моята роза.

— Тя е от Устад — казах. — Аз съм толкова беден пред теб. Нямам нищо по-добро.

— Ти ме засрамваш! — отвърна той. — Аз уча само на това, което съм възприел. А и това, че мога да го възпроизведа, го дължа не на себе си. Вземи сега моята роза. Моля те!

Той ми я подаде.

Жестът беше толкова естествен, толкова човешки мил, че ме покърти.

— Прати ми във твоите ученички, за да откъсна и на тях по една — помолих го аз.

След това излязох. Момичетата дойдоха. Розите принадлежаха не на мен, а на тях, но видях по лицата им, че съм намерил верния начин да им благодаря.

Тифл ме чакаше, за да ми каже, че сега отново мога да отида, ако искам, на моето място. Направих го, изпълнен с очакване, какво ще

последва сега. Нищо обикновено, в това бях убеден! Този учител по пеене притежаваше повече от онова, което наричаме талант!

Сега вътре влязоха известен брой джамикун с жени и момичета. Застанаха по средата, за да пеят без съпровод. Ходи-и-джуна не беше при тях. Песента беше за три гласа. Текстът гласеше:

*При теб идвам на слънцето в светлината
и нека за мен цъфтят твоите рози.
В смирение дълбоко лежи долината
от утринните до вечерните зали.
От тихите води гледам на езерото
планината Божия да се изкачва
и на мен ще се покаже днес небето,
където на колони неговият дом почива.*

*При теб идвам на слънцето в светлината,
говори Бог и ек на земята спуска.
Звънят камбаните над долината,
а планините мощно отразяват ека.
Разцъфни, сърце, на розата подобно
в която всички ухания са сбрани.
За теб приближава царството небесно,
разцъфни и го посрещни с дъх уханни!*

По този текст не може да се каже нищо, нито дума. Та нали той самият говори! За какво? За една среща в Бейт-и-Ходех. Сега разбрах думите на Устад, когато ми даде розата. Но тоналността! Песен ли бе това, или говор? Напевен говор или говорно пеене? В никой случай нямам предвид речитатив. С него това нямаше и най-далечна прилика. Нашето пеене е изкуство; това беше природа. От нашата хармония всеки акорд може да се отдели; тук това бе невъзможност. В пеенето при нас мелодията се поддържа от един отделен глас, другите дават съпровода; тук всичко беше мелодия, всеки глас, но и всеки един хармонично поддържан от другите. Беше трудно, много трудно, но звучеше изключително естествено, непринудено, някак от само себе си. Не се долавяше и намерение за образуване на определен акорд, за

слизане от септа в секста. Всичко, което знаех за композицията, тук беше равно на нула!

Но какво въздействие! За мен и джамикуните в това отношение няма да говоря, ала песента беше привлякла насам всички персийци от крайнината на гората. Те бяха оставили горе конете и насядали отзад при колоните. От поведението им можеше да се види какво впечатление им е направила песента. Докато говореха помежду си, физиономиите и погледите им ясно изразяваха желанието песента да продължи.

И то се изпълни. Предишните певци се бяха отдалечили. Сега дойдоха четирима мъже и четири жени, значи осем души. У нас това се нарича двоен квартет. Онова, което запяха, звучеше изключително сериозно.

Думите гласяха:

*Коленичим ние тук пред твоя лик
и в дух от духа, а не в прах от праха
молим виделината на твоя светлик;
в мрака да остане вярата на греха.
Всички ние твои сме. Ти си Отца.
В светлината нека сме твои деца!*

*Думата любов лежи в твоите творения,
но за човека остава неразбрана.
И дори да изпише хиляди писания,
няма да е пак обичана, а мразена.
Всички ние твои сме. Ти си Отца.
В любовта нека сме ние твои деца!*

*Във вечен мир кръжат твоите звезди.
Зракът техен цялата земя облива.
Към поучение този зрак я води
и най-сетне става тя човеколюбива.
Всички ние твои сме. Ти си Отца.
В мира нека сме твои деца!*

Това беше молитва! И как само бе изпята! И не по някоя стара, добре позната мелодия, към която може да се съчини всякакъв друг текст. Тук звуците се молеха по-ясно от думите. Персите все пак бяха хора, които не можеха толкова лесно да бъдат надвити с думи. Но когато последният тон отзвуча насреща към заслушаните планини, където пастирите стояха смирено при своите стада, видях дванайсетте глави да се свеждат ниско и мина дълго време, преди да могат да се видят отново лицата им. Думите често достигат само до ухото. Толкова дълбоко ли бяха проникнали в тях тоновете, на молената „виделина“ да ги е довела до познанието, че никой не бива да се величае с истинската любов, ако не зачита мира на ближния? Тогава щеше да е чудо, ако стремящите се към сърцето небесни звуци не бяха действали на другите тук, при Бейт-и-Ходех на джамикуните, с добре обмислените думи и добре премерените рими!

Сега при мен дойде Тифл и каза, подсмивайки се хитро:

— Ефенди, дойде времето, когато човек трябва да яде... ако, разбира се, има какво.

— Само че аз нямам нищо! — оплаках се.

— Оо, имаш повече от мен! Сливи!

— Къде са?

— В най-красивото кътме на гората. Мястото е отредено само за един и аз те моля днес да бъдеш там негов гост.

— Къде е той?

— Ще видиш.

— Но не съм ли твърде слаб за катерене?

— Мястото не е далеч оттук. А и по път можеш да си почиваш колкото често искаш.

— Тогава да вървим!

При изкачването към гората трябваше да мина край персите. Бастунът ми облекчаваше пътя, но въпреки това трябваше да спра при периферията на гората. Оттук можех да обгърна с поглед целия парк, по чиито виещи се алеи тесните човешки потоци пулсираха като през розови артерии. Устад и Педехр бяха още в храма. Който търсеше сянка, се изкачваше до гората. Навсякъде сияеха приятелски лица. Прозвучаваха весели смехове. Тук и там се разнасяха откъси от малки песнички. Жадни за песен „безкрили чучулиги“ бързаха да настроят своите гърла.

— Хората не бива още сега да пеят — обясни ми Детето. — О, ефенди, ние имаме много хубави песни! За деца, за младежи, за девойки и също за възрастни.

— Ти също ли пееш?

Той изпъчи гърди, изпъна ръст и отговори:

— Като запая, ги карам всички, всички да занемаят! Искаш ли да чуеш?

— Да.

— В такъв случай ще те помоля да почакаш. Сега още не бива.

— Защо?

— Толкова скоро след сериозното песнопение Устад не обича любовни песни. — Любовни песни? Тифл, Тифл! Какво чувам!

Добрятък не ме разбра. Почти се засрамах, дето бях изрекъл този шеговит упрек. Виждате, критиката на добрите нрави може дори на шега да се стовари върху обвинителя, вместо върху мнимия престъпник. Колко опасно може тя да се обърне на сериозност!

Продължихме нагоре през гората. Между високите дървета водеше път. Очевидно беше малко употребяван страничен път.

— Тук върви само той — каза Тифл.

— Кой?

— Той! Трябва да отгатнеш!

Сега, разбира се, отгатнах — Устад. След известно време стигнахме до едно разчистено преди много години място, по средата на което растеше голяма, ширококлонеста круша. Беше отрупана с прекрасни зрели плодове. Високите горски дървета я закриляха. Иначе нямаше да израсне до тази височина.

Под нея стоеше — удивително! — една добре подредена маса. Дървен плот върху забити в земята крака, не ниска, като ориенталските. Пред нея две високи пейки, на които човек можеше да седне съвсем по европейски. Беше застлана с бяла покривка, върху която ме чакаха купи и чинии от бял порцелан, както и бутилка вино със стъклена чаша. Имаше студена кухня, изискано и чисто разпределена.

И кой стоеше при тези чудесии? В цялата си блестящо бяла чистота? Сияеща от гордост и радост? С любвеобвилни очички и цъфтящи румени бузки? Естествено Пекала, Чудесната, днес моята истинска „весталка“!

— Бъди добре дошъл, ефенди! — провикна се тя насреща ми. — За теб съм сервирала тук. Има и сливи. Тифл ти ги набра. Устад му нареди.

Подадох ѝ ръка.

— Колко си добра, Пекала! — казах.

— Човек трябва винаги да е добър, нали това му е задължени. И това трябва да му доставя удоволствие! Той изобщо не бива да иска да е друг! А вас, ефенди, желаем да направим истински, истински щастливи! На вас бихме желали да покажем най-голямата любов, на която сме способни!

— Защо точно на нас? Съществуват толкова много хора, а любовта е една за всички!

— Така казва и Устад, точно така. Но вие ни облекчавате толкова много, а други ни затрудняват. А какво ще кажеш за тази маса, ефенди?

Тя опря ръце на хълбоците и ме погледна, сякаш имах да се дивя на нещо напълно непонятно.

— Прекрасна! — отговорих.

— Да, наистина е прекрасна! Виждаш ли този чудесен фаафури такъмъ^[4]?

— Да. Бял като пресен сняг!

— Зелената шарап бардаъ^[5]?

— Досуц като смарагд!

— А тази софра бежи^[6] с десен на цветя?

— Много красива! Сигурно ти си я гладила?

— Да. Но тук нямаме ютю^[7]. Нагорещих един сатър и сложих хартия. Така стана. Знаеш, една туркиня винаги знае как да си помогне!

— Колко жалко, че аз не съм!

— Не се вайкай, ефенди! На теб и така ти сече доста акъла. Не всеки може да бъде туркиня. Трябва да има и други народи! А виждаш ли също този йемек такъмъ^[8] с излъсканите до блясък дръжки? Правилно ли съм го сложила?

— Да, защото ми е удобен за вземане. Но най-изискано е, ако ножът лежи отдясно, а вилицата — отляво.

Не исках да я обвинявам в грешка, затова се изразих по този начин. Тя обаче бързо размени приборите и каза:

— За мен ти си най-изисканият и мисля, че и ти ме считаш за изискана прислужница. Та нека не го правим като за обикновени люде, а изискано. Забеляза ли и тапа чекмее^[9]? Виждаш, имаме всичко. Нали не е нужно да отваряш шишето по начина, както го направи Тифл навремето, като избиваше гърлата. Тогава хич няма да е чудно, ако човек се напие!

Това разсъждение насочи вниманието ѝ към Детето. Тя се обърна към него и каза:

— Аз самата ще обслужвам ефендите. Ти можеш да си вървиш!

Той направи две крачки, но спря.

— Ее, защо не си тръгваш? — попита тя.

— Защото и аз бих искал малко да погледам.

— Какво?

— Покривката, порцелана и всички онези неща по масата.

— Зяпай ги после!

— И също как ефендите седи и яде по франкски.

— Това би го смуцавало!

— И как красиво и изискано го обслужваш, след като преди туй всичко така отлично си подготвила.

Тази похвала мигом промени настроението ѝ към него.

— Тогава остани — каза. — Качи се на дървото и набери най-хубавите плодове!

Той беше в миг горе.

— Това са армутлар^[10], ефенди — поучи ме тя.

— Така мисля и аз — изразих съгласие с нея.

— Те се казват гулаб-и-шахи^[11] — поправи Тифл от дървото, назовавайки сорта.

— Ядеш ли ги и като армустан компостоси^[12], ефенди? — продължи да пита тя.

— Когато има пресни плодове, човек трябва да ги яде пресни. Но аз ги обичам и варени.

— Ще получиш и двете неща: пресни круши и сладък компосто^[13]. А сега седни и се храни! Но да изядеш всичко! Ти трябва отново да се закръглиш — като мен! Трябва да добиеш червени, пълни бузи — като моите!

— Благодаря, мила Пекала!

— Благодарни ми не сега, а сетне, когато ги имаш! Аз съм те виждала само такъв, какъвто те е направила болестта — неимоверно мършав и с хлътнали бузи. А сега искам да станеш отново такъв, какъвто подобава и е редно за един ефенди от Елман. Позволи да ти предложи за образец моята фигура, чиято пълнота трябва да се стремиш да достигнеш и по възможност да надминеш! Едно от най-големите достойнства на нас турците е, че предлагаме на душата си възможно по-обемисто тяло. Така тя има място! Така може да се движи и мърда! Така не се чувства притеснена и може дори да се разхожда, ако поиска. Но ако бъде притисната между кожа и кости, както при теб сега, тогава възниква една от онези нещастни, смачкани души, на които човек не може да се сърди, че по време на земния живот непрестанно знаят само да се сопкат и мърморят. Напротив, един благообразен, пълен мъж винаги има добро настроение и доволна усмивка на устните. Това го знам съвсем точно. Виждам го по себе си!

— Ти имаш много задълбочен ум, скъпа Пекала!

— Нали? Кажеш-речи една къзфейлесуф^[14]! Ама и ти трябва вече да си видял, че съм свикнала много да размишлявам. Мога да го правя, защото моята душа има мегдан за обилни размишления. Тук няма нищо за чудене. А сега яж! И ми позволи още един въпрос, на който въпреки всички размишления не мога да си отговоря! Да не би тук да е необходима и една по-малка маса? — Не.

— Не? Но тогава за какво е другата, по-малка покривка?

— Къде?

— Тук.

Тя бръкна във вътрешния джоб на дрехата си и извади една бяла салфетка.

Взех я от ръката ѝ и я разгърнах. Нямах монограм, но бе поръбена със ситни, нежни бодове.

Лицето ми направи силно впечатление на готвачката, докато разглеждах това ленено парче.

— Ти се учудваш, ефенди? — каза. — Удивен си? Даже много?

— Да — отговорих. — Такова нещо тук никога не бих търсил!

— Не? Това ме радва, защото то трябва значи да е много изискано!

— Това е пешкир. Казват му още печете^[15].

— Не ми е известно. За какво служи?

— За да пази дрехата при хранене. Ако човек разлее нещо или се покапе, печете ще го поеме. Който се храни внимателно, може да я слага само ето така. А който яде некрасиво, втиква ъгълчето ето тук горе. Та значи по печете си личи какъв е хранещият се. Погледни!

Демонстрирах ѝ.

Тя плесна звънливо с ръце и извика запленено:

— Как ми харесва! Това е изискано, наистина изискано! Знаеш ли, аз ще направя една за нашия Тифл, ако поведението му ме задоволи!

— Две! — обади се споменатият от дървото.

— Защо? Попита тя нагоре.

— И за теб една, ако и аз няма за какво да се оплаквам от теб!

— Искане ми се да знам за какво ли би могъл да се оплакваш от мен! Аз те нося на ръце и ти чета всяко желание по очите. Затова продължавай да береш и остави печете да си бъде печете!

По време на тази малка словесна фехтовка бях сгънал и оставил настрана печете. Забелязвайки това сега, Пекала попита учудено:

— Ти не я вземаш? Защо? Моля те!

Тя я взе от масата и отново ми я подаде. Но аз отклоних ръката ѝ.

— Не, добра ми Пекала! Аз искам да се храня с тази кърпа, този порцелан, ножа и вилицата, защото иначе ще те натъжа... а може би и някой друг. Но онова, което не е безусловно необходимо, няма да докосна.

— Ами кажи защо?

— Ти вероятно не подозираш, но тези неща, освен за този друг, са наистина неприкосновени. Предполагам, че той ги смята за изключително ценни, та дори за свещени.

Тя ме погледна замислено, пристъпи съвсем близо до мен и каза:

— Това сигурно е вярно. Ще ти съобщя нещо, защото не ми е забранено да говоря по този въпрос. Тези и още няколко други неща се съхраняват добре в една малка ракла. Има един ден, един-единствен ден през годината, в който Устад отключва тази ракла. Тогава си застила със собствената ръка една маса — точно така, както го направих аз тук. Аз лично му нося ястията горе. Виждам един франкски стол да стои пред една франкска маса, но Устад още не седи. Той стои със склучени ръце до прозореца и гледа втренчено, сякаш вътрешно се моли, насреща към нашия любим Бейт-и-Ходех. В този

ден той носи една съвсем стара власеница, която също лежи в раклата и има отзад една башлък^[16]. Около кръста препасва едно също такава старо въже, а на врата си окачва една бисерна огърлица с някаква малка картинка. Каква е, не знам. Храни се едва след като съм си тръгнала. В този ден той е още по-сериозен и тих, отколкото във всяко друго време. Никой не бива да го смущава освен аз, когато му нося яденето. Но рано, на заранта, слиза и раздава на всички живеещи във Високата къща малки приятелски подаръци, които е изготвил през годината със собствените си ръце. Схващаш ли го?

— Ако можеш да ми назовеш деня, възможно е да разбера.

— Аз много добре съм го запомнила и ми е много лесно да не го забравя, защото това е рожденият ми ден.

— Може би също и неговият?

— О, не. Това знам със сигурност.

— Откъде?

— Той самият ми го каза. Досега съм мълчала по този въпрос, понеже звучеше така особено, така тайнствено. На теб обаче бих желала да го разкажа, точно на теб.

— Защо точно на мен, мила Пекала?

— Защото днес той отвори за теб онази ракла, която счита за толкова свята. Повика ме. Беше приготвил всички тези неща и ми ги предаде с указанията да те обслужа тук с тях, но да не бъдат докосвани от никого, най-много от „нашето дете“. И аз така направих. Никой не ги е видял.

— Иначе нещо друго каза ли?

— Да. Почти същото, което ми каза навремето. Ще ти разкажа. Тифл, слез от дървото! Сложи тук крушите и хващай пътя! Никой не бива да ни безпокои.

Той веднага се подчини, защото беше чул всичко и съзнаваше защо го отправят. След като бе тръгнал, тя започна да разказва:

— Беше в същия ден. Устад ме беше дарил по-богато от другите, понеже знаеше, че имам рожден ден. Когато се свечери, аз се качих горе при него, за да прибера остатъците от храните. Ти сигурно си видял, че пред неговите покои има една шахнишин^[17]. Там той седеше на франкския стол, което иначе никога не прави, и четеше някаква книга, макар почти да се бе мръкнало. Като ме чу, влезе да запали свещта. Аз много се зарадвах и още веднъж му изказах благодарност за

днешните подаръци. Тогава той ме погледна някак от височина при мъждивата светлина на малката свещ, сложи ръка на главата ми и заговори:

„Един дава, друг взема. Един умира, друг се ражда. Ако знаеха само хората, че всеки рожден ден е същевременно и ден на умирането. Моят смъртен ден беше днес!“

Тя замълча, поизвърна се и посегна с ръка към очите. Когато се обърнах, видях влага в очите ѝ. После продължи:

— Не знам как стана, но заплаках, като чух тези думи. А той ги повтори още веднъж, сякаш никога да не ги забравя:

„Един дава, друг взема. Един умира, друг се ражда. Ако знаеха само хората, че всеки рожден ден е ден на умирането! Моят смъртен ден беше днес!“

Добрата Пекала с мъка доведе до края това повторение. Сега вдигна края на воала, за да скрие лицето си, и заплака, тихо похлипвайки. Как ли стана, че и моите очи овлажняха? Има думи, без значение кога и къде ще бъдат изговорени, — които толкова дълбоко засягат сърцето на чувствителния човек, че не може да избегне въздействието им.

— Много добре си го запомнила, мила Пекала — казах, за да отклоня вниманието ѝ от болката.

Тя избърса сълзите, спусна отново воала и отговори:

— После аз се спрях пред вратата му и научих думите наизуст, та никога да не ги забравя.

— Това ли беше всичко, което той каза?

— Всичко! Но не е ли било достатъчно, повече от достатъчно, ефенди? Не е ли ужасно за човека да знае в кой ден ще умре?

— И още по-различно е, ако знае, че е умрял!

— Това е невъзможно. Нима може да живее и все пак да знае, че е мъртъв? Но че има хора, които отнапред знаят своя смъртен ден, често съм чувала.

— Никой не може да го знае, нито един-едничък, освен ако не иска да стане самоубиец. Бог си е запазил предопределението на този ден и взема решението в своята доброта или своята справедливост.

— Но нали Устад знае своя!

— Не, и той не го знае!

— Не чу ли току-що собствените му думи?

— Ти ги тълкуваш погрешно. Бъркаш думичката „беше“ с думичката „е“.

— Не те разбирам, ефенди.

— Размисли и си припомни точно! „Моят смъртен ден беше днес!“ ли каза, или „Моят смъртен ден е днес!“ Беше или е? Много зависи от това.

— Знам го. Той каза: „беше днес“.

— Значи е имал предвид не една бъдеща, а вече минала смърт. Това е една дълбока, дълбока дума от негова страна и аз не се учудвам, че се заблуждаваш в нейното значение.

— Значи е имал предвид, че вече е умрял?

— Да.

— Тогава неговите думи са една загадка.

— Действително.

— Кой може да я реши? Аз не!

— Аз също не. Никой друг освен него не може да я реши. За когото смъртта или по-точно умирането е загадка, за него истинският смъртен ден, действителното време на умирането толкова повече остава скрито. Малко са, много малко са хората, които знаят защо и къде, как и кога умира човек. Той може телесно да живее, а пък духовно или душевно да е мъртъв. И както едното е възможно, така и другото. Също Иса Бен Мариам, когото наричаме Спасителя, изисква от човека отново да се роди. Но кой трябва да умре? Библията отговаря: „старият адам (човек)“. Та виждаш, че християнската религия изисква едно умиране и едно раждане в настоящия живот. Тук се крие един от различните начини да бъде разрешена загадката на Устад. За него тя отдавна вече не е загадка. Защото който знае, че е умрял, той вече гледа не през измамен сумрак, а пред очите му се простира яркият слънчев ден с цялата си блажена яснота.

Бях седнал до масата и посегнал към ножа и вилицата. В този миг в края на поляната прозвуча гласът на „нашето дете“:

— Устад идва. Аз се отдръпвам.

Оттегли се зад дърветата. Аз поисках да стана, но Пекала ме помоли:

— Прави се, че не знаеш! Той сигурно ще се зарадва, като те види да ядеш.

И аз започнах да се пресягам. Тифл сигурно го беше видял още отдалеч, защото мина доста време, преди да се появи. Сега, когато стъпи на поляната, естествено оставих приборите настрана. Така, както той в момента, е крачел навремето бавно и Авраам из дъбравите на долината Мамре. И неговите гости са гледали към него с такова благоговение, каквото сега аз чувствах, когато този патриарх на кюрдите приближаваше към мен. С очите му гледаше душевната доброта. Прииска ми се да обвия ръце около него и да му кажа, никога, никога няма да го забравя. Понечих да заговоря и му благодаря. Той разбра и с леко движение на ръката ме възпря. Погледът му прелетя по масата и се прикова върху неизползваната салфетка. После ме погледна мило. Беше прозрял намерението ми.

— Една благословена ръка поръби за мен тази кърпа за ядене с много бодове — каза. — Подари ми я в деня, в който умрях. Оттогава я вземам в ръце всяка година, когато правя мълчаливия възпоминателен обяд на собствената си смърт. Защо е покрита днес същата маса за теб? Аз те обикнах и те опознах. Ти си същият, какъвто бях някога аз, в онова време, когато все още бродех търсещо. У теб живее духът, който навремето ме подвеждаше да го считам за духа на всемира. А пък той е само духът на клетата майка земя, който занася своите хора, че бил Всемогъщия, създал единствено за тях цялото всеобхватно небе. И ти ще бъдеш смъкнат като мен от това небе, което не принадлежи нито на него, нито на теб, ако продължиш да го следваш. Ще лежиш там долу, както аз лежах някога на земята — една запустяла Божия нива, по която трябва да мине лемежът на смъртта, за да я подготви за сеяча, наричан Болката на земята. Тогава плугът ще изскубне от твоето сърце онова, което този земен дух е посадил. И когато остави последната, най-дълбока бразда и изтръгне от сърцето ти най-здравия корен, се приготви. Наближава твоят... смъртен ден!

Очите му вече не почиваха върху мен. Беше ги зареял надалеч в далнините, сякаш виждаше там всичко онова, което говореше. Сега вдигна поглед към върхарите на дърветата, чиито клони и иглички потрепваха в позлатата на слънчевите лъчи. Мека светлина, хвърлена сякаш от облъхнат в розово глобус, обля неговото лице.

— Тогава идва сеячът и дава на браздите нов живот — продължи той. — Ще трябва да го изтръпиш, както го изтръпах и аз. От раната боли, щипците оставят рани. Но ти не бива да им обръщаш внимание.

И колкото са, от всяка ще покара кълн и ще се раззелени радостно към небето, за да се превърне келемясалата Божия нива в богато жътвено поле. Моята се намира в дивия Кюрдистан, обградена от врагове, които ме мразят и ми завиждат! Планините ми доставят самота. Те са моята непоклатима закрила. А къде, питаш се, се намира твоята?!

Сега сведе поглед с усмивка към лицето ми. Ръката му лежеше върху главата ми и се плъзна леко, почти нежно по бузата. После продължи:

— Къде се намира? Ти не знаеш и все пак аз го научих от теб. Стоях край постелята ти. Нямаше никой освен мен и моите двама болни. Ти лежеше в безсъзнание, но разговаряше със себе си. Тогава те опознах. Слуша теб, наистина, но също и духа, който някога беше мой. Звучаха мили думи, думите на твоята душа. Ти вероятно не подозираш колко е могъща душата! Тя ще надвие духа, както някога го надви моята. Каквото ти казвам, все едно ти го казва тя! Твоето жътвено поле лежи далеч от тази моя страна. То е друго, не моето. Виждам долини, виждам и планини. И ти като мен ненавиждаш равното. Затова направи като мен. Потърси закрила в планините и никога не се спускай в равнината, по която се издигат тъмните шатри на твоите врагове. Отдалечи се като мен във възвишена самота и когато някой противник приближи, бъди ням, какъвто бях днес аз към моите врагове. За теб също ще живее един Педехр, който с удоволствие ще се нагърбва с освобождаването на празника от мръсотията на делника!

Сега посегна към салфетката, подаде ми я и каза:

— Ти мислиш деликатно. Благодаря ти. Но бъди ми гост в моя смъртен ден! Вземи спокойно тази кърпа! За мен тя е голяма светиня. Тя ми я даде, тя стоеше до страната ми, когато умирах. Последната, най-дълбока бразда мина през мен. Тогава се изправих и се възбунтувах. Не исках да се подчиня на страданията. Но тя им каза една велика дума, една толкова голяма дума, че обхваща целия свят. И аз рухнах отново, за да изчезна изцяло в моята дребнавост. А когато отидох сетне, след дълго, дълго време да ѝ благодаря като възкръснал, каза, тя трябвало да ми благодари, защото в мен възкръсвала за втори път. Дали ще можеш да отгатнеш името ѝ? То и за твоето сърце е станало скъпо.

— Нашата Марах Дуримех!

Името буквално излетя от устата ми. Та нали не би могла да бъде никоя друга!

— Да, тя, единствената! — каза той. — Представи си, че тя седи тук до тебе и ти разказва за някого, на когото не било спестено нищо от злините на земята и който единствено с мълчание извоювал онази победа, с която човек надвива не само врага, а и самия себе си. Запомни добре. Твоят най-голям враг си ти. Около него се събират всички останали, докато е жив. Той е този, който трябва да падне в смъртния ти час! И тогава за онзи, освободения от теб и започнал нов живот, ще има само хора, в най-лошия случай достойни за окайване глупци, но врагове, врагове никога!

След това сложи ръка на гърдите ми и заговори с топъл, умолителен тон:

— Остави сърцето си да бие така спокойно, както бие моето! Ако поиска да протестира, накарай го да замълчи! Гледай на хората така, сякаш си вече умрял и не можеш да бъдеш повече достигнат от тях! От всичко онова, което си и което имаш, не принадлежи нищо, нищо освен единствено любовта!

И си тръгна. Какъв човек! Такива характери могат да съзряват навярно само в уединението на планините! Но за щастие планини има навсякъде. Защо трябва да има само географски възвишения? Няма ли и други Алпи, на които човек може да си построи една Висока къща и да съгради един Бейт-и-Ходех? Не говори ли за такива планини и Светото писание? Не казва ли и псалмописецът, че от тях ще дойде помощта? За такива планини навярно съм си мислил преди години, когато наред с пътните впечатления съм записал в бележника си и следните редове:

*Вече равното зад мен отстъпва,
започват площите да се изкачват.
Така те сърцето доближава, Йехова,
зад него кога съмненията мълчат.*

*Там на хоризонта ми се струва
върхове да очертава планината.
Така пречиства, бистри се и сгрява,*

до небето кога приближи душата.

*Нагоре, нагоре! Без почивка да взема.
Не искам долу да остана и се лиша
моята благочестива, блажена поема
в зарите на Алпите да напиша.*

*И после тайно, тихо ще я скрия
в малка църква. И ако Бог реши,
може би ще донесе благословия
на оногоз, който нявга я намери!*

Когато Устад дойде, нашата добра Пекала скромно се бе оттеглила от масата. Сега, след като си бе тръгнал, тя се върна да си върши работата. В действителност не беше се отдръпнала на голямо разстояние и поради това бе дочула нещо от разговора. Пролича си от въпроса, който ми зададе:

— Нали имах право за смъртния ден, ефенди? Той и с теб говори за него.

— Да. Но ти сигурно ще ми изпълниш една молба, мила Пекала.

— С най-голямо удоволствие! Каква?

— Не мисли твърде често и прекалено много за твоя смъртен ден! И си мълчи за това, което си доловила тук! Когато човек говори за нещо, трябва да го е разбрал.

— Аз действително не го разбрах. Беше прекалено трудно за мен.

— Макар че се нарече къзфейлесуф? — пошегувах се аз.

— Аз съм си такава. Но всеки човек си има собствена фейлесуфлук^[18], която другият не схваща. Моята вирее в кухнята и всеки ден ми казва, че всички хора трябва да ядат. Затова си седни пак и ми достави радостта да видя как ти се услажда!

— Сега точно няма да стане така, както желаш. Аз те моля да имаш още известно време търпение.

— Защо, ефенди? Да не би изобщо да не искаш да ядеш?

— Не веднага. Бих желал да поразмишлявам. Иди с твоя Тифл да се поразходиш един час и после ела!

— Колко жалко! Точно това е то, което моята фейлесуфлук не може да проумее! Когато учени мъже яхнат седлото на своя дух, за да препуснат в галоп из неговото царство, те го оставят да гладува. Казват, не можели да ядат, докато мислят. Какви ли сокове ще може да прави той тогава с тях! Давай му зоб, ефенди, много зоб! Направиш ли го, веднага ще узнаеш какво разбирам аз, вашата Пекала, под размисъл! Какво ще стане с теб? Душата ти няма място, духът ти мизерува, а тялото гладува. Че ти така ще загинеш! За какво съм всъщност аз с голямата красива кухня? Ами само затова, че всичко, което правя, да бъде изядено! Но нека не се карам, тъй като виждам, че ти причинявам болка. Тръгвам!

Причинявала ми болка? Разбира се, че не! Тя погрешно изтълкува усилията ми да потисна смеха. Извървя само броени крачки, спря, погледна към земята, върна се пак, приближавайки непосредствено до мен, и каза полугласно, та намиращият се сега отново на поляната Тифл да не чуе:

— Знаеш ли какво си мисля за нашия Устад? Докато приказваше с теб, ми дойде в главата.

— Какво?

— Над него тегне някаква тайна и аз открих нещо от нея. Той може всичко, знае всичко. Познава целия Изток и навярно също много от Запада. Има много, много книги на западно четмо. Мисля, че порано е бил там, за да усвои всичко, което човек може да научи там. Там се е хранил също на такива маси като тази тук. Върнал се е в родината. Тогава нещо е умряло в него, защото това трябва да има предвид, когато говори за своята смърт. Приборите тук са един спомен за този негов покойник и ето защо ги съхранява така свято и ги вади при всеки смъртен ден. Какво ще ми кажеш? Дали съм права, а?

— Пекала, ти имаш умна главица!

— Нищо повече? Това аз отдавна си го знам! Но ме радва, че и ти си го разбрал. А сега наистина тръгвам!

И наистина тръгна. Тифл с нея. Останах сам.

Над мен запърха персийска ишпинос^[19].

Скачаше от клон на клон, все по-ниско. Подхвърлих ѝ трошици и тя пристигна на масата да ги изкълве. Светлите ѝ очи бяха отправени без страх към мен. Защо така нареченото неразумно създание бива привличано от добротата? Защо само човекът се присмива на този,

който безкористно обича всички? Или това изобщо не е човекът, а само човешкият дух, рафинираната част на „венеца на природата“? Колко са щастливи тогава нисшите създания, за които се твърди, че не притежават „дух“! Какво всъщност разбира социалното животно, наречено човек, под „любов“? Ако ненавистниците се струпат, за да се сблъскат лига срещу лига, вероизповедание срещу вероизповедание, фракция срещу фракция, то и те ще твърдят, че ги свързва любов. Но любов, която може да мрази, просто няма! По съвсем същия начин като отделните индивиди си разменят мили и омразни погледи и народите. Който обаче носи или е носил истинската любов, която преди всичко, на първо място се стреми към мир, той винаги е бивал и днес още бива прикован на кръста и при това всяка партия твърди, че тя е единствената, която желае мира! Но, естествено, премълчава, че той трябва да се склочи само в нейна изгода! Нима това е мир? Не, по-скоро е нов повод за битка!

Световният океан не може да бъде спокоен. Той е една оставена на произвола на ветровете безволева течност. Но нима трябва човечеството с неговите един и половина милиарда осъзнати и мислещи интелекти да се намира в същото такова постоянно вълнение? Трябва ли високонадареният, много добре съзнаващ своята отговорност човек да започне веднага след съседа си да прави и той вълни и да ги предава по-нататък? Няма ли утихване при ширното море? Няма ли твърда суша? И трябва ли също всяко малко, нищожно езерце да разбива смешно висок прибой, веднага щом го докосне полъх от някое друго? Нима никой не познава онази чудотворна ръка, която навремето, когато по Генисаретското езеро прозвучал викът „Господи, загиваме“, веднага усмирила стихииите? Само в свое име, но не и в своя дух ли знае да действа човек? Не се ли надигат мигом хиляди вълни, когато някоя дружелюбна, сърдечна вълна се осмели да се отдели от общото течение? И как не една такава, която иска да се разлее по градините и нивите на брега, за да ги напои, бива повлечена по дъното от тъмните талази с тежки стоманени вериги!

А горе в планините лежат в дълбока самота, закриляни от високи лесове, бистри езера. Подхранвани от чисти извори, те преливат от благоденствие и благословия за всеки, който потегли нагоре по заблатената и носеща треска река към нейния първоизточник. Вместо човешко правосъдие тук цари Божията справедливост. Прелестната

фея от детството на човечеството тук ходи любвеобвилно от къща на къща. При светлината на горяща борина разказва край всяко огнище библейското предание на Едам^[20].

И в заслушания кръг на внуци подхваща старото сказание с думите: „Когато бяхме още деца“. Нали не знае, че винаги ще си остане дете! Така често седи след свършената дневна работа и добрата Пекала със „своето дете“ на онази пейка в градината, където бях заловен от двамата като крадец на сливи. Какво ли можеше да му разкаже тя, която също като него е останала дете? Устад все пак е успял да превърне своите по-рано непокорни джамикуни в добре възпитани, благородни деца! С какви средства ги беше постигнал? С помощта на онази фея, която не познава насилието и все пак принуждава всички хора. Тя се казва... Доброта! А с какви ли други сили се е борил, умъртвявайки ги в себе си, преди да намери пътя към тези планини! Не му е било спестено нищо, нищичко, каза той. Но сега всичко беше благополучно преодоляно. Защо нашите поети придават на такива житейски битки почти винаги трагичен завършек? Не познават ли те нашия Спасител? Земната сцена, за която създава своите образи и ги оставя да действат по свободна воля, познава трагизма само като кратки епизоди. Така и това, което необективният човек счита за комедия, весела шега или фарс, не е нищо повече от една своеволно импровизирана от актьора сцена, която неподкупният режисьор много скоро съумява да осъди. На тази сцена никой не загива трагично. Който в единия акт остане да лежи на земята, може в следващия да се надигне за нова битка. И когато за него след най-сетне извоюваната победа дойде последната земна сцена, поетът лично му е подготвил венеца.

Сега седях — ще си послужи със сценичния жаргон — пред съхранените, изпълнени с пиетет реквизити на една неизвестна за мен сцена на страдания. Защо точно на мен бе позволено да се докосна до тях? Защото познавах Марах Дуримех? Защото Устад смяташе, че и аз като него имам да мина през школата на страданията? Трябваше да има и друга, трета причина, която сега още не знаех. Отказах се да размишлявам за нея. Онзи, който е увенчал за бъдещето планината с изричащия „Амин“ Алабастров шатър, той знае също добре кога е настъпило подходящото време за говорене.

Нима вече бе минал един час? Едва ли и полови. Но Пекала повече не бе могла да издържи. Тя пристигна със своя Тифл и каза, много вероятно за да извини бързото си връщане:

Ефенди, сега трябва бързо да ядеш. Кара Бен Халеф препусна към къщата, за да остане при баща си, а майка му да може да дойде при Бейт-и-Ходех. Тя е тук и пита за теб. Много желае да си при нея.

Аз всъщност изобщо не се нуждаех от услужливата „весталка“. Нали всичко ми беше подръка. Но тя не искаше да се лиши от удоволствието да присъства. Сега посегна към бутилката и тирбушона. Докато го оглеждаше смутено, каза с откровеност, която Устад едва ли би одобрил:

— Шишетата са рядкост при нас. Откак съм тук, друго освен това не съм видяла. Наистина не знам как се вади капата^[21] с тая желязна вещ.

— Устад пие ли вино? — попитах.

— Никога. Това е единственото шише, което има. Всичко, което е ферментирало, той не го пие. И всичко, което е имало кръв, не го яде. Защо, не зная.

— Тогава нека оставим виното недокоснато.

— Ама той го определи за теб.

— Все някога ще дойде гост, на когото ще е по-необходимо отколкото на мен. Сега започвам!

— Когато започнат да се хранят, мохамеданите казват „Б'исмиллах“^[22]. Това е една добра дума. Прощавай, че преди малко я забравих!

Сега бе забавно да се види как ме наблюдаваха двамата. Аз си направих шегата да представя европейския маниер на хранене възможно по-заплетен. Какво блаженство доставяше това манипулиране на „весталката“! Колко често подвикваше на Детето: „Ей, това е изискано!“ А когато обелих накрая няколко круши и сливи, плесна ръце и каза:

— Това е най-изисканото. Такова нещо никога вече няма да го бъде в целия свят!

След това настана време да се върна с Тифл при джамикуните. Когато излязохме от гората, пред очите ми се представи много оживена, приветлива картина. Персийците седяха тук горе, вляво от нас. Педехр се бе присъединил към Ханнех при храма. Не видях Устад.

Навсякъде имаше седящи, стоящи или весело движещи се групи. Младите мъже се развличаха с различни видове игри, които имаха за цел да придават сила и ловкост.

— Да започваме ли, ефенди? — попита ме Тифл.

— Какво?

— Да пея. Нали ти казах, че всички занемяват, когато запея. Хората вече отдавна искаха да започнат, ала Педехр ми беше обещал, че аз ще съм първият.

— Искаш да го направиш веднага, още тук, горе?

— Да. Моят глас стига надалеч, до хълма отсреща, а и тук всички ще ме видят. Внимавай, ефенди, как всички ще утихнат, като започна!

Бях наистина любопитен. Детето — соло певец! Нямах му истинско доверие, но ако пееше така, както умееше да язди, то самоувереността, която демонстрираше, щеше да е напълно основателна.

— Какво ще изпееш? — попитах.

— Каквото вече ти казах — една любовна песен. Тази изпълнявам най-добре от всички. Внимавай!

Застана в позитура, прокашля се и започна. Какъв глас! За малко да го прекъсна с „машаллах!“. Та това беше тенор, тенор с неизразимо богатство и прекрасен тембър! Стана точно така, както каза. Още при първия тон всичко живо впери очи в нас и едва бе свършил втория стих, по тревистия склон и в парка престана всяко движение. Погледнах към персите. Бяха наскочали като наелектризирани от силата, която се криеше в гърлото на Тифл. Колко богато беше надарено това „наше дете“! И какъв бе съчиненият към мелодията текст?

*Най-красивото цвете на света
стоеше утринта при съседската шатра.
Тogaва дойде денят в златен светлик
и благо целуна нейния лик.
Не повярвах на слънчевата светлина,
приказка можеше да е само това.*

Най-красивото цвете на света

*стоеше вечерта при съседската шатра.
Тогавя дойде нощта в лунен светлик
и благо целуна нейния лик.
Не повярвах на лунната светлина,
приказка можеше да е само това.*

*Най-красивото цвете на света
стои при мен сега в моята шатра.
Кой идва сега със своя светлик?
Кой целува сега благо нейния лик?
Кой при нас сега излиза и влиза?
Толкова повече приказка е това!*

Значи това бе любовна песен! Оставям я без коментар, тъй като тя говори със собствен език!

Когато последният тон отзвуча, от всички страни се разнесоха викове „Ахзантс, ягада!“^[23]

— Ее, ефенди, мога ли да пея? — попита той.

— Кажй-речи по-добре отколкото можеш да яздиш — отговорих.

— Не занемяха ли всички веднага, а?

— До един!

— Да, аз надпявам всички и в ездата надминавам всички. Ще видиш на състезанието. Нашата кобила ще бъде победителка. Тя стои там при ъгъла на храма.

— Как стана това? Мислех, че Кара се е прибрал с нея!

— Да, но после майка му дойде с нея. Виждаш ли я как ти маха?

Ханнех действително ме канеше с ръка да отида при нея. Аз естествено се отзовах на поканата и освободих по този начин Педехр от задължението да стои при нея. Тя тръгна с мен към моя ъгъл, където седнахме един до друг.

— Чувал ли си някога така великолепно да се пее като днес, сихди? — попита тя.

— В Запада имаме прекрасна музика и много прочути певци и певици — отговорих.

— Но ние не. Ти нали познаваш нашата арабска музика. Досега аз я считах несравнима. Ама какво е тя пред тази тук! Ние крещим,

квичим, вием и това наричаме пеене. Но тук за пръв път през живота си чух да се пее!

— Наистина ли?

— Да.

— Помъчи се да си спомниш, Ханнех!

— Какво? Не се сещам.

— В бивака на хаддехните аз на няколко пъти ви пях немски песни, за да чуете как звучат. Я кажи сега дали никога ни си слушала да се пее!

Нейното смущение ми достави тайно удоволствие. Изчерви се, но бързо намери отговора:

— Бях забравила. А и има разлика дали пее само един или неколцина.

— Тифл също пях сам!

— Оо, той! Не ми се сърди, сихди, ама ти далеч не можеш да го стигнеш. Той самият е много, много дълъг човек, но неговият глас е хиляда пъти по-дълъг от него. Той стига, додето се проточва тая долина!

— Изглежда много практично да се преценява гласът по неговата дължина!

— Това, естествено, е правилно! Не правиш ли и ти така? Я си спомни двете песни, дето бяха изпети тук в храма! Те бяха толкова дълги, че аз и досега ги чувам да звучат в ушите и сърцето ми.

— Къде беше, когато се пях?

— Халеф спеше здраво, така че не бе необходимо да бъда в негова непосредствена близост. Седнах във при твоята колона, където те видях при нашето пристигане. И из един път сякаш небето се разтвори и светите мелека^[24] пуснаха своите гласове, за да възславят велелепието на Аллах. Сключих ръце, понеже у мен някой искаше да се моли. Кой беше, не знаех, но чувствах, че е от небето... Каква работа имат персийците там с коня?

— Знаеш ли защо дойдоха и как ги посрещнахме?

— Да. Кара ми разказа. Сега стоят там при Сахм на Устат. Говорят за нея. Тифл отива. Заприказват се с него. Той е толкова горд. Сега им се присмива. Те, изглежда, се ядосват. Той сигурно хвали коня, а те му намират кусури.

Май действително беше така. Те се бяха спуснали от крайнините на гората, защото вероятно бяха почувствали необходимост да не остават така сами. Сега се занимаваха със сахм, с чиято защита се бе наел Тифл. Това трая дълго време. Сигурно говореха с него не само за коне, а и за други неща. После потърсиха Педехр, с когото преговаряха известно време. Види се, беше нещо важно, защото той прати човек да свика старейшините. След това дойде при мен.

— Ефенди, Джемма ще се събере. Молят те да присъстваш — каза.

— По каква работа?

— Заради кръвното отмъщение. Персийците искат да си вървят. Това ни е приятно. Ето защо се съгласих с желанието им сега накратко да преговаряме.

— На кое място ще стане това?

— Там горе, където седяха. Доведи и нашата приятелка Ханнех с теб.

— Мен? — попита тя. — Каква работа има една жена с Джемма и с това кръвно отмъщение?

— Защото в него е замесена жена, съпругата на калхуранския шейх. Ние бихме искали да те помолим да говориш вместо нея. Кара Бен Немзи ще се заеме с нейния мъж. Нашия Устад искаше да го стори, но понеже съвещанието се наложи толкова внезапно, а той си тръгна, за да се върне едва вечерта, не мога да го безпокоя с такива работи.

Когато той се отдалечи, Ханнех каза:

— Не е ли странно, сихди, че ме викат на събранието на старейшините?

— За теб това ще е още по-голяма чест, отколкото за мен, Ханнех. Можеш да се гордееш с нея!

— И аз се гордея. Какви странни хора са тези джамикуни! Аз ще говоря за жената на шейха, сякаш съм самата тя. Видях я и говорих с нея. Казва се Аминех и ще бъде доволна от моята защита.

— Тогава нека ти съобщя нещо важно, скъпа ми Ханнех. Аз именно смятам, че този кръвен отмъстител не е мюсюлманин. Вероятно и синът му не е бил такъв. Има двама прочути преподаватели по правни науки, Ел Мохиккик и Минхадж, по чиито канони се издават

присъди. Двамата са постановили закона: „Ако мюсюлманин убие немюсюлманин, той не подлежи на кръвно отмъщение.“

— Оо, това е добре! Благодаря ти, сихди!

— Ти имаш остър ум. Може би ще ти се удаде да изкопчиш от него дали е мохамеданин, или не.

— Остави ме само да действам! Неговите спътници също ли ще присъстват?

— Не. Това би било против правилата.

— Позволи тогава да тръгна!

— Накъде?

— При него.

— Но, Ханнех! Защо?

— Ще чуеш по-късно. Той не ме познава и не знае, че ще присъствам на Джемма.

Стана и тръгна. Пътем издърпа буркото^[25] от наметката и си забули лицето. Аз я последвах.

---

[1] Библия (изд. 1914г.), Исаия, 52, 7 (Б.пр.) ↑

[2] келиан — персийско наргиле (Б.а.) ↑

[3] ius criminale (лат.) — криминално право (Б.пр.) ↑

[4] фафури такъмъ — порцеланов сервиз (Б.а.) ↑

[5] шарап бардаъ — винена чаша (Б.а.) ↑

[6] софра беги — покривка за маса (Б.а.) ↑

[7] ютю — ютия (Б.а.) ↑

[8] йемек такъмъ — прибор за хранене (Б.а.) ↑

[9] тапа чекмее — тирбушон (Б.а.) ↑

[10] армутлар — круши (Б.а.) ↑

[11] гулаб-и-шахи — царски круши (Б.а.) ↑

[12] армуст компостоси — варени круши ↑

[13] компосто — компот (Б.а.) ↑

[14] къзфейлесуф — философка (Б.а.) ↑

[15] печете — кърпа за ядене, салфетка (Б.а.) ↑

[16] башлък — качулка (Б.а.) ↑

[17] шахнишин — вид старинна тераса (Б.а.) ↑

[18] фейлесуфлук — философия (Б.а.) ↑

[19] ишпинос — чинка (Б.а.) ↑

[20] Едем (ст.евр.) — земният рай преди грехопадението (Б.пр.) ↑

- [21] капа — коркова тапа (Б.а.) ↑
- [22] Б'исмиллах — В името на Аллах (Б.а.) ↑
- [23] Ахзантс, ягада! — Чудесно, браво! (Б.а.) ↑
- [24] мелека — ангели (Б.а.) ↑
- [25] бурко — покривало (Б.а.) ↑

4. АХРИМАН МИРЗА

Гхулам ел Мултасим беше неспокоен поради очакваното разглеждане на делото. Беше се отделил от спътниците си, за да си подреди мислите за това, което искаше да каже. Ханнех се насочи така, че да мине край него. Видях, че му подхвърли някаква дума. Той отговори. Тя спря за малко, колкото да размени с него няколко реплики. После отстрани воала от лицето си, кимна му и се отдалечи.

Заподозрях защо. Беше победила.

След известно време старейшините се събраха. Насядаха в кръг, в чиято среда се настани Педехр. Аз трябваше да заема място от лявата му страна. Кръвният отмъстител се появи и застана пред нас. Накрая дойде Ханнех — незабравена. Педехр ѝ отреди място до дясната си страна. Като видя това, Мултасим извика изненадано:

— Жена? Няма да допусна това!

— Тази жена е съпругата на Хаджи Халеф Омар, шейх на хаддехидхните — отвърна Педехр. — Трябва да се примириш, че тя ще говори за Аминех, която застреля твоя син! Ако това не ти харесва, можеш да си вървиш. Но в този случай ще трябва да се откажеш от всичко. Така гласи законът.

— Оставам!

— У, добре. Тогава нека с това Джемма бъде открита. Ти ще представиш най-напред обвиненията си с техните доказателства и после исканията си с техните основания. Преди да стане това, искам да ти обърна внимание на нещо, което е от голяма важност за теб. Кръв ли ще искаш, или кръвнина?

— Кръв! — отговори онзи, като ми метна особен поглед.

— Персийски вярващ ли си?

— Персийски? Да.

— Тогава твоето кръвно отмъщение трябва да бъде разглеждано според шиитските закони, и то по тълкуванията на Кхалил. Надявам се, че можеш да смяташ?

— Не ме оскърбявай!

— Пресметна ли кръвта?

— Кръвта? Да пресметна? Не те разбирам.

— Колко души бяха убити?

— Един.

— От колко беше убит той?

— От двама. — От какъв пол бяха?

— Един мъж и една жена.

— Двамата еднакво ли важат по отношение на кръвното отмъщение?

— Не, жената наполовина. Какво си ме запитал за толкова известни неща?

— Веднага ще чуеш. Един и половина души са убили един. Според Кхалил следователно на всеки от двамата извършители принадлежи само три четвърти на твоето кръвно отмъщение. Другата четвърт нямаш право да докосваш. Ако я нараниш, самият попадаш под ударите на кръвното отмъщение. Това е, което исках предварително да ти кажа.

Пролича му на Мултасим, че това хитро, но напълно законосъобразно изложение го изведе от равновесие. Такива дробни дялове могат да се плащат само когато се иска кръвнината, не кръвта. Аз впрочем бях любопитен дали ще спомене нашата направена на четири очи уговорка. Дтореше ли го, губеше право да отмъщава на другите двама. Поискаше ли кръвта им, аз щях да бъда отново свободен. Вече отваряше уста да започне, когато Ханнех взе преди него думата:

— Стой! — каза тя. — И аз имам да река преди туй една дума. Та според тълкуванията на Ел Мохеккик и Мнхадж няма...

— Машаллах! — прекъсна я Педехр изненадано. — Нямах представа, че си толкова начетена!

Тя ми кимна усмихнато, не му отговори и поде наново:

— Та според тълкуванията на Ел Мохеккик и Мнхадж няма кръвно отмъщение, ако убитият не е мохамеданин. А покойният мухасил е бил християнин.

— Докажи го! — обърна се грубо към нея Мултасим.

— Ти, неговият баща, мюсюлманин ли си?

— Да.

— Преди малко каза, че си арменски християнин!

— Пошегувах се.

— В такъв случай си проиграл живота си!

Тя се надигна, посочи към него и продължи с най-строг тон:

— Преди малко минах край този лъжец и го удостоих с поздрав от устните си. Той отвърна. Имах един въпрос. Отговори. Тогава аз проявих учтивостта да се извиня, че говоря с него през забрало, защото не е джамики, а мюсюлманин. Той каза, че нямало нужда да го правя, понеже бил арменски християнин. Това беше истината. Тя необмислено се изплъзна от него. Сега само ни лъже, че е мохамеданин!

И обръщайки се направо към него, прибави:

— Избирай! Ако си християнин, няма отмъщение. Ако си следовник на Пророка и си ме излъгал, моят позор крещи за кръвта ти, понеже ти показах лика си. Няма да напуснеш жив този хълм. Аз ще повикам моя син, който ще възстанови честта на майка си и ще те застреля като чакал. И тъй, избирай!

Мултасим, както вече казах, беше страхливец. Ханнех изглеждаше толкова заплашителна, а той не знаеше, че сънът сега не е тук. Ситуацията му се стори много опасна. Животът за него беше над всяка чест и ето как отговори:

— Дали съм християнин или мохамеданин, това сега е все едно. Аз имах грижата моят син да бъде отмъстен. Но как стоят нещата. Ако съм християнин, трябва да се откажа от кръвта. Но дали и от кръвнината? Кой е достатъчно честен да го каже?

— Всички ние сме честни! — заяви Педехр. — Кръв не, но кръвнина ще получиш.

— В какъв размер?

— Ще го обсъдим. Но имай предвид, че камшикът на твоя син е пролял кръвта на шейха на калхураните, който е свободен бедуин!

— В замяна на което той е взел живота на моя син!

— Но камшичните удари струват два пъти колкото един живот, ако не се плаща с кръв. Значи ние трябва да искаме цената на един живот.

— Ами искайте! — ухили се персиецът. — Аз изисквам като кръвна цена кобилата на Устад. Това е толкова евтино, че и самите сигурно ще се учудите.

— Значи не желаяш да се уравни живот срещу живот?

— Не! Аз ви предлагам за ударите моя тюркменски жребец, който всички видяхте. Чух, че в близко време при вас щяло да има състезание. Ако постигнем споразумение, ще дойда тогава. Нека се надбягват двата коня. Победителят спасява своя и печели другия.

Това бе едно изненадващо предложение. Но аз го прозирах, макар думите му да звучаха миролюбиво. Той смяташе, че неговият кон превъзхожда кобилата. Беше убеден, че ще спечели. Така отмъщението щеше да бъде уредено по мирен път, а нашето тайно споразумение нямаше да важи. Но този човек искаше да има кобилата, и мен. Състезанието му даваше възможност да дойде отново, сиреч да се озове в моя близост. Кой знае какво планираше.

Трябваше да бъда предпазлив.

Педехр беше енергичен мъж. Той не му мисли дълго. Кон срещу кон, това го наелектризира, както и всички нас. Кобилата Сахм не му принадлежеше, наистина, ала той познаваше Устад, познаваше и един друг, когото извика. Този друг беше... Тифл. Когато дойде, Педехр го попита:

— Видя ли тюркменския доралия?

— Да — отговори Детето.

— Щял да бяга на състезанието с нашата Сахм.

— Над това и моята Пекала ще се изсмее!

— Наистина ли го мислиш?

— Да. Аз също се изсмивам!

Тогава мултасим запита с подигравателен тон:

— Тоя смешен човек ли е вашият експерт? Да не би той да язди кобилата?

— Кой ще язди, е без значение. В случая не се съпоставя ездач срещу ездач, а кон срещу кон.

Тук персиецът, изглежда, бе осеян от някаква идея. Той заби замислено поглед в земята и каза след известно време:

— Аз залагам всеки кон, който доведа, срещу всеки кон, който вие бихте могли да му противопоставите. Съгласни ли сте?

— Какво условие поставяш?

— Първо, че се задължавате да участвате. И дори дзесдет коня да докарам, трябва десет да заложите и вие.

— И второ?

— Второ, изисквам всеки победил кон да спечели победения.

— Много си дързък!

— Казваш така, защото се страхуваш. Аз съм толкова сигурен в работата си, че ми се иска освен конете да представя и камили.

По лицето на Педехр плъзна лека усмивка. Той ме стрелна с бърз, въпросителен поглед, който персиецът не забеляза, и го попита, след като му бях отговорил с едно също така незабелязано кимване:

— Може би имаш опасното намерение да ни лишиш от всички чистокръвни животни?

— Да, такава е намерението ми! Ще се погрижа вече никога да не можете да се мерите с кавалерията на един мухасил! Ако имате кураж, да си ударим ръцете! Ако ли не, то си спечелвате моето презрение!

— Твоето презрение си е твоя собственост, от която никой няма да те освободи. Така че си го пази за самия себе си!

— Реви колкото си щещ, стари лъве, ама да хапеш не можеш. Приемеш ли облога, ще ти изтръгна и последните зъби!

— Предупреждавам те, непредпазливоце!

— А аз се изсмивам!

— Така да бъде тогава! Доведи също камили! Ние ще излезем срещу всичко, което доведеш за състезанието. Но си остава така, както каза. Без значение е...

— На кого принадлежат животните! — вметна бързо Мултасим. — Не можете да искате от мен, живеещия в града, да притежавам толкова добитък като вас!

Той не подозираше колко добре дошло беше това условие за Педехр, който благоразумно направи несигурна физиономия, ала после заяви:

— Ако се съглася, ти можеш да насъбереш срещу нас расовите коне на цяла Персия. Но така да бъде! Собствениците на ездачите са без значение. На всяко животно, което доведете, ще изправим противник. Кон срещу кон, камила срещу камила! Всяко животно може да бяга колкото пъти на теб или на нас ни харесва. И накрая най-важното. Победеното веднага преминава в собственост на победителя!

По лицето на Мултасим премина триумфиращ израз, сякаш бе водил и спечелил тежко сражение. Той подаде ръка на Педехр и извика:

— Прието! Най-после, най-после ви пипнах! Дай си ръката!

— Ето я — каза Педехр и му я подаде. — Ти се смееш. Аз не се смея. За мен работата е сериозна. В играта се залага много, много повече, отколкото си мислиш.

— Къде? Естествено само при вас!

— Не се заблуждавай! Вярно, ние казахме кон срещу кон, камила срещу камила, но кои в действителност ще стоят едни срещу други?

— Така ли? Тогава ще ти кажа същите думи. Не се заблуждавай! Облогът е сключен, защото ти си шейхът и го прие. Нищо сторено не може да се върне назад и затова не е необходимо от предпазливост да премълчавам, когато искаш да ме сплашиш с празни заплахи и предупреждения. Ти каза, че не знам кои ще стоят едни срещу други. Аз го знам твърде добре, но ти не го знаеш. Да ти кажа ли?

— Нали си застанал тук, за да говориш. Дори да можех да ти отнема думата, пак няма да го сторя.

— Хубаво, ще го чуете! Но за мен не е достатъчно да го кажа само на вас. Бих желал всеки джамики да го чуе!

— Така ще стане. Цялото племе ще бъде осведомено за това, което се е говорило тук.

— Искам още моите спътници да присъстват, когато говоря. Те трябва да потвърдят истинността на всяка моя дума.

— В такъв случай ти разрешавам да ги повикаш, макар че нямат никаква работа в Джемма на джамикуните!

— Няма да ги викам, а ще отида да ги доведа!

— И това ти позволявам.

— Разрешаваш? Позволяваш? Ти говориш много отвисоко! Внимавай! Първо чуй какво ще ти кажа, а после се огледай дали все още стоиш толкова високо.

Той се отдалечи. Тогава видяхме, Устад отново е пристигнал на празничното място. Той забеляза, че сме се събрали, и се изкачи с бавни крачки при нас. Педехр го осведоми защо е свикана Джемма и какво е било говорено и решено. Завърши доклада с извинението:

— Трябваше да те попитам, преди да решавам относно Сахм. В нейно лице бихме изгубили най-добрия си кон. Но аз бях убеден, че със сигурност мога да разчитам на твоето съгласие.

— За да облекча съвестта ти, ще ти кажа, че си постъпил правилно — заяви Устад.

— Благодаря ти! Мултасим вероятно ще дойде с най-добрите чистокръвни коне, които е в състояние да набави. Но в късогледото си усърдие той не помисли за нашите гости. С Асил Бен Рих, Баркх, Гхалиб и нашата Сахм ние ще победим, защото аз не се съмнявам, че те ще участват в надбягването.

При тези думи погледна към мен. Ето защо казах:

— Това се разбира от само себе си. Джамикуни и хаддехихни, тези две имена сега звучат като една-единствена дума. Каквито и животни да доведе Мултасим, ще бъде бит. Аз познавам нашите коне!

— А аз — моите две худжун^[1]! — прибави бързо Ханнех. — Какви камили притежават джамикун, не зная, ала колкото и бързоноги и издържливи да са, те са родени и отгледани тук в планините и значи не могат да постигнат това, което ще покаже в надбягването всяка от моите истински бишари-худжун. За тях залагам цялото имущество на хаддехихните срещу каквато и да е друга цена!

Устад и Педехр се спогледаха усмихнато.

— Нали чуваш! — каза шейхът. — Денят на състезанието ще бъде по-интересен, отколкото можехме да си представим. Денят на твоето идване! Дори в това отношение той ще бъде за нас един победен ден! Можем да бъдем спокойни. Виж, напротив, персите там! Колко са възбудени! Какво ги прихвана? Защо изобщо Мултасим пожела да чуят какво иска да каже? Обстоятелството, че приехме облога, изглежда, съвсем го промени. Човек би си помислил, че зад това се крият изцяло други, скрити намерения! Може би ще са достатъчно непредпазливи да се издадат. Който се държи както те сега, търси при него всичко друго, само не и непредпазливост.

Персийците сега действително показваха доста фрапиращо държане. Тяхното досегашно спокойствие и сдържаност беше изчезнало. Групата, която образуваха, нито за миг не спираше движение. Отделните персони приказваха един срещу друг и се въртяха, сякаш бяха обладани от злите духове на побеснелите, за които разказва евангелието. Сигурно някоя много важна мисъл ги караше да забравят, че човек при всички житейски ситуации трябва да се владее. А сегашната беше такава, че хубаво трябваше да се пазят от подобно, биещо на очи поведение. Дори и когато идваха при нас, не проявяваха и частица от сдържаността, с която заседаващите в Джемма гледаха към тях.

Устад не беше седнал при нас, а бе застанал под едно близко дърво, откъдето можеше всичко да слуша. Гледаше в далечината. За персийците нямаше очи.

— Ето ни! — започна Мултасим. — Решихме друг да ви каже това, което възнамерявах да ви кажа аз. Но преди туй трябва да се осведомя за ездачите на моя син. От дългия човек, наричан Тифл, чух къде се намират, но не бе възможно да му повярвам. Ето защо питам сега: къде са тези хора?

— Отсреща във Високата къща — отговори Педехр.

— Като гости?

— Не.

— Като какви тогава?

— Като пленници.

— Кой ги плени?

— Аз!

— С какво право!

— С правото, дадено ни от шах-ин-шаха. Който стъпи на наша територия с оръжие в ръка, без да притежава разрешението ни, преминава в наша власт.

— Ние също сме въоръжени!

— Виждам. Вие също престъпихте повелята на владетеля и аз бих могъл да постъпя с вас както ми е угодно. Изцяло от вашето понататъшно поведение зависи дали ще ви пусна да си вървите, или ще ви запра.

— Не рискувай! — извика персиецът.

— Аз никога не рискувам, защото никога не върша необмислени неща. Мога да ви отнема всичко, което имате при себе си. Също и конете — от мига, в който сте оставили зад себе си някой от проходите там на изток, те са наша собственост, наша законна плячка. Виждаш колко любезно постъпихме, като се съгласихме на облога, с който сами се заставихме тепърва да спечелим нещо, което вече ни принадлежи!

— По този въпрос сега няма да говорим. Аз имам думата ти и няма да я нарушиш!

— Определено не! Но вие самите много лесно бихте могли да я нарушите с неуместно държане. Предупреждавам ви!

Мултасим се смути. Погледна към спътниците си, сякаш искаше да почерпи от очите им нов кураж, и после продължи:

— Кога ще освободиш тези хора?

— Когато намеря за добре.

— Изисквам определен отговор!

Педехр го загледа продължително в очите и каза:

— Изискваш? И с този тон? Предупреждавам те за втори път!

Третото предупреждение ме освобождава от думата ми. Тогава и вие ще попаднете под ударите на правото, което толкова много мразите. Така че ти казвам да говориш по-вежливо! Не си дошъл тук да събираш данъци, а ние сме се събрали да ви избием високомерието от главите! Аз няма да задържа тези хора в нашия дуар. Ще ги освободя, но по време и начин, когато и както на нас ни харесва.

— А тяхната собственост?

— Те нямат такава.

— Тя принадлежи на шаха!

— Това не е вярно. Твоят син ги е екипирал. Те не са войници, а наета от него паплач.

— Значи е принадлежала на него и сега преминава в мое владение, понеже съм негов наследник!

— Тя принадлежи на бедните хора, от които я е отнел. Аз ще ги издиря и ще им я върна. Давам ти думата си. И с това тази работа е уредена!

Мултасим определено нямаше да се примири, ако не бе принуден да избегне третото предупреждение. Той направи извинителен жест към придружаващите го и обръщайки се отново към Педехр, продължи:

— Преди малко решихме да вземем на тръгване пленниците с нас. Даваш ли ги?

— Не.

— Помисли! Ще ни ги дадеш ли?

— Не!

— Размисли за последиците. Сега аз ти казвам: предупреждавам те! Ще ни ги дадеш ли да ги отведем?

— За трети път: не! Е, добре! При джамикуните не е обичай да се пускат хищни животни срещу хора!

— Тогава аз свърших с теб. Сега ще говори друг!

Той поиска да направи място на този друг, ала Педехр го възпря с решителен тон:

— Не и без да съм разрешил! Ти беше поканен в Джемма и следователно имаш право да говориш.

— Но ти се съгласи да доведе спътниците си!

— За да слушат, не да говорят! Аз съм този, който ръководи Джемма. Така че аз единствено мога да определям кой да говори и кой не. Не допускам да ми се заповядва. Но за една учтива дума моето ухо ще бъде отворено.

— Тогава те моля да разрешиш един от моите приятели да ви каже това, което всъщност ни доведе при вас.

— Кръвното отмъщение.

— Не. То се прибави впоследствие. Същинската причина да дойдем при вас е друга. Пътят ни водеше през територията на калхураните. Поех по него, за да навестя моя син. Намерих само неговия труп — броени минути, след като е бил убит. Ето защо съм тук и в качеството на кръвен отмъстител. Истинската причина ще чуете от този мирза, чиято дума при нас има валидността на заповед.

— Как се казва?

— Ахриман мирза.

— Не го познаваме.

— Знам, но ще го опознаете. Той е от царска кръв и властта му се разпростира над цялото царство.

— Как е станало тогава, че не си спомняме неговото име! В страната на джамикуните неговият произход не важи повече от родословното дърво на всеки друг поданик на владетеля. Той не стои по-високо от мен или дори от нашия Тифл, над когото ти се подиграваше. Неговата дума няма по-голяма стойност от всяка друга, която сме взели под внимание. Така че той може да пристъпи и да говори. Ние ще го изслушаме и после ще му отговорим както сметнем за правилно.

Мултасим се отдръпна и другият пристъпи. Досега не бях отделял специално внимание на другите, следователно също не и на него. Сега се загледах по-внимателно.

Що се отнася до неговото облекло, то се състоеше от червени ботуши със златисти върви; от също така червени персийски шалвари, отпред и по страни фрапантно богато гарнирани със златна сърмена бродерия; червен, почти изцяло покрит със сребърни ширити, дълъг елек; кафява връхна дреха с ориенталски виснали ръкави, подплата от

скъпа розова коприна и гъсто пришити едно над друго копчета, чиито брилянти бе направо невъзможно да бъдат истински; и астраганен калпак от онзи рядък вид, който се изготвя от кожата на неродено, живо извадено от срязаната майка агънце. Отпред имаше аграф, чийто диамант, ако не беше планински кристал, сигурно струваше цяло княжество. А дали ширитите и бродерията бяха истински? За да определя, трябваше да ги разгледам по-внимателно, отколкото сега бе възможно.

Мъжът носеше кажи-речи цял арсенал оръжия. Има хора, които искат да вдъхнат респект с прекомерното си въоръжение. От лявата страна — ятаган и широка пружинираща дамаския. В претъпкания пояс — един нож, три-четири ками и няколко пицова. Напреко от лявото рамо до десния хълбок — пълен патрондаш. В ръката — неимоверно дълга ориенталска кремъклийка с излъскана жълто-червеникава бронзова цев. От дръжките, ръкохватките, ножниците и каниите на тези оръжия искряха фасетите на скъпоценни камъни. Кръглата дръжка с топче на връзващия се дълбоко в плътта, твърд като стомана камшик от крокодилска кожа, който висеше удобно за употреба до ятагана, проблясваше в кървавочервено, сякаш бе изцяло изработена от тъмни рубини.

А сега самият той:

Ако някога съм виждал красив мъж, то бе този тук! Беше израсъл висок и строен, със здраво, крепко телосложение. Благородно оформеното тяло навяваше предположение за необикновена сила и голяма ловкост. А главата! Стори ми се позната. Помъчих се да си спомня. Някога бях видял една картина. Локи се бие с великолепия Хаймдал за огърлицата на Фриг^[2].

Художникът беше съумял да придаде на главата и чертите на Локи онази демонично изкусителна красота, която обещава блаженство, а носи само гибел. И както виждах сега този Ахриман мирза, имах впечатлението, че той е позирал като модел на майстора. Много ясно си личеше неговото убеждение, че е красив мъж, на когото никой не може да се противопостави. Но погледът не беше пряк, а кос. Волевата брадичка придърпваше усмивката от устата, а порочните, склонни към язвителна усмивка устни бяха по-пълни и по-широки, отколкото изискваше хармонията с останалата част на лицето.

А гласът! Силен и благозвучен, способен на най-фини отсенки, на неустоима убедителност, но внезапно ставащ съскав, остър, пронизителен, противно груб. Това бе гласът на изкусителя при двамина и този на жестокия комендант при мнозина!

Когато застана гордо изправен пред нас и видя всички очи вперени в него, той измъкна една кама от пояса и я заби пред себе си в земята. Аз много добре знаех какво означава този акт, но следвайки едно моментно вдъхновение, се стрелнах към него и измъкнах камата, за да я разгледам. Онзи веднага извади един пищов и го насочи към мен. Петлото щракна.

— Приемаш ли битката? — попита заплашително.

— Не — отговорих.

Гледахме се в очите. В неговите омразата лежеше готова за скок. Свали оръжието, възприе най-презрителната физиономия, която някога съм виждал, и каза:

— Знам, че си онзи елмани, който ходи да шпионира с шейха на хаддехните из Ориента! Но ти не го познаваш. Не познаваш дори и неговите най-известни обичаи. Когато един воин отиде да говори с враг, забива острието на ножа си в земята в знак, че по време на разговора враждата почива. Същото имах предвид и аз. Ти, неопитният, не ме разбра. Ако исках, можех да те застрелям. Аз обаче те помилвах. Но не за дълго. Веднага втикни ханджара пак в земята! Иначе стрелям!

Наведох се и го мушнах в предишното му място. Бях видял това, в което исках да се уверя. Тази кама си приличаше с ханджара, подарен ми навремето от мирза Джафар в Америка, като две капки вода. Те безусловно бяха произлезли от един и същи оръжейник. Между тях трябваше да има някаква тясна връзка, която не ми беше известна. И между моя приятел Джафар и този Ахриман трябваше да има някакво взаимоотношение, за което предположих, че ще бъде от голямо значение за мен. Изцяло от само себе си се разбира, че персиецът не биваше да узнае защо съм посегнал към ножа. Нека си ме смяташе за неопитен човек! Винаги е от голямо предимство да бъдеш подценяван от врага.

Когато ножът беше отново на мястото си, гласът на персиеца прозвуча подигравателно:

— Цяло щастие за теб, че ми се подчини! Вероятно честичко ти се е случвало да се подчиняваш, изпълнен със страх, както сега!

Признавам, че ми костваше доста самообладание да не се изсмея в това толкова бързо погрозняло от подигравката лице. Но заради присъстващите джамикуни бях принуден поне да дам отговор и затова казах със спокоен тон:

— Подчиних се не на теб, а на обичая. Този ханджар твоя собственост ли е?

— Че на кого трябва да принадлежи?

— И ти го познаваш?

— Не питай така глупаво!

— Глупак ли е онзи, който вярва в приказки?

— Може би в „Хиляда и една нощ“ се разказва за тоя ханджар, а?
— присмя се той арогантно.

— Не. Но в „Хиляда и един ден“ става дума за един подобен, който никога не е убивал, макар всеки пробод да минава през тяло и душа. Не е твоят. Видях това.

— Не се и съмнявам! Той не е кама от приказка. Пази се да не се запознаеш някога с неговата острота!

Върнах се на мястото си. Всичко случило се между нас бе загадка за джамикуните. Ханнех ме погледна въпросително. Тя ме познаваше и подозираше, че имам основателна причина да постъпя така. Устад се облягаше на дървото. Моят ханджар му беше известен. Беше ли видял този на персиеца? Ако да, то навярно неясно. Но трябваше да се досети по каква причина бях посегнал към камата! Лицето му беше неподвижно. Не издаваше нищо от неговите мисли.

Сега, след като тази малка, неочаквана сцена бе отминала, Ахриман мирза започна да говори. При това не поглеждаше към нас, отправил поглед към далечината. Има ли отвъд хоризонта точка, в която мислите се срещат? На каква отдалеченост лежеше мястото, на което щяха да се съединят мислите на Устад и приказките на мирзата? Последните звучаха, сякаш ги беше произнасял хиляди пъти и още хиляди щеше да ги произнесе. Знаеше ги както ангелите пеят своето алилуя и както шейтините реват за своята Джехенна. Той каза:

— Нашето царство лежеше в мир. Шах-ин-шахът царуваше, а ние си правехме каквото си искаме. Шахът беше строг, но ние бяхме още по-строги от него. Бяхме на почит. Народът се подчиняваше

повече на нас, отколкото на него, защото нас виждаше, а него — не. Край неговия трон живееха малцина. Ние поставихме свои слуги на техните служби и им заповядахме как да му служат. Те почитаха него на думи, нас — на дела. Същевременно народът мислеше, че всичко е от добре по-добре. Но ето, че дойдоха непознати хора с тяхното отдавна забравено и погребано учение за любовта. Разказваха за Иса Бен Мариам, който бил умрял, наистина, ама пак възкръснал. Не говореха за нищо друго, освен за мир и помирение, за милост и милосърдие. Пребродиха страната с проповеди, дойдоха и при нас, за да ни, както казаха, покръстят. Вече си мислехме, че са пророци, които ще ни принудят със силата на своята любов да разчистим терена и да дадем на народа свободен път към владетеля. Започнахме да ги наблюдаваме. Сравнявахме техните думи с делата им. Видяхме за кого бяха думите и за кого — делата. И се успокоихме, защото приличаха на нас. Не бяха довели в страната нищо повече от едно друго име. Бяха преименували нашата строгост в тяхната любов. Говореха за мир, а воюваха помежду си. Учиха примирителност, а самите те все повече се смразяваха. Проповядваха милост, а се дърпаха едни други както никога. Огласяваха милосърдие, а отказваха на човека хляб. Тогава ние, строгите, се спогледахме, засмяхме се и казахме: „Това са хора, които можем да използваме! Тяхното учение е безопасно за нас. Според техните думи Иса Бен Мариам е спасил света, ала според делата им той не можеше да е избавител, защото ето вече две хиляди години живее при тях, без да е съумял да превърне тяхната взаимна омраза в любов!“ така си казахме и ги оставихме спокойно да ни служат, както никой още не беше ни служил. Нашето владичество не беше разклатено от тях, а само укрепнало. Да, ние само бихме могли да желаем тази скрита в любовта омраза да трае вечно, защото тогава през цялата безкрайност шах-ин-шахът щеше само по име да е владетел, а властта да притежаваме ние!

Когато стигна дотук, Ахриман мирза спря. Погледна към Устад, в чието лице бе настъпила очебийна промяна. Господарят на Високата къща беше върнал своя поглед от далечината. Ръцете му бяха склучени. Молеше ли се? Ако го правеше, това можеше да е само една молитва на благодарността, отправяна негласно към небето, защото неговите достопочтени и същевременно толкова младежки черти се яха проявили от израз на радост, която не можеше да се отнася до

земен предмет. Там, накъдето бе гледал, поглед към онзи свят ли му се беше открил, в който хиляда години са като един кратък земен час? Познанието ле му се бе разкрило там, че през двата бързо отлетели земни часа от разпъването на Христа са се случили и по-различни неща от тези, коитоах мирза бе намерил за добре да спомене? Почти така изглеждаше, защото, когато раздели сега ръце, вдигна първо едната, а после и другата, разтвори обятия, сякаш искаше да обгърне цялата долина заедно със своите обични, верни джамикуни, за да я притисне благославящо до сърцето, и заговори:

— И все пак и все пак ще дойде нявга времето, в което всички земни създания ще стигнат до познание, че Иса Бен Мариам е техен избавител в духа и истината! Той тръгна напред. Ние трябва да го следваме. При него любовта към ближния беше равна на любовта към Бога. Който вдигне, макар и само един камък да замери брат си, той убива с него отвъдното си блаженство и ще бъде съден! Бен Мариам взе от кръста със себе си разкаялия се разбойник в рая на Ходех. Само който поеме своя кръст, за да се разкае за деянието си, ще чуе, когато умре, словата на спасителя: „Истината ти казвам, ти още днес ще бъдеш с мен в моето царство!“ Бен Мариам е бил толкова божествено велик, че обичал дори дяволите. Той слязъл при тях в Геената, за да ги върне назад при дверите на онова време, когато били добри ангели на Ходех...

Дотук остави Ахриман мирза да стигне Устад със своите думи. Сега погледът му запламтя гневно като искри, пръскащи се от тъмни въглени. Неговото дяволски красиво лице грозно се разкриви, а гласът му прозвуча кресливо:

— Но дяволите се присмели на него и неговото блажено време! Неговият върховен шах-ин-шах живее в думите на човечеството, но не и в делата. Кой е истинският властелин на земния свят? Този, когото вие наричате Сатана! Небесното царство на единия непрекъснато само ви се обещава, но царството на другия е вече тук! Единият тронува във вечната небесна любов, която обаче тук на земята винаги е била мразена. С нейната вечност значи отдавна се е свършило. Другият тронува в тази тяхна омраза, която наистина е вечна, защото той никога не обича. Неговото царство следователно никога няма да рухне! Сега отвори, Устад, мъдрата си уста и кажи кой разменя могъщата действителност с някаква празна светлина, която не я бива за нищо

друго, освен да мами глупците? За твоя Иса Бен Мариам разправят, че някога Дявола отишъл да го изкушава. И какъв дявол е бил той? Сигурно непознат на преизподнята. Ако тя реши да изкушава Спасителя на целия свят, няма да го изкушава като някой дребен, обикновен човек. Може да вземе неговото евангелие и да прелисти какво съдържа. Когато прочете сетне на всяка страница фарисейската дума любов, за която знае, че нито един-единствен човек, камо ли целият свят може да изпълни, кого ще изпитва тогава? Бен Мариам в пустата скалиста пустиня, където няма какво да го съблазни? Бен Мариам на крилото на храма, където е недостижим за човешката злост? Бен Мариам на самотния връх на високата планина, откъдето тя може да му покаже своето царство, но не и той на нея своето? Толкова глупава тя не е! Тя ще разпрати всички свои дяволи да се огледат по земята дали няма да се намери някъде човек, който не върви заедно с другите овчици по пасището на омразата! На него ще се покаже тя първо в най-изкусителната, а после, ако това не помогне, в най-отблъскващата си фигура, за да го примами обратно към стадото или чрез омраза да подведе до ответна омраза, до отмъщение. Къде е човекът, който ще съумее да ѝ противостои? Искам да го видя!

Той погледна предизвикателно Устад, но този не отговори. Тогава продължи:

— Покажи ми невъзможния, немислимия човек, когото аз искам да унищожа, а той, рухвайки в това унищожение, да ми отпрати не проклятие, а благословия! Покажеш ли ми го, то нека всичко, всичко, което притежавам, бъде негово, а към това и моето сърце с цялата му омраза, която ще може да превърне в любов. Покажи ми го, несъществуващия, дето никога не го е имало и няма да го има, безследно изчезналия някога от небето, който внезапно, неочаквано се е озовал в пъкъла сред дяволите, но се моли за тези, които са го смъкнали там! Аз ще му дам власт и сила над тези дяволи, за да ги спечели за вярата и превърне преизподнята в един Бейт-и-Ходех, безкрайно по-голям и величествен от този пред очите ни! Покажеш ли ми го, аз съм твой! Ако ли не, ти преминаваш с всичките си джамикуни под моя власт!

Той пристъпи няколко крачки напред, почти до кръга на старейшините. Вдигнал полусвити юмруци, гледаше Устад с толкова

предизвикателен поглед, сякаш наистина повеляваше над преизподнята и всичките ѝ дяволи.

Какво да мисля за този човек? От зли духове ли беше обладан? Или страдаше от някаква мономания, която го бе довела до опознаване на самия себе си? Ахриман мирза! Така ли се казваше в действително, или само така биваше наричан? Как трябваше да го възприема? Сериозно или смехотворно? Изгледах джамикуните един след друг. По лицата им не можеше да се прочете нищо. Но Устад?

Той се обърна към персиеца. Лицето му бе меко озарено от онази доброта, с която бе дошъл при мен там до масата. Заговори му, така сърдечно, както там на мен. И как се учудих, когато започна с думите, които бяха мое моментно хрумване и следователно можех да ги считам за своя духовна собственост. Той каза:

— В приказките „Хиляда и един ден“ се разказва следното. Било в деня, в който Избавлението тръгнало да търси. Чукало по всичко, всичко земни порти. Но като казвало кой го е пратил, не се намерила врата, която да се отвори пред него. Продължило да върви опечалено, додето стигнало до най-дълбоката провала, в която живеели прокълнатите духове. Седнало на ръба ѝ и заплакало за чадата на Ходех. Потекли сълзи на тихи потоци. Накъде? То изплаквало болката със затворени очи. Не виждало. Ала когато откряло после мокри клепачи, от тъмата се възвисило ярко зарево. Кои били тези, които закръжили в чиста ангелска светлина около него, скръбното, за да изчезнат, просветвайки като последния слънчев лъч, във вечерната заря? Тогава дошъл той самият, прокуденият някога от Ходех, задето се одързостил да се сравнява с Небесния владика! Застанал пред Избавлението, дълго го гледал нямо, а сетне разперил своите силни крила. „Дай ръка! — продумал. — Аз ще те отнеса през вечерната заля до утринната зора. Онова, което не бе възможно за небесната любов, ти постигна с твоите земни сълзи. Когато Избавлението плаче за хората, дори сърцето на Преизподнята се къса. Аз бях първото от всички създания. Бях първият, който натъжи Твореца. Сега искам да бъда и първият, който се връща разкаян с Избавлението!“ Погледнал към небосвода. Вечерницата изгряла. Сладко ухаели нощните виолетки^[3]. И тогава бездната се затворила. Разтворило се небето. И двамата отлетели с дъх на цветя.

Ахриман мирза беше следил приказката дума по дума, с все нарастващо напрежение. Сега изсъска гневно и припряно на Устад:

— Какво означава това? Какво искаш да кажеш с тази приказка? Откъде я знаеш? Това твои собствени мисли ли са? За тези „Хиляда и един ден“ никой нищо не е чувал! Искаш да ми се измъкнеш, като се скриеш зад стари, митологични или нови, от теб измъдрени лъжи. Дай ми отговор на това, което чу от мен! Аз казах, покажеш ли ми един такъв, невъзможен, немислим човек, аз съм твой. Ако ли не, преминаваш заедно с всичките си джамикуни под моя власт!

Устад приближи с бавни крачки, пристъпи в кръга, изгледа го състрадателно отгоре до долу, и отговори:

— Клети, клетки човече! Дори мощта ти да е двойно по-голяма, Всемогъществото, срещу което се възправяш, е още по-голямо! Не призна ли, че всичко, всичко ще дадеш, дори и сърцето си с цялата му омраза, ако намериш и един-единствен истински любещ? Ти си търсил на погрешното място. Търси на правилното! А няма съмнение, че го търсиш, както призна с тези свои думи. Пък човек не търси нещо, без да желае да го има. Ти искаш да ни унищожиш? Навярно с омразата си? Аз обаче ти казвам, че ти ще бъдеш унищожен от мен! И то с любов, като те благословя! Ти ще бъдеш погълнат от моята благословия и нищо няма да остане от теб. Но същевременно ще се възродиш в тази благословия и ще израснеш за нов, прекрасен живот. Давам ти благословия си, която изцяло ще те обнови!

При тези думи той сложи ръце на раменете му. Персиецът отскочи стреснато като пред отровна змия и извика:

— Не я желая! Отърсвам я! Твоята благословия е проклетие за мен!

— Аз ти я дадох и тя си остава! Ти ще станеш неин подвластен и любовта ще те преследва, докато рухнеш пред нея!

Ахриман мирза гръмко се изсмя и отговори подигравателно:

Ти приказваш така детински и същевременно старчески слабоумно, както има навика да си бърбори вашата така наречена благочестивост! Тя е старата и немощна смехотворна леля на всички въртящи очи души, които така обичат да поставят ръце, за да скрият своята просешка бедност и алчност зад твърде прозрачното було на тъй наречената благословия. Виждал ли си някога човек, който да ти е дал без нищо благословията си? Какво е трябвало да му платиш, преди

или след като си я получил? Кои са преливащите от небесни дари милионери, които дръзват да благословят? Пребъркай джобовете им и няма да намериш нищо. Така и ти стоиш пред мен с цялата си мизерна просия! Какво ми даваш? Една празна дума, която нищо не ти коства! А какво искаш в замяна? Мен самия с всичко, което имам. Да, и не само това! Ти искаш даже и това, което ще имам чрез тази благословия! Сега и по себе си виждаш: вашето небе има само думи и с тях може да плати пълното съдържание на една цяла вечност. Преизподнята обаче дава, дава и дава непрекъснато. Тя раздава цялото изобилие на обеднелия благодарение на вас човек и не иска от него нищо, нищо, освен да има се наслаждава! Кажете толкова дълбоко ли си затънал във вашето притворство, та да се осмелиш да отречеш това?

Досегашната благост се отдръпна от лицето на Устат. То стана много сериозно, а очите му се отправиха към персиеца с поглед, който сякаш бе в състояние да разгради тялото и душата му на съставните им елементи.

— Ти стоиш далеч, далеч отвъд тази граница, при която съзнанието се превръща в дявол! — каза той. — Твоите мисли притежават лъжовната гъвкавост на преизподнята. Ако искам да те бия с думи, трябва да сляза при теб в Джехенната. Но аз се отказвам от словото, защото знам, че твоите собствени дела ще те смажат! В най-святата от книгите е писано, че хората не признават мъдростта на Ходех и не им допада да бъдат наказвани от неговата справедливост. А в книгите на историята може да се прочете, че презират неговата доброта и не се отнасят с любов към ближния. Те са твърдоглави като дяволите, наказани от Духа на Ходех, които дори в пъкъла взаимно си помагат. И каквото не извършват тези, които наричат хора, вършат онези, на които дават името дяволи. А именно поемат върху себе си кръста, сетнината на вашето грехопадение. И те първи от всички трябва да се покоряват на Божията сила и милост. Когато небето заплаче над коравосърдечието на своите земни чада, сълзите на Избавлението ще прокапят по тях към преизподнята. Тогава от този поток сълзи ще се издигне едно ликуване. Дълбината ще се превърне във висина, тъмата — във виделина, проклятието — в благословия. И кой ще е този, който ще се възнесе от бездната, за да погледне Избавлението в очите? Кой ще му каже, че иска да се върне в покаяние? Това ще бъдеш ти, Ахриман мирза, ти самият, който стоиш

тук пред моите очи! И когато зад теб се затвори преизподнята, а над теб се отвори небето, тогава ти самият, самият ще бъдеш отговора на въпроса, зададен днес тук от преизподнята чрез твоята уста! Сега нямам какво повече да ти кажа. Онова, което ти искаш още да изложиш, е друга работа. Предоставям те на шейха на джамикуните!

Той напусна кръга, в чиято среда бе стоял, и закрачи по зелената планинска морава надолу към храма. Персиецът скръсти ръце на гърдите, отметна гордо глава и гледа след него, докато изчезна зад розовите храсти. След това заговори с остър сарказъм:

— Един възрастен мъж, който вече не може да мисли и иска да обича само защото без любов се чувства безпомощен! Колко горди можете да бъдете с този слабак, който на моя свит срещу вас юмрук реагира не със смел отговор, а с отворената от страха ръка на благословията! С какво право изобщо говори? Джамики ли е? При вас ли е роден? Изглежда, не се числи към Джемма. Препрати ме към шейха. Защо прекъсна моята реч? Аз говорех на Джемма, не на други. Искях да ви кажа защо всъщност сме дошли при вас.

Педехр отвърна:

— Това, което питаш, не ви засяга. Ако си бил прекъснат, сега продължи. Но се изкажи кратко! От наша страна е проява на любезност, че изобщо те изслушваме.

— Каква доброта! — ухили се онзи. — Благодаря ви!

Зае пренебрежително отпусната поза и продължи:

— Разказвах за онези привърженици на Иса Бен Мириам, които в началото сметнахме за врагове, ала после тъкмо наопаки, разпознахме като наши най-добри и полезни помагачи. Та нали със своята вътрешна разпокъсаност сами се грижеха никога да не могат да ни управляват. Пространството между шах-ин-шаха и народа се изпълва от нас и от тях. Който иска да постигне нещо при владетеля, трябва да се обърне към нас. Така е било винаги и така ще си бъде винаги! Но преди известно време чухме, че някакъв мъж бил при шах-ин-шаха, без предварително да ни е питал, и че е ръководи племе, всички дела на което се решавали направо между него и шах-ин-шаха, без да ни се засвидетелства някакво внимание. Да, научихме дори, че всеки член на това племе можел лично да се обръща към владетеля. Поразпитахме. Оказа се племето джамикун. Но мъжът, одързостил се да отнеме по такъв начин нашите свещени права, не бил дори джамики, а някакъв

чужденец, за чиито произход никой нищо не знаеше. Той също говорел за Иса Бен Мариам. И той също като онези предишните разказвал за мир и помирение, за милост и милосърдие. Ето защо го сметнахме за също така полезен като другите, понеже не бяхме запознати с подробностите. Но ето че плъзна мътва, че джамикуните пленили голяма дружина масабани и ги изпратили в Техеран. Тези масабани се числяха към нас. Вярно, не представляваха особено племе, но стояха под специалната ни закрила. По предложение на вашия Устад шах-ин-шаха ги заточил, без изобщо да се допита до нас, в изпълнени с треска краища, които приличат на пъкъл. Понеже не бяхме зачетени, нямаше как да попречим. С това нечувано, своеволно деяние Устад ви издаде. Ние ви разпознахме. Ще отречете ли истинността на това, което ви разказвам?

— Да отречем? — отговори Педехр. — При джамикуните лъжата няма право да се промъква. Ако пък се покаже открито, така открито, както вие дойдохте днес при нас, ще трябва да се оттегли също както вие ще си идете посрамени в края на състезанието.

— Изчакай състезанието! — кипна персиецът. — Ние разполагаме с коне от такава благородна кръв...

Тук Педехр бързо вметна:

— От такава благородна кръв като вашите приятели масабаните, убийците, разбойниците и крадците, от които трябваше да освободим страната! Сега аз ти казвам това, което ти току-що ни каза. С тази враждебност вие се издадохте. Ние ви разпознахме! Вие сте по-големи масабани и от онези, които шах-ин-шахът изпрати в ада на юга! Внимавайте да не ги последвате!

— Шейх...! Заплашваш ли ни?! — прозвуча бързо и злостно.

— Да! — отговори Педехр. — Устад имаше за теб и другите само любов. Той нищо друго и не може да има. Ти се присмя над неговата благославяща ръка, която протегна срещу твоя юмрук. Нарече го страхливец, слабак. Знай тогава, свитият пестник, който явно очакваше от него, ще ти бъде показан със сигурност веднага, щом той сметне за необходимо! Аз съм този пестник! Ако свия пръстите си — хилядите джамикуни, върху вас ще се стовари удар, който ще е много различен от онзи, съкрушил нещастните масабани. Те бяха само инструменти, истинските извършители сте вие. Ти се подигра, че без любов Устад се чувствал безпомощен. Той не е лишен от любов.

Всички ние го обичаме, това е достатъчно! И той да е повелителят на този юмрук, на чиято сила винаги може да разчита! Преди малко предупредих Мултасим, сега предупреждавам и теб. Не ме принуждавай да си взема думата назад! Ти самият ще я нарушиш, ако още веднъж проявиш оскърбителност. И се въздържай занапред да говориш както досега от някаква въображаема висота! Сториш ли го още веднъж, ще ви натикаме при вашите кавалеристи, които сигурно са от същата благородна кръв, като масабаните и вас!

Видя се, че речта на Педехр подежда възбудително на Ахриман мирза, но безпокойството, че тази заплаха вероятно ще бъде изпълнена, го накара да се овладее. Той прекара палци зад силяха и вкопчи после останалите пръсти около някое от затъкнатите по него оръжия. Така се разкри катарамата, която до този момент не бях видял или зачел. Но сега тя по такъв начин притегли вниманието ми, че трябваше да си дам труда да го скрия. Върху златна или позлатена основа бе монтиран сребърен пръстен, обхващащ буквите Са и Лам със знак за удвояване над тях. Следователно Ахриман мирза членуваше в тази тайна лига и заемаше, както изглежда, висок пост, може би дори най-високият!

Досега бях виждал този знак само върху пръстен. Фактът, че той го носеше толкова голям и ясен на това биещо на очи място, можеше да се дължи само на посочената причина.

Ако до момента го бях считал за необикновен мъж, то сега той добиваше особено значение за мен с връзката си със силлан. Нямах време, наистина, да се отдам на тайните си наблюдения, защото той сега продължи да говори, и то бързо. Искаше, колкото може по-скоро, да свърши, придържайки се към предупреждението на Педехр. Странно, сега вече употребяваше не първо лице множествено число. С това издаваше гнета, упражняван върху него от заплахата на шейха, срещу който нараненото му честолюбие искаше да се възбунтува, но не можеше.

— Не биваше по-дълго да търпя това — каза той. — Реших лично да дойда тук. Трябваше да видя този непознат Устад. Трябваше да разбера как стоят при вас работите. Искях преди всичко да потърся вашата любов. За целта не се нуждаех от много време. Едно кратко посещение стигаше. Очите ми са остри. Нищо не ми се изплъзва! Взех решение да ви...

Тук спря. Сигурно е искал да каже нещо, което сега по средата на изречението сметна за непредпазливост. После продължи все в същото местоимение „аз“:

— Отидох при калхураните. Чух какво се е случило там. Научих, че убийците са при вас. Видях вашите пратеници и говорих с тях. Уредих нещата така, че да тръгнем преди тях. Разбрах, че сте дали закрила на убийците на мухасила. Не сте се побояли да го сторите. Беше ли това необичайната любов, която не принася жертви? Но при всички случаи деянието ви бе дръзко! Чух за вашите чуждоземни гости. Вие сте ги приели и седмици наред сте се грижели за тях. Болестта била заразна, изключително опасна за вас. Беше ли това обичайната любов, която не принася жертви? Пристигнахме тук. Видях вашата Висока къща, вашия Бейт-и-Ходех. Чух музиката и песните ви. Няма да говоря за тези неща. Този хленч ми е противен! Разговарях със смешния Тифл. По „малкото дете“ си направих изводи за възрастните. Какво още видях и чух, сами знаете. За мен то е достатъчно! А сега... сега... сега?

Той погледна надолу към храма, а после към цялата долина. Очите му блестяха. От удоволствие или неудоволствие? Не можеше да се разбере. След това плъзна поглед по кръга на Джемма. Ръката му посегна към очите и полегна върху тях. От неговата уста ли дойде дълбоката въздишка, която чухме? Беше хвърлил един поглед върху рая на джамикуните. Картината на друг, по-великолепен ли се появи сега пред затворените му очи?

Когато спусна ръка, стори ми се, че страните му сякаш из един път бяха хлътнали и побледнели. Тъмната брада потрепваше около устните, а гласът му леко трепереше, като взе отново думата:

— Ако вашият Устад беше сега тук, щях аз да му разкажа една приказка — не от „Хиляда и една нощ“, не също и от неговите „Хиляда и един ден“, а от „Хиляда и едно мъчения“... Има Един, когото страшно, страшно мразя. А наистина, наистина знам, че го има! Има една Книга, която бих искал така да унищожа, че един лист, един ред, една буква да не остане от нея! Тази Книга казва за този Един: „Хиляда години ще са за теб като деня, който вчера мина.“ Ако наредя на някой човек да напише книга за мен, за мен, за мен, то в нея ще може да се прочете: „Хиляда мъчения ще са за теб като една усмивка... когато са минали!“ Но последното, което ще дойде след предишните

хиляда, ще бъде най-страшното, най-ужасяващото, най-неописуемото, защото никога, никога, никога няма да свърши. То ще трае вечно, защото онзи Един е вечен!

Той стоеше с наведена глава и сломен, сякаш се канеше да рухне. Но ето че внезапно се изправи и отново заговори с енергичен тон:

— Поглед към миналото, където никой не може да се върне! Ни човек, ни дявол, ни пъкъл! Стигам до края. Ще ви направя едно предложение. Трябва да го чуете. Не е необходимо да го приемате още днес. Давам ви срок до деня на състезанието. Тогава ще ми кажете какво сте решили. И тъй, слушайте!

Недалеч от нас Тифл бе седнал на разговор с неколцина мъже. Пекала, която сега вече не бе заета с готварските си работи, се беше присъединила към тях. Детето тъкмо гледаше към нас. Персиецът му махна да дойде и продължи:

— Вие ме виждате днес за първи път. Също и името ми ви беше досега неизвестно. Значи не знаете кой и какъв съм, но ще научите веднага щом приемете моето предложение. Аз стоя на върха на тези, чрез които хората се съобщават с шах-ин-шаха. Моето приятелство носи блаженство, а враждата ми — проклетие. Това е мое старо право, което няма да допусна да ми се отнеме. Който го накърни, се осъжда на гибел. Вашият Устад посегна на това право. Аз всъщност би трябвало да го погубя. Имам необходимата власт. Но той ми харесва и вие също ми харесвате. Знам, че притежавате собственоръчно подписан от владетеля договор. Бих могъл да ви го изискам. Или бих могъл да накарам шах-ин-шаха да го обяви за невалиден. Тогава с вас ще е свършено. Ще дойда с войска, ще окупирам територията ви и ще ви прогоня. Сигурно няма да можете да вземете много нещо със себе си. Нали познавате нашата сила и методите ни. И със сигурност, гарантирано ще го сторя, ако не приемете предложението ми. Но аз съм убеден, че сте достатъчно разумни. Бих желал да бъда и да остана ваш приятел. Вие ще си запазите вашия Устад, земята, имуществото и всичките си права. Всичко ще си остане точно така, както си е било. Аз не искам нищо, нищичко от вас. Напротив, възнамерявам да ви дам нещо, нещо толкова рядко и прекрасно, че велможите в царството ще си оближат пръстите. Виждате и чувате какви добри намерения имам спрямо вас. Дойдох като ваш добър, истински приятел.

Той обходи отново с очи кръга. Те естествено срещнаха изпълнени с очакване лица. Само Педехр се подсмивваше лекичко. Никой не продума. Ето защо персиецът продължи:

— Бъдете наясно какво нося! На едната страна — най-дълбока мизерия, прогонване зад границата, може би дори унищожение. На другата страна си запазвате всичко. Всичко ще си остане както си е било и аз ще ви донеса дори един милостив или почетен дар от шах-ин-шаха, за който ще ви завижда цялата страна, понеже ще ви свърже още по-дружески с него. Кажете какво мислиш, о, шейх!

— Ти май си по-могъщ и добър даже от небето. Дори Ходех не дава повече, отколкото човек притежава. Ние си имаме достатъчно. Остави ни него!

— Имаш ли син?

— Не.

— Чух това. Той е мъртъв.

— Убит от твоите масабани!

— Това е минало! Имаш ли дъщеря?

— Не.

— Кой е твоят наследник?

— Племето.

— Кой ще стане шейх след смъртта ти?

— Този, когото избере Джемма и нашият Устад потвърди. — Може ли да бъде избран предварително? Сиреч, докато си още жив?

— Да. Дори желая да стане така.

— Предложението ми касае този въпрос.

— Машаллах! Искаш да се намесиш в избора на моя приемник?

— Не. Той изобщо няма да бъде избран. Аз искам да ви го набележа.

— И кой е той?

— Тифл.

Можете да си представите въздействието на тази малка едносрична думичка! Никой не проговори. Дълбока тишина владееше наоколо. Педехр също мълчеше, ала сега неговата усмивка беше съвсем различна от предишната.

— Та значи Тифл е избран като бъдещ шейх — продължи приказката си персиецът — и шах-ин-шахът му дава жена.

— Това ли е милостивият или почетен дар? — попита Педехр.

— Да. Един скъпоценен дар, защото тя е дъщеря на мой приятел. Той е принц и следователно има титлата мирза. Виждам, че не съм се измамил във вас. Вие съвсем се вцепенихте от прехлас по неочакваното щастие.

— Прехласът вцепенява ли?

— Така мисля. Но говора не ти е отнел. Какво ще речеш по въпроса?

— Аз? Тук, разбира се, може да говори само този, за когото се отнася това. Тифл, ела тук!

Повиканият приближи. Смееше се с цяло лице, но това бе смях на явно смущение.

— Чу ли какво бе казано? — попита Педехр.

— Да — отговори Детето.

— Какъв трябвало да станеш?

— Шейх.

— Искаш ли?

— Не.

— Защо?

— Ами защото съм твърде глупав за тая цел!

— Но нали точно това е причината, поради която той те предложи!

— Ако е толкова глупав, колкото мисли, че съм аз, нека стане самият!

— Но сега ти отново се счита за умен!

— Това също е вярно!

— Как така?

— Да бъда шейх, съм твърде глупав. А за да допусна да ме направят шейх, съм твърде умен. Точно защото се считам за глупав, съм разумен. При този персиец пък е обратното. Той се счита за разумен, следователно е глупав.

Това бе отговор а ла Тифл. Всички се засмяха, само Ахриман мирза не.

— Още нещо, драги Тифл — продължи Педехр. — Всичко ли чу?

— Да.

— И това, че ще получиш жена?

— Да, и това.

— Какво ще речеш за тая работа?

— Не ми е притрябвала.

— Но тя е принцеса!

— Толкова по-зле!

— Значи не?

— Не! Ако ще вземам жена, то това ще е само моята Пекала. Тя пече и готви. Всичко ѝ идва отръки. Дори ме възпитава. А принцесата ще трябва да възпитавам аз. Това при моята Пекала не ми хрумва, та камо ли при някоя непозната!

— Но ти самият ще бъдеш възпитаван от нея! Та нали тъкмо това иска Ахриман мирза! Един глупав шейх на джамикуните с една лукава, коварна интригантка, която ще докара цялата си свита с всичките им недостатъци, пороци и грехове, за да ни доведат до бавен заник! И това се нарича милостив и почетен дар на шах-ин-шаха! Такива дарове има само преизподнята, а не владетелят, който желае само доброто! Освен това, скъпи ми Тифл, искам да ти кажа една дума на истината. Погледни персиеца! Внимателно!

Тифл го стори много обстойно.

— Готов ли си? — попита шейхът.

— Да.

— Харесва ли ти?

— Не.

— И на нас. Ние също не му харесваме, макар че твърди противното, за да ни уговори. Всичко от негова страна беше лъжа. Той ти се подигра. Но не познава твоята смелост, твоята ловкост, уменията ти, твоята любов и вярност, сърцето, дълбоката ти душевност и всичките ти хиляди небесни дарове, дадени ти от Ходех. Той действително е точно това, което ти каза преди малко: глупав! Ако новият шейх на джамикуните трябваше да бъде определен сега и имахме избор между теб и него, уверявам те, че щяхме да изберем теб. И той щеше да си иде с нос, десет пъти по-дълъг от пътя между Техеран и Исфахан! Тъй, това трябваше да ти кажа, защото ние те обичаме и уважаваме и не можем да допуснем някакъв чужденец да си мисли, че неговата принцеса ще задоволи предявяваните от Тифл претенции! На такава стръв не би се хванал никой джамики!... Обявявам Джемма за закрит! Събранието на старейшините не е свикано, за да изслушва щуротии! Същевременно припомням още веднъж, че гарантирам сигурност на чужденците само докато се

въздържат от оскърбителна дума. Тифл, вземи четиридесет въоръжени воини и отведи тези неканени персийци от другата страна на Заешкия проход! Избирам те, за да видят, че дори този, когото смятат за най-глупавия между нас, е годен да командва един такъв конен отряд!

„Нашето дете“ радостно побърза да се отдалечи.

Подобен изход от преговорите и такъв отговор Ахриман мирза не беше очаквал. Той кипеше от яд. Личеше му. Но съзнаваше, че поне сега не бива да дава израз на своята омраза. Беше си мислил, че неговата рафинирана интелигентност превъзхожда наивната разсъдливост на джамикуните, а сега се почувства бит. Преглътна яростта си, но тя вибрираше във всяка дума, когато извика високо при ставането на старейшините:

— Аз съм задължен да не оскърбявам никого, но самият бях охарактеризиран като глупав! По-късно ще си разчистим сметките по този въпрос! Впрочем аз не поисках още днес да вземете решение!

— Въпреки това ние го сторихме — отговори Педехр.

— Не го приемам!

— За да не признаеш поражението си!

— Мълчи! Остава си така, както казах. Давам ви срок до деня на състезанието.

— Тогава няма да кажем нещо по-различно от днес.

— Да изчакаме! Не се знае какво може да се случи междуременно. Що се отнася до облога, ще те принудим да го съдържиш!

— Няма причини да се отметна.

— Ние ще дойдем всички, и дванайсетимата!

— Все ни е едно. Но знаете ли какво точно вършите?

— Е... какво?

— Денят на състезанието е един ден на радостта за всички джамикунни и юбилей на нашия Устад. Ако участвате в този празник, значи го зачитате. Това трябваше да ви кажа.

Ахриман мирза нададе грозен смях и отвърна:

— Мохамеданите празнуват своя петък, християните тяхната неделя — в почит на Аллах и Бог. Но аз ви казвам, че на тези празници Дявола, който също участва, прибира най-богата жътва. Никой друг ден не допринася толкова много за преизподнята както тези празници, в които човек се изтръгва — принуден от кого? — от закрилящите

обятия на благословената работа. Като я зареже, той тръгва, накъдето му скимне и бива спипан от Дявола, понеже няма друга закрила освен самия себе си и онзи омразен за мен храм, в който все пак не може целия ден да се крие! Като дойдем, няма да е заради вашия Устад, а по съвсем други причини. Крийте се във вашия Бейт-и-Ходех, правете каквото си искате, ние въпреки това ще ви пипнем! Старият ме благослови. Сега ще ви благословя аз. Какво имам предвид и какво ще ви донесе моята благословия, ще узнаете!

Понечи да се обърне да си върви, но Ханнех го повика по име:

— Ахриман мирза, още една дума!

— Какво има? — попита той, поглеждайки я учудено.

— Веднага ще видиш. Трябва да ти покажа един човек.

Всеки, който се намираще наблизко, гледаше сега към нас заради разпуснатата Джемма. Също и Пекала. Ето защо Ханнех можеше да ѝ махне да дойде, без да вика името ѝ. Пекала се отзова. Нейната снежнобяла, румена и добре охранена външност бе формирала нещо като любопитна питанка каква ли работа може да има при старейшините и чужденците. Ханнех я улови за ръката, поведе я към Ахриман мирза и ѝ каза:

— Погледни този ирани! Той поиска Тифл да стане шейх на джамикуните!

— Защо не? — попита „весталката“ сериозно. — Той има достатъчно умение! Денят на избора рано или късно ще настъпи. Тогава аз ще предложа него!

Такъв отговор Ханнех не беше очаквала наистина! Тя продължи:

— Той трябвало да се ожени за някаква персийска принцеса!

— Коя?

— Този ирани знае. Той щял да я доведе.

— Защо не? За моя Тифл подхожда баш дъщеря на шах-ин-шаха! Когато дойде, аз ще я възпитавам. Преди всичко ще трябва да се подчинява на нашия Устад и моя Тифл. Други навици пред мен не предат. Нека я доведе. Аз ще я огледам. Не я ли намеря за подходяща, нека си я прибере в собствената кухня. За него тя ще си е много добре!

Сега Ханнех обясни на персиеца, гледайки го в лицето с най-дружелюбната си усмивка:

— Това е Пекала, която Тифл сметна за по-добра от твоята принцеса! При вас може да е другояче, ама при нас с женитбата се

занимават само стари жени, чиито зъби са изпопадали при дългото управление на тяхната шатра! Ти толкова често говориш за Дявола. При джамикуните и хаддехидните мъжете вземат своите жени от ръката на Аллах, не от неговата. Заведи своята принцеса при масабаните. Те може би ще я помислят за милостив и почетен дар, но ние — не!

Самоувереният, надменен мъж! Една жена да му каже толкова нещо! И точно тази негова изключителна гордост му забрани да даде отговор! Завъртя се и тръгна към коня си. Неговите спътници вече се бяха заели със своите. Когато Мултасим приведе в ред седлото и сбруята на дорестия си жребец, не се качи веднага, а дойде при мен. Аз стоях настрана и гледах към тях.

— Не си забравил, нали? — попита късо.

— Не. — отговорих също така.

— Аз спазих тайната.

— Аз също.

— Облогът важи ли?

— Разбира се!

— Но той не сменя кръвното отмъщение!

— Всъщност, да!

— За мен не!

— Е, тогава за мен също не!

— Аз ще те пипна!

— Или аз теб!

Той ме погледна учудено. Навярно си бе помислил, че само той единствено можеше да тълкува и разглежда тая работа, както на него му харесва.

— Ти мен? — попита. — Ти ли си всъщност кръвният отмъстител, или аз?

— В действителност, никой от нас, но сега и двамата.

— Не те разбирам!

— Тогава ми е жал за ума ти! Ти имаше кръвно отмъщение към шейха на калхураните, понеже е застрелял сина ти. Той също имаше толкова към теб, понеже камшикът на сина ти е пролял кръвта му. Двете отмъщения бяха изгладени с облога. Тайно обаче ти все още си настроен за кръв, и то за моята. Е, добре, тогава аз също няма да отстъпя и ще искам твоята. Аз дори имам по-голямо право, защото

шейхът на калхураниите е мюсюлманин, докато твоят син е бил християнин, а и освен това кръвта от куршум е много по-евтина отколкото кръвта от камшик. Рано или късно някъде ще се спипаме. Ти си в безопасност пред мен само на територията на джамикуните. Отбележи си това!

— Нямах предвид такова взаимно противопоставяне — каза той и сведе смутено поглед към земята.

— Така си и мислех, защото вие високопоставените и благородни закрилници на масабаните не разсъждавате по-различно от тях, разбойниците и убийците. Но сега си наясно с нещата!

Тогава смущението му изчезна и в очите му отново се появи гордостта.

— Да бъде както казваш! — просъска. — Значи кръв за кръв! Твоята и моята! Ти не ме познаваш и за съжаление няма да ме опознаеш, защото мигът, в който ще е възможно това, ще бъде мигът на твоята смърт!

— Брей, че страшно звучи! — ухилих се аз. — Та това изобщо не е така! В цялата страна е известно, че ти си най-големият страхливец на Персия. Аз ще пристъпя с открити оръжия към теб, но те няма да са нито ками, нито пищови, а нещо съвсем друго. Но ти ще дойдеш като коварен убиец. Аз съм готов да те посрещна. Казвам ти го с цялата си откровеност.

— Готов? — изплъзна се от него. — Бъди три или хиляда пъти готов, накрая пак ще бъдеш със сигурност мой?

Държането му в този миг беше непредпазливо. Светкавично бързият отговор и потайният, коварен поглед ми дадоха основание да предположа, че вече е съставил някакъв план. И за мен нямаше съмнение, че ще го осъществи колкото се може по-скоро.

Побърза към коня си, защото другите вече бяха яхнали своите. Ахриман мирза седеше на богато украсено седло, от което, както и от всеки ремък, по тялото на коня се спускаха пъстри ресни и пискюли. Той го пришпори към Педехр, спря пред него и каза:

— Ние потегляме, към Заешкия проход, както каза. Но преди да напуснем дуара, трябва да говорим с ездачите на Мултасим. Вие не искате да ги освободите. Срещу това не може да се направи нищо. Но той само е заел тези хора на своя син. Той е техен господар и повелител и има да ги пита и да им казва много неща.

— Техен господар и повелител сега съм аз — отговори Педехр.
— Когато пристигнахте тук, веднага беше изпратен човек до Високата къща. Мернете ли се нататък, ще стрелят по вас. С тези хора има право да говори само този, на когото аз позволя. Но на вас не разрешавам. Съобразявайте се с това!

— Не знаеш колко много се лъжеш! Изглежда, ги считаш за палач от кол и въже, вербувана от мухасила?

— Да. Те се точно това!

— Не. Те са военна милиция, предоставена на неговия баща Мултасим от сипахсалара. Свалили са униформите си, защото временно са прехвърлени от министерството на войната към това на финансите. Техните предводители са истински офицери, които ще се оплачат на сипахсалара, и той ще нареди да те накажат. Въпреки подписа на шах-ин-шаха, отнасящ се само до вашите права и собственото ви правосъдие, ти нямаш право да посягаш на войници, които могат да бъдат съдени от съвсем друга личност!

— Аз няма да ги съдя. Няма да ги наказвам. Знам точно докъде се простират правата ми. Затворих тези хора, защото това влиза в правата ми. Нека твоят Мултасим ми донесе подписаното от сипахсалара удостоверение, че те наистина са войници! Ние ще отидем с това свидетелство при владетеля и ще го питаме дали неговите офицери и войници съществуват, за да водят война срещу мирните жители на собствената му страна, или тези жители са превърнати на войници с цел да бъдат пускани като презрените масабани срещу своите сънародници.

— Не поемай този риск!

— Аз веднъж вече ти казах, че нищо не рискувам! Упражняването на нашите свещени права не е рисковано дело!

— Правата на Гхулам ел Мултасим също се свещени!

— Неговите права? Може би! Но както ги изпълнява, в тях няма нищо свещено! Не това е искал владетелят, когато му ги е дал! Или... те изобщо не са му дадени от шах-ин-шаха? Чух, че неговият контракт бил подписан навремето от двама министри. Намира ли се върху него и върховният печат?

— Това не те засяга!

— Това засяга всеки, който живее в тази страна. А нас дори двойно повече, защото този Мултасим дръзна да стъпи на територията

ни с оръжие в ръка и да си играе тук на господар! Аз съм шейх на джамикуните. На мен е повелено тяхното щастие и мирът на тяхната земя. Моята задача е да се грижа за благополучието на страната ни. Ние искаме да живеем в мир с другите. Не ние ще сме тези, които някога ще го нарушат. Но който се осмели да го стори, горко му!

— Горко! — ухили се мирзата. — Няма ли да го извикаш три пъти? Един такъв вопъл от уста, която се слави с миролюбие и любов към ближния, би трябвало да се възнесе до небето на вашия Ходех и да отекне обратно от устните на всички блажени, живеещи там! Любов и горко! Тук и ти се разобличи, както се издаде преди малко вашия благочестив Устад!

— А ти спрямо мен си същият изопачител на причината и следствието както срещу него! Когато си потеглил към нас, си забравил да се допиташ до разсъдливостта. И нито по път, нито тук при твоята цел си забелязал, че си оставил предпазливостта вкъщи. Ти твърдеше, че трябвало да се страхуваме от твоята голяма власт. Нима си толкова глупав да вярваш, че тази власт се разпростира и над нас? Предполагаш, че няма да ми хрумне да проверя и да се запозная с нещата? И ти се хвалиш като Мултасим с дадената ви сила. Е, добре! Ние ще постъпим, както би постъпил всеки умен човек. Няма да подхванем слепешката бой с нея, а ще отидем, точно както ти дойде при нас, там, откъдето произхожда... ако не е узурпирана. А ако...

— Значи шпиони! — прекъсна го персиецът.

— Не! Един шпионин не казва на врага с такава честност какво възнамерява да прави. И тъкмо тази честност ти си оставил извън сметката. Какво ще каже шах-ин-шахът, когато узнае хвалбите ти, че се счита за по-могъщ от него! Какво ще стори, когато чуе, че вашето придобито право да го третирате като марионетка, пред която при всички богатства и продукти на страната кадите само евтин тамян, за да можете да пъхнете всичко друго в собствената си торба! Какво ще отреди, когато дочуе, че заплашвате с унищожение онези негови поданици, които искат да се подчиняват единствено на него и отказват да гледат на вас като на божества, пред които трябва да се кланят и молят!... За тези последици от твоята езда насам не си помислил. Ти дръзна да дойдеш тук, за да се запознаеш с нас. Нас може да познава само един — шах-ин-шахъ, пред когото сърцата ни са открити. А вашите сърца? Вие имахте непредпазливостта пред нас да ги

разкриете, докато пред него ги държите заключени. Сега неговият поглед ще стигне до техните гълбини и онова, което му се разкрие там, няма да бъде нищо друго, освен същото „Горко!“, което ти извиках. Така че то не произхожда от мен. То живее в самите вас и ще се надигне като всепоглъщащ огън и ще се изсипе като дъжд от пепел, когато ръката на владетеля се спусне, за да разтвори пастта на вулкана. Тогава страната ще се освободи от всички отровни, зловредни изпарения, които досега са излизали от тази планина на гибелта. А когато тъмния пушек, стелец се по замята на Ходех, изчезне, всеки най-сетне ще види чистото небе и истинския владетел!... Аз свърших за днес. Тръгвайте! Накъдето и да се отправите, ви очаква край!

Докато двамата говореха, другите персийци също бяха приближили. Бяха чули последната част от словото на Педехр и сега погледнаха към мирзата как ще постъпи. Той заби вътрешните ръбове на стремената дълбоко в слабините на коня, който се изправи от болка на задните си крака и едва не рухна възнак. После изхвърли презрително ръка във въздуха и извика с пронизителен, надалеч отекващ кикот:

— Край! Стар щурчо! Та нали изобщо няма край! Какво щастие, ако беше така, както казваш! Но може би имаш право, защото на нас не ни липсва нищо друго, освен всезнанието. Да го вкусим! Фантом ли е той, или реалност? Да яздим към този представен от теб за страшен, но горещо жадуван от други край!

— Към края, към края! — захилиха се след него другите.

Подкараха конете, поеха в широка дъга, избягвайки Бейт-и-Ходех, надолу по моравата и скоро се изгубиха зад шубраците на градините. Гледахме след тях, докато престанахме да ги виждаме. После Педехр се обърна към мен и попита:

— Срещал ли си някога подобни хора, ефенди? За нещо съвсем друго ли трябва да ги смятаме?

— За мен много неща от тях са загадка — отвърнах.

— Можеш ли да кажеш кои?

— Едва ли! Съществуват усещания, за които езикът няма думи. Обземат ни предчувствия, които не можем да си обясним с мисли, та какво ли остава да облечем в доловими звуци. Струваше ми се, сякаш Ахриман мирза притежава два различни живота и принадлежи към две различни царства. Неговата доловима реч принадлежеше към единия,

но умът диктуващият дух — към другия. Оpozнавал съм много, много хора, ала такъв още не! Когато говореше, имаше някои места, при които си казвах, че трябва да се пазя самият да не се объркам. Изтръгваше у мен мисли от дълбочини, за които никога не съм си имал представа. И умееше така да ги води и формулира, че ми беше трудно да ги различа като погрешни. Горко на слабо разсъждаващата, доверчива жертва, която избере! Непременно ще попадне в негова власт! Тук пред очите ми изплува една картина — противна и същевременно красива. Но не ѝ е мястото тук в близост до храма. Ако можех да ти я покажа, вероятно щеше да намериш поне отчасти отговора на въпроса, който ми отпрати.

— Говори все пак! Няма картина на небето и земята, която слънчевият блясък, вземащ си сега сбогом с нашия Бейт-и-Ходех, да не може да озари с духовно сияние.

— Казваш, на небето и земята. А тази картина в действителност се отнася и до двете. У дома имам една стара книга. Сигурно е на възраст четиристотин години и е достигнала до мен от моите предци. Съдържа само картини, никакъв текст, но обратните страни бяха благочестиво изписани от съответните притежатели. Картините бяха отпечатани за пояснение и онагледяване на онова, което ни разказва Китаб ел Муккадас. За мен тя е от неогценима стойност. Още като дете съм я разлиствал с малките си ръце и сега все още обичам да поглеждам в нея. Днес ми се струва, сякаш аз самият съм този, чиито чувства и мисли, битки поражения и победи са изобразени на тези листа. Човечеството в своето детство, доверяващо се на своя Отец и почитащо го с благодарствена любов. Упорството и лекомислието на момчето, които не искат, както някога Израел, да се подчиняват. Горещо обичаните идеали на младежа, прозвучаващи нагоре с арфовия тон на псалмите. След това собственият начин на мислене, изискващ с очи да се види онова, на което досега сърцето е вярвало без възражение. Неуморното търсене на потвърждение. Битката с други народи, които имат други богове. Страшната злост на онзи, отишъл да погуби Йон. Непоколебимото запазване на вярата в Бога въпреки всички поражения, които претърпявах. Тежката, ожесточена борба на храбрния Юда Макавей, който се изправя от тези поражения, и макар презиран и проклян от собствените си братя, изкачва отново

възвишението Мория и спечелва любовта на своя народ. Колко беше трудно това, да, може би най-трудното! Но мисля, че го постигнах!

Педехр беше седнал на тревата. Аз стоях прав пред него. Бях възнамерявал да говоря за една картина, а за какво говорех сега? Можех ли да го предотвратя? Защо красивите, меко проблясващи очи, с които гледаше нагоре към мен, бяха така любвеобвилно питащи и добродушни? Неговите джамикунци го наричаха Педехр, Татко. Те го обичаха, уважаваха, доверяваха му се. Той ги заслужаваше, защото в пълния, истинския смисъл на думата беше техен баща. Как стана така, че сега помислих за моя? Той беше обикновен занаятчия, скромен и справедлив, каквито са бедните хора, пред чиято врата оскъдицата денем будува, а и нощем не спи. Не беше съумял да схване онова мое дирене и търсене. Материалната нужда е сляпа за идеали. Той страдаше при моите външни поражения, ала във вътрешните победи, до които те водеха, не можеше да участва. Те не му носеха полза. А когато най-сетне бях горе и задишах с пълни гърди, защото вярата в човечеството ми носеше убеждението, че ми е простено, той се залежа и почина, принуждавайки ме да насоча моята красива надежда, да оправя всички, всички негови проблеми, към онази страна, в която всеки един трябва да изкупи онова, което е забравил да изкупи тук на земята!

Беше ли това Педехр, който седеше пред мен и ме гледаше така мълчаливо и същевременно с очакване? Това чело! Този питащ поглед! И моят баща като него винаги бе изглеждал млад въпреки напредналата си възраст! Какво искаха тези очи? Този поглед? Какво може да иска един баща, когато застаналият пред него син говори за своите прегрешения. Да прости, да прости! Отново ли бяха запели долу в храма „Песента на родата“?

Не.

Тя бе прозвучала само в моя вътрешен мир и бе необходима само една малка промяна, за да изрека наум:

*Разцъфни, сърце, на розата подобно,
в която всички ухания са събрани.
Милосърдието Божие е преобилно,
разцъфни и го посрещни с дъх уханни!*

— Ефенди, какво правиш? — попита шейхът. — Право ли чувам? Това ли е записано в твоята картинна книга? Та ти самият се изповяда с нея! Или не?

— Да, Педехр, изповядах се! — признах. — Книгата с картините, за която говоря, съдържа изповедта на целия, целия свят. Щом говоря за изповедта на човечеството, то не бива да липсва и тази, която аз дължа на човечеството! То ще включи тази изповед в своята! Тогава няма да може да му бъде простено, ако то не ми е простило!

Той улови с две ръце моите, притегли ме надолу към себе си и каза:

— Но ти се изповяда тук, в далечния Кюрдистан! Само пред мен! Човечеството няма те чуе!

— Ще ме чуе! Защото ще го прочете!

— Да не би в някоя от твоите книги?

— Да!

— И също така честно и открито, както говори тук пред мен?

— Точно така!

— Еф... ен... ди...!

Погледна ме удивено, почти изплашено. На мен обаче ми беше толкова топло, толкова леко, толкова свободно на сърцето. Почувствах, че около устните ми заигра радостна усмивка.

— Знаеш ли с какво се захващаш? Това твое човечество на драго сърце ще ти прости, но всички, всички, които образуват неговото цяло, ще пристъпят към теб, за да те прокълнат!

— Не се страхувам нито от човечеството, нито от индивида! Каквото се случи тук, ще се случи и там! Аз се изповядах и за там! Пред онзи, който седи в отвъдното! Ако той позволи там на отделните, както сториха тук хората с мен, да пристъпят до неговите стъпала, то ще съм освободен от греховете!

Той ме притегли изцяло към себе си, обви ръце около врата ми, целуна ме по двете страни и заговори:

— Скъпи ми, скъпи синко! Мислиш ли, че и аз с моите джамикунци принадлежа към човечеството? Да? Ти кимаш! Развълнуван си! Виждам сълзи! Не плачи! Казвам ти, след тези, които излязат от човечеството, понеже не мислят по човешки и не прощават, няма да има и един джамики! А за другите, които го сторят, нека това,

което пишеш, бъде все едно ненаписано, защото ти се изповядваш на човечеството, а не на онези, дето са го напуснали!

В този миг Устад застана пред колоните на храма и даде знак насреща към Високата къща. Знакът беше очакван, тъй като слънцето бе в заник, и веднага забиха камбаните. Педехр се изправи, изтегли ме нагоре, обгърна ме с лявата ръка и посочи с дясната Алабастровия шатър.

— По-късно ще ми разправиш за твоята картина — каза. — Сега ще видиш една друга. Също от една Китаб ел Муккадас, но не от някоя написана, която човек отваря и затваря, когато му е угодно, а от тази, която е непрекъснато отворена и разперена над цялата земя. Щом си разбрал правилно картините на твоята книга, ще разбереш правилно и тази.

Сега Устад се обърна към нашата страна. Като ни видя изправени в прегръдка, той ни кимна и напусна храма, за да дойде при нас. Очите на всички присъстващи джамикуни и гости бяха отправени към най-високата точка на планините.

Слънцето беше напуснало долината и се снижаваше от отвъдната страна на хълмовете. Докато осветяваше нея, тук мракът запълзя нагоре. Около езерото вече витаеха тъмни сенки, сякаш сбогували се души очакваха да отплуват с кораб по неговите води. И както този здрач пъплеше нагоре по склоновете, за да забули накрая с мрак цялата долина, така и мъката се надигна все по-високо и по-високо в човешкото сърце, за да го изпълни изцяло. Нима няма точка, която не може да достигне, да обгърне напълно с тъма? Напротив!

Върховете на юг, изток и север бяха приели своите последни, наситено виолетови багри. А сетне лъчите ги напуснаха, за да пробягат по небесната твърд и се разтворят в блясъка на звездите. Но на запад, където небосклонът бе пламтял в огнено зарево, прощалният поздрав на деня се появи във вечерните зари, за да се стопи с бавно гаснещ зрак при Алабастровия шатър. В това целомъдрено сияние имаше нещо, събрало сякаш високо горе при портата на блаженството поклонническите души, изпълнени с лъчезарност от земните неволи и страдания. И трябваше да отлетят на най-високата точка, за да се удостовери, че скалната основа, върху която бе изградена Високата къща, е положена от ръката на самия Творец.

Небесният лъч се разби в полупрозрачния камък във всичките си земни цветове. Те затрептяха с блясъци и искри, сякаш целият шатър бе покрит с украшенията на Господаря на всички шатри и светове. И дори когато това приказно великолепие бе достигнато от вечерния мрак и отнето от нашите очи, сякаш всеки негов брилянт до последно се бе съпротивлявал на днешното угасване.

Стоях още дълго време и затворих очи, за да съхраня за цял живот тази невъобразимо красива картина. Казват, земята можела да стане пъкъл. Да, така е, вярвам! Но със същото право на вечността може да стане за нас и небе. Ако небето е населено само с ангели и блажени, а пъкълът — само от дяволи и прокълнати, то нали единствено от хората зависи какви ще бъдат и в какво ще превърнат земята!

Педехр ме изтръгна от мислите:

— Ее, ефенди — попита, — прилича ли тази картина на твоята, за която искаше да приказваш?

С няколко думи обясни на Устад за какво се отнася неговият въпрос. После аз отговорих:

— Би следвало да ти обясня какво наричаме ние в Запада еквивалент. Странно, но двете картини си приличат по съдържание и притежават близко родство. Бих могъл да озаглавя моята „От небето към земята“, а тази тук — „От земята към небето“. В моята стара книга липсват страници. Аз съм опитвал да попълня празнините със своята фантазия. Първият лист, който бих желал да приложа, е споменатата картина. Представям си следното. Една висока точка в светлото небе на Ахура Mazda^[4], спускащо се стръмно към земята. Сонм ангели горе поглеждат любознателно и жадуващо надолу към непознатото. Към тях пристъпва Ахриман, размирникът, който си въобразява, че може да се равнява с Бога. Той иска да слезе, но не сам. Опитва да ги изкуши да напуснат небето и да основат заедно с него едно царство, в което Небесния властелин да не може нищо да заповядва. За да ги отклони от Вечния повелител, им говори по онзи начин, наричан днес диaboличен. Заслепява ги с лъжливи молитви и измамни заключения, както днес Ахриман мирза опита да направи с нас. И може би е удивително, но Ахриман от моята картина съвсем точно прилича на мирзата, който стоеше пред нас там при крайнините на гората. Щом има същите идеи, значи ще има и същата фигура, без значение откъде

произхожда! При първия, бегъл поглед Злото винаги има примамлив образ. Но когато го принудят да отвори уста, най-сигурният разпознавателен белег е страстта, с която говори и върши всичко. Онзи, който придал някога на Дявола пискюлеста опашка и конски копита, сигурно му е служил. Пъкълът е едно тресавище с буйно раззеленена и пищно нацъфтяла покривка, която примамва блудния друмник. Небето сияе, ала преизподнята може да лъщи само с фалшив блясък. Нейното злато е фалшиво. Искрящите камъни на мирзата навярно също не са истински!

Отделните групи джамикуни се събираха, за да потеглят под все още продължаващия камбанен звън към дуара. Донесоха ми носилката. Ханнех стоеше наблизко. Поканих я да се качи с мен. Имаше достатъчно място за двама души. Та прие, но каза:

— Нека почакаме още, докато звездите заблестят по-ярко! Иска ми се да съзерцавам шатъра в тяхната светлина.

За мен това бе добре дошло. Устад и Педехр тръгнаха. Последният се върна още веднъж при мен и попита:

— Ефенди, позволяваш ли да му кажа какво си говорихме? Аз не мога да имам тайни от него, а и много ми се иска да научи за твоята мъжествена изповед, която не познава нито човешкия, нито какъвто и да било друг страх.

— Не виждам причина да премълчиш — отговорих аз. — У мен няма нищо, което да пожелае да скрия от него.

След това поведох Ханнех напреко през храма. Седнахме на стъпалата. Тя мълчеше, аз също. Светлината на звездното небе бе все още слаба. Само Вечерницата бе изгряла с пълния си блясък. Сутринта се наричаше Зорница. Все същата си е, само имената са различни. А какви нощи лежат между различните имена на Бога? И кой е този, от когото са произлезли тези тъми? От него, Извечната Светлина? О, не!

— Виждам го — каза Ханнех тихо, сякаш Алабастровия шатър бе светилище, за което не бива да се говори с гръмливи, груби думи.

Сега го виждах и аз. Хълмът, върху който се намираше, сега се явяваше като тъмна безформена маса. Само връхната част имаше контури на фона на небето. Така и планините на живота нямат в ниското определена форма, но колкото повече се извисяват към небесната твърд, толкова по-ясно се очертават и изпъкват. Дори самият шатър се виждаше още само смътно. В неговата вътрешност нямаше

светлина, но се засилваше тази отгоре. Сякаш мисълта, от която бе възникнал, сега се пораждаше и се въплъщаваше на мига. Той се появяваше все по-отчетливо и обхватно на светлината на увеличаващите яркостта си звезди, докато накрая засия с магическа красота, ясен и чист, отплащайки се на Учителя, който бе освободил скритата в камъка душа на хълма от нейната безформеност и ѝ бе придал символичния облик на Избавлението.

Седяхме и гледахме, без да продумахме. Какво ли да говори човек, когато го вълнуват чувства, за които няма думи! След доста време Ханнех се изправи. Отидохме до носилката и бяхме понесени към дома. В дуара цареше шумно и весело оживление. Там горе бе тихо.

Когато пристъпихме в нашата зала, направи ми впечатление, че постелята ми вече не е там. Кара седеше при баща си. Педехр и Устад стояха прави. Халеф спеше. Но лицето му нямаше онази безизразност, свойствена за пълната кома.

— Той беше толкова радостен в своя сън — каза Кара тихо, за да не би да го събуди.

— Пак ли сънува? — попита Ханнех.

— Да. И отново ефендите.

— Но сигурно не ужасните личинки!

— Напротив! Първият сън се върна. Зная, че подобно нещо понякога се случва. И пак крещя. Скоро обаче се успокои. Видях дори, че се радва на нещо, а когато се събуди, ми каза на какво. То го правеше толкова щастлив!

— Кое?

— Червеите започнали да се самоизяждат, докато накрая последната станала толкова дебела, че от само себе си се пръснала. Ефендите обаче стоял толкова весел и бодър, сякаш изобщо не бил докоснат от тях. След като ми разказа това, татко отново заспа.

— Колко странно! Какво ще речеш за тая работа, ефенди?

— Аз не съм гадател на сънища — отговорих.

— Удивително е наистина, че единият сън така ясно и безпогрешно се е свързал с другия.

— Защо удивително? — попита Педехр. — С живота не е ли същото? Не се ли свързва и тук единият с другия? Ако в това отношение има нещо странно, то това е само непонятната заблуда, че едно изпълнено с толкова богатства битие може да намери своя край в

тялото на червеи и личинки! Сънят на хаджията е нещо повече от сън, защото ни показва действителността. Ако всички хора, които живеят по земята, бяха само червеи и личинки и само един-единствен притежаваше дух и душа, пак не биха могли да го унищожат физически, а още по-малко духовно или душевно! Ефендите може да бъде напълно спокоен не само когато други го сънуват, но и когато те се събудят от съня!

— Не само спокоен — обади се Устад, — но и щастлив! Ела, ефенди, върви с мен!

Той ме хвана за ръка и ме отведе във до мястото, където вечер винаги седях. Сложи ръка на главата ми и заговори:

— Тук беше, точно тук, когато ръката ми почиваше върху теб. Можеш ли да си спомниш с какви думи ти казах „добре дошъл“?

— Да — отвърнах.

— Кажи ги!

— „Аз за втори път ти казвам «добре дошъл» и те моля да останеш при мен, докато на теб и твоето висше Аз, което вие обикновено наричате душа, се харесва при мен и моята душа. Аз те чаках.“

— Да, така казах. Запомнил си го. И днес ти повтарям тези свои думи. За трети път ти казвам добре дошъл! Досега ти беше при мен. Но днес се установи, че също и душата ти е при моята. Ефенди, знаеш ли какво означава това? Все още не!

Той плъзна ръка по мен, посочи храма отсреща, ярко озарен от звездна светлина, и продължи:

— Има светове, за които понятие си нямаш. Както звездите отстоят на неимоверна отдалеченост от земята, така и тези светове се извисяват на неземни разстояния един над друг. По-ниският не може да обезпокоява разположените над него. Който си е извоювал по-високо положение, остава недостижим за по-ниския, освен ако доброволно не се сближи до него. Във всички тези светове има жители, които мразят или копнеят по по-високите. Мразещите са безвредни за тях. Копнеещите са въздигани. В този копнеж се крие неизмерима мощ. Той е като силата на безкористната молитва, на която Ходех не може да противостои! Тези светове са невидими за твоите очи, но на душата ти — много добре известни. А че съществуват, можеш да разбереш от копнежа на твоята душа към един по-висок. Този копнеж е болезнен,

защото духът, от който не бива да се отдели, не иска да я следва. Той е Егото, но тя е Любовта. Той не иска да се откаже от това, което притежава, понеже не вярва на онова, което нейните очи виждат, но неговите — не... Как безкрайно щастлив си ти, ефенди! Ти я притежаваш тази вяра, да, ти дори двойно я притежаваш. В онова, което вярва твоята душа, вярва и твоят дух. Онова, към което се стреми тя, е жадувано и от него. Ти ще го постигнеш!

Той сведе глава и помълча малко. Сетне продължи с по-тих глас:

— Не беше така при мен! Моето същество не беше единено като твоето, а разединено. Между челото и сърцето живееше несговор. Имаш ли представа как се казваше?

— Ахриман мирза? — осмелих се да отгатна.

— Да, така е! Той по всяко време гледаше да се втикне между тях, за да ги унищожи. Ти не го познаваш в тази ужасна дейност, защото при теб дух и душа са единни. Той не може да пристъпи между тях. И въпреки това би трябвало да го познаваш. Той те е безпокоил на други места. Вмъквал се е между тях и тялото! Искал е да унищожи твоя физически, външен живот, та да засегне и тях до смърт! Не вътрешно, защото не е бил в състояние, а в този външен, физически живот те е повалил. И ти трябва да благодариш само на ненарушимото съгласие и непобедимата сила на твоя вътрешен мир, че си съумял незабавно да се изправиш и след дълга, тежка битка най-сетне завинаги да победиш! Никой не я е видял, никой човек! И все пак един е бил свидетел и няма да я забрави. Той е чул и онова, което си казал там отсреща на Педехр. Аз знам, че ще го сториш, че ще го сдържиш! И още едно знам, а именно че ти действително си този, когото очаквах. Досега помещението на Джемма бе отворено за теб, защото ти, болният беше гост на цялото племе. От днес ще живееш при мен, в моя тих и приятен домашен кът, където, несмущаван от делничността, ще бъдеш по-близо до звъна на камбаните, отколкото тук. Навярно вече си видял, че постелята ти я няма в аркадата. Всичко ти е приготвено при мен. Дай ми ръката си!...

---

[1] худжун — мн.ч. на хеджин = ездитна или бърза камила (Б.а.)

↑

[2] Локи — загадъчен демон от староскандинавската митология; явява се като хитър помощник на боговете ази, но най-вече като техен

враг, както в сагата за загиването на света; Хаймдал — староскандинавски бог от азите, син на Один, небесен пазител, свикал заедно с Гиалархорн боговете за крайна битка, при която той и Локи взаимно се убиват; Фриг — богиня, съпруга на върховния бог Один (Б.пр.) ↑

[3] ноцна виолетка (вечерник) — *Hesperis matronalis* (Б.пр.) ↑

[4] Ахура Мазда — главният бог в учението на Заратустра (Б.пр.)

↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.